

אלע וועדק פון שלום-עליכם

“

”

פון פסח ביז פסח

אלע זוערק פון שלום-עליכם

פון פסח ביז פסח

שלום-עליכם פאלקספאנד אויסגאבע—ניו יארק, 1917

פון פסח ביז פסח

Copyright 1917 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

אינה אלט

7	שירה שירים
75	דער מלך מיט דער מלכה
89	בערעלע
107	דריו לוחות
121	לאטקעס של חנוכה
187	קאנקורענטען
151	אפיקומן
178	דוד מלך ישראל
185	וואס איז חנוכה?
209	פורים
221	ארבע כוסות
243	איבער א הימעל

שיר-השירים

8 יוגענד-ראַמאַן
(אין פיער טייל).

נעשריבען אין יאָהרען 1811 — 1809

שיר-השירים

א יונגער-ראָמאַן.

ערשטער טייל.

ב ו ז י.

א.

בוזי איז א נאָמען, פערצויגען פון אסתר ליבע: ליבוזי — בוזי.
זי איז עלטער פון מיר מיט א יאָהר, און אפשר מיט צוויי, און ביידע
אינאיינעם זענען מיר נישט אלט קיין צוואנציג יאָהר. היינט זעצט
איין אוועק, זייט מוחל, און רעכענט אויס, וויפיעל בין איך אלט
און וויפיעל זי? נאָר דאָס, מיין איך, איז נישט וויכטיג. איך
וועל איך בעסער דערזעהלען איהר ביאָגראַפיע אין קורצען.

מיין עלטערער ברודער בעני איז געזעסען אין א דאָרף, געהאל-
טען א מיהל, געקאָנט שיסען פון א ביקס, פאָהרען רייטענדיג אויף
א פערד און שווימען ווי א מזיק. איינמאָל זומער האָט ער זיך גע-
באָדען אין טייך און איז דערטרונקען געוואָרען. אויף איהם איז
געזאָגט געוואָרען דער פסוק: „אלע גוטע שווימער ווערען דער-
טרונקען.“ נאָך איהם איז געבליבען א מיהל, צוויי פערדלעך, א
יונגע אלמנה מיט איין קינד. די מיהל האָט מען אָפגעלאָזט, די
פערדלעך האָט מען פערקויפט, די יונגע אלמנה האָט חתונה גע-

ד.

געקומען דער ליבער גוטער יום־טוב פסח.

מע האָט אונז ביידען אויסגעקליידט אויף יום־טוב בגדי־מלכות.
אַלץ, וואָס אויף אונז איז געווען, האָט געגלאַנצט, געשיינט און
געקנאַקט. איך קוק אויף בוי'ן און איך דערמאָן מיך אין דעם
שיר־השירים, וואָס איך האָב געלערענט פאַר פסח מיט'ן רבי'ן
אין חדר. אַ פסוק נאָך אַ פסוק: „ה נ ד י פ ה ר ע י ת י —
שען ביזט דו, מיין חבר'טע, שען ביזט דו ביז גאָר. אויגעלעך ווי טייר
בעלעך, הערעלעך ווי ציעגעלעך, גליטשען זיך אַראָפּ אַ באַהג.
ציהנדעלעך — ווייסע שעפעלעך, פון טיך אַרויס, איינס און
איינס, איין מאַמע האָט זיי געהאַט. רויטע שנורעלעך — דיינע
ליפעלעך, אז דו רעדסט, איז צוקער־זיס“.

זאָגט מיר, איך בעט אייך, פאַר וואָס אז מע קוקט אויף בוי'ן,
מוז מען זיך דערמאָנען אין דעם שיר־השירים? פאַר וואָס אז מע
לערענט שיר־השירים, קומט אויף די געדאַנקען בוי'?

ה.

א זעלטענער ערב־פסח. אַ ליכטיגער טאָג. אַ וואַרעמער איך־
דרויסען.

— געהען מיר?

אזוי זאָגט צו מיר בוי, און איך פיהל, אז איך ברען. די
מאָמע האָט אונז ניט געזשאַלעוועט קיין נים. פולע קעשענעס מיט
נים. זי האָט אָבער גענומען ביי אונז דאָס וואָרט, אז מיר זאָלען
איצט, פאַר'ן סדר, נישט דערוועגען זיך די נים צו קנאַקען. שפיע־
לען זיך אין נים — וויפיעל דאָס האַרץ גלוסט. מיר לאָזען זיך
געהן. די נים לאָזען זיך הערען. אין דרויסען איז גוט. אין דרוי־
סען איז וואויל. די זון האַלט שוין ווייט אין הימעל, קוקט שוין
אַראָפּ אויף יענער זייט שטאָרט. ס'איז ברייט און גראַס און ווייך

האט און איז אוועקגעפאָהרען ערגיץ ווייט, און דאָס קינד האָט מען געבראַכט צו אונז.
דאָס איז געווען בויז.

ב.

אז דער טאטע האָט ליעב בויז'ן, ווי איין אייגען קינד, און אז די מאמע ציטערט איבער איהר, ווי איבער אַ בת-יחידה — דאָס איז גרינג צו פערשטעהן. זיי האָבען געפונען אין איהר אַ טרייסט נאָך דעם גרויסען בראָך. אָבער איך? פאַר וואָס אז איך קום פון חדר און טרעה נישט בויז'ן, קריכט מיר נישט דאָס עסען אין האַלז אריין? און אז בויז איז געקומען, ווערד ליכטיג אין אַלע ווינקעלעך? און אז בויז רעדט צו מיר, לאָז איך אַראָפּ די אויגען? און אז בויז לאַכט פון מיר, וויין איך?

און אז בויז...

ג.

איך האָב לאַנג אַרויסגעקוקט אויף דעם ליעבען גוטען יום-טוב פסח. דעמאָלט וועל איך זיין פריי. איך וועל שפיעלען מיט בויז'ן אין נים, אַרומלויפען אין דרויסען, געהן באַרג-אַראָפּ צום טייך. דאָרט וועל איך איהר ווייזען, ווי מע לאָזט קאטשקעלעך אויפ'ן וואסער. אז איך זאָג איהר, גלויבט זי מיר נישט. זי לאַכט. בכלל, גלויבט מיר בויז נישט פון דאָנען אַהין. דאָס הייסט, זאָגען זאָגט זי מיר גאָרנישט נים, נאָר זי לאַכט. און איך האָב פיינט, אז מע לאַכט פון מיר. בויז גלויבט נישט, אז איך קאן זיך אַרויפדראַפען אויפ'ן העכסטען בוים (איך זאָל נאָר וועלען!). בויז גלויבט נישט, אז איך קאן שיסען (איך זאָל נאָר האָבען מיט וואָס!). לאָז נאָר קומען פסח, דער ליעבער גוטער פסח, ווען מע קאן שוין זיין אין דרויסען, אויף דער פרייער לופט, נישט פאַר טאטע-מאמע אין די אוי-גען, — וועל איך איהר בעווייזען אַזעלכע קונצען, אז זי וועט אַרויס פון די כלים!

איך געה, די הענר אין די קעשענעם, טרייסעל מיט די נים.
 די נים קלינגען. בווי געהט מיט מיר טריט ביי טריט. איך קאָן
 נישט געהן פאָוואָלי, עס טראָגט מיך אין דער לופטען. מיר ווילט
 זיך פליהען, שוועבען, טראָגען זיך ווי איין אַדלער. איך לאָז מיך
 לויפען. בווי לויפט מיט מיר. איך שפּרינג אויף די צענויפגעלעג-
 טע קלעצער, פון איין קלאַץ אויפ'ן אנדערען. בווי שפּרינגט מיט
 מיר. איך אַרויף, זי אַרויף. איך אַראָפּ, זי אַראָפּ. ווער וועט זיך
 פריהער איינמיעדען? איך האָב געטראָפּען.

— ביז וואַנען איז דער שיעור?

אזוי זאָגט צו מיר בווי. און איך ענטפער איהר מיט'ן לשון
 פון שיר-השירים:

— ע ד ש י פ ו ח ה י ו ם — ביז עס וועט אַ בלאָז טהון
 דער טאָג, ו נ ס ו ה צ ל ל י ם — און עס וועלען אַנטלויפען די
 שאַמענס — באַ-באָ-באָ! דו האָסט זיך איינגעמיעדט, און איך
 נישט!

ז.

איך פיהל מיך גליקליך, וואָס בווי קאָן נישט דאָס, וואָס איך.
 און אין דער זעלבער צייט האָב איך אויף איהר רחמנות. עס טהוט
 מיר וועה דאָס האַרץ. עס דאכט זיך מיר, אַז זי איז פערזאָרגט.
 בווי האָט שוין אַזאַ טבע: פרעהליך-פרעהליך — פלוצים זאָל זי
 זיך אַוועקזעצען אין אַ ווינקעלע און וויינען שטילערהייד. וויפיעל
 די מאַמע זאָל זי דעמאָלט נישט טרייסטען, וויפיעל דער טאטע זאָל
 זי דעמאָלט נישט קושען — עס העלפט קיין זאך נישט. בווי מוז
 זיך אויסוויינען. נאָך וועמען? נאָכ'ן טאטען, וואָס איז אזוי פריה
 געשטאַרבען? צי נאָך דער מאַמע, וואָס האָט חתונה געהאַט,
 אַוועקגעפאָהרען און פערגעסען דעם זייערעזונד? אַך, איהר מאַמע,
 איהר מאַמע! אַז מע דערמאָנט איהר די מאַמע, ווערד זי אַלערליי
 קאָלירען. זי האַלט נישט פון איהר מאַמע. זי רעדט נישט קיין

און פריי ארום און ארום. ערטערווייז שלאָנט זיך דורך פון באַרג, וואָס אויף יענער זייט שוהל, א גרעזעלע א גרינס, א פריש, א צאָ-פעלדיגס. מיט א קוויטש און מיט א צווייז פליהט דורך איבער אונז זערע קעפ א גלייך שנרעל פון קליינע שוועלכעלעך, און וויעדער דערמאָן איך מיך אין דעם שיר-השירים פון חדר: "ה נ צ נ י מ — די שפּראַצונגען האָבען זיך שוין בעוויזען אויף דער ערד, די צייט פון דעם סאָלאָווייטשיק איז געקומען, און א קול פונ'ם ערשטען זומער-פויגעל האָט זיך געלאָזט הערען אין אונזער לאַנד". איך פיהל מיך מאָדנע גרינג. עס דאָכט זיך מיר, אז איך האָב פליענ-לען: אָט הויב איך מיך אויף און פליה.

ו.

פון שטאָרט לאָזט זיך הערען א מאָדנער הילך. עס רוישט. עס קאָכט. עס זידט. ס'איז ערב-פסח! א זעלטענער ערב פסח. א ליכטיגער טאָג. א וואַרעמער אין-דרויסען.

אין מיינע אויגען בעקומט אין דער מינוט די גאנצע וועלט גאָר איין אנדער פנים. אונזער הויף איז א שלאָס. אונזער שטוב איז א פאלאץ. איך בין א פרינץ. בווי איז א פרינצעסין. די קלעצער, וואָס ליגען אָנגעוואָרפען ביי דער שטוב, זענען טענענ-בוימער און בוקסענבוימער, וואָס ווערען דערמאָנט אין שיר-השירים. די קאָץ, וואָס ליגט ביי דער טהיר און וואַרעמט זיך אויף דער זון, איז פון די פעלד-אינדען, פון די א י ל ו ת - ה, וואָס ווע-רען דערמאָנט אין שיר-השירים. דער באַרג, וואָס אויף יענער זייט שוהל — דאָס איז דער ל ב נ ו, וואָס ווערד דערמאָנט אין שיר-השירים. די ווייבלעך און מיידלעך, וואָס שטעהען אין דרויסען און וואַשען און פרעסען און כשר'ען אויף פסח — דאָס זענען די טעכטער פון ירושלים, וואָס ווערען דערמאָנט אין שיר-השירים. אלעם, אלעם איז פון שיר-השירים.

— קבלה, נארעלע, איז אזא זאך, וואָס קומט צוניטן. מיט קבלה קאָן איך מאַכען אזוי, אז איך זאָל דיר זעהן, און דו מיר נישט. מיט קבלה קאָן איך צאָפען וויין פון אַ שטיין און גאָלד פון דער וואַנט. מיט קבלה קאָן איך מאַכען אזוי, אז מיר ביידע, אזוי ווי מיר זיצען אָמאָ, זאָלען מיר זיך אויפהויבען ביז צו דער חמאַרע, און נאָך העכער פון דער חמאַרע!...

ט.

אויפהויבען זיך אין דער הויך מיט בווי'ן דורך קבלה ביז דער חמאַרע, און נאָך העכער פון דער חמאַרע, און אוועקפליהען מיט איהר ווייט-ווייט, אויף יענער זייט אוקינוס, — דאָס איז געווען איינער פון מיינע בעסטע חלומות. דאָרט, אויף יענער זייט אוקינוס, הויבט זיך דאָך אָן דאָס לאַנד פון די קארליקעס, וואָס קומען אַרויס פון די גבורים פון דוד המלך'ס צייטען. די קארלי-קעס זענען דאָך בטבע זעהר גוטע מענשעלעך. לעבען — לעבען זיי נאָר פון צוקערקעס מיט מאַנדעל-מילך, שפּיעלען גאַנצע טעג אויף קליינע פייפעלעך און טאַנצען אלע אינאיינעם אַ „קאַראָהאָד“, האָבען קיין מורא נישט פאַר קיין זאך און האָבען לייעב געסט. פון אונז אז עס קומט עמיצער צו פאַהרען, געבען זיי איהם עסען און טרינקען, שענקען איהם די טהייערסטע קליידער מיט אָהן אַ שיעור זילבערנע און גאָלדענע כלים, און פאר'ן אוועקפאַהרען שמור פען זיי איהם אָן פולע קעשענעס מיט דימענטען און מיט בריי-ליאַנטען, וואָס וואַלגערען זיך ביי זיי, ווי, למשל, ביי אונז מיסט אויף דער נאָס.

— ווי מיסט אויף דער נאָס? נו?

אזוי האָט מיר אַ מאָל אַ זאָג געטהאָן בוזי, אז איך האָב איהר דערצעהלט פון די קארליקעס.

— דו גלויבסט נישט?

— און דו גלויבסט?

שלעכט וואָרט אויף דער מאַמע, נאָר זי האַלט נישט פון איהר.
אייך ווייס דאָס פאַר געוויס. איך קאָן נישט ליידען, אז בוזי זיצט
פערזאָרגט. איך זען מיך אַוועק געבען איהר אויף די קלעצער און
ווייל איהר צעשלאָגען די געדאַנקען.

ה.

אייך האַלט די הענד אין די קעשענעס. קלינג מיט די נים
און זאָג צו איהר:

— טרעף, וואָס איך קאָן טהון, אז איך ווייל?
— וואָס קאָנסט דו טהון?
— אז איך ווייל, געהען איבער אַלע דינע נים צו מיר.
— וועסט זיי ביי מיר אָפגעווינען?
— ניין. מיר וועלען אפילו נישט אָנהויבען שפיעלען.
— וואָס-זשע, וועסט זיי ביי מיר אַוועקנעמען מיט געוואָלד?
— ניין. זיי געהען אַליין אַריבער צו מיר.
זי הויבט אויף איהרע שענע אויגען אויף מיר. איהרע שענע
כלויע שיר-השירים-אויגען.
אייך זאָג צו איהר:

— דו מיינסט, אפנים, אז איך טרייב קאטאָועס? איך האָב,
נאָרעלע, אזא שפּרוך... איך זאָג אַ פסוק...
זי עפענט אויף די אויגען נאָך שטאַרקער. איך פיהל מיך גרויס.
אייך געב איהר צו פערשטעהן, ווי אַ גרויסער, ווי אַ העלד:
— מיר, יונגלעך, קאָנען אַלסדינג. ביי אונז אין חדר איז דאָ אַ
חבר, שייקע דער בלינדער רופט מען איהם (ער איז אַ בלינדער
אויף איין אויג), ווייסט ער אַלסדינג. ס'איז נאָר נישטאָ אזא זאך
אויף דער וועלט, וואָס שייקע זאָל נישט וויסען. אפילו קבלה.
ווייסט דו, וואָס הייסט קבלה?

ניין. פון וואָנען זאָל זי וויסען? איך פיהל מיך אויפ'ן זעבע-
טען הימעל, וואָס איך קאָן איהר געבען אַ לעקציע וועגען קבלה.

מיר אויס, אז די זון איז פלוצים פערפאלען געוואָרען. אויס זון.
 אויס מאָג. איך האָב מורא, אז איך האָב אַ ביסעל איבערגעחאָפּט
 די מאָס. איך האָב נישט בעדאַרפט אָנריהרען איהר וועהטיג —
 די מאַמע איהרע. איך האָב חרטה אויף דער מעשה. מע דאַרף
 עס פערנלעטען. מע דאַרף זיך מיט איהר איבערבעטען. איך רוק
 מיך צו צו איהר. זי קעהרט זיך אָפּ פון מיר. איך וויל זי נעמען
 ביי דער האַנד. איך וויל איהר זאָגען מיט'ן לשון פון שיר
 השירים: "ש ו ב י, ש ו ב י, ה ש ו ל מ י ת — קעהר זיך
 אום צו מיר, בוי!..." פלוצים הערט זיך אַ קול פון שטוב אַרויס:
 — שימעק! שימעק?

שימעק — דאָס בין איך. דאָס רופט מיך מיין מאַמע, איך
 זאָל געהן מיט'ן טאַטען אין שוהל אַריין.

יא.

דאָס געהן מיט'ן טאַטען אין שוהל אַריין ערב־פסח דאוונען —
 וואָס קאָן שוין זיין אַ גרעסערער פערגעניגען? וואָס איז ווערטה
 דאָס אַליין, וואָס מען איז אָנגעטהאָן פון קאַפּ ביז פוס שפּאַגעל־
 ניי, און ס'איז דאָ מיט וואָס צו בעווייזען זיך פאַר די חברים?
 היינט דאָס דאוונען? דער ערשטער יום־טוב־דיגער מעריב? דער
 ערשטער יום־טוב־דיגער ברכו? אַך! וויפיעל תענוגים דער גוטער
 גאָט האָט אָנגעגרייט פון אידישע קינדערס וועגען!

— שימעק! שימעק?

די מאַמע מיינע האָט קיין צייט נישט. "איך וועל געהן, איך
 וועל באַלד געהן, אַטאָ געה איך! איך וויל נאָר זאָגען בוי'ן צוויי
 ווערטער. מעהר נישט ווי צוויי ווערטער..."

און איך זאָג איהר צוויי ווערטער. איך בין זיך מודה פאַר
 איהר, אז דאָס, וואָס איך האָב איהר אָט ערשט געזאָגט, איז נישט
 אמת. מאַכען מיט קבלה אזוי, אז יענער זאָל פליהען — דאָס קאָן
 מען נישט. אַליין — יא, איך אַליין זאָל פליהען — דאָס קאָן איך.

— פאר וואָס נישט?

— וואו האָסט דו דאָס געהערט?

— וואָס הייסט, וואו? אין חדר.

— אַך! אין חדר?...

נידעריגער, נידעריגער לאָזט זיך אַראָפּ די זון און בעפאַרבט
דעם הימעל מיט אַ רויטען פאַס פון גין-גאלד. דאָס גאָלד שיינט
אַפּ אין בוי'ס אויגען. זיי באַרען זיך אין גאָלד!

.

מיר ווילט זיך זעהן, אז בוי זאָל נתפעל ווערען פון שייקעס
מעטאָדע און פון די קונצען, וואָס איך קאָן מאַכען מיט קבלה.
בוי אָבער הויבט נישט אָן נתפעל צו ווערען. אדרבה, עס ווייזט
זיך מיר אויס, אז זי לאַכט. וואָס דען בעווייזט זי מיר אַלע איהרע
פערעלדיגע צייהנדלעך? עס הויבט מיך אָן פערדריסען און איך
זאָג צו איהר:

— דו גלויבסט מיר אפשר נישט?

בוי לאַכט.

— דו מיינסט אפשר, אז איך באַריהם זיך? אז איך טראַכט
אויס פון קאָפּ ליגענס?

בוי לאַכט גאָך שטאַרקער. ע! וויבאלד אַזוי, דאַרף מען זיך
מיט איהר אָפּרעכענען! איך ווייס שוין מיט וואָס. איך זאָג צו
איהר:

— דער חסרון איז, וואָס דו ווייסט נישט, וואָס הייסט קבלה.
דו זאָלסט וויסען, וואָס קבלה איז, וואָלסט דו אַזוי נישט געלאַכט.
מיט קבלה, אז איך וויל, קאָן איך אַראָפּברענגען אַהער דיין מאַמע.
יאָ-יאָ. און אז דו וועסט מיך שטאַרק בעטען, ברענג איך דיר זי
גאָך היינטיגע נאָכט, רייטענדיג אויף אַ שטעקען.

מיט אַ מאָל הערט זי אויף צו לאַכען. אַ וואָלקענדעל איז אַי-
בערגעלאָפּען איבער איהר שען ליכטיג פנים, און עס ווייזט זיך

— וואסער בת־מלכה?

אזוי זאגט צו מיר בווי, און עס דאכט זיך מיר, אז זי איז דערשראקען.

— די בת־מלכה — דאס איז די שענע פרינצעסין, וואס מע האט זי אויפגעהאפט פון אונטער דער חופה און מע האט זי פאר־כשופ'ט און אוועקגעהרט און אריינגעזעצט אין א קרישטאָלענעם פאלאץ, שוין זיעבען יאָהר...

— וואָס זשע געהער זיך עס אָן מיט דיר?

— וואָס הייסט, וואָס געהער זיך עס אָן מיט מיר? איך דארף דאָך זי באַפרייען.

— דו דארפסט זי באַפרייען?

— ווער דען?

— מע דארף נישט פליהען אזוי ווייט. פאַלג מיר, מע דארף נישט!...

יג.

און בווי נעמט מיר אָן ביי דער האַנד, און איך פיהל, ווי איהר קליין ווייס הענטעל איז קאלט. איך קוק איהר אין די אויגען אריין און איך זעה, ווי עס שיינט זיך אָפּ אין די גינגאָלדענע זון, וואָס געזעגענט זיך מיט'ן טאָג, מיט'ן ערשטען ליכטיגען וואַרעמען ערב־פסח טאָג. ביסלעכווייז שטאַרבט אָפּ דער דאָזיגער טאָג. ווי אַ ליכט ווערד אויסגעלאָשען די זון. דער הילך, וואָס איז געשטאַנען דעם גאַנצען טאָג, ווערד פערשטאַרבען. מע זעהט שוין ניט כמעט קיין לעבעדיגען מענשען אויף דער גאַס. אין די פענסטער פון די הייזלעך בעווייזען זיך פייערלעך פון די יום־טוב־דיגע בענשליכט. אַ מאָדנע, אַ הייליגע שטילקייט רינגעלט אונז ארום, מיר מיט בווי'ן, און מיר פיהלען זיך פעסט צענויפגעגאַסען מיט דער דאָזיגער יום־טוב־דיגער שטילקייט.

— שימעק! שימעק?

און דאָס וועל איך איהר ווייזען. לאָז נאָר איבערגעהן דער יום-טוב, אזוי מאַך איך די ערשטע פרוב. איך וועל זיך אויפהויבען פאר איהר אין די אויגען, אַט דאָ אויף דעם אָרט, וואו די קלעצער ליגען, און וועל אין איין מינוט זיין שוין אויף יענער זייט חמאָרע. פון דאָרט וועל איך זיך נעמען רעכטס, אַהינצוראָ — זעהסט דו? — דאָרט ענדיגט זיך אַלסדינג און עס הויבט זיך שוין אָן דער ים-הקרח.

יב.

בוזי הערט זיך צו מיט קאָפּ. די זון שיקט איהרע לעצטע שטראַהלען, צעקושט זיך מיט דער ערד.

— וואָס הייסט דאָס ים-הקרח? — פרעגט מיך בוזי.

— ים-הקרח ווייסט דו נישט? ים-הקרח הייסט דער פערנלי-

ווערטער ים. דאָס וואַסער איז געדיכט אזוי ווי לעבער און געזאַל-צען אזוי ווי ליאָג. קיין אַקרענטען געהען נישט אויף איהם, און מענשען, אז זיי האַפען זיך אַהין אַרײַן, קאָנען זיי שוין צוריק נישט קומען קיינמאָל.

בוזי קוקט אויף מיר מיט גרויסע אויגען.

— למאי זשע זאָלסט דו געהן אַהין?

— איך געה דען, נארעלע? איך פליה דאָך. איך פליה פון

אויבען, אזוי ווי איין אַדלער. אין עטליכע מינוט בין איך דאָך שוין וויעדער אויף דער יבשה. דאָרט הויבען זיך אָן די צוועלף הויכע בערג, וואָס שפּריצען מיט פייער, און אויפ'ן צוועלפטען באַרג, סאַמע ביי'ם שפיץ, שטעל איך זיך אָפּ און געה צורפּוס זיעבען מײַל, ביז איך קום צו אַ געדיכטען וואַלד. נאָכדעם געה איך וואַלד-אַײַן, וואַלד-אויס, ביז איך קום-צו צו אַ קליין וואַסערעל. דאָס וואַסערעל שוויט איך אַריבער און צעהל אָפּ זיעבען מאָל זיעבען, וואַכסט אויס פאר מיר איין אַלטימשיקער מיט אַ לאַנגען באָרד און פרעגט מיך: "וואָס איז דיין באַגעהר?" זאָג איך איהם: "פיהר מיך אָפּ צו דער בת-מלכה".

צווייטער טייל.

מיר רייסען גרינס.

א.

— גיכער, בויז, גיכער! — זאג איך צו בויז'ן א טאג פאר שבעות און נעם זי פאר א האנד, און מיר לאזען זיך האסטיג בארג ארויף. — דער טאג שטעהט נישט, נארעלע. מיר דארפען דורכגעהן אזא בארג, און נאכ'ן בארג האבען מיר נאך א טייכעל. איבער'ן טייכעל געהט א קלאדקע פון ברעטער, הייסט עס „דאס בריקעל“. דאס טייכעל לויפט, די זשאבעס קוואקען, די ברעטער שאקלען זיך, הוידען זיך, און ערשט דארט, אויף יענער זייט בריקעל — דארט איז ערשט דער אמת'ער גן-עדן, בויז! דארט ערשט הויבען זיך אן מיינע מאיאנטקעס.

— דינע מאיאנטקעס?

— מיין איך, די „לעוואדע“. א גרויס פעלד, וואס ציהט זיך, ציהט זיך אהן א סוף, אהן א ברעג. מיט א גרינער קאלדרע איז דאס איבערגעצויגען. מיט געלינקע שפרענקעלעך איז דאס בע שפרענקעלט. מיט רויטינקע צוויקעלעך איז דאס בעצוויקעלט. און ריחות זאלסטו דו הערען דארטען — די שענסטע בשמים פון דער וועלט! און בוימער האב איך דארטען, אהן א שיעור בוימער, הויכע, צווייגענדיגע בוימער. און א בערגעל האב איך מיר דארט, וואס איך זיץ אויף דעם. וויל איך, זיץ איך מיר. וויל איך, הויב איך מיך אויף דורכ'ן „שם-המפורש“ און פליה מיר, ווי איין אדר לער, העכער פון דער חמארע. איבער פעלדער און וועלדער, איבער ימים און מדבריות, ביז איך קום אויף יענער זייט הרי-חושך...

— און פון דארטען — שלאגט מיך איבער בויז — געהסטו דו צו פוס זיעבען מייל, ביז דו קומסט צו א וואסערעל.
— ניין, צו א געדיכטען וואלד... פריהער געה איך וואלד-איין, וואלד-אויס, און ערשט נאכדעם קום איך צו א וואסערעל...

יד.

דאס דריטע מאָל שוין, אז די מאַמע רופט מיך, איך זאָל געהן מיט'ן טאטען אין שוהל אַרײַן. ווייס איך דען אַלײַן נישט, אז מע דאַרף געהן אין שוהל אַרײַן? איך וועל דאָ זיצען נאָך אַ מינוט, אײַן מינוט, נישט מעהר. דערהערט בױז, אז מע רופט מיך, רײסט זי אַרויס איהר האַנד, האַפט זיך אויף און טרײַבט מיך: — שימעק, דיך רופט מען דאָס, דיך. געה-געה. שוין צײַט. געה-געה.

איך קלױב מיך געהן. אויסגעבלאָזען האָט דער טאָג. אויס-געלאָשען האָט די זון. פונ'ם גאָלד איז געוואָרען בלוט. אַ ווינ-טעלע האָט אַ בלאָז געטהאָן, אַ גרינגס, אַ קיהלס. בױז טרײַבט מיך, איך זאָל געהן. איך וואָרף אויף איהר דעם לעצטען בליק. גאָר נישט די בױז, וואָס פריהער. אײַן אנדער פנים מיט אײַן אנדער חן בעקומט זי אין מײנע אויגען אינ'ם דאָזיגען פער'כשופ'טען אָבענד. "די פער'כשופ'טע פרינצעסין" — פליהט מיר דורך אַ געדאַנק אין קאָפּ. בױז לאָזט מיך אָבער נישט לאַנג מיט מײנע געדאַנקען. זי טרײַבט מיך, זי טרײַבט מיך, איך זאָל געהן. איך לאָז מיך געהן און קוק מיך אום צוריק אויף דער פער'כשופ'טער פרינצעסין, וואָס האָט זיך אינגאַנצען צענויפגעגאַסען מיט'ן דאָ-זיגען פער'כשופ'טען פסח-אָבענד, און איך בלייב שמעהן אַ פער'כשופ-טער. ווייזט זי מיר אָבער מיט דער האַנד: איך זאָל געהן! איך זאָל געהן!... און עס מאַהלט זיך מיר אויס, אז איך הער איהר קול, ווי זי זאָגט צו מיר מיט'ן לשון פון שיר-השירים:

— ברח דודי — אַנטלויף, מײַן געליעבטער! ודמה לך ל צ ב י — און זיי געגליבען צו אַ הירש, אָדער צו אַ אינד אויף די בשמים-בערג!...

איין מאָל האָט זיך געטראָפּען אַ מעשה. מיר זענען געבליבען
 אַליין, אַליין אין צווייען איבער דער גאַנצער שטוב. פאַרנאַכטליך
 איז דאָס געווען. פינסטערליך שוין. דער טאַטע איז געגאַנגען
 אין שוהל זאָגען קדיש נאָך מיין ברודער בעני, און די מאַמע —
 נאָך שוועבעלעך. איך און בוזי האָבען זיך פערשלאָגען אין אַ וויי-
 קעלע און איך דערצעהל איהר מעשיות. בוזי האָט לייעב, אַז איך
 דערצעהל איהר מעשיות. שענע מעשיות פונ'ם חדר, מעשיות פון
 טויזענד איין נאַכט. זי רוקט זיך צו צו מיר גאַנץ נאָהענט. איהר
 האַנד איז אין מיין האַנד.

— דערצעהל, שימעק, דערצעהל.

שטיל לאָזט זיך אראָפּ די נאַכט. פאַוואָלי קלעטערען אויף די
 ווענד די שאַטענס, ציטערען, פויזשען אויף דער ערד און צעקריכען
 זיך. קוים-קוים וואָס מיר זעהען זיך. נאָר איך פיהל, איהר הענטעל
 ציטערט, און איך הער, איהר הערצעל קלאַפּט, און איך זעה, איהרע
 אויגען אין דער פינסטער גלאַנצען. פלוצים רייסט זי אַרויס איהר
 האַנד פון מיין האַנד. „וואָס איז, בוזי?“ „מע טאָר נישט.“ „וואָס
 טאָר מען נישט?“ „האַלטען זיך ביי די הענד.“ „פאַר וואָס?
 ווער האָט דיר געזאָגט?“ „איך ווייס אַליין.“ „מיר זענען דען
 פרעמדע? מיר זענען דען נישט שוועסטער און ברודער?“ „ע!
 ווען מיר זאָלען זיין שוועסטער און ברודער!“... — ציהט אויס בוזי,
 און עס הערט זיך מיר אין איהרע ווערטער דאָס לשון פון שיר-
 השירים: „מ י ת נ כ א ח ל י — פאַר וואָס ביזט דו
 נישט מיר אַ ברודער?“

תמיד אזוי. רעד איך פון בוזי'ן, דערמאן איך מיך אין שיר-
 השירים.

ג.

וואו זשע האַלטען מיר? ערב-שבעות. מיר לויפּען באַרג-
 אראָפּ. פריהער בוזי, נאָכדעם איך. בוזי איז אויף מיר ברוגז

— דאָס וואָסערעל שווימסט דו אַריבער און צעהלסט אָפּ זייענען
מאָל זייענען...

— וואָססט אױס פאַר מיר אײַן אַלטימ־שקער מיט אַ לאַנגען
באַרד...

— פּרעגט ער דיך: „וואָס איז דיין באַנעהר?“

— זאָג איך איהם: „פיהר מיך אָפּ צו דער בת־מלכה“...
בוזי רייסט אַרויס איהר האַנד פון מיין האַנד און לאָזט זיך
לויפּען באַרג אַראָפּ. איך לויף איהר נאָך.

— בוזי, וואָס לויפסט דו אזוי?
בוזי ענטפערט נישט. זי איז ברוגז. זי האָט פיינט די בת־
מלכה. אַלע מעשיות האָט זי ליעב, נאָר נישט די בת־מלכה...

ב.

ווער בוזי איז — דארפט איהר געדענקען. איך האָב אַייך
שוין אַמאָל דערצעהלט. נאָר טאָמער האָט איהר פּערגעסען, חזר
איך אַייך איבער נאָך אַמאָל.

איך האָב געהאַט אַיין עלטערען ברודער — בעני. איז ער
דערטרונקען געוואָרען. נאָך איהם איז געבליבען אַ וואַסער־מיהל,
אַ יונגע אַלמנה, צוויי פּערדלעך און אַיין קינד. האָט מען די מיהל
אַפּגעלאָזט. די פּערדלעך פּערקויפט. די אַלמנה האָט חתונה גע-
האַט ערגיץ ווייט. און דאָס קינד האָט מען געבראַכט צו אונז.
דאָס איז געווען בוזי.

חאַח־חאַח! אַלע מיינען, אז איך און בוזי זענען אַ ברודער
מיט אַ שוועסטער. מיין טאַטען רופט זי טאַטע. מיין מאַמען
רופט זי מאַמע. און מיר צווישען זיך לעבען, ווי אַ ברודער מיט
אַ שוועסטער, און האָבען זיך ליעב, ווי אַ ברודער מיט אַ שוועס-
טער.

ווי אַ ברודער מיט אַ שוועסטער? פאַר וואָס זשע שעהמט זיך
פאַר מיר בוזי?

— אי, ביזט דו, בוזי, א... וואָס האָסט דו מורא, נארעלע?
האַלט זיך אָן אָן מיר, אָדער געב, לאָס איך דיך אַרומנעמען. איך
דיך און דו מיך. זעהסט דו? אָט אַזוי. אָט אַזוי.
אויס בריקעל.

און אַזוי ווי מיר האָבען זיך אַרומגענומען, אַזוי געהען מיר
שוין אין צווייען, איינע אַליין איבער דעם דאָזיגען גן־עדן. בוזי
האַלט זיך אָן מיר שטאַרק, זעהר שטאַרק. זי שווייגט. נאָר עס
דאַכט זיך מיר, אַז זי זאָגט צו מיר מיט'ן לשון פון שיר־השירים:
"אני לך וכל ימי ימיך לך" — איך בין דייןע און דו ביזט
מיינער..."

די לעוואַרע איז גרויס. זי ציהט זיך אָהן א סוף, אָהן א ברעג.
מיט א גרינער קאָלדרע איז זי איבערגעצויגען. מיט געלינקע
שפרענקעלעך איז זי בעשפרענקעלט. מיט רויטינקע צוויקעלעך איז
זי בעצוויקעלט. און ריחות שמעקען דאָ, די שענסטע בשמים פון
דער וועלט! און מיר געהען ביידע אַרומגענומען, איינע אַליין, אין
צווייען, אינ'ם דאָזיגען גן־עדן.

— שימעק! — זאָגט מיר בוזי און קוקט מיר גלייך אין די
אויגען אַריין און רוקט זיך צו צו מיר נאָך נעהענטער. — ווען וועלען
מיר אָנהויבען רייסען גרינס אויף שבועות?

— דער טאָג איז נאָך גענוג גרויס, נארעלע! — זאָג איך צו
איהר און איך ברען. איך ווייס נישט, וואוהין זאָל איך קוקען
פריהער: צי אין דער יארמעלקע פונ'ם בלאַהען הימעל? צי אויף
דער גרינער קאָלדרע פונ'ם ברייטען פעלד? צי אַהין, אין עס
וועלט אַריין, דאָרטען, וואו דער הימעל געהט זיך צענויף מיט דער
ערד? צי אין בוז'ים ליכטיג פנים זאָל איך אַריינקוקען, אין בוז'ים
שענע גרויסע אויגען, וואָס ווייזען מיר אויס טיעף, ווי דער הי-
מעל, און פערטראַכט, ווי די נאַכט? תמיד זענען איהרע אויגען
פערטראַכט. א טיעפער זאָרג ליגט אין זיי פערבאַרגען. מיט א
שטילען טרויער זענען זיי איבערגעצויגען. איך ווייס איהר זאָרג.

פאר דער בת-מלכה. אלע מעשיות האָט זי ליעב, נאָר נישט די בת-מלכה. בוז'ס ברוגז זיין, איהר זאָלט נאָר קיין יסורים נישט האָבען, דויערט נישט אפילו אזוי פיעל, ווי איך רעד צו אייך. אַט קוקט זי שוין וויעדער אויף מיר מיט איהרע גרויסע ליכטיגע פערטראכטע אויגען. פערוואַרפט די האָר אַרונטער און זאָגט צו מיר:

— שימעק! אוי, שימעק! טהו נאָר אַ קוק. זעה אַ הימעל. דו זעהסט נאָר נישט וואָס אין דרויסען טהוט זיך!

— איך זעה, נארעלע. וואָס דען, איך זעה נישט? איך זעה אַ הימעל, איך פיהל אַ וואַרעם ווינטעלע, איך הער פויגעלעך פיש-טשען און צוויטשען און טראָגען זיך איבער אונזערע קעפּ. דאָס איז אונזער הימעל, אונזער ווינטעלע, אונזערע פויגעלעך — אַלס דינג איז אונזערס, אונזערס, אונזערס! געב אַהער דיין האַנד, בוזי!

ניין. זי גיט מיר נישט די האַנד. זי שעהמט זיך. למאי שעהמט זיך פאר מיר בוזי? למאי איז זי רויט געוואָרען?
— דאָרטען — זאָגט מיר בוזי און לויפט פאָראַויס — דאָרטען, אויף יענער זייט בריקעל... און עס דאַכט זיך מיר אויס, אז זי רעדט צו מיר מיט'ן לשון פון שולמית, וואָס אין שיר-השירים: "לכה דודי — קום, טהייערער! לאָמיר געהן אין פעלד אַרויס! לאָמיר נעכטיגען אין די דערפער! לאָמיר אין פעלדערען אין די ווינגערטנער! לאָמיר זעהען, אויב דער ווינשטאָק בליהט? אויב דער ווינצווייג האָט זיך פאַנאַנדער-גענומען? אויב די מילגראָמען שפּראַצען?"...
און אַט זענען מיר ביי'ם בריקעל.

ד.

דאָס טייכעל לויפט, די זשאַבעס קוואַקען און די ברעטער שאָק לען זיך, הוידען זיך, און בוזי ציטערט.

ה.

מיר, איך און בווי, האָבען שוין לאַנג פּערגעסען דאָס בריקעל מיט'ן וואַסער, מיט'ן טייכעל. מיר טראָגען זיך איבער דער בריי-טער פרייער לעוואַדע, אונטער'ן ברייטען פרייען הימעל. מיר לוי-פען איבער'ן גרינעם פעלד, פאלען און קאטשען זיך אינ'ם שמע-קענדיגען גראָז. מיר שטעהען אויף, פאלען און קאטשען זיך נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, און קיין גרינס אויף שבועות הויבען מיר נאָך אַלץ נישט אָן צו רייסען. איך פיהר בווי'ן אין דער לענג און אין דער ברייט איבער דער לעוואַדע. איך בעריהם זיך פאר איהר מיט מיינע מאַיאָנטקעס.

— זעהסטו דו אַט די בוימער? זעהסטו דו אַט דעם זאָמר?

זעהסטו דו אַט דאָס בערגעל?

— איז דאָס אין גאַנצען דיינס?

אזוי זאָגט צו מיר בווי, און איהרע אויגען לאַכען. מיר פער-דריסט עס, וואָס זי לאַכט. תמיד איז ביי איהר אזא טבע לאַכען פון מיר. איך בלאָז זיך אָן און קערעווע מיך אָפּ אויף אַ וויילע פון בווי'ן. שטויסט זיך בווי, אז איך בין ברוגז. פּערגעהט זי צו מיר פון פאַרענט, פערקוקט מיר אין די אויגען אַריין און נעמט מיך אָן ביי דער האַנד און זאָגט צו מיר: „שימעק!“... פליהט אַוועק דער רוגז און אַלץ ווערד פּערגעסען. און איך נעם זי פאר דער האַנד און איך פיהר זי צו מיין בערגעל, דאָרטען, וואו איך זיך מיר תמיד, אַלע יאָהר. וויל איך, זיך איך מיר. וויל איך. הויב איך מיך אויף דורכ'ן „שם-המפורש“ און פליה מיר, ווי איין אַדלער, העכער פון דער חמאַרע, איבער פעלדער און וועלדער, אי-בער ימים און מדבריות...

ו.

דאָרטען, אויפ'ן בערגעל, זיצען מיר, איך און בווי (קיין גרינס אויף שבועות האָבען מיר נאָך אַלץ נישט אָנגעריסען), און דער-צעהלען מעשיות. דאָס הייסט: איך דערצעהל און זי האַרכט.

מיר איז בעקאנט איהר טרויער. זי טראַגט אַ גרויסען וועהטיג אין האַרצען. אַ פערדראָס אויף איהר מאַמע, וואָס האָט חתונה געהאַט פאַר אַ פרעמדען טאָטען און איז אַוועקגעפאַהרען פון איהר אויף שטענדיג, אויף אייביג, גלייך ווי זי וואָלט איהר אָנגעקעהרט אַ פרעמדע. אין שטוב טאָר איהר מוטער'ס נאָמען נישט דערמאָנט ווערען, גלייך ווי זי וואָלט גאָר קיין מאָל נישט געהאַט קיין מאַמע. מיין מאַמע — דאָס איז איהר מאַמע. מיין טאָטע — דאָס איז איהר טאָטע. און זיי האָבען זי ליעב, ווי איין אייגען קינד, ציטערען איבער איהר, געבען איהר נאָך, וואָס איהר האַרץ געלויבט. נישטאָ קיין צו טהייערס פאַר בוזי'ן. בוזי האָט געזאָגט, אז זי וויל געהן מיט מיר אָנרייסען גרינס אויף שבועות (דאָס האָב איך זי אַרויפגעפיהרט דערויף), האָט דער טאָטע אַ זאָג געטהאָן צו דער מאַמע: „ווי מיינסט דו?“ און בעת מעשה האָט ער אַריבערגעקוקט אַריבער די זילבערנע ברילען און געגלעט זיך די זילבערנע פערדעס פון זיין זילבער-באָרד. און עס געהט אַוועק אַ שמועס צווישען טאָטע-מאַמע וועגען אונזער געהן אַליין הינטער דער שטאָדט אַרויס אָנריי-סען גרינס אויף שבועות:

ד ע ר ט א מ ע: וואָס זאָגסט דו?

ד י מ א מ ע: וואָס זאָגסט דו?

ד ע ר ט א מ ע: זאָל מען זיי לאָזען געהן?

ד י מ א מ ע: פאַר וואָס זאָל מען זיי נישט לאָזען געהן?

ד ע ר ט א מ ע: איך זאָג דען, אז ניין?

ד י מ א מ ע: וואָס זשע דען זאָגסט דו?

ד ע ר ט א מ ע: איך זאָג נאָר, צי זאָלען זיי געהן?

ד י מ א מ ע: פאַר וואָס זאָלען זיי נישט געהן?

און אזוי ווייטער. איך ווייס, וואָס זיי קוועטשט. אפשר צוואַנציג מאָל זאָגט מיר אָן דער טאָטע, און נאָכ'ן טאָטען אויך די מאַמע, אז דאָרט איז דאָ אַ בריקעל, און אונטער'ן בריקעל איז דאָ אַ וואַסער — אַ טייכעל, אַ טייכעל, אַ טייכעל...

רען צו אלרי שווארצע יאָהר און אוועקוואַרפען אַ קינד, נישט אַריינשרייבען קיין בריוועל אַפילו! היתכן? וואו איז דאָס גע- הערט געוואָרען אזא רציחה? ...!

ז.

אומזיסט האָב איך מיך אזוי צעפלאַקערט. איך האָב חרטה, ווי הינט עסען מיך. נאָרס'איז שוין פאַרפאַלען. בוזי האָט פערשטעלט דאָס פנים מיט ביידע הענד. זי וויינט? איך וואָלט גענומען און צעריסען זיך אליין אויף שטיקלעך! צו וואָס האָט מיר געטויגט אַנריהרען איהר וועהטיג — די מאַמע איהרע? שטיל אין האַרצען ביי זיך רופ איך מיך אָן מיט אלע מיאוס'ע נעמען: „פערד! בהמה! אַכס! קאלב! לעקיש! לאַנגע צונג!“ ... איך רוק מיך צו צו איהר. איך נעם זי אָן ביי דער האַנד: „בוזי! בוזי!“ איך וויל איהר זאָגען מיט'ן לשון פון שירהשירים: „ה ר א י נ י א ת מ ר א י ד — לאָז מיך זעהן דיין פנים, ה ש מ י ע י נ י א ת ק ו ל ד — לאָז מיך הערען דיין שטים“...

פלוצים... פון וואַנען האָבען זיך גענומען אַהער דער טאַטע מיט דער מאַמע?

ה.

דעם טאַטענס זילבערנע ברילען גלאַנצען פון דער ווייטען. די זילבערנע פערדים פון זיין זילבער-באָרד האָבען זיך צעלאָזט אויפ'ן ווינטעל. און די מאַמע מאַכט צו אונז פון דער ווייטען מיט דער פעטשיילע. מיר ביידע, איך און בוזי, זענען געבליבען זיצען, ווי געלעהמט. וואָס טהוען דאָ טאַטע-מאַמע?

דאָס זענען זיי געקומען צו אונז אַהער, געוואָהר ווערען, וואָס מיר מאַכען. צי האָט זיך ניט געטראָפען מיט אונז, חס-ושלום.

איך דערזעהל איהר פון דעם, וואָס וועט זיין אַמאָל, אַמאָל, אז איך וועל זיין אַ גרויסער און זי אַ גרויסע און מיר וועל זיך נעמען... מיר וועלען זיך באַלד אויפהויבען דורכ'ן שם-המפורש אריבער דער חמאָרע און וועלען אַרומרייזען די גאַנצע וועלט. פריהער וועלען מיר זיין אין אַלע לענדער, וואו אַלכסנדר מוקדון איז געווען. און נאָכדעם וועלען מיר געבען אַ פאָהר-איבער קיין ארץ-ישראל. דאָרט וועלען מיר זיין אויף אַלע בשמים-בערג, אין אַלע וויינגערטנער, אָנשטופען פולע קעשענעם מיט באָקסערען, פייגען, טייטלען און איילבירטען און אוועקפליהען פון דאָרטען נאָך ווייטער און ווייטער. און אומעטום וועלען מיר אָפּטהון איין אנדער שפיצעל, וואָרום קיינער וועט דאָך אונז נישט זעהען...

— קיינער וועט אונז נישט זעהען? — פרעגט מיך בווי און האַפט מיך אָן פאַר די הענד.

— קיינער, קיינער! מיר וועלען זעהען אַלעמען, און אונז וועט

נישט זעהען קיינער!

— וויבאלד אזוי, שימעק, האָב איך צו דיר אַ בקשה.

— אַ בקשה?

— אַ קליינע בקשה...

נאָר איך ווייס פריהער איהר בקשה. זי וויל, אז מיר זאָלען זיך דורכפאָהרען אַהין, וואו איהר מאַמע האָט חתונה געהאַט. אָפּטהון עפּים אַ שפיצעל איהר שטיעפּטאַטען...

— פאַר וואָס נישט? — זאָג איך צו איהר. — מיט'ן גרעסטען

כבוד! אויף מיר מענסט דו זיך שוין פאַרלאָזען, נאָרעלע. איך קאָן זיי אָפּטהון אזעלכעס, אז זיי זאָלען מיך האָבען צו געדענקען!

— נישט זיי, נאָר איהר, איהר אַלע ייִן. — בעט

זיך ביי מיר בווי. נאָר נישט אזוי גיך פועל'ט זי דאָס ביי מיר.

מיך, אז מע צע'כעס'ט, איז מיט סכנת נפשות! וואָס הייסט, איך וועל איך איהר אָפּשווייגען אזא מעשה? אַ פאָטעפאלענסט פון אַ וויי-בעל — נעמען און חתונה האָבען מיט איין אנדער טאַטען, פערפאָהר-

דריטער טייל.

אין דער דאָזיגער נאכט.

א.

„לכני היקר מוהר“ר...

„איך שיק דיר 00 ר״כ און בעט דיר, מיין זוהן, זאָלסט מיר טהון צוליעב און קומען צו פאָהרען אַהיים אויף פסח. עס איז מיר אַ בזיון פאַר דער וועלט אויף מיינע עלטערע יאָהרען. מע האָט איין שטיקעל זוהן אַ בן־יחיד, און מען איז נישט זוכה איהם צו זעהן. אויך די מאמע בעט דיר רחמים, אז דו זאָלסט למען־השם קומען צו פאָהרען אויף פסח. און זיי וויסען, אז בזיון קומט מול־טוב. זי איז למזל אַ כלה געוואָרען. אס־ירצה־השם, שבת נאָך שבועות איז די חתונה.

ממני אָבִיך...“

אַט דאָס שרייבט צו מיר מיין טאטע — דאָס ערשטע מאָל אזוי שאַרף. דאָס ערשטע מאָל פאַר דער גאַנצער צייט, פון זינט מיר זענען זיך צעגאַנגען. און צעגאַנגען זענען מיר זיך מיט'ן טאטען שטיל, נישט געקריעגט זיך. איך האָב וויעדערשפעניגט זיין געבאָט. נישט געוואָלט געהן אין זיינע וועגען. געגאַנגען מיין אייגענעם וועג — זיך אוועקגעלאָזט לערנען. פריהער איז ער געווען ברוגז, געזאָגט, אז ער וועט מיר קיינמאָל נישט מוחל זיין, סײַדען ער וועט ליגען אויפ'ן טוירטען־בעט. דערנאָך האָט ער מיר מוחל געווען. דערנאָך האָט ער מיר אָנגעהויבען שיקען געלד: „איך שיק דיר 00 ר״כ און עס לאָזט דיר גריסען די מאמע גאָר פריינדליך“. קורצע, טרוקענע בריעף. אויך מיינע בריעף צו איהם זענען געווען קורצע, טרוקענע בריעף: „דיין בריעף מיט די 00

עפּים איין אומגליק? א קשיא אויף א מעשה — א בריקעל, א ווא-
סער, א טייכעל, א טייכעל...

מאָדנע טאַטע-מאַמע!

— און וואו איז אייער גרינס?

— וואָסער גרינס?

— דאָס גרינס, וואָס איהר זענט געגאַנגען אָנרייסען אויף
שבועות?...

מיר ביידע, איך און בויז, קוקען זיך איבער. איך פערשטעה
איהרע אויגען. איך פערשטעה איהר קוק. און עס דאַכט זיך מיר,
אז איך הער, ווי זי זאָגט צו מיר מיט'ן לשון פון שיר-השירים:
"מ י ת נ ד כ א ח ל י — א, ווען דו ביזט מיר א ברור
דער!... פאַר וואָס ביזט דו מיר נישט קיין ברודער?"...

— מילא, גרינס אויף שבועות וועט שוין מסתמא ווי עס איז
זיין. — זאָגט דער טאַטע מיט א שמייכעל, און די זילבערנע פערעם
פון זיין זילבער-באָרד גלאַנצען אָפּ אין די ליכטיגע שטראַהלען פון
דער גינגאָלדענער זון. — אבי, געלויבט דער אויבערשטער, די קינד-
דער זענען געזונד און ס'איז זיי חלילה קיין זאך נישט געשעהען.
— געלויבט איז גאט! — ענטפערט איהם די מאַמע און ווישט
זיך מיט דער פעטשיילע דאָס רויטע פערשוויצטע פנים. און ביידע
קוועלען זיי אָן, ווערען ברייטער ווי לענגער.

מאָדנע, מאָדנע טאַטע-מאַמע!

דאָס איז בווי.

און שען איז בווי, ווי די שענע שולמית, וואָס פון שיר-השירים.
אלע מאָל, ווען איך האָב געזעהען בווי'ן, האָב איך מיך געמוזט
דערמאָנען אין דער שולמית, וואָס פון שיר-השירים. און אלע מאָל,
ווען איך האָב געלערענט אין חדר דעם שיר-השירים, איז מיר גע-
קומען אַקעגען בווי.

איהר נאָמען איז פערצויגען פון אסתר-ליבע: ליבווי — בווי.
מיט מיר אינאיינעם איז זי געוואַכסען. מיין טאטען רופט זי טא-
טע. מיין מאמען רופט זי מאמע. אלע האָבען געמיינט, אז מיר
זענען אַ ברודער מיט אַ שוועסטער. און מיר האָבען זיך לייעב
געהאַט, ווי אַ ברודער מיט אַ שוועסטער.

ווי אַ ברודער מיט אַ שוועסטער פלעגען מיר זיך פערקלויבען
אין אַ ווינקעלע, און דאָרט פלעג איך איהר דערצעהלען בבא-מעשיות
פון חדר, פון מיין חבר שייקע, וואָס ווייסט אַלסדינג, אפילו קבלה.
דורך קבלה, האָב איך איהר געזאָגט, קאָן איך מאַכען קונצען: צא-
פען וויין פון אַ שטיין און גאָלד פון דער וואַנד. מיט קבלה, האָב
איך איהר געזאָגט, קאָן איך מאַכען אזוי, אז מיר ביידע זאָלען
זיך אויפהויבען ביז דער חמאָרע, און נאָך העכער פון דער חמאָרע.
אַך, האָט זי לייעב געהאַט האָרכען פון מיר מעשיות! איין מעשה
נור האָט בווי פיינט געהאַט פון מיר צו האָרכען: פון אַ בת-
מלכה, פון אַ פרינצעסין, וואָס מע האָט זי פער'כשופ'ט, אויפגע-
האַפט פון אונטער דער חופּה און אריינגעזעצט אין אַ קרישטאָלע-
נעם פאַלאַץ אויף זיעבען יאָהר, און איך פליה זי אויסלייזען...
אַלסדינג האָט בווי לייעב געהאַט צו הערען, נאָר ניט פון קיין פער'-
כשופ'טער בת-מלכה, וואָס איך זאָל דארפֿען פליהען זי אויסלייזען.
„מע דאַרף ניט פליהען אזוי ווייט, פאַלג מיך, מע דאַרף נישט!“...
אזוי האָט געזאָגט צו מיר בווי, אַוועקגעשטעלט אויף מיר איהרע
שענע בלויע שיר-השירים-אויגען.

אַט דאָס איז בווי.

רו"כ האָב איך מקבל געווען און לאָז גריסען דער מאמען נאָר פריינדליך."

קאַלט, מורא'דיג קאַלט זענען געווען אונזערע ביידענס בריור לעך. ווער האָט צייט געהאַט דאָס צו בעמערקען אין דער וועלט פון חלומות, וואו איך האָב מיך געפונען? נאָר דעם טאַטענס בריעה אַצינד האָט מיך אויפגעוועקט. ניט אזוי דעם טאַטענס קלאָגען זיך, וואָס ס'איז איהם אַ בזיון פאַר דער וועלט (איך בין מיך מודה). און ניט אזוי דער מאמעס בקשה, וואָס זי בעט רחמים — קיין זאך האָט מיך אזוי ניט גענומען (איך בין מיך מודה), ווי די עטליכע ווערטער: „און זיי וויסען, אז בזיון קומט מזל-טוב"...

בוזי — אָט די בוזי, וואָס איהר גלייכען איז ניטאָ אין ערגיץ ניט, סיידען אין שירהשירים. אָט די בוזי, וואָס איז איינגעקניפט און אויסגעבונדען מיט מיינע יונגע יאָהרען. אָט די בוזי, וואָס איז אַלע מאָל געווען די פער'כשופ'טע בת-מלכה פון אַלע מיינע וואונדערליכע בבא-מעשיות, די שענסטע פרינצעסין פון מיינע גאָלדענע חלומות — אָט די בוזי איז איצט אַ בלה? עמיצענס, ניט מיינע? ! ...

ב.

ווער איז בוזי? — אַך, איהר ווייסט ניט, ווער בוזי איז? איהר האָט פערגעסען? איך מוז אייך נאָך אַ מאָל איבערדער-צעהלען איהר ביאָגראַפיע אין קורצען, און מיט דעם אייגענעם לשון, וואָס איך האָב אייך דערצעהלט אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק. איך האָב געהאַט איין עלטערען ברודער — בעני. איז ער דערטרונקען געוואָרען. נאָך איהם איז פערבליבען אַ וואַסער-מיהל, אַ יונגע אַלמנה, צוויי פערדלעך און איין קינד. האָט מען די מיהל אָפגעלאָזט, די פערדלעך פערקויפט. די אַלמנה האָט חתונה גע-האַט און איז אַוועקגעפאָהרען ערגיץ ווייט. און דאָס קינד האָט מען געבראַכט צו אונז אין שטוב אַריין.

קלעצער, מיט די ברעטער, וואָס ליגען אָנגעוואָרפֿען ביי אונזער שטוב, איז שוין נישט מעהר טענענבוימער און בוקסענבוימער. די קאץ, וואָס ליגט ביי דער טהיר און וואַרעמט זיך אויף דער זונן, איז שוין נישט מעהר פון די פעלד-אינדען, וואָס בעגעגענען זיך אין שיר-השירים. דער באַרג, וואָס אויף יענער זייט שוהל, איז שוין ניט מעהר דער לכּנון. ניט מעהר פון די בשמים-בערג... די ווייב-לעך און מיידלעך, וואָס שטעהען אין דרויסען און וואַשען און פרע-כען און רייניגען און כּשר'ען אויף פּסח, זענען שוין ניט מעהר די טעכטער פון ירושלים, וואָס ווערען דערמאָנט אין שיר-השירים... וואו איז אַהינגעקומען מיין אַמאָליגע יונגע, פּרישע, קלאַרע, ליכ-טיגע, מיט בשמים שמעקענדיגע שיר-השירים-וועלט?...

ד.

איך האָב געטראַפֿען מיין היים פונקט אזוי, ווי איך האָב זי איבערגעלאָזט מיט יאָהרען צוריק. נישט פערענדערט אַ האָר, נישט געמינערט אַ טראָפֿען. דער טאַטע — ווי געווען. נאָר זיין זילבער-באַרד איז געוואָרען עטוואָס נאָך מעהר געזילבערט. זיין ברייטער ווייסער געקנייטשטער שטערן — נאָך עטוואָס מעהר געקנייטשט. אַפנים, פון ראגות...

אויך די מאַמע — ווי געווען. נאָר דאָס רויטע פנים איז גע-וואָרען געלבלִיך. און דאָכט זיך מיר, אז קלענער איז זי געוואָרען אין וואוכס. און אפשר ווייזט זיך מיר אויס, דערפאַר ווייל זי האָט זיך אַביסעל אַיינגעבויגען, אַיינגעבויגען צו דער ערד? און די אויגען זענען איהר רויטליך און מיט קישעלעך, ווי אונטערגעשוואַ-לען. שוין זשע פון געוויין?...

אויף וואָס האָט געוויינט מיין מאַמע? אויף וועמען? אויף מיר, איהר בן-יחיה, וואָס איך האָב ניט געוואָלט פאַלגען דעם טאָ-טען און האָב וויעדערשפּעניגט זיין געבאַט, נישט געוואָלט געהן אין זיינע וועגען, גענאָנגען מיין אַייגענעם וועג, זיך אַוועקגעלאָזט לער-

איצט שרייבט מען מיר, אז עס קומט איהר מזל-טוב. זי איז א כלה געוואָרען. בוזי איז א כלה. עמיצענס א כלה. עמיצענס, ניט מיינע! האָב איך מיר אוועקגעזעצט און אָפּגענעמפּערט דעם טאַטען מיט אַ בריעף:

„לכבוד אָבִי היקר מוהר"ר...

„דיין בריעף מיט די 00 ר"כ האָב איך מקבל געווען. אין עט-ליכע טעג אַרום, ווי נור איך ווער פאַרטיג, אזוי קום איך צו פּאָה-רען. אויף די ערשטע טעג פּסח, אָדער אויף די אַנדערע — נאָר זיין וועל איך. איך לאָז גריסען דער מאַמען גאָר פּריינדליך. און בוזי'ן — מזל-טוב. איך ווינש איהר גליק...

ממני בנך..."

ג.

ס'א ליגען. נישט איך האָב געהאַט מיט וואָס פאַרטיג צו ווערען. נישט איך האָב געדאַרפט וואַרטען עטליכע טעג. דעם זעלבען טאָג, וואָס איך האָב בעקומען פּונ'ם טאַטען דעם דאָזיגען בריעף און געענטפּערט מיט מיין בריעף, האָב איך מיר אויפגעזעצט און בין געפּלויגען אַהיים און בין געקומען צו פּליהען פּונקט דעם טאָג, וואָס ערב יום-טוב. אין אַ וואַרעמען ליכטיגען ערב פּסח'יגען טאָג.

און האָב געטראָפּען מיין שטעדטעל פּונקט אזוי, ווי איך האָב עס איבערגעלאָזט אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק. נישט פּערענדערט אויף אַ האָר, נישט געמינערט אַ טראָפּען. די אייגענע שטאָדט. די אייגענע מענשען. דער אייגענער ערב-פּסח'יגער אין-דרויסען מיט'ן אייגענעם ערב-פּסח'יגען טאַרעאַם.

איין זאך נור האָט געפּעהלט: דער שירי-השירים. ניין. עס איז שוין נישט מעהר שירי-השירים'דיג, ווי ס'איז געווען אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק. אונזער הויף איז שוין נישט מעהר שלמה המלך'ס וויינגאַרטען, וואָס אין שירי-השירים. דאָס האַלץ מיט די

איהר אָפּגעבען מזל-טוב.

— מזל-טוב דיר, בוזי!

— מיט מזל זאָלסט דו לעבען.

און מעהר ניט. פרעגען זי — קאָן מען ניט. רעדען מיט איהר — איז ניטאָ וואו. עס לאָזט מיך ניט דער טאטע. עס לאָזט מיך ניט די מאמע. עס לאָזען מיך ניט די קרובים, די משפחה, די שכנים, וואָס קומען אַריין מיך מקבל-פנים זיין. דער אַריין, דער אַרויס. אַלע שטעהען אַרום מיר. אַלע בעטראַכטען מיך, ווי אַ בער, ווי אַ מאָדנע בעשעפעניש פון איין אנדער וועלט. אַלע ווילען מיך זעהען און הערען, וואָס איך מאַך און וואָס איך טהו — אזא צייט ניט געזעהען זיך!

— דערזעהל זשע אונזע פנים נייעס: וואָס האָסט דו געזעהען,

וואָס האָסט דו געהערט?

און איך דערזעהל זיי נייעס, וואָס איך האָב געזעהען און וואָס איך האָב געהערט. און איך קוק בעת מעשה אויף בוזי'ן. איך זוך איהרע אויגען און בעגעגען מיך מיט איהרע אויגען. מיט איהרע גרויסע, טיפּע, פערזאָרגטע, שענע בלויע שיר-השירים-אויגען. נאָר איהרע אויגען זענען שטום, ווי איהרע ליפּען, ווי זי אליין. גאָרניט זאָגען מיר איהרע אויגען. גאָלע גאָרניט. און עס קומט מיר אַקעגען, ווי אַמאָל, דער שיר-השירים, אַ פסוק נאָך אַ פסוק: „גן נעול אחותי כלה — אַ גאָרטען אַ פערשלאָסענער איז מיין שוועסטער די כלה. אַ גאָרטען אַ פערשלאָסענער, אַ קוואַל אַ פער-זיגעלטער“...

ו.

און אַ שטורם הויבט זיך אויף ביי מיר אין קאָפּ, און אַ פייער אין האַרצען. אַ פייער — ניט אויף קיינעם, נאָר אויף זיך אליין. אויף זיך און אויף יענע חלומות, נאָרישע, יונגעלשע, גאָלדענע חלומות, וואָס צוליבע זיי האָב איך פערלאָזען טאטע-מאמע. צו-

נען און אזוי לאנג אין דער היים נישט געווען? צי אויף בוז'ין וויינט מיין מאמע, וואָס האָט חתונה שבת נאָך שבועות?...

אָ, בוז'! אויך זי האָט זיך אויף קיין האָר ניט פערענדרעט. ניט געמינערט אַ טראָפען. אויסגעוואַכסען איז זי נור. אויסגע-וואַכסען און שענער געוואָרען. נאָך שענער, ווי ווען ס'ניט איז אַמאָל. הויך און שלאַנק און רייע און מלא חן. אויגען — די זעלבע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען. נאָר מעהר פערטראַכטע, ווי אַמאָל פערטראַכטע, פערטיעפטע, פערזאָרגטע, שענע, בלויע שיר-השירים-אויגען. און אַ שמייכלעל אויף די ליפען. און פריינדליך, און ליבע, און הימיש, און צוגעלאָזט, און שטיל, ווי אַ טויב, צנועה'דיג-שטיל.

קוק איך אויף בוז'ין, דערמאן איך מיך אָן יענער בוזי, וואָס אַמאָל. דערמאן איך מיך אָן איהרע נאָר-וואָס אויפגענייהטע יום-טוב'דיגע קליידלעך, וואָס די מאמע האָט איהר דעמאָלט אויפגע-נייהט אויף פסח. דערמאן איך מיך אָן איהרע נייע קליינע יום-טוב'דיגע שיכלעך, וואָס דער טאטע האָט איהר דעמאָלט געקויפט אויף פסח. און דערמאן איך מיך אָן יענער בוזי, וואָס אַמאָל, אזוי קומט מיר ניט-וויילענדיג דאָס לאַנג-פערגעסענע שיר-השירים וויעדער אַ מאָל, אַ פסוק נאָך אַ פסוק: „אויגעלעך ווי טייבעלעך, הערעלעך ווי ציעגעלעך, גליטשען זיך באַרג-אַראָפּ... צייהנדעלעך — ווייסע שעפעלעך, נאָר-וואָס פון טייך אַרויס, איינס און איינס. שנירעלעך — איהרע ליפען. אז זי רעדט, איז צוקער-זיס“...

איך קוק אַצינד אויף בוז'ין, און עס ווערט שוין אלעס וויעדער שיר-השירים'דיג, ווי אַמאָל-אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק.

ה.

— בוזי, דיר קומט מזל-טוב?

זי הערט ניט. וואָס זשע האָט זי אַראָפּגעלאָזט די אויגען? וואָס זשע זענען רויט געוואָרען איהרע בעקלעך? ניין. איך מוז

— דערצעהל זשע, וואָס ביזט דו אַנשוויגען געוואָרען? — מאַכט צו מיר דער טאַטע.

— לאָז איהם צורוח, האָסט דו געזעהען אַ ביסעל! — טהוט זיך אַ האַפּ די מאַמע. — דאָס קינד איז מיער, דאָס קינד איז הונגע-ריג. און ער: דערצעהל און דערצעהל! דערצעהל און דערצעהל!

ז.

ביסלעכווייז הויבט אָן דער עולם זיך צעגעהן, און מיר בלייב-בען אַליין: דער טאַטע און די מאַמע, איך און בויז. די מאַמע לאָזט זיך אַוועק אין קיך און קומט גיך צוריק מיט אַ שענעם פּסח'יגען טעלער — אַ בעקאַנטען טעלער, געמאַהלט מיט גרויסע גרינע פייגענבלעטער.

— טאָמער וואָלסט דו עפּים גענומען אין מויל אַריין, שימעק? ביז'ן סדר איז נאָך ווייט.

זאָגט צו מיר מיין מאַמע מיט אַזוי פיעל ליעבשאַפט, געטריי-שאַפט און וואַרעמער איבערגעבענהייט, און בויז הויבט זיך אויף מיט איהרע שטילע טריט און טראָגט מיר צו אַ גאָפּעל-מעסער — בעקאַנטע פּסח'יגע גאָפּעל-מעסער. אַלץ איז מיר בעקאַנט. קיין זאך האָט זיך ניט געענדערט. ניט געמינערט אַ טראָפּען. דער אייגענער טעלער מיט די גרויסע גרינע פייגענבלעטער. די אייגענע גאָפּעל-מעסער מיט די ווייסע ביינערנע קלעצלעך. דער אייגענער ריח-ניחוח פון דער פּסח'יגער גענוענשמאַלץ. דער אייגענער טעם גן-עדן פון די ערב-פּסח'יגע צוגעפּרישע מצה. ניט געענדערט אַ האָר. ניט געמינערט אַ טראָפּען.

ניט מעהר, וואָס דעמאָלט ערב-פּסח האָבען מיר געגעסען ביי-דע, איך און בויז. פון איין טעלער, געדענק איך, האָבען מיר גע-געסען. טאָקי אַט פון דעם בעקאַנטען שענען פּסח'יגען געמאַהל-טען טעלער, וואָס איז געמאַהלט מיט גרינע פייגענבלעטער. און נים האָט אונז דעמאָלט געגעבען די מאַמע, געדענק איך. פולע קעשע-

ליעב זיי האָב איך פּערנעמען אָן בוז'ן. צוליב זיי האָב איך מקריב געווען אַ שטיק פון מיין לעבען, פּערשפּיעלט מיין גליק, פּערשפּיעלט, פּערשפּיעלט אויף אייביג!

פּערשפּיעלט? ניין. עס קאָן נישט זיין. עס קאָן נישט זיין! אָט בין איך דאָך געקומען. בעצייטענס געקומען... לאָס איך נור בלייבען מיט בוז'ן אליין. לאָס איך נור רעדען מיט איהר אַ פאָר ווערטער. נאָר ווי קאָן איך רעדען מיט בוז'ן אַ פאָר ווערטער, טער, אַז אַלע זענען דאָ? אַז אַלע זענען זיי אַרום מיר? אַלע בעטראַכטען מיר, ווי אַ בער, ווי אַ בעשעפּעניש פון איין אַנדער וועלט. אַלע ווילען מיר זעהען און הערען, וואָס איך מאַך און וואָס איך טוה — אַזא צייט נישט געזעהען זיך!

מעהר פון אַלע הערט מיר אויס דער טאטע. איבער אַ ספר יוצט ער, ווי אַלע מאַל, און פּערקנייטשט איז זיין ברייטער שטערן, ווי אַלע מאַל, און קוקט אויף מיר אַריבער די זילבערנע ברילען און גלעט זיך די זילבערנע פּעדעס פון זיין זילבער-באָרד, ווי אַלע מאַל. און עס דאַכט זיך מיר, אַז ער קוקט אויף מיר נישט אַזוי, ווי אַלע מאַל. ניין, ס'איז נישט דער קוק, וואָס אַמאָל. איך פיהל עס. דער מענטש איז בעלעדִיגט. איך האָב וויעדערשפּעניגט זיין געבאָט. נישט גע- וואָלט געהן אין זיינע וועגען. געגאַנגען מיין אייגענעם וועג...

אויך די מאמע שטעהט ביי דער זייט, אַוועקגעוואָרפען די קיך מיט'ן ערב־פּסח, און הערט מיר מיט טרערען אויף די אויגען. מיט'ן שפיץ פאַרטוך ווישט זי בגנבה אַ טרער, האַטשט דאָס פנים שמייכלט, און זי הערט, ווי איך דערצעהל, און זי קוקט מיר אין מויל אַריין און שלינגט, שלינגט איטליכס וואָרט מיינס.

אויך בוזי יוצט אַקעגען מיר, די הענד צענויפגעלעגט אויפ'ן האַרצען, און הערט מיר אויס גלייך מיט זיי. גלייך מיט זיי קוקט זי מיר אין מויל אַריין. גלייך מיט זיי שלינגט זי איטליכס וואָרט מיינס. איך קוק אויף בוז'ן. און איך ליען אין איהרע אויגען און קאָן נישט איבערלייענען גאָרנישט נישט. גאָרנישט נישט.

שיינט אָפּ אין בווי'ס אויגען. זיי באַרען זיך אין גאַלד. אָט באַלד
שטאַרבט דער טאָג. איך וועל ניט האָבען קיין צייט אפילו מיט
בוז'ין אַ וואָרט צו רעדען. דער גאַנצער טאָג איז אַוועק אויף פוסטע
רעד מיט'ן טאַטען, מיט דער מאַמען, מיט דער משפּחה — וואָס איך
האָב געהערט, וואָס איך האָב געזעהען... איך האָפּ מיך אויף און
קוק דורכ'ן פענסטער אין דרויסען אַרויס און טהו פאַרבייגעהענדיג
אַ זאָג צו בוז'ין:

— מיר וועלען זיך אַ ביסעל אפּשר דורכגען? אַזאַ צייט
אין דער היים ניט געווען. איך וויל אָנקוקען דעם הויף, איך וויל
זעהען די שטאָרט...

ט.

ווייסט איהר ניט, וואָס איז מיט בוז'ין? אָנגעצונדען האָט זיך
איהר דאָס פנים, ווי אַ העליש פייער. ווי די זון-קוגעל, וואָס האַלט
ביי'ס אונטערגעהן, איז זי רויט געוואָרען. זי וואַרפט אַ בליק
אויפ'ן טאַטען. אפנים, זי וויל הערען, וואָס דער טאַטע וועט זאָ-
גען? און דער טאַטע קוקט אויף דער מאַמען אַריבער די זילבער-
נע ברילען. ער גלעט די זילבערנע פעדעס פון זיין זילבעריבאָרד
און זאָגט אין דער וועלט אַריין, צו קיינעם ניט:

— די זון זעצט זיך. שוין צייט זיך איבערטהון. געהן אין
שוהל אַריין דאוונען. שוין צייט ליכט בענשען. ווי מיינסט דו?
ניין. איך וועל, אפנים, היינט ניט רעדען מיט בוז'ין אַ וואָרט
ניט? מיר נעמען זיך איבערטהון. די מאַמע איז שוין באַלד אינ-
גאַנצען פּסח'יג. זי האָט שוין אָנגעהאַן אויף זיך איהר יום-
טוב'דיג זיידען מלבוש. איהרע ווייסע הענד שעמערידען. קיינער
האָט ניט אַזעלכע שענע ווייסע הענד, ווי מיין מאַמע. אָט באַלד
וועט זי זיך שטעלען ליכט בענשען. מיט איהרע ווייסע הענד וועט
זי פערשטעלען איהרע אויגען און וויינען שטילערהייט, ווי אַמאָל.
דער לעצטער שטראַהל פון דער פערגעהענדיגער זון וועט זיך שפּיעלען

נעם מיט ניס. און מיר האָבען זיך גענומען דעמאָלט פאַר די הענד, געדענק איה, איך און בווי, און מיר האָבען זיך געלאָזט פליהען. געדענק איך, ווי די אַדלערס. איך לויף — זי לויפט מיר נאָך. איך שפּרינג איבער די קלעצער — זי שפּרינגט מיר נאָך. איך אַרויף — זי אַרויף. איך אַראָפּ — זי אַראָפּ.

— שימעק! ביז וואָנען וועלען מיר לויפּען, שימעק?

זאָגט צו מיר בווי. און איך ענטפּער איהר מיט'ן לשון פון שיר-השירים: "עד שִׁפּוּחַ הַיּוֹם — ביז ס'וועט אַ בלאָז טהון דער טאָג, וְנִסּוּ הַצִּלָּיִם — און עס וועלען אַנטלויפּען די שאַטענעס"...

ח.

דאָס איז געווען אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק. היינט איז בווי אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ גרויסע. און איך בין אויסגעוואַכסען. געוואָרען אַ גרויסער. און אַ בלע איז געוואָרען בווי, עמיצענעס אַ בלע, עמיצענעס, ניט מיינע... און איך וויל בלייבען מיט בווי'ן אַליין. און איך וויל רעדען מיט איהר אַ פאַר ווערטער. איך וויל הערען איהר קול. מיט'ן לשון פון שיר-השירים ווילט זיך מיר זאָגען צו איהר: "הֲרֵאִינִי אֶת מִרְאֵיךְ — מאַך מיר זעהען דיין אויסזיכט. הֲשִׁמִּיעִינִי אֶת קוֹלְךָ — מאַך מיר הערען דיין שטים"... און עס דאַכט זיך מיר, אַז איהרע אויגען ענטפּערען מיר אויך מיט'ן לשון פון שיר-השירים: "לֹכָה דוּדִי — קום, טהייערער, נִצְאָה שָׁדֶךָ — ניט דאָ, נאָר אין דרויסען... אין דרויסען... דאָרט וועל איך דיר זאָגען. דאָרט וועל איך דיר דערצעהלען. דאָרטען וועלען מיר רעדען. דאָרטען..."

איך חאַפּ אַ קוק אין דרויסען אַרויס דורכ'ן פענסטער. אַך, ווי שען דאָרט איז, ווי ערב־פּסח'יג! ווי שיר-השירים'דיג! איין עכירה נור, ס'איז שיין באַלד אויס טאָג. נידעריג-נידעריג לאָזט זיך אַראָפּ די זון און בעפאַרבט דעם הימעל מיט גין-גאָלד. דאָס גאָלד

איך ווייס שוין, וואָס איך וועל איהר ענטפערען דערויף. לאָס איך
נור רעדען מיט איהר עטליכע ווערטער. עטליכע ווערטער.

ניין. איך וועל היינט ניט קאָנען רעדען מיט בוז'ין קיין איינ-
ציג וואָרט, קיין האַלב וואָרט אפילו. אָט הויבט זי זיך אויף, געהט
מיט שטילע גרינגע טריט צו דער שאַפּע, גרייט־צו פאַר דער מאַמען
ליכט אין די זילבערנע לייכטערס. אַלטע בעקאַנטע, היימישע הויכע,
געבלאָזענע זילבערנע לייכטערס. מיר זענען מיט זיי גוט בעקאַנט
און בעפריינדעט פון אַמאָל. די דאָזיגע זילבערנע לייכטערס האָ-
בען דאָך פערנומען אַמאָל אַ בכבוד'ען אָרט אין מיינע גאָלדענע
חלומות ביי דער פער'כשופ'טער בת־מלכה אין דעם קרישטאָלענעם
פאַלאַץ. די דאָזיגע גאָלדענע חלומות מיט די דאָזיגע זילבערנע
לייכטערס, מיט די בענשליכט, מיט דער מאַמעס שענע קלאָרע
ווייסע הענד, מיט בוז'ים שענע בלויע שיר־השירים־אויגען, מיט די
לעצטע גאָלדענע שטראַהלען פון דער פערגעהענדיגער זון — איז עס
דען נישט איינס און דאָס זעלבע, געקניפט און געבונדען? ...

— טאָ! — זאָגט דער טאַטע צו מיר מיט אַ קוק אין פענסטער
און מיט אַ וואונק, אַז ס'איז שוין צייט זיך איבערמהן און געהן
אין שוהל אַריין דאוונען.

מיר טהוען זיך איבער, איך און דער טאַטע, און מיר געהען
אין שוהל אַריין דאוונען.

י.

אונזער שוהל, אונזער אַלטע־אַלטע שוהל, האָט זיך אויך ניט
פערענדערט, איהר זאָלט זאָגען אַ האָר. נישט געמינערט אַ טראָ-
פּען. אַ ביסעל זענען נאָר געוואָרען שוואַרצער די ווענד. נידעריגער
דער עמוד. עלטער דער אַלמעמער. און דער ארון־קודש האָט פער-
לאָרען דעם גלאַנץ פון זיין נייהייט.

ווי אַ קליין בית־המקדש האָט אונזער שוהל אויסגעזעהען אין
מיינע אויגען. איצט האָט זיך דאָס בית־המקדש אָנגעבויגען אַ

אויף איהרע שענע קלאַרע ווייסע הענר. קיינער האָט ניט אַזעלכע
שענע קלאַרע ווייסע הענר, ווי מײן מאַמע.

נאָר וואָס איז מיט בױז'ן? איהר פנים איז אויסגעלאָשען, ווי
די זון, וואָס האַלט בײַם זעצען זיך, ווי דער טאָג, וואָס האַלט
בײַ אונטערנגעהן. נאָר שען איז זי און חנ'עוודיג, ווי קיינמאָל ניט.
און מײַע-טרויעריג זענען איהרע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען.
און פערטראַכט זענען איהרע אויגען.

פון וואָס טראַכט איצט בױז? פון דעם ליעבען גאַסט, וואָס
זי האָט אויף איהם אזוי אַרויסגעקוקט און וואָס איז געקומען צו
פליהען אזוי אומגעריכט, נאָכדעם ווי ער איז אַזא צייט אין דער
היים ניט געווען? ... אָדער פון איהר מאַמע, וואָס האָט חתונה
געהאַט דאָס אַנדערע מאָל און אַוועקגעפאַהרען ערגיץ ווייט און
פערגעסען, אז זי האָט אַ טאָכטער, וואָס הייסט בױז? אָדער פון
איהר חתן טראַכט איצט בױז, פון איהר חתן, וואָס טאַטע-מאַמע
האָבען איהר אוראיי אַנגעהאַנגען קענען איהר ווילען? און פון איהר
חתונה, וואָס דאַרף זיין שבת נאָך שבועות מיט אַ מענטשען, וואָס
זי קען איהם ניט און ווייסט איהם ניט, ווער ער איז און וואָס ער
איז? ... אָדער, פערקעהרט, אפשר האָב איך אין גאַנצען אַ טעות?
אפשר צעהלֶט זי גאָר די טעג פון פסח ביז שבועות, ביז שבת נאָך
שבועות? וואָרום דאָס איז איהר אויסדערוועהלטער, וואָרום
ער איז איהר ליעב און ער איז איהר טהייער. ער וועט
זי פיהרען אונטער דער חופה, און איהם וועט זי אַוועקשענקען
איהר האַרץ און ליעבע. און מיר? מיר איז זי, אוי-וועה, ניט
מעהר ווי אַ שוועסטער. געווען אַ שוועסטער און געבליבען אַ
שוועסטער... און עס דאַכט זיך מיר, אז זי קוקט אויף מיר מיט
רחמנות און מיט פאַרדראָס און זאָגט צו מיר, ווי זי האָט געזאָגט צו
מיר אַמאָל, מיט'ן לשון פון שיר-השירים: "מיר ית נך כ א ח
ל י — ווען דו ביזט מיר אַ ברודער! אַך, פאַר וואָס ביזט דו מיר
ניט אַ ברודער?" ... וואָס זאָל איך איהר ענטפערען דערויף?

געשוועבט אינאיינעם מיט די מלאכים אונטער דעם געמאָהלטען סופיט. דאָ אין דעם קליינעם בית־המקדש, האָב איך אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק, אינאיינעם מיט'ן טאטען און מיט אלע אידען, גע־שמאַק און ערנסט געדאווענט...

יא.

און אַט בין איך איצט וויעדער אַ מאָל אין מיין אַלטער אַמאָלי־גער שוהל, און איך דאווען מיט אונזערע אַלטע אַמאָליגע בעלי־בתיים, און איך הער דעם אייגענעם חזן, וואָס אַמאָל, וואָס זינגט מיט'ן אייגענעם ניגון, וואָס אַמאָל. און דער עולם דאווענט געשמאַק און וואַרעם און מיט'ן זעלבען נוסח, וואָס אַמאָל. און איך דאווען אינאיינעם מיט'ן עולם. נאָר מיינע געדאַנקען זענען ווייט פונ'ם דאווענען. איך מיש אַ בלעטעל נאָך אַ בלעטעל אין מיין סדרור און — איך בין ניט שולדיג — עס מישט זיך מיר אויף שיר־השירים קאָפיטעל ד': "ה נ ד י פ ה ר ע י ת י — ווי שען דו ביזט, חבר'טאָרין מיינע. ה נ ד י פ ה, ע י נ י ד י ו נ י ים — ווי שען דו ביזט מיט דיינע טויבענאוויגען"... איך וואָלט וועלען דאָר־נען גלייך מיט אלע, גלייך ווי איך האָב אַמאָל געדאווענט. נאָר עס דאווענט זיך ניט! איך מיש אַ בלעטעל נאָך אַ בלעטעל אין מיין סדרור און — איך בין ניט שולדיג — עס מישט זיך אויף וויע־דער שיר־השירים קאָפיטעל ה': "ב א ת י ל ג נ י, א ח ו ת י כ ל ה — איך בין געקומען אין מיין וויינגארטען, מיין שוועסטער די כלה..."

און ווייטער: "איך האָב געקלויבען מיינע קרייטער, געשמעקט מיינע בשמים, געגעסען מיין האָניג, געטרונקען מיין וויין"... נאָר וואָס רעד איך? וואָס זאָג איך? דער גאָרטען איז נישט מיינער. איך וועל נישט קלויבען קיין קרייטער, ניט שמעקען קיין בשמים, ניט עסען קיין האָניג, ניט טרינקען קיין וויין. דער גאָר־טען איז ניט מיין גאָרטען. בוזי איז נישט מיין כלה. בוזי איז

ביסעלע אויף א זייט. אד' וואו איז אהינגעקומען די הייליגע פראכט און גלאנץ פון אונזער אלטער שוהל? וואו זענען די מלאכים, וואָס פלעגען דאָ שוועבען אונטער דעם געמאָהלטען סופיט אלע פרייטאָג צו נאכט, צו קבלת-שבת, און אלע יום-טוב אויף דער נאכט, צו ברכו?

אויך די בעלי-בתים פון שוהל האָבען זיך וועניג-וואָס פערענר-דערט. נאָר אַ ביסעלע פערעלטערט זיך. שוואַרצע בערד זענען ווייס געוואָרען. גלייכע פלייצעס האָבען זיך אויסגעבויגען. אטלע-סענע קאפּאָטעס זענען צעהאָקט געוואָרען. עס זעהען זיך אַרויס ווייסע פערעם, געלע פאַסען. מלך דער חזן זינגט נאָך היינט אויך אזוי שטיל ווי אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק. אַ ביסעלע נאָר איז איהם פערדומפען דאָס קול. עס הערט זיך אין זיין דאוונען אַ נייער טאָן: מעהר געוויינט, ווי געזונגען. מעהר געקלאָגט זיך, ווי גער-בעמען. און אונזער רב? דער אלטער רב? — דער האָט זיך גאָר-ניט פערענדערט. געווען ווי געפאלענער שניי און געבליבען ווי געפאלענער שניי. איין קלויניגקייט נאָר: די הענר ציטערען אַצינד. און מיט'ן גאַנצען גוף ציטערט ער. פון אלטקייט, אַפנים. עזריאל דער שמש, אַ איד אָהן אַ סימן פון אַ באָרד, וואָלט געווען דער אייגענער, וואָס אַמאָל, ווען נישט די צייהן. ער האָט פערלאָרען אלע צייהן און ער זעהט אויס מיט זיינע איינגעפאלענע קינבאַקען מעהר ווי אַ איד'נע, ווי איידער אַ מאַנסכיל. נישקשה, ער קלאַפט נאָך היינט אויך מיט'ן פראַטש איבער'ן שלחן, אז עס קומט צו שמונה-עשרה. אמת, שוין נישט דער קלאַפּ, וואָס אַמאָל. אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק, האָט מען געקאָנט טויב ווערען פון זיין קלאַ-פען. היינט שוין נישט. אַפנים, נישטאָ דער כח, וואָס אַמאָל. געווען אַ איד אַ גבר.

אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק, איז מיר דאָ געווען גוט, געדענק איך, גוט אָהן איין ערך, אָהן אַ מאָס! דאָ, אין דעם קליינעם בית-המדרש, האָט מיין קינדערשע נשמה אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק,

צו זאָגען. איך פיהל עס אליין. דאָס זאָגען מיר זיינע אויגען, וואָס קוקען מיר דורך די זילבערנע ברילען גלייך אין האַרצען אַרײַן. דאָס זאָגט מיר דער שטילער זיפּץ, וואָס רייסט זיך אַרויס פון צייט צו צייט פון זיין אַלטער שוואַכער ברוסט... מיר געהען ביידע פון שוהל אַהיים און שווייגען. מיר געהען שפּעטער פון אַלעמען. די נאכט האָט פערשפּרייט איהרע פליענעל איבער'ן הימעל, און אַראָפּגעלאָזט האָט זיך איהר שאַטען אויף דער ערד. אַ שטילע, אַ וואַרעמע, אַ הייליגע פסח'יגע נאכט איז דאָס. אַ נאכט פול מיט סודות און רעמענישען. פול מיט וואונדער. די הייליגקייט פון דער דאָזיגער נאכט פיהלט זיך אין דער לופט. קוקט אַראָפּ פונ'ם טונקעל־בלויען הימעל. וועגען איהר שמועסען זיך דורך שטילערהייד די שטערען. י צ י א ת מ צ ר י ם לאָזט זיך הערען פון דער דאָזיגער נאכט...

מיט גיכע־גיכע טריט געה איך אַהיים אין דער דאָזיגער נאכט. און דער טאַטע — קוים וואָס ער געהט מיר נאָך. ווי אַ שאַטען געהט ער מיר נאָך. „וואָס יאָגסטו דו אזוי?“ — פרעגט מיך דער טאַטע, קוים וואָס ער האַפּט דעם אַטעם.

עך, טאַטע, טאַטע! זעהסטו דו דען ניט, אז איך בין געגליכען צו אַ הירש, אָדער צו אַ אינד פון די אינדען אויף די בשמים־בערג? ... מיר איז לאַנג, טאַטע, צו לאַנג די צייט. מיר איז ווייט, טאַטע, צו ווייט דער וועג, דעמאָלט, ווען בוזי איז אַ כלה. עמיר צענס אַ כלה. עמיצענס, ניט מיינע! ... איך בין געגליכען צו אַ הירש, אָדער צו אַ אינד פון די אינדען אויף די בשמים־בערג.

אזוי ווילט זיך מיר ענטפערן מיין טאַטען מיט'ן לשון פון שיר־השירים, און איך פיהל נישט די ערד אונטער זיך. און איך געה מיט גיכע־גיכע טריט אַהיים אין דער דאָזיגער נאכט. און מיין טאַטע — קוים וואָס ער געהט מיר נאָך. ווי אַ שאַטען געהט ער מיר נאָך אין דער דאָזיגער נאכט.

עמיצענס אַ כלה. עמיצענס, נישט מיינע!... און עס קאכט אין מיר אַ גיהנם. נישט אויף בוז'ן. נישט אויף קיינעם. ניין. אויף מיר אליין: סטייטש, ווי האָב איך געקאָנט אין אזא צייט זיין אזוי ווייט פון בוז'ן? ווי האָב איך געקאָנט דערלאָזען, אז מע זאָל צונעמען פון מיר בוז'ן און אָפּגעבען זי צו איין אנדערען? האָט זי מיר דען ניט געשריבען אלע מאָל ברייולעך און געגעבען אָנצוהערעניש. "אז זי האָפט אין גיכע צייטען זיך מיט מיר צו זעהען?"... האָב איך איהר דען ניט אָפּגעלעגט אלע מאָל פון איין יום-טוב אויפ'ן אנדערען, אזוי לאַנג, ביז זי האָט מיר אויפגעהערט צו שרייבען?...

יב.

— גוט יום-טוב. דאָס איז מיין זוהן.
אזוי שטעלט מיר פאָר דער טאטע נאָכ'ן דאוונען פאר די בעלי-בתים אין שוהל, וואָס בעטראכטען מיר פון אלע זייטען און געבען מיר אָפּ און נעמען צו פון מיר דעם שלום-עליכם, ווי איין אלטען חוב.

— דאָס איז מיין זוהן...

— דאָס איז אייער זוהן? נאָ דיר אָפּ שלום.

אין דעם טאטענס ווערטער "דאָס איז מיין זוהן" זענען דאָ אלערליי פארבען: פרייד און גדלות און פערדראָס. מע קאָן לער-נען דעם פשט, ווי מע וויל: "וואָס זאָגט איהר? דאָס איז דאָך מיין זוהן!"... אָדער: "שטעלט אייך פאָר — דאָס איז מיין זוהן!"...

איך פיהל זיין הארץ. דער מענש איז בעלעדיגט. איך האָב ווידערשפעניגט זיין געכאָט. איך בין נישט געגאנגען אין זיינע וועגען. איך בין מיר געגאנגען אין מיין אייגענעם וועג און האָב איהם פערעלטערט פאר דער צייט. ניין, ער האָט מיר נאָך ניט מוחל געווען. ער זאָגט דאָס מיר ניט. ער פערשפאָרט עס מיר

איין עבירה נאָר, וואָס מע האָט דעם בן־מלך אוועקגעזעצט אזוי ווייט פון דער בת־מלכה. אמאָל זענען זיי, געדענק איך, אַנ־דערש געזעסען ביים סדר. אינאיינעם, איינס נעבען אנדערען. זענען זיי געזעסען. דער בן־מלך האָט געפרעגט דעם טאטען, געדענק איך, די פיער קשיות, און די בת־מלכה האָט אַרויסגע'גנבה'ט ביי זיין מאַיעסטעט פון אונטער דעם קישען דעם אפיקומן — און אַך! וואָס מיר האָבען זיך דעמאָלט אָנגעלאכט! אמאָל, נאָכ'ן סדר, געדענק איך, אז דער מלך האָט שוין אַראָפּגעצויגען דעם וויי־סען קיטעל, און די מלכה — איהר קעניגליך זיידען מלבוש, זענען מיר געזעסען, איך און בוי, אינצוויינען, אין אַ ווינקעלע, געשפּיעלט אין ניסלעך, וואָס די מאַמע האָט אונז געגעבען, אָדער איך האָב איהר דערצעהלט אַ מעשה, פון יענע בבא־מעשיות פון חדר, פון מיין חבר שייקע, וואָס ווייסט אַלסדינג. אַ מעשה מיט אַ פער־כשופ'טער בת־מלכה, וואָס איז געזעסען אין אַ פאלאץ פון קרישטאָל זיעבען יאָהר כסדר און געוואַרט, ביז עמיצער וועט דורכ'ן שם־המפורש זיך אויפהויבען אַריבער דער חמאָרע, פליהען איבער בערג און איבער טהאָלען, איבער טייכען און מדבריות, און וועט זי אויסלייזען, און וועט זי בעפרייהען.

יד.

דאָס איז אָבער אַלץ געווען אמאָל — אמאָל, מיט יאָהרען צו־ריק. איצט איז שוין די בת־מלכה אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ גרויסע. און דער בן־מלך איז אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ גרויסער. און בעזעצט האָט מען איהם אזוי אומ'ברחמנות'דיג, אז מיר קאָנען זיך אפילו ניט זעהען איינס דאָס אנדערע, ווי עס געהער צו זיין. שטעלט אייך פאָר: אין דער רעכטער האַנד פון זיין מאַיעסטעט דער בן־מלך, אין דער לינקער האַנד פון איהר מאַיעסטעט די בת־מלכה!... און מיר זאָגען די הגדה, איך מיט'ן טאטען, הויך אויף אַ קול, ווי אמאָל, מיט יאָהרען צוריק, און מיט אַ ניגון, אַ בלעטעל

יג.

מיט דעם אייגענעם „גוט-יום-טוב“, וואָס מיר פלענען אַרײַנ-
קומען אין דער דאָזיגער נאכט פון שוהל אַהיים אַמאָל, מיט יאָה-
רען צוריק, זענען מיר אַרײַנגעקומען אויך אַצינד — איך און דער
טאַמע.

מיט דעם אייגענעם „גוט-יום-טוב — גוט-יאָהר“, וואָס די מאַמע
און בױי פלענען אונז בעגעגענען אין דער דאָזיגער נאכט אַמאָל,
מיט יאָהרען צוריק, האָבען זיי אונז בעגעגענט אויך אַצינד.

די מאַמע, די מלכה, אָנגעטאָן אין איהר קעניגליך זיידען
מלבוש, און די בת-מלכה, בױי, — אין איהר שניי-ווייס קלייד.
אַבער פונקט דאָס אייגענע בילד, וואָס אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק,
ניט פערענדערט אויף אַ האָר, נישט געמינערט אַ טראָפּען.

ווי מיט יאָהרען צוריק, אזוי אויך אַצינד, אין דער דאָזיגער
נאכט, איז אונזער שטוב פול מיט חן. אַ בעזונדערע שענקייט, אַ
הייליגע, יום-טוב'דיגע, מאַיעסטעטישע שענקייט האָט אַראָפּגע-
נידערט אויף אונזער שטוב. אַ הייליגער, יום-טוב'דיגער גלאַנץ איז
אויסגעגאַסען אויף אונזער שטוב אין דער דאָזיגער נאכט. דאָס
ווייסע טישגעבעט — געפאלענער שניי. דער מאַמעס בענשליכט
שיינען אַרויס פון די זילבערנע לייכטערס. עס לאָזט גריסען פון
די פלעשער אַרויס דער אַרבעיכוסות-וויין. אַך, ווי צונועה'דיג-נאַ-
איוו עס קוקען אַרויס פון דער קערה די אומשולדיגע מצות! ווי
ליעב עס שמייכעלט דער אָנגערײבענער מרור-חריין, דער קאָמפּלי-
צירטער חרוסת מיט'ן אָנגעגרייטען זאַלצוואַסער! פייערליך און מיט
שטאַלץ שמעהט אויסגעבעט דעם מלך'ס שטוהל, דאָס עסעבעט.
אויף דער מלכה'ס פנים רױט די שכינה, ווי אלע מאָל אין דער דאָ-
זיגער נאכט. און די בת-מלכה (בױי) איז אינגאַנצען, פון אויבען
ביז אַראָפּ, שיר-השירים'דיג. ניין, וואָס זאָג איך? — זי איז דער
שיר-השירים אַלײן.

אז זי לאכט פון מיר... פערחאפ איך מיר: „און אפשר האב
איך א טעות? אפשר האב איך מיט דיר אצינד גארניט וואס צו
רעדען?“...

דאס איז געוואגט געווארען מיט אזא ביטערקייט, אז בוזי הערט
אויף צו שמייכלען און ערנסט ווערד איהר פנים. „מארגען —
מאכט זי צו מיר — מארגען וועלען מיר שוין רעדען“... און ליכ-
טיג ווערד מיר אין מיינע אויגען. ליכטיג און גוט און פרייליך.
מארגען! מארגען וועלען מיר שוין רעדען! מארגען! מארגען!...
איך געהצו צו איהר נאך נעהענטער און איך דערפיהל דעם ריח
פון איהרע האר, דעם ריח פון איהרע קליידער, דעם אמאליגען בע-
קאנטען ריח. און עס קומען מיר אויפ'ן זינען די ווערטער פון
שיר-השירים: „נ פ ת ת ט פ נ ה ש פ ת ו ת י כ , כ ל ה —
צוקער טהוען טריפען דיינע ליפען, כלה! האניג און מילך אונטער
דיין צונג. און דער ריח פון דיינע קליידער
איז ווי דער ריח פון דעם לבנון“...
דאס ווייטעריגע רעדען מיר שוין אזוי, אהן ווערטער. מעהר
מיט די אויגען. מיט די אויגען...

טו.

— בוזי, א גוטע נאכט. — זאג איך צו איהר שטיל. עס איז
מיר שווער אוועקצוגעהן פון איהר. איין גאט ווייסט דעם אמת.
— א גוטע נאכט. — ענטפערט מיר בוזי, ריהרט ניט פון ארט
און קוקט אויף מיר טיעף-פערזארגט מיט איהרע שענע בלויע שיר-
השירים-אויגען.

איך זאג איהר נאך א מאל א גוטע נאכט. און זי ענטפערט
מיר נאך א מאל א גוטע נאכט. קומט צו געהן די מאמע און פיהרט
מיר אריין אין א בעזונדער שלאף-חדר. דארט נעמט מירן מאמע
און גלעט מיר אויס מיט איהרע שענע ווייסע הענד דאס ווייסע

נאך א בלעטעל. און די מאמע מיט בוז'ין זאָגען אונז נאך שטילער-
 היי, א בלעטעל נאך א בלעטעל — ביז מיר קומען צו שיר-השירים.
 זאָג איך מיט'ן טאטען דעם שיר-השירים, ווי אמאל, מיט יאָהרען
 צוריק, מיט גאָר א בעזונדער ניגון. א פסוק נאך א פסוק. און די
 מאמע מיט בוז'ין זאָגען אונז נאך שטילערהייט א פסוק נאך א פסוק.
 ביז דער מלך, אויסגעמיערט פון דער יציאת-מצרים-געשיכטע און
 שכור'ליך פון דעם ארבע-כוסות-וויין, הויבט אָן ביסלעכווייז אונ-
 טערצודרימלען, דרימלעט א ווילע און חאפט זיך אויף און זינגט
 ווייטער דעם שיר-השירים, הויבט אָן אויף א קול: "מִים רַבִּים —
 פִּיעַל וּוַאסֶרען קאָנען נישט אויסלעשען די ליעבע..." און איך
 חאפּ איהם אונטער מיט'ן זעלבען ניגון: "וְנַהֲרֹת
 לֹא יִשְׁטַפּוּהָ — און טייכען וועלען זי ניט פערפלייצען..."
 דאָס זאָגען געהט ביי אונז אלע מאָל שטילער און
 שטילער, ביז זיין מאַיעסטעט ווערד צום סוף אַנשלאָפּען
 שוין טאַקי אויף דעם רעכטען אמת. ריהרט איהם אָן די
 מלכה ביי'ם אַרבעל פונ'ם ווייסען קיטעל. מיט א ליעבער זיסער
 איידעלקייט וועקט זי איהם, ער זאָל געהן שלאָפּען, — און איך מיט
 בוז'ין קאָנען זיך דערווייל איבערוואַרפען מיט א פאָר ווערטער.
 שטעה איך אויף פון טיש און געהצו צו איהר נאָהענט, און מיר
 שטעהען איינס אַקעגען דאָס אנדערע — דאָס ערשטע מאָל אזוי
 נאָהענט אין דער דאָזיגער נאכט. איך ווייז איהר אָן אויף דער
 שענער זעלטענער נאכט. "אין דער דאָזיגער נאכט, זאָג איך איהר,
 איז גוט שפּאַציערען געהן..." זי האָט מיך פערשטאַנען און ענט-
 פערט מיר מיט א האַלבען שמייבעל, פרעגענדיג: "אין דער דאָ-
 זיגער נאכט?" און עס מאַהלט זיך מיר אויס, אז זי לאַכט
 פון מיר. אזוי פלעגט זי לאַכען פון מיר אמאל, מיט יאָהרען צו-
 ריק. פערדריסט דאָס מיך. זאָג איך צו איהר: "בוזי, מיר האָ-
 בען וואָס צו רעדען, א סך וואָס צו רעדען." "א סך וואָס צו
 רעדען?" — חזר'ט זי איבער מיינע ווערטער, און עס דאַכט זיך מיר,

כער ווארעמער פריהער פריהלינג־נאכט, וואָס איז פול, מאָדנע פול,
מיט סודות און רעטענישען...

און אין דער דאָזיגער נאכט בין איך געוואָהר געוואָרען אַ
נייעם:

א ז א י כ ה אָ ב ל י ע ב ב ו ז י ' ן .

אז איך האָב זי ליעב מיט יענער הייליגער פלאס־פיייעריגער
גיהנם־ליעבע, וואָס ווערד אזוי שטען בעשריבען אין אונזער שיר־
השירים. גרויסע פיייעריגע אותיות שניידען זיך אויס, איך ווייס
ניט פון וואָנען, און שוועבען מיר פאר די אויגען. די אותיות זענען
פונ'ם נאָרוואָס אָפגעזאָגטען שיר־השירים, איין אות נאָך איין
אות: "כ י ע ז ה כ מ ו ת א ה ב ה — ב י ט ע ר ו ו י
ד ע ר ט ו י ד ט א י ז ד י ל י ע ב ע . ק ש ה כ ש א ו ל
ק נ א ה — ש ו ע ר ו ו י ד ע ר ג י ה נ מ א י ז ד י ק נ א ה .
ר ש פ י ה ר ש פ י א ש — א י ה ר ע פ ו נ ק ע ז ז ע נ ע ז
פ ו נ ק ע ז פ י י ע ר . ש ל ה ב ת י ה — א פ ל א ק ע ר פ ו נ
ג אָ ט..."

און איך זיץ אין דער דאָזיגער נאכט ביי'ם אָפגענעם פענסטער
און איך פרעג ביי דער דאָזיגער נאכט פון סודות און רעטענישען,
זי זאָל מיר אַנטפלעקען דעם סוד: ניט שוין זשע? ניט שוין
זשע?...

נאָר זי שווייגט, די דאָזיגע נאכט פון סודות און רעטענישען.
דער סוד בלייבט אַ סוד פאר מיר — ביז מאָרגען.

מאָרגען, אזוי האָט דאָך מיר בוזי צוגעזאָגט, וועלען מיר רע־
דען. אָך! מאָרגען וועלען מיר שוין רעדען... לאָז נאָר אַוועק־
געהן די נאכט. לאָז נאָר פערשווינדען די דאָזיגע נאכט.
די דאָזיגע נאכט. די דאָזיגע נאכט...

אויבערדעק פון מיין שלאָף-בעט, און איהרע ליפּען שעפּטשען:
 „שלאָף געזונד, מיין קינד, שלאָף געזונד“...

אין די דאָזיגע עטליכע ווערטער האָט זיך אויסגעגאָסען דער
 גאנצער ים פון ליעבשאפט, וואָס האָט זיך צענויפגעזאמעלט ביי
 מיין מאמען אין דער צייט, וואָס איך בין אין דער היים ניט גע-
 וועזען. איך בין גרייט צופאלען צו איהר, אויסקושען איהר די
 שענע ווייסע הענד. נאָר איך בין דאָס ניט ווערטה. ניין, איך בין
 דאָס ניט ווערטה. איך ווייס דאָס... שטיל זאָג איך איהר אַ גוטע
 נאכט, און איך בלייב איבער אַליין, איינער אַליין אין דער דאָזיגער
 נאכט.

מז.

...איינער אַליין אין דער דאָזיגער נאכט. אין דער דאָזיגער
 שטילער ווייכער וואַרעמער פריהער פריהלינג-נאכט.

איך עפען אויף דאָס פענסטער און קוק אַרויס אין דרויסען
 אַרויס, צום טונקעל־בלויזען נאכט־הימעל, צו די שעמערירענדיגע
 בריליאַנטען־שטערען, און איך פרעג ביי זיך אַליין: ניט שוין זשע?
 ניט שוין זשע?

ניט שוין זשע האָב איך פערשפיעלט מיין גליק, פערשפיעלט
 אויף אויב?

ניט שוין זשע האָב איך אַליין מיט מיינע אייגענע הענד גענו-
 מען און פערברענגט מיין וואונדערליכען פאלאץ און אַרויסגעלאָזט
 די שענע געטליכע בת־מלכה, וואָס איך האָב אַמאָל פער'כשופ'ט?...
 ניט שוין זשע? ניט שוין זשע? און אפשר ניין? אפשר בין
 איך געקומען בעצייטענס? ב א ת י ל ג נ י , א ח ו ת י כ ל ה —
 איך בין געקומען אין מיין גאָרטען, מיין שוועסטער די כלה...

און איך זיך נאָך לאַנג ביים אָפּענעם פענסטער אין דער דאָזי-
 גער נאכט. און איך סוד'ע מיך מיט דער דאָזיגער שטילער וויי-

מיר מסתמא מוחל זיין. פאר דעם, וואָס האָט נאָך ניט געהערט, איז דאָס נויטיג צו הערען: ער דאַרף וויסען, ווער בוזי איז.

ב.

איך האָב געהאַט אַ ברודער בעני, איז ער דערטרונקען געוואָרן רען אין טייך. איז געבליבען פון איהם אַ יתומה מיט'ן נאָמען בוזי. פערצויגען פון אסתר-ליבע: ליכוזי — בוזי. און שען איז זי געווען, אזוי ווי די שולמית, וואָס אין שיר-השירים. און מיר זענען געוואַכסען, ווי אַ ברודער מיט אַ שוועסטער. און מיר האָבן בען זיך לייעב געהאַט, ווי אַ ברודער מיט אַ שוועסטער. אַט דאָס איז די בוזי.

עס זענען איבערגעלאָפּען יאָהרען. איך בין אוועק פון דער היים קעגן ווילען פון מיין טאטע-מאמע. איך האָב וויעדערשפּע-ניגט זייער געבאָט, ניט געוואָלט געהן אין זייערע וועגען, אוועק-געגאנגען מיין אייגענעם וועג, זיך אוועקגעלאָזט לערנען. קומט מיר אָן איינמאָל פאַר פסח אַ בריוועל פון מיין טאטען מיט אַ מזל-טוב: בוזי איז אַ כלה געוואָרען, שבת נאָך שבועות איז די חתונה, זאָל איך קומען צו פאַהרען אויף פסח אַהיים. האָב איך אָפּ-געענטפערט מיט אַ מזל-טוב און בין געקומען צו פליהען אויף פסח אַהיים.

און האָב געטראָפּען בוזי'ן אויסגעוואַכסען און שען, נאָך שענער ווי געווען. און עס האָט אויפגעוואַכט אין מיין זכרון די אַמאָליגע בוזי, די שולמית פון שיר-השירים. און אַ שטורם האָט זיך אויפ-געהויבען ביי מיר אין קאָפּ און אַ פייער האָט זיך אָנגעצונדען אין מיין האַרצען. אַ פייער — ניט אויף קיינעם, נאָר אויף זיך אליין. אויף זיך און אויף מיינע יונגעלשע גאָלדענע נאַררישע חלומות, וואָס צוליב זיי האָב איך פערלאָזען טאטע-מאמע, וויעדערשפּעניגט זייער געבאָט און אוועקגעלאָזט זיך לערנען, און אַט אזוי האָב

פיערשטער טייל.

שבת - נאך-שבעות.

א.

ויהי ערב — און ס'איז געווען איין אָבער. ויהי בוקר — און ס'איז געווען א פריהמאָרגען.
א שענער, א זעלטענער פריהמאָרגען, ווי עס גיט זיך אויס
אמאל תחילת זומער, אין דער צייט, וואָס צווישען פסח און
שבועות.

פון די ערשטע בין איך געווען אינ'ם דאָזיגען פריהמאָרגען,
וואָס האָבען זיך געפערט אויפצושטעהן. דער טאָג האָט ערשט
געהאַלטען ביי געבוירען צו ווערען. מיין קליין שלעפּעריג שטער-
טעל האָט ערשט אָנגעהויבען אויפצוואַכען פונ'ם זיסען שלאָף.
די לויטערע וואַרעם-גלעטענדיגע זונן האָט זיך מכין געווען אַרויס-
שפאַצירען פון איהר געזעלט און לאָזען זיך לויפען איהר גרויסען
הימעלוועג אינ'ם דאָזיגען פריהציטיגען זומער-טאָג, וואָס צווישען
פסח און שבועות. א גרינג, קיהל נאכט-ווינטעל האָט זיך נאָך
געטראָגען איבער דער וועלט. קוים-קוים, ווי מיט מלאכים-פליענעל,
בעריהרט די שטיל-אויפּוואַכענדיגע ערד.

אויפּגעהאַפט זיך פון שלאָף, איז מיין ערשטער געדאַנק גע-
ווען:

בוזי.

וויעדער א מאָל בוזי?

יא, וויעדער א מאָל בוזי. וויעדער א מאָל און אָבער א מאָל בוזי.
עס איז מיר אזוי געלעגען צו רעדען פון בוזי'ן, אז עס וועט מיר
גיט נמאס ווערען צו דערזעהלען אייך פון איהר נאָך א מאָל און
אָבער א מאָל. נאָך א מאָל און אָבער אמאל איבערגעבען אייך
איהר ביאָגראַפיע אין קורצען. דער, וואָס האָט שוין געהערט, וועט

א מאַל ביי טאָג אויך... רעדט זי איהם איין, ער זאָל זיך דורכ־
געהן צום דאָקטאָר — וויל ער ניט. איין עקשן. זיין עקשנות
איז דען איבערצוטראָגען? זי בעקלאַנט זיך ניט, חלילה, אויף
איהם. נאָר גאָר ניט. ס'איז געקומען צו רעד, רעדט זיך...

אזוי גיט מיר איבער די מאַמע שטילערהייט אַ ראַפּאָרט פונ'ם
טאַטען. און אויך וועגען בוז'ין דערצעהלט מיר די מאַמע שטילער־
הייט, און איהרע אויגען לייכטען. און זי גיסט מיר אָן נאָך אַ
גלאַז און פרעגט מיך, וואָס איך זאָג אויף בוז'ין? אַיאָ, אויסגע־
וואַכסען, קיין עין־הרע, ווי אַ בוים? קיין ביז אויג זאָל איהר נור
ניט שולט זיין! שבת נאָך שבועות איז די חתונה. אַם ירצה השם,
שבת נאָך שבועות. אַ גליקליכער שדוך, אַ געראַטענער חתן. אַ
שענער אָרט, אַ בעל־הבית'יש, נגיד'יש הויז. אַ שמאַלץ־גרוב...

— פון דעסטוועגען — אזוי דערצעהלט מיר די מאַמע וויי־
טער — פון דעסטוועגען, וויפיעל האָט מען מיט איהר געהאַרעוועט.
טאַקי מיט בוז'ין, איידער מע האָט ביי איהר גע'פּוועל'ט, זי זאָל
זיך לאָזען אָנקוקען. איצט איז זי, דאַנקען גאָט, צופריעדען. נאָך
ווי אזוי צופריעדען! די בריוולעך, וואָס מע שרייבט זיך! אַ
טאָג איבער אַ טאָג. (דער מאַמעס פנים שיינט. דער מאַמעס אוי־
גען לייכטען.) אַשטייגער, לאָז ניט זיין אזוי גיך קיין בריעף —
טהוט זיך חושך!... דאָס איז איצט. אָבער פריהער? שיער ניט
אַרויס, שונאי ציון, די נשמה, ביז מע האָט דערלעבט פון איהר
דאָס וואָרט „יאָ“ צו הערען... בוזי — אויך אַ גוטע עקשנ'טע.
פון אַזאַ משפּחה: זיי, אַז זיי שפּאַרען זיך איין!... זי רעדט ניט,
חלילה, קיין שלעכטס אויף קינעם. נאָר גאָר ניט. ס'איז געקור־
מען צו רעד, רעדט זיך...

פונ'ם טאַטענס אַלקיר לאָזט זיך הערען אַ הוסטען — און נישט
טאָ מיינ מאַמע, פערשוואַנדען.

איך פערשפיעלט, פערשפיעלט מיין גליק, דערלאָזט, אז בווי זאָל
ווערען אַ כלה, עמיצענס — ניט מיינע!...

בווי איז פון קינדווייז אָן געווען מיר ליעב און טהייער —
דאָס איז אמת. נאָר אז איך בין געקומען צו פאָהרען אַהיים און
דערזעהן בווי'ן, האָב איך אַרויסגעזעהען:

אז איך האָב ליעב בווי'ן.

אז איך האָב זי ליעב מיט יענער הייליגער פייעריגער גיהנם-
ליעבע, וואָס ווערד אזוי שען בעשריבען אין אונזער שיר-השירים:
"שטאַרק ווי דער טוירט איז די ליעבע, שווער ווי דער גיהנום איז
די קנאה. איהרע פונקען זענען פונקען-פייער. אַ פלאַקער פון
נאָט".

ג.

איך האָב געהאַט אַ טעות: איך בין ניט געווען דער ערשטער
יענעם פריהמאָרגען. מיין מאַמע האָט זיך געפערערט נאָך פריהער
פון מיר. זי איז שוין אָנגעמאָן. זי איז שוין בעשעפטיגט מיט
דער טיי, מיט'ן אָנבייסען.

— דער טאַטע שלאָפט נאָך. דאָס קינד שלאָפט נאָך (אזוי
הייסט ביי איהר בווי). וואָס וועסט דו מרינקען, שימעק?

מיר איז אַלץ איינס. וואָס זי וועט מיר געבען, וועל איך
מרינקען. מיין מאַמע גיסט מיר אָן טיי און דערלאָנגט מיר מיט
איהרע שענע ווייסע הענד. קיינער פערמאָגט ניט אזעלכע שענע
ווייסע הענד, ווי מיין מאַמע. זי זעצט זיך אַוועק קעגען מיר און
רעדט מיט מיר שטיל, דער טאַטע זאָל ניט הערען. טאַקי פונ'ם
טאַטען רעדט זי מיט מיר. ער ווערד עלטער, ניט יונגער. ווערד
עלטער און שוואַכער און הוסט. הוסט, צום מיינסטען, אין דער-
פריה, אז ער שטעהט אויף. און אַ מאָל ביי נאַכט מאַכט זיך,
זאָל ער זיך אויפחאַפּען און אַוועקהוסטען אַ גאַנצע נאַכט. און

אין א זומערדיגען וואָלקען־טאָג: אַט איז וואַרעם, אַט איז קיהל.
אַט טהוט אַ שיין אַרויס די זון פון די וואָלקענס אַרויס — און עס
ווערד שען. ביז עס רוקט זיך אָן אַ נייער וואָלקען — און עס ווערד
ווערדער מריב און טונקעל.

נישטאָ דער טאָג, וואָס בוזי זאָל ניט בעקומען אַ בריעף פון
„עמיצען“. נישטאָ דער טאָג, זי זאָל ניט ענטפערען דעם „עמיר־
צען“.

איך ווייס גאנץ גוט ווער דער „עמיצער“ איז, און איך פרעג זי
נישט. איך רעד נישט מעהר מיט בוזין פון „איהם“. איך האלט,
אַז „ער“ איז דאָ איין איבעריגער, איין אָנגעוואָרפענער. בוזי רעדט
אַבער אַליין פון איהם. רעדט זי ניט פון איהם שוין צופיעל? אין
די געזעהלטע מינומען, ווען מיר בלייבען מיט איהר אַליין אינ-
צווייען, רעדט מיט מיר בוזי פון „איהם“, און לויבט איהם. לויבט
איהם אין טאָג אַרײַן. לויבט זי איהם נישט צו פיעל?
זי זאָגט צו מיר:

— דו ווילסט וויסען, וואָס ער איז? (זי לאָזט אַראָפּ די אוי-
גען.) ער איז אַ פיינער — אָ! זעהר אַ פיינער. ער איז אַ וואויר-
לער — אָ! זעהר אַ וואוירלער. גאָר... (זי הויבט אויף די אויגען
אויף מיר און לאַכט.) ער קומט ניט צו דיר... ווי קומט ער צו
דיר?...

וואָס מיינט דערמיט בוזי? זי וויל מיך פערגיטיגען? אָדער
זי טרייבט מיט מיר קאטאָועס?

ניין. ניט זי וויל מיך פערגיטיגען, ניט זי טרייבט מיט מיר
קאטאָועס. גאָר זי רעדט זיך אויס דאָס האַרץ...
דאָס איז ווי צוויי מאָל צוויי.

נאָך דער טיי זענען די מאמע און בוזי אוועק אין קיך וועגען
אַנבייסען, און איך מיט'ן טאטען האָבען זיך געשטעלט דאווענען.
איך האָב עס געמאַכט בקיצור. גאָר דער טאטע, איינגעוויקעלט
אין טלית און תפלין, איז נאָך געשטאַנען מיט'ן פנים צו דער וואַנד

ד.

מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כִּמּוֹ שְׁחָר — ווער קוקט דאָס
ווי דער מאָרגענשטערן? יִפָּה כֹּל בְּנֵה — שען ווי די לבנה?
בְּרֵה כַח מֵה — לויטער ווי די זון?

דאָס איז אַרײַנגעקומען פון איהר שלאָפֿצימער בױז.

איך קוק מיך אײַן אין בױז'ן — איך װאָלט געמעגט שווערען
אײַנס פון די בײַדע: אָדער זי האָט געװײנט, אָדער זי איז ניט
געשלאָפֿען די נאכט.

מײַן מאַמע איז גערעכט: װײַ אַ בױם איז זי אױסגעװאַכסען.
װײַ אַ רױז האָט זי אױפֿגעבליהט. איהרע אױגען, איהרע שענע
בלױע שײַר-שײַר-אױגען, זענען אין דעם פֿריהמאָרגען נאָך אײַ-
בערגעצױגען מיט אַ דײַן רױכעל. און דאָס גאַנצע פֿנים איהרס איז
אין דעם פֿריהמאָרגען אױבערגעדעקט מיט אַ דינעם פֿרוכט. און
בױז אײַנגאַנצען איז אַ סוד פֿאַר מײַר. אַ שמערצליכער סוד. אַ
סך זאַכען װאָלט איך װעלען װיסען. פֿאַר װאָס איז בױז ניט גע-
שלאָפֿען די דאָזיגע נאַכט? איך װאָלט װעלען װיסען, װעמען האָט
זי געזעהען אין חלום: מײַך, דעם לײַעבען גאַסט, װאָס זי האָט אױף
איהם אַזױ לאַנג אַרױסגעקוקט און װאָס איז געקומען צו פֿליהען
אַזױ אומגעריכט? אָדער אײַן אַנדערען האָט זי געזעהען אין חלום?
אײַן אַנדערען, דעם, װאָס טאַטע-מאַמע האָבען איהר אָנגעהאַנגען
קעגען איהר װילען?... בױז איז אַ סוד פֿאַר מײַר. אַ שמערצלי-
כער סוד. גן נעול אַחוּתִי כֹּל הָ — אַ גאָרטען אַ פֿער-
שלאָסענער איז מײַן שװעסטער די כלה. אַ גאָרטען אַ פֿערשלאָסע-
נער, אַ קװאַל אַ פֿערויגעלטער...

ה.

בױז איז אַ סוד פֿאַר מײַר. אַ שמערצליכער סוד. עטליכע מאָל
אײַן טאָג בײַט זיך בײַ איהר די שטימונג. ווי דער אינדרױסען

בעקלירט מיט איהר גרינעם מאנטעל, אויסגעקליידט מיט'ן גאנצן שמוק פון איהרע פיעל-פארביגע פעלדבלומען. ארומגעברעמט מיט א זילבערן טייכעל פון איין זייט און מיט א קליינוואוכסיג גאָר געדיכט וועלדעל פון דער אנדערער זייט. דאָס זילבערנע טייך כעל זעהט אויס, ווי א זילבערנע עטרה צו א נייעם טלית מיט בלויע תכלת. דאָס געדיכטע וועלדעל זעהט אויס, ווי א געדיכטע פאטלע געקרייזעלטע האָר, פון צייט צו צייט בעריהרט פון א ווינט טעל.

אויף בוז'ן איז געווען א בלוי בעזשען קלייד, גרינג ווי א רויך, דורכזיכטיג ווי די לופט, ווי דער הימעל. א זאָנטיקעל מיט שפיץ-לעך פון גרינער פארב און ווייסע אַזשור-הענטשקעלעך אויף די הענד. פיעלפארביג האָט זי אויסגעזעהען, פיעלפארביג, ווי דאָס פעלד.

„דאָס לעצטע מאָל — זאָגט מיר בוזי — האָט זי זיך אויסגעבע-טען ביי דער מאַמע. דאָס לעצטע מאָל וויל זי זיך געזעגענען מיט דער שטאָדט, מיט הינטער דער שטאָדט, מיט'ן „הייליגען אָרט“; מיט די מיהלען, מיט'ן טייכעל, מיט'ן בריקעל. צוליב דעם לעצ-טען מאָל האָט איהר די מאַמע צוליב געטהאָן. אַ כלה דארף מען צוליב טהון, חא-חא... אַ כלה פיהרט אויס אַלסדינג... וואָס זאָגסט דו, שימעק?“

שימעק זאָגט גאָרנישט. שימעק האָרכט. עס ווייזט זיך מיר אויס, אַז בוזי איז היינט מאָדנע פרייליך. ניט נאָטייליך פרייליך. און לאַכט, ווי איבער נויט. און אפשר דאָכט זיך מיר אַזוי?

— געדענקסט דו, בוזי, ווען מיר זענען דאָ געווען?

איך דערמאן איהר, ווען מיר זענען דאָ געווען. שוין לאַנג-לאַנג. מיט יאָהרען צוריק איז דאָס געווען. מיר זענען געגאנגען אַהער אינצווייזען רייסען גרינס אויף שבעות, אויב זי געדענקט. דעמאָלט זענען מיר אויך געגאנגען מיט'ן זעלבען וועג, פערביי די

און געלויבט נאָט. קומט אָן פלוצים בוזי אויסגעקליידט, מיט אַ
זאָנטיקעל אין האַנד, און רופט זיך אָן צו טיר:

— קום.

— וואוהין?

— הינטער דער שטאָרט אַרויס. אַביסעל זיך דורכגען. אַ

שענער טאָג. אַ זעלטענער טאָג.

דער טאטע האָט אויסגערעהט צו איהר דעם קאַפּ, קומט
אַריבער די זילבערנע ברילען. און בוזי ציהט אָן די הענטשקעלעך
אויף די הענד און מאַכט צו איהם:

— ניט אויף לאַנג, טאטע, ניט אויף לאַנג. מיר קומען באַלד

צוריק. די מאַמע ווייסט, אז מיר געהען. קום, שימעט, דו
געהסט?

די בעסטע מוזיק, די שענסטע סימפאָניע קאָן דען אזוי שען
קלינגען, ווי די ווערטער האָבען אָפגעקלונגען אין מיינע אויהערען?
עס האָט זיך געלאָזט הערען אין זיי אַיין אָפּקלאַנג פון שיר-
השירים: „ל כ ה, ד ו ד י — קום ליעבער, נ צ א ה ש ד ה —
לאַמיר געהן אין פעלד אַרויס. לאַמיר נעכטיגען אין די דערפער.
לאַמיר זיך פּעדערען אין די וויינגערטנער. לאַמיר זעהען, אויב עס
בליהט דער וויינשטאָק? אויב עס שפּראַצען די מילגראַמען?“ ...
אויסער זיך פון התפעלות לאַז איך מיר נאָך בוזי'ן און פיהל
נישט די ערד אונטער זיך. וואָס איז דאָס מיט בוזי'ן? דאָס ער-
שטע מאָל, זינט איך בין אין דערהיים, טרעפט, אז בוזי זאָל מיר
רופען שפּאַציערען געהן. וואָס איז דאָס מיט בוזי'ן? ...

ז.

בוזי איז גערעכט. ס'איז אַ שענער טאָג. אַ זעלטענער טאָג.
אָפּשטאַצען אזא זומער-טאָג קאָן מען נור אין מיין קליין אָרעם
שטערטעל, אז מע האַפט זיך אַרויס פון דער קלעהם און פון דער
ענגשאַפט אויף גאָט'ס פרייהער שענער וועלט. די ערד האָט זיך

עם מאהל'ט זיך מיר אויס, אז בוזי דערנעהנט זיך צו מיר אלע
מאָל נעהענטער און נעהענטער. איך דערשפיר דעם בעקאנטען ריח
פון איהרע שענע האָר, איך דערפיהל די איידעלקייט און גלאטקייט
פון איהר פרעכטיגער האַנד, די וואַרעמקייט פון איהר לייב. און עס
דוכט זיך מיר, אז איך הער פון איהר ווערטער מיט'ן לשון פון
שיר-השירים: „אני לדודי — איך בין מיין געליעבטענס,
וודודי לי — און דער געליעבטער איז מיינער“... און די זון,
און דער הימעל, און דאָס פעלד, און דאָס טייכעל, און
דער וואַלד בעקומען אַ נייעם גלאַנץ, אַ נייעם חן אין מיינע
אויגען. איין עבירה, איין עבירה, וואָס דאָס בריקעל איז אזוי
קורץ. אַ מינוט — און מיר זענען שוין אויף יענער זייט בריקעל,
אויף דער „לעוואַדע“. אַ מינוט — און בוזי'ס איידעלע גלאַטע
פרעכטיגע האַנד האָט זיך אַרויסגעגלייטשט פון מיין האַנד — און
די זון, און דער הימעל, און דאָס פעלד, און דאָס טייכעל, און דער
וואַלד האָבען אָנגעוואָרען דעם פריהעריגען גלאַנץ מיט'ן פריהעריגען
חן אין מיינע אויגען.

— אַ מאָדנע זאָך — זאָגט צו מיר בוזי, און איהרע שענע בלויע
שיר-השירים-אויגען זענען אין דער מינוט טיעף, ווי דער הימעל,
און פערטראַכט, ווי די נאכט — אַ מאָדנע זאָך: אלע מאָל, ווען
איך געה, אָדער איך פאָהר איבער אַ וואַסער, עס מאַג זיך זיין
וואָס פאַר אַ וואַסער עס וויל זיך, מוז איך זעהן מיין טאַטען, און
אלע מאָל...

איך שלאָג איהר איבער די רעד:

— דו רעדסט נאָרישקייטען, בוזי.

בוזי טראַכט אַ וויילע, נאָכדעם זאָגט זי צו מיר:

— נאָרישקייטען? האַראַ, ביזט גערעכט. איך רעד נאָריש-

קייטען. ווייל איך בין אַ נאָרעלע. אַ נאָריש מיידעל בין איך.

איאָ, אַ נאָריש מיידעל? זאָג דעם אמת, שימעק. דעם אמת זאָלסט

דו מיר זאָגען, האַראַ! 1

זעלביגע מיהלען, איבער דעם זעלביגען טייכעל, איבער דעם זעלבי-
גען בריקעל.

— נאָר אנדערש האָבען מיר דעמאָלט שפּאַציערט, בװי. דער-
מאָלט זענען מיר געלאָפּען, ווי די יונגע הירשען, געשפרונגען, ווי
די פעלדראַינדען איבער די בשמים-בערג. און איצט?

— און איצט? — זאָגט בװי און בויגט זיך אָן רייסען בלוי-
מען.

— איצט געהען מיר סטאַטעטשנע, ווי עס פאַסט פאַר אַזעל-
כע סטאַטעטשנע לייט, ווי מיר זענען... גערענקסט דו, בװי, ווען
מיר זענען דאָ געווען דאָס לעצטע מאָל?

— ערב שבועות איז דאָס געווען. — ענטפערט מיר בװי און
שענקט מיר אַ בוקעט מיט שמעקענדיגע בלומען, וואָס זי האָט
אַנגעריסען.

— פון מיינעטוועגען, בװי?

— פון דיינעטוועגען, שימעק. — זאָגט צו מיר בװי מיט אַ
קוק פון איהרע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען. און דער קוק
דרינגט אַריין גלייך מיר אין האַרצען אַריין.

ח.

מיר זענען שוין ווייט הינטער דער שטאָרט. מיר זענען שוין
אויפֿן בריקעל. דאָרט געב איך איהר מיין האַנד. (דאָס ערשטע
מאָל זינט איך בין געקומען צו פּאָהרען אַהיים.)

מיר געהען ביידע, האַנד ביי האַנד, איבער'ן בריקעל. די ברע-
טער הוידען זיך. דאָס וואַסער לויפט אונטער אונזערע פיס, קאט-
שעט זיך, שלענגעלט זיך און פאַלט מיט אַ שטילען זשומען און מיט
אַ גרינגען רעש באַרג-אַראָפּ, אַזוי אַז איך קאָן הערען דעם „טיק-
טאָק“ פון בװי'ס האַרץ, וואָס איז אַזוי נאָהענט, אַזוי נאָהענט צו
מיר. (דאָס ערשטע מאָל זינט איך בין געקומען צו פּאָהרען אַהיים.)

קענדיגע בשמים-און-געווירצען-ריחות. איך בין פער'כשופ'ט. איך
בין פער'שכור'ט.

ווי א פער'כשופ'טע שטעהט אויך בווי אין מיטען פיעלפאר-
ביגען פעלד און קוקט אויף מיר פערטראכט, פערטראכט ווי דער
וואלד.

פון וואס טראכט אצינד בווי? וואס זאגען איהרע אויגען,
איהרע שענע בלויע פערטראכטע שיר-השירים-אויגען?

”אני חבצלת השרון — איך בין א ליליע פון שרון.
שושנת העמקים — די רוז פון די טהאלען...”

אט וואס עס זאגען מיר איהרע אויגען. און עס דאכט זיך מיר,
אז קיינמאל, קיינמאל איז נאך בווי נישט געווען אזוי די אמת'ע
שולמית פון שיר-השירים, ווי אין דער דאזיגער מינוט.

י.

ווי א בלום זעהט אויס בווי, די ליליע פון שרון. ווי א
בליהענדיגע רוז זעהט אויס בווי, די רוז פון די טהאלען, אין
דעם דאזיגען ברייטען פיעל-פארביגען פעלד, וואס ציהט זיך ארום
אונז אהן א סוף און אהן א ברעג. מיט געלינקע שפרענקעלעך איז
זי בעשפרענקעלט. מיט רויטינקע צוויקעלעך איז זי בעצוויקעלט.
די בלויע הימעל-יארמעלקע איבער איהר קאפ. דאס זילבערנע טיי-
כעל פאר איהרע פיס. פון אלע זייטען טראגען זיך אקעגען אונז
שארף-שמעקענדיגע בשמים-און-געווירצען-ריחות. איך בין פער-
כשופ'ט. איך בין פער'שכור'ט.

בווי לאזט זיך געהן. איך — נאך איהר. גרינג און גיך געהט
בווי. גרינג, ווי א סארנע, ווי א אינד פון די אינדען, טראגט זי
זיך אין פיעל-פארביגען פעלד, וואס ציהט זיך אהן א סוף און אהן
א ברעג. און איהר פנים שיינט אויף דער שיינענדיגער זון, און
אלע פארבען פונ'ם פעלד פינקלען זיך אפ אין איהרע אויגען, אין
איהרע שענע בלויע פערטראכטע שיר-השירים-אויגען.

בווי לאכט, פערווארפט דעם קאפ און בעווייזט מיר איהרע חנ'עוודיגע פערעל'ציהן. איהר פנים שיינט אויף דער שיינענער דינער זוהן. און אלע פארבען פונ'ם פעלד פינקלען זיך אפ אין איהרע אויגען, אין איהרע שענע בלויע פערטראכטע שיר-השירים-אויגען.

ט.

אומזיסט! איך קאן ביי איהר ניט פועל'ען, אז זי איז גאָר-ניט אזא נאר, אז זי איז גאָר קיין נאר ניט. זי ווייסט, זאגט זי מיר, זי ווייסט, אז ס'איז פארהאן נאָרישערע פון איהר. זי ווייסט. גאָר אַקעגען מיר איז זי א נארעלע. שטעלט אײך פאָר — זי גלויבט אין חלומות!

— אײַ, שימעק, דו גלויבסט ניט? און איך גלויב. אָט איז מיר ערשט נעכטען געקומען צו חלום דער טאטע פון יענער וועלט, אָנגעטהאָן און פרייליך, לעבעדיג, מיט א שטעקעלע אין האַנד. און מאַכט צו מיר אזוי זיס, אזוי פריינדליך, און דרעהט מיט'ן שטעקעלע: „איך קום, טאָכטער, צו דיר אויף דער חתונה“... נו, וואָס וועסט דו זאָגען דערויף, שימעק?...

— בווי, מע דארף ניט גלויבען אין חלומות. חלומות זענען דברים בטלים.

— דברים בטלים — זאָגסט דו?

בווי שטעהט א וויילע פערטראכט. לאָזט זיך לויפֿען איבער'ן פיעל-פארביגען פעלד און גלויבט שטעהן.

ווי א בלום, ווי א פיעל-פארביגע בלום, זעהט אויס בווי אינ'ם דאָזיגען פיעל-פארביגען פעלד, וואָס ציהט זיך אַרום אונז אָהן א סוף און אָהן א ברעג. מיט געלינקע שפרענקעלעך איז זי בעשפרענגע-קעלט. מיט רויטינקע צוויקעלעך איז זי בעצוויקעלט. די בלויע הימעל-יאַרמעלעקע איבער איהר קאָפּ. דאָס זילבערנע טייכעל פאַר איהרע פיס. פון אלע וויטען טראָגען זיך אַקעגען אונז שאַרף-שמע-

פאר איהר מין נשמה... און איך לאז אויס מין געדאנק מיט'ן
לשון פון שיר-השירים: "ע ד ש י פ ו ח ה י ו ם — איידער
עס וועט אוועק דער טאג, דער דאזיגער גליקליכער טאג, ו נ ס ו
ה צ ל ל י ם — און עס וועלען אנטלויפען די שאַמענס..."

יא.

פאר דער גאנצער צייט, וואָס איך בין אין דער היים, האָב איך
בוז'ן קיין צעהנט-חלק, קיין הונדערט-חלק ניט אַרויסגעוואָגט פון
דעם, וואָס עס האָט זיך אויסגעגאָסען ביי מיר אַט דאָ, אין דעם
דאָזיגען פריהמאָרגען. איך האָב איהר אויפגעדעקט מין האַרץ,
אנטפלעקט פאר איהר מין נשמה. דערצעהלט דעם גאנצען אמת,
וואָס האָט מיך אַהער געבראַכט...

ווען ניט דעם טאטענ'ס בריוועל מיט'ן מזל-טוב, ווען ניט די
דריי ווערטער: "שבת-נאך-שבועות" — וואָלט מיך איצט ניט גע-
זעהען אַט דאָס טייכעל, וואָס לויפט דאָרט באַרג-אַראָפּ, און דאָס
וועלדעל, וואָס גרינט אַט דאָ ניט ווייט...

און איך שווער איהר טאָקי ביי אַט דעם טייכעל, וואָס לויפט
דאָרט באַרג-אַראָפּ, און טאָקי ביי דעם וועלדעל, וואָס גרינט אַט
דאָ ניט ווייט, און ביי'ס דאָזיגען בלויען הימעל-דעק, וואָס איבער
אונזער קאָפּ, און ביי דער גין-גאָלדענער זון, וואָס פינקעלט אַפּ
אין איהרע אויגען, און ביי דעם אַלעם, וואָס שען און ריין און הייליג
איז, — אז איך בין געקומען אַהער נור צוליעב איהר, נור צוליעב
איהר, וואָרום... איך האָב זי ליעב — ענדליך האָט דאָס וואָרט
זיך אַרויסגעריסען!

— וואָרום איך האָב דיך ליעב, בוז'י, דו הערסט, איך האָב דיך
ליעב מיט יענער הייליגער פלאם-פייעריגער גיהנם-ליעבע, וואָס
ווערד בעשריעבען אין שיר-השירים: "ש ט א ר ק ו ו י ד ע ה
ט ו י ד ט א י ז ד י ל י ע ב ע, ש ו ו ע ר ו ו י ד ע ה
ג ר ו ב א י ז ד י ק נ א ה. א י ה ר ע פ ו נ ק ע ן ז ע נ ע ן

קיינמאָל, קיינמאָל איז נאָך בױז ניט געווען אַזוי די אַמט'ע
שולמית פון שיר-השירים, ווי אין דעם דאָזיגען מאָג.

— דערקענסט, בױז, דאָס דאָזיגע פעלד?

— אַמאָל האָט דאָס געהערט צו דיר...

— און דאָס בערנעל?

— דיין באַרג. אַמאָל איז דאָס געווען אַלסדינג דינסט. אַלס-

דינג דינסט...

זאָגט מיר בױז מיט אַ גרינג שמיכעל אויף די שענע ליפּען,
נאָר עס ווײַזט זיך מיר אויס, אַז זי לאַכט פון מיר, ווי זי פלעגט
לאַכען פון מיר אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק.

— זיצען מיר?

— זיצען מיר.

איך זעץ מיך אַוועק אויפ'ן בערנעל אין מאַך אײן אָרט פאַר
איהר. בױז זעצט זיך אַוועק אַקענען מיר.

— אָט דאָ, געדענקסט דו, בױז, האָב איך דיר אַמאָל דער-
צעהלט, ווי אַזוי איך...

בױז פערזאָפט און ענדיגט פאַר מיר:

— ווי אַזוי דו הויכסט זיך אויף מיט'ן "שסחמפורש" אין

פליהסט, ווי אײן אָדלער, ביז דער מאַרע, העכער פון דער מאַרע,
איבער פּעלדער, איבער וועלדער, איבער בערג, איבער מהאַלען, אי-
בער ימים און מדבריות, ביז דו קומסט אויף יענער זייט הרוןחושך,
אין אַ קרישמאָלענעם פאַלאַץ. דאָרט זיצט דיין פער'כשוף'מע בת-
מלכה שוין זעכען יאָהר און וואַרט, ביז דו וועסט זיך דערבאַרעמען
אויף איהר און וועסט קומען צו פליהען מיט'ן "שסחמפורש" זי
אויסלייזען, בעפרייען — האַרשטעל!

ניין. בױז איז מיר הוינט מאַדנע פּריויליך. גיטנאַטירליך
פּריויליך. זי לאַכט, ווי איבער נויט. גענוג. אויף אַלץ איז אַ
צײט. שוין צײט רעדען מיט איהר אַביכעל ערנסטע, דיניע, קלאַרע
דבורים. שוין צײט עפענען פאַר איהר מײן האַרץ, אַנטפלעקען

שריבען? נאָר — פּערזאַפּט זי זיך — ווי קום איך צו געדענקען
 אזעלכע נאַרישקייטען? פּערשטעהט זי דען ניט אַליין, אז זי האָט
 דאָס, אייגענטליך, בעדאַרפּט שוין לאַנג פאַראויסזעהן, — אז אונז-
 זערע וועגען זענען פּערשיעדען? אז זי קאָן זיך צו מיר ניט גליי-
 כען? ווי קומט זי צו מיר? זי, אַ אַידישע טאָכטער, אַ קליינ-
 שטעדטעלדיג מיידעל, ווי קומט זי צו מיר?... ערשט פּערשטעהט
 זי, אז ס'איז געווען אַ נאַרישקייט פון איהר, אַ גרויסע נאַריש-
 קייט, וואָס זי פלעגט מיר דולען אַ קאָפּ מיט איהרע קינדערשע
 בריוולעך, מיט איהרע נאַרישע אַנצוהערענישען, אז טאַטע-מאַמע
 בענקען נאָך מיר... ניין. זי האָט אַליין בעדאַרפּט פּערשטעהן, אז
 זי קאָן זיך צו מיר ניט גלייכען. ווי קומט זי צו מיר? אַ אַידישע
 טאָכטער, אַ קליינשטעטעלדיג מיידעל!... זי האָט אַליין בעדאַרפּט
 אַרויסזעהן, אז קוים האָב איך ניט געפאָלגט טאַטע-מאַמע, וויע-
 דערשפּעניגט זייער געבאָט, נישט געוואָלט געהן זייערע וועגען
 און בין געגאַנגען מיין אייגענעם וועג, וועל איך געוויס אוועקגע-
 ווייט, וועל איך געוויס שטייגען הויך, אזוי ווייט און אזוי הויך,
 אז איך וועל קיינעם שוין ניט אַרויסזעהן, קיינעם ניט וועלען
 קענען.

— קיינעם ניט, אַחוץ דיר, בוזי!

— ניין, קיינעם ניט! קיינעם ניט! קיינעם ניט! קיינעם
 ניט זעהען, קיינעם ניט הערען, אַלעמען פּערגעסען...

— אַלעמען, נאָר נישט דיר, בוזי.

— ניין, אַלעמען! אַלעמען! אַלעמען!

יג.

בוזי האָט אויפגעהערט צו וויינען — און אַלץ האָט אויפגע-
 לעבט. די זון האָט אָנגעהויבען צו שיינען, אזוי ווי פריהער. דאָס
 טייכעל — צו לויפּען. דאָס וועלדעל — צו גרינען. די פליעגע-
 לעך — צו פליהען. די פויגעלעך — צו זינגען.

פונקען-פייער. א פלאקער פון גאט "... וואס
איז מיט דיר, בוזי? דו ווינסט? גאט איז מיט דיר!...

יב.

בוזי האט געווינט.

בוזי האט געווינט — און די גאנצע וועלט האט זיך אָנגע-
קליידט אין טרויער. די זון האט אויפגעהערט צו שיינען. דאָס
טייכעל — צו לויפען. דאָס וועלדעל — צו גרינען. די פליעגעלעך —
צו פליהען. די פויגעלעך — צו זינגען.

בוזי האט געווינט. זי האט בעהאלטען דאָס פנים אין די
הענר. איהרע פלייצעס האָבען אויפגעציטערט. און זי האט גע-
וויינט אלע מאָל שטארקער און שטארקער.

אזוי וויינט א קליין קינד, וואָס דערפיהלט, אז עס האט פער-
לירען טאטע-מאמע.

אזוי וויינט א געטרייע מוטער אויף איהר קינד, וואָס מע האט
דאָס ביי איהר צוגענומען.

אזוי וויינט א יונגפרוי, וואָס בעקלאָגט איהר געליעבטען, וואָס
האט זיך אָפגעקעהרט פון איהר.

אזוי וויינט א מענש, וואָס בעקלאָגט זיין אייגענע וועלט, וואָס
האט זיך אַרויסגעגליטשט פון אונטער זיינע פיס.

אומזיסט איז געווען מיין טרייסטען, וואָס איך האָב זי גע-
טרייסט. אַרויסגעוואָרפען אלע מיינע שיר-השירים-עפיטעמען, וואָס
איך האָב אויסגענוצט פאַר איהר. בוזי וויל זיך ניט טרייסטען.
בוזי וויל מיינע עפיטעמען ניט הערען. צו שפעט, זאָגט זי, צו
שפעט האָב איך מיך דערמאָנט אָן איהר... צו שפעט האָב איך
מיך אַרומגעזעהן, אז עס איז דאָ א בוזי אויף דער וועלט. א בוזי,
וואָס האט א האַרץ, וואָס בענקט, און א נשמה, וואָס רייסט זיך פון
דאָנען אין איין אַנדער וועלט אַרויס... אפשר וואָלט איך מיך דער-
מאָנען, זאָגט זי, אָן די בריוולעך, וואָס זי האט מיר אַמאָל גע-

כ ל ה — דו האָסט מיין האַרץ אוועקגענומען, מיין שוועסטער די כלה!...

און זי צו מיר:

— ח כ ו מ מ ת ק י ם ו כ ו ל ו מ ח מ ד י ם ! — זאָלסט זעהן די בריעה, וואָס ער שרייבט מיר, זאָלסט זעהן די בריעה!...
עס הערט זיך אין איהרע ווערטער אַ מאָדנער טאָן. אַ מאָדנע שטימע. די שטימע — אזוי ווייזט זיך מיר אַוים — וויל אַריבער שרייען איין אנדער שטימע. איין אינוועניגסטע שטימע.
דאָס איז ביי מיר ווי צוויי מאָל צוויי.

יד.

ראשיג און אומגעדריכט האַפט זיך בוזי אויף פונ'ם שמע-קענדיגען גראָז, טרייסעלט זיך אָפּ, גלייכט זיך אַוים, פערוואַרפט די הענד אַהינטער און בלייבט שטעהן אַקעגען מיר און סוקט אויף מיר פון אויבען אַראָפּ.

שטאַלץ און שען, גרויסאַרטיג שען, נאָך שענער ווי אַלע מאָל, זעהט זי אַוים אין דער מינוט ביי מיר אין די אויגען.

איך האָב מורא צו זאָגען, נאָר מיר דאַכט, אז ווען איך זאָל זאָגען, אז בוזי — דאָס איז די אמת'ע שולמית, וואָס אין שיר-השירים, וואָלט דאָס געווען אַ כבוד און אַ שבת פאַר דער אמת'ער שולמית, וואָס אין שיר-השירים.

ניט שוין זשע האָט זיך דערמיט געענדיגט אונזער געשפרעך?
איך שטעה אויף נאָך איהר און געהצו צו איהר:

— ש ו ב י, ש ו ב י ה ש ו ל מ י ת — קעהר דיך אום צוריק צו מיר, בוזי! — זאָג איך צו איהר ווייטער מיט מיין שיר-השירים-שפראך און נעם זי אָן פאַר אַ האַנד. — קעהר זיך אום צו מיר, בוזי, קעהר זיך אום צו מיר בעציטענס! נאָך איין וואָרט, מעהר ניט אז איין וואָרט דאַרף איך דיר נאָך זאָגען.

בווי האָט אויפגעהערט צו וויינען, און טרוקען זענען געוואָרן
רען איהרע אויגען. איהרע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען. און
אויסגעמריקענט האָבען איהרע טרערען, אזוי ווי טראָפענס טהוי
אויף דער הייסער זון.

און פלוצים האָט זי זיך גענומען פערענטפערען איהרע טרערען.
אצינד זעהט זי, ווי נאָריש זי איז. וואָס איז געווען דער געוויין?
וואָס האָט זי צו וויינען? וואָס פעהלט איהר? א סך מיידלעך
אויף איהר אָרט וואָלטען זיך פיהלען גליקליך. איבער-גליקליך! ...
און א פייערעל האָט זיך אָנגעצונדען אין איהרע אויגען. אין איהר
רע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען. איך האָב נאָך קיינמאָל נישט
געזעהען דאָס דאָזיגע פייערעל אין בוי'ס אויגען. און רויטע פלע-
קען זענען אַרויסגעטראָטען אויף איהרע בעקלעך. אויף איהרע שענע
רויטעבעקלעך. איך האָב נאָך קיינמאָל נישט געזעהען בוי'ן אזוי
פייערען, אזוי פלאַמען, ווי זי האָט געפייערט און געפלאַמט אין
דער דאָזיגער מינוט. און איך וויל זי אָננעמען פאר א האַנד,
און איך זאָג צו איהר מיט'ן לשון פון שיר-השירים:

— ה נ כ י פ ה ר ע י ת י — ווי שען דו ביזט, בוי, בעת

דיינע בעקלעך פלאַמען און דיינע אויגען שפּריצען פייער...

אַרויסגעוואָרפען! בוי הערט נישט מין שיר-השירים. בוי
האָט איהר אייגענעם שיר-השירים. זי הערט נישט אויף צו לויבען
„עמיצען“, לויבען איהם אין טאָג אַרײַן. זי זאָגט צו מיר:

— ד ו ד י צ ח ו א ד ו ם — מין בעשערטער איז פיין און

שען. ד ג ו ל מ ר ב ב ה — פיינער פון א סך - א סך אנדערע.
ער איז אפשר נישט אזוי געלערענט, ווי אנדערע, דערפאר איז ער
אַבער גוט. דערפאר איז ער מיר געטריי. דערפאר האָט ער מיך
לייבט. זאָלסט זעהן די בריעה, וואָס ער שרייבט צו מיר, זאָלסט
זעהן די בריעה!

— ל ב ב ת י נ י , — זאָג איך צו איהר ווייטער, גלייך ווי איך

וואָלט נישט הערען וואָס זי זאָגט — ל ב ב ת י נ י , א ח ו ת י

וועדערשפעניגט זייער געבאָט, ניט געוואָלט געהן אין זייערע ווע-
גען. און זיי זענען צופריעדען. זעהר צופריעדען.

און איך? וואָס טהו איך דאָ? וואָס דארף איך דאָ? —
גאָרנישט. גאָלע גאָרנישט. אלע מאָג געה איך מיר אַרויס איינער
אַליין אויפ'ן שפּאַציער, הינטער דער שטאָרט אַרויס. אַהין —
אויף יענער זייט מיהל. אַהין — אויף יענער זייט בריקעל. אַהין —
צו יענעם פיעלפאַרביגען פעלד, וואָס ציהט זיך אַהן אַ סוף און
אַהן אַ ברעג, וואָס איז אַרומגעברעמט מיט אַ זילבערן טייכעל פון
איינ זייט און מיט אַ קליינוואוכסיג גאָר געדיכט וועלדעל פון דער
אַנדערער זייט. דאָס זילבערנע טייכעל זעהט אויס, ווי אַ זיל-
בערנע עטרה צו אַ נייעם טלית פון בלויען תכלת. דאָס געדיכטע
וועלדעל זעהט אויס, ווי אַ געדיכטע פאַטלע געקרייזעלטע האָר,
פון צייט צו צייט געריהרט פון אַ ווינטעל.

דאָרט זעץ איך מיך אַוועק איינער אַליין אויפ'ן בערגעל. אויף
יענעם בערגעל, וואו מיר זענען ערשט דאָ ניט לאַנג געזעסען אינ-
צווייטן, איך און בוזי, די ליליע פון שרון, די רויז פון די טהאַלען.
אויף יענעם בערגעל, וואו מיר זענען אַמאָל, מיט יאָהרען צו-
ריק, אין צווייטן, איך און בוזי, געלאָפּען, ווי די יונגע הירשען,
און געשפרונגען, ווי די פעלד-אינדען, אויף די בשמים-בערג. דאָרט,
אויף יענעם אָרט, וואו עס ליגען בעהאַלטען די בעסטע זכרונות
פון מיין אויף-אייביג-פערלאָרענער יוגענד, פון מיין אויף-אייביג-
פערלאָרענעם גליק, קאָן איך מיר אַוועקזיצען איינער אַליין שמונ-
דען-לאַנג און בעוויינען און בעקלאָגען די אונפערגעסליכע שולמית
פון מיין שיר-השירים-דראַמאַן.

טז.

און וואָס איז מיט דער שולמית פון מיין שיר-השירים-דראַמאַן?
וואָס איז מיט בוזי'ן? וואָס איז דער שלום? וואָס איז דער סוף?

אומזיסט. אומזיסט. בוזי וויל ניט הערען דאָס איינע וואָרט. וואָס איך זױל איהר זאָגען. גענוג, זאָגט זי, זיך אָנגערעדט. גענוג געזאָגט איינס דעם אנדערען — אפשר נאָך מעהר, ווי מע בעדאָרף... גענוג-גענוג. שוין שפעט. זעה, ווי שפעט עס איז! — זאָגט צו מיר בוזי און בעווייזט מיר מיט איהר האַנד אויפ'ן הימעל, און בעווייזט מיר אויף דער זון, וואָס בעגיסט זי פון אויבען ביז אַראָפּ מיט איהרע מילדע ווייכע גאָלדענע שטראַהלען. און בוזי, די ליליע פון שרון, בוזי, די רויז פון די טהאַלען, בעקומט אַ נייעם קאָליר, אַ גין-גאָלדענעם קאָליר, אויפ'ן פיעלפאַרביגען פעלד, וואָס ציהט זיך אַרום אונז אָהן אַ סוף און אָהן אַ ברעג.

— אַהיים-אַהיים! — זאָגט צו מיר בוזי און האַפט זיך געהן און טרייבט מיך געהן. — אַהיים-אַהיים. שוין צייט, שימעה, שוין צייט. טאַטע-מאַמע וועלען דאָרטען איבערטראַכטען גאָט ווייסט וואָס. אַהיים-אַהיים!

אין איהרע לעצטע ווערטער „אַהיים-אַהיים“ לאָזט זיך מיר הערען דער טאָן פון אַמאָל, אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק, דער לשון פון שיר-השירים:

— ב ר ח , ד ו ד י — אַנטלויף, ליעבער, און זיי געגליכען צו אַ הירש, אָדער צו אַ אינד פון די אינדען אויף די בשמים-בערג.

מו.

עס געהען די טעג. עס לויפען די וואָכען. עס איז אָנגעקומען דער ליעבער יום-טוב שבועות. עס איז אָנגעקומען דער שבת, וואָס נאָך שבועות. עס איז אוועקגעגאָנגען דער שבת, וואָס נאָך שבועות, און נאָך אַ שבת, און נאָך אַ שבת — און איך בין נאָך אלץ אַ גאַסט אין מיין שטעדטעל.

וואָס טהו איך דאָ? — גאָרנישט. גאָלע גאָרנישט. מיין טאַטע-מאַמע רעכענען, אז איך בין געוואָרען אַ בעל־תשובה. אז איך האָב חרטה אויף דעם, וואָס ס'איז געווען, וואָס איך האָב

דער מלך מיט דער מלכה

א פסח'יגער ראמאן
אין פיער טייל
מיט איין עפילאג

געשריבען אין יאָהר 1902

צווינגט מיר ניט, איך זאל איך דערזעהלען דעם סוף פון מיין ראמאן. דער סוף, ער מעג זיך זיין דער בעסטער, איז ער א טרויע־ריגער אקאדרי. דער אנהויב, דער ערגסטער אנהויב, איז בעסער פונ'ם בעסטען סוף. עס איז מיר דעריבער א סך גרינגער און א סך מעהר אנגענעהם צו דערזעהלען איך די דאזיגע געשיכטע נאך א מאל פונ'ם אנהויב. נאך א מאל און נאך א מאל און נאך הונדערט מאל. און מיט'ן אייגענעם לשון, וואס אלע מאל:

איך האב געהאט א ברודער בעני. איז ער דערטרונקען געוואָרען אין טייך. האָט ער איבערגעלאָזט א יתומה'לע. האָט מען זי גערופען בויז. פערצויגען פון אסתר־ליבע: ליבויז — בויז. און שען איז געווען די בויז, ווי די שולמית, וואָס פון שיר־השירים. און מיר זענען געוואַכסען, איך און בויז, ווי א שוועסטער מיט א ברודער. און מיר האָבען זיך לייעב געהאט, איך און בויז, ווי א שוועסטער מיט א ברודער.

און אזוי ווייטער.

דער אנהויב, דער ערגסטער אנהויב, איז בעסער פונ'ם שענסטען סוף.

דער אנהויב — לאָז זיין דער סוף, דער עפילאָג פון מיין ניט־אויסגעטראַכטען, נאָר אמת'ען, שמערצליכען ראמאן, וואָס איך האָב מיר ערלויבט צו קרוינען מיט'ן נאָמען: ש י ר ה ש י ר י ם.

דער מלך מיט דער מלכה

ערשטער טייל.

דער מלך שדכ'נט זיך צו דער מלכה.

ביי העניך דעם סטאָליר אין פאָדראַר איז אַ היץ. מע באַקט מצות, דעם נגיד'ס מצות, געוויינטליך, אויפ'ן ערשטען אויווען. אויפ'ן ערשטען אויווען איז בעסער און שענער און כשר'ער און מעהר כבוד, און טאָקי מעהר מצוה אויך, און וויבאלד ס'איז בעסער און שענער און כשר'ער און מעהר כבוד און מעהר מצוה — קומט דאָך דאָס דעם נגיד... העניך אליין, דער פאָדראַרטשיק הייסט דאָס, איז גאָר ניט דער העניך, וואָס תמיד. אויף זיין געל פנים האָט זיך צעגאָסען אַ מין חן, די בעקלעך פלאַמען איהם, און פון דער גיט-צעקעמטער באָרד איז געוואָרען נאָך מעהר זשמוט — אַ גאַנצער קאָלטון.

— קינדער, לעבעדיג! לעבעדיג! — טרייבט אונטער העניך די העלפערס. — קאָטשעט, רעדעלט, זעצט די מצות, ס'איז דעם נגיד'ס מצות!...

דעם נגיד'ס ווייב, שרה-זיסעל די נגידית, אַ אירינע מיט אַ גוידער און מיט פערעלעך, ווערד גרעכער ווי לענגער. זי שמעהט און קלערט, וויפיעל זאָל זי איבערלאָזען די העלפערס: צוויי קערב-

טראָגט ער אַ קאַשקעט פון „קאַשקעטען-לאַנד“ — קיילעכיק, פון אויבען מיט אַ קנאַפּ, פון פאַרענט מיט אַ דאַשעק און מיט אַ שוואַרץ גלאַנצענדיג רימענדעל און מיט צוויי שוואַרצע גרויסע ספּראָנטשעקעס. דער „גאַרניטור“, וואָס מלך פּערגינט זיך טראָגען אין דער וואַכען, וואָלט זיך עס איין אַנדערער געוואונשען טראָגען אום יום-טוב. און פון שטיוועל שמועסט מען ניט. די שטיוועל זענען אויף אַזעלכע הויכע אָבצאַסען, אַז ס'איז נור אַ וואונדער, ווי אזוי ער האַלט זיך אויף די פיס. און אַז איך וועל אייך שוין אויסמאַהלען ביז'ן סוף, אַז ער טראָגט אויפ'ן האַלז אַ מין שאַרף פון רויטע מיט גרינע פאַסען, איין עק פּערוואַרפען אַרונטער, און אַ גרויסען זילבערנעם זייגער מיט אַ לאַנגער זילבערנער קייט מיט אַ „רוקער“, און אויפ'ן פינגער אַ גרויסען זילבערנעם „סיגנעט“, וועט אייך שוין קיין קשיא ניט זיין, פאַר וואָס אַלע מיידלעך מיט אַלע ווייבלעך (די אלמנות מיט די גרושות) זענען נאָך איהם די כּפּרה.

— זאָג נור, מלך, — רופט זיך אָן צו איהם די ראַבעטיני אויף קאַטאַוועס — אפשר וואָלסטו דו זיך אויסגעקלויבען דאָ אַ מלכה אויף פסח?

— ער האָט שוין! — ענטפּערט איהר יענע וואָס מיט'ן פוי-געלש פנים.

— ווי אזוי רופט מען זי?

— מלכה.

— וואָסער מלכה?

— די וואָס האָט זיך גע'גט מיט מאַטעל דעם שניידער.

— פון וואַנען ווייסטו דו דאָס?

— איך קוק אויף זיי די גאַנצע צייט, זעה איך, אַז ס'איז אַ

שדוך...

לעך איז צו פיעל, א קערבעל איז צו ווינציג; אכצעהן פארשוין, א רובעל מיט אכציג — וועט זיין אקוראט צו גרוונעם אויף א מענ-שען...

— וויפיעל, מיינסט דו, וועלען מיר דא האפען? — פרעגט איין ווייבעל א ראבעטיני ביי א אנדערען ווייבעל מיט א פויגעלש פנים, און ביידע קאטשען געשמאק.

— איך רעכען צו פערטעלעך, — ענטפערט איהר דאס אנדערע ווייבעל וואס מיט'ן פויגעלש פנים.

— פאר וואס ניט צו האלבע קערבלעך? — זאגט דאס ערשטע ווייבעל, די ראבעטיני.

— משוגע וועט זי ווערען? צעטיילען נייען קערבלעך? — זאגט יענע וואס מיט'ן פויגעלש פנים.

— פאר וואס ניט? קראנק איז זי? — זאגט די ראבעטיני.

— לאז זי זיין קראנק פאר מיר און פאר אלע אידען! — זאגט די וואס מיט'ן פויגעלש פנים און צעלאכט זיך.

אויף זיי קוקענדיג צעלאכען זיך נאך עטליכע ווייבלעך.

— און פאר מיר אויך!

— און פאר מיר אויך!

— און פאר מיר אויך!

— לאז זיין שטילער, נשים! — שרייט אן אויף זיי מלך דער

רעדלער, א שוסטער-יונג מיט א שווארצער גלאנצענדיגער, געגריי-זעלטער פאטלע, מיט א געשטופעלט פנים פון פאקען און מיט א צענויפגעוואכסענער נאז, כמעט אהן נאזלעכער, אזוי, אז ער רעדט, סווישטשעט ער מיט די צייהן: סססס!... א חוץ די דריי חסרונות: (1) וואס ער איז געשטופעלט, (2) וואס ער איז אהן נאז-לעכער און (3) וואס ער סווישטשעט, איז ער דוקא א פיינער יונג „מיט שפארען“; די שווארצע גלאנצענדיגע, געקרייזעלטע פאטלע איז ביי איהם תמיד אונטערגעשערען אזוי קיילעכיג און איז תמיד אזוי אנגעשמירט מיט פעטען, אז ס'איז א מחיה צו קוקען. היינט

צווייטער טייל.

ב י י ד ע ר מ ל כ ה א י נ ד ע ר ה י י מ .

... אז ער איז געקומען צו איהר צו געהן, האָט מען איהם ניט בעגעגענט מיט כלי־זמר, פון קיין פושקעס האָט מען ניט געשאָרען, קיין פאָזשען זענען איהם נישט געקומען אַקעגען, קיין פאָלאַצען האָט מען פון זיינעטוועגען ניט צוגעגרייט, קיין באַל נישט געמאַכט. אויף די קניהעס איז ער פאַר איהר נישט געפאַלען, די האַנד נישט געקושט, — ס'איז צוגעגאַנגען גאָר פראָסט, אָהן צער־רעמאַניעס. מלכה איז ניט געזעסען אַליין, זי האָט געהאַלטען נעבען זיך איין אַלטע מאַמע — אַ שלאַק־פורעניות, זאָל גאָט שומר ומציל זיין! אַ שטיקעל גליק, וואָס זי איז אַ בלינדע, ווייטער וואָלט זי דורס געווען מענשען. אז מלך האָט נור אַריבערגעטראָגטען די שוועל, האָט די בלינדע מאַמע אויסגעשריען אויף אַ קול:

— מלכה, ווער איז דאָס געקומען?

— ס'איז מלך. — ענטפערט איהר מלכה.

— וואָסער מלך?

— מלך דער שוסטער.

— וואָס טהוט ער דאָ?

— ער איז אַ רערלער אין פאָדראַד.

— טרייב איהם אַרויס, דעם שאַרלאַטאַן.

נאָך אזאַ ברוך־הבא האָט זיך מלך ניט געקאָנט פיהלען שטאַרק פויגעלדיג, ווען מלכה זאָל ניט געווען ווייזען איהם מיט די חיטערע שוואַרצע אויגלעך, ער זאָל בלייבען דאָ. מלך פיהלט זיך אַ ביסעל שטאַרקער און וויל אויפמונטערען די בלינדע, זי זאָל ווערען מיט איהם שלום.

— מוהמעניו, וואָס זענט איהר אזוי אָנגעדראָרעלט אויף מיר?

איהר קענט מיר דען? איהר האָט מיר דען אַמאָל געזעהען?

— אזא שטילע, דאכט זיך?

— שטילע וואסער גראכט טיעף...

און ביידע ווייבלעך לאָזען אַרויס אַ טיעפען-טיעפען זיפּע. זיי וואָלטען ביידע זיך נישט אָפּגעזאָגט פון אזא שדוך. זיי זענען ביידע אַלמנות, קיין קינדער האָבען זיי נישט. דער רוח וואָלט איהם נישט אוועקגעחאָפּט, ער זאָל בעסער געמען איינע פון זיי. וואָס האָט ער אזעלכס דערזעהען אויף מלכה'ן? שוואַרץ ווי אַ שוואַרצע קאץ אין אַ פינסטערע נאכט. סיידען דאָס, וואָס זי האָט גראָבע הענד?

— האָב קיין מורא נישט, ער וועט ביי איהר ליגען אין דער ערד! — רעדט אויס איינע דאָס אנדערע דאָס האַרץ.

— ווי אַ באַרג! — ענטפערט איהר יענע. — לאָז ער פּרובען זיין אַ טאָג מיט איהר מאַמע, מיט דער בלינדער מכשפה'טע! — און ביידע ווייבלעך טרייסטען זיך האַטש דערמיט, וואָס מלך וועט ליגען אין דער ערד.

— אָדער פאַרקעהרט, איך האָב מורא, אז זי זאָל ביי איהם נישט ליגען אין דער ערד. ער איז אויך אַ רעכטער פּויגעל!

— אָט צעקראַץ איך מיך! האַפּט זי דער רוח מיט איהם אינעם איינעם לכבוד דעם הייליגען יום-טוב!

— אָמן ה'ואי!...

און מלכה, אַ נידעריג ווייבעל, אַ שוואַרצע נאָר אַ פּוכקע, מיט אַ פּערריסען נעזעל, מיט קליינע שוואַרצע, תמיד לאַכענדיגע אויגן-לעך, פּערקאָטשעט די אַרבעל ביז די עלענבויגען, וואַרפט מיט אוי-גען אויף מלך דעם רעדלעך. און מלך דער רעדלעך דרעהט זיך צו שטאַרק אַרום איהר, צו אָפּט רעדעלט ער איהרע מצות, צו פּיעל רעדט ער מיט איהר, — יאָ, דאָס ווייבעל וואָס מיט'ן פּויגעלש פנים איז גערעכט: ס'איז אַ שדוך...

— ב"י חנא דעם שוסטער.

— ביזט נאך א בחור ?

— א בחור.

— וועמען האָסט דו — א טאטען, א מאמען, א שוועסטער, א

ברודער ?

— קיינעם ניט, קיינעם ניט.

— א שטעקען הייסט דאָס? דו ווייסט, אז מלכה איז א

ברושה ?

— וואָס דען, איך ווײס נישט?

— און דאָס ווייַסט דו, אַז זי איז אַ שלאָק, אַ צרה שלאַ

תבוא ?

— דערפאר האב איך קיין מורא ניט.

— אזא בריה ביזט דו? ווען קאנסט דו שטעלען חופה?

— אפילו בארץ.

מלכה, ער געפּעלט דיר?

דריטער טײַל.

דער מלך אויפ'ן טראָן.

וואו נעמט מען א מאהלער א קינסטלער, ער זאל זיך אראפלאזן
זען אין דער פינסטער אויף נאסע-גליטשיגע טרעפ אין א גרוב אריין
און בעטראכטען דאס גליקליכע געזינדעל פסח ביי'ס ערשטען סדר!
אויבען-אָן, אויף צוויי פעסלעך, איבערגעלעגט מיט א לאָקשענ-
ברעט, מיט א קישען אויסגעבעט, זיצט דער מלך און „פראוועט“
דעם סדר. אויף א גרויסען טעלער ליגען דריי מצות, איבערגעדעקט
מיט א ווייסען האַנטוך, און אויבען, אויפ'ן האַנטוך, ליגען אויס-
געלעגט עטליכע קארטאָפּלים, אָפּגעשיילטע אייער, אַביסעל גרינס,
דריי ווערצלעך חריין און חרוסת. נעבען דעם מלך, ביי דער רעכ-

— געזעהען האָב איך דיך ניט, נאָר הערען הער איך, אז דו פייפסט. איך וואָלט געמעגט שווערען, אז דו האָסט ניט קיין נאָז.

— אזא מכה מיינע שונאים אויפ'ן שטערן, וואָס פאַר אַ נאָז איך האָב.

— וואָס זשע פייפסט דו אזוי?

— ס'איז ביי מיר אזא לָשון.

— אזא יאָהר אויף דיר. וואָס וועסט דו זאָגען גוטס? ביזט דאָך נישט געקומען אומזיסט. זאָג, וואָס דאַרפסט דו מיר?
— איך בין ניט געקומען צו אײך, מוהמעניו, איך בין געקומען צו אײער מלכה'ן.

— צו מיין מלכה'ן? וואָס פאַר אַ מחותן ביזט דו מיט מיין מלכה'ן?

מלך איז געבליבען אַהן לָשון. ער האָט ניט געוואוסט, וואָס ער זאָל זאָגען. מלכה איז געשטאַנען און האָט איהם געוואונקען, ער זאָל זאָגען גלייך, ער זאָל ניט אָפּלעגען אויף שפעטער.
— איך וויל... איך האָב, פאַרשטעהט איהר מיר, געוואָלט, אז איך, אז מלכה...

— זעה נור, ווי ער פּלאַנטעט מיט דער צונג! מירקע, געב לָשון!

— דאָס הייסט, אז מיר ביידע, איך און אײער מלכה, זאָלען חתונה האָבען ביידע...

— אָט אזוי זשע רעד! האָסט דו זיך באַדאַרפט אזוי לאַנג קוועטשען? וויפיעל פאַרדיענסט דו אַ וואָך? נאָר דעם ריינעם אמת זאָלסט דו זאָגען! איך האָב פיינט אַ באַריהמער!

— אַ מאָל פיער און אַ מאָל פיפּטהאַלבען קאַרבען.

— דו אַרבייטסט אַלליין, צי ביי יענעם?

— איצט אַרבייט איך נאָך ביי יענעם.

— ביי וועמען?

טהוט ער א זעץ מיט דער האנד איבער אלע דריי מצות, צעטריש־טשעט זיי אויף שטיקלעך, מאכט א מוציא און גיט דער מלכה א שטיקעל מצה אויף א מוציא און אויך דער בלינדער א מוציא. די בלינדע, וואָס האלט די גאנצע צייט א פרום פנים, נעמט דאָס שטיקעל מצה מיט צוויי פינגער, ווי איין אבן טוב, טראָגט דאָס צו פריהער צו די ווייסע בעלמעס, גלייך ווי זי זעהט עפּיס, שעפֿט טשעט בשעת מעשה מיט די ליפּען „גאָט ברוך הוא וברוך שמו“ לאַנג-לאַנג, איידער זי עקספּעדירט דאָס אין מויל אַריין.

— מלכה, די פיש! — לאָזט אַרויס דער מלך א בעפּויל, און עס ווערט אין איין כהר־עין בעשאַפּען פיש אויפֿן טיש.
— מלכה, חרין! — הערט זיך א נייער בעפּויל פונ'ם מלך, און ביידע ווייבער זיצען מיט גרויס רעשפּעקט און וואַרטען, וואָס נאָך פאַר א בעפּויל וועט אַרויסגעהן פונ'ם מלך.
אז וואָהל איז דעם מענשען, וואָס קאָן זיך שאַפּען, וואָס זיינע ווערטער האָבען א ממשות, וואָס זיין בעפּויל ווערט אָנגענומען און וואָס אלע זיינע קאָפּריווען ווערען אין דער מינוט אויסגע־פיהרט.

ס'איז גוט צו זיין א מלך, ווי איך בין א איד!

פיערטער טייל.

ד ע ר מ לך א י ן ג ל ו ת .

מיר בעטען דעם לעזער, ער זאָל זיך מטריח זיין מיט אונז נאָך אַ מאָל אינ'ם אייגענעם קעלער שוין נאָך פסח. אויס טראָן, אויס מלובת, אויס מלך! מלך דער שוסטער זיצט ביים „וואַרסטעק“ אויף אַ רימען בענקעלע מיט אַ רימענעם פאַרטוך, מיט אַ רימענ־דעל אַרומגענומען די געגרייזעלטע פאַטלע, דער קאַשקעט איז צע־קנייטשט, דער שאַרף איז צעטריפּעט, נישטאָ קיין זילבערנע קייט, מע זעהט ניט קיין סיגנעט. ער האלט אַ שטיוועל איבערגעקעהרט

טער האנד, ויצט די מלכה אין א נייער רויטער פלאטיע און מיט א ווייסען פארטוך, וואָס קליידען איהר זעהר צום שוואַרץ-ח'עוור-דיגען פנים, און אַקעגען זיי ויצט א שוואַרצער שטן, אָנגעטהאָן אין גאָלע שוואַרצען, מיט א געל פארמעט-פנים מיט א סך קנייט-שען, און אויף דעם אָרט, וואו עס זענען געווען אַמאָל אויגען, — צוויי פינסטערע לעכער מיט גרויסע ווייסע בעלמעס. א שוואַרצע פעטשילע מיט געלע פליאמעס, אונטערגעבונדען אונטער דער שפי-צעכיגער מאָרדע מיט צוויי שפיצען, געבען-צו דעם דאָזיגען שרעק-ליכען פנים נאָך מעהר פינסטערניש — ס'איז א מורא צו קוקען! דער מלך זאָגט די הגדה הויך אויף א קול, מיט אַיין בלעטעל נאָכ'ן אנדערען, געהט גלייך, ווי א פאָטשטאָווע פערד, און זעצט עברי, ווי א באַנדער, אַבי מיט א ניגון, פייפט צו מיט דער נאָז און שאָ-קעלט זיך גאנץ געשמאק. די מלכה ויצט מיט גרויס ררך-ארץ, צענויפגעלעגט די הענד אויפ'ן האַרצען, און שווייגט, און דער שוואַרצער שטן מיט די איינסע בעלמעס שאָקעלט מיט'ן קאָפּ היין און צוריק, עפענט אויף אלע מאָל דאָס מויל, וואָס זעהט אויס ווי א קבר, און געהניצט.

— אילו עשה — זינגט דער מלך און נעמט א קארטאָפלי און טונקט זי אַיין אין זאַלצוואַסער — באַלהים ולא הרג, מלכה, נעם א קארטאָפלי, את בכוריהם, מיט זאַלצוואַסער, — דיינו! — ביי אים-ליכען "דיינו" טהוט ער זיך א זעץ מיט'ן קולאס אין האַרצען אַריין, ווי צו "על-חטא". — אילו הרג, טונק אַיין די קארטאָפלי, את בכוריהם, אין זאַלצוואַסער, ולא נתן, געב נאָר, מלכה, לנו את ממונם, א קארטאָפלי דער מאַמען, — דיינו! ... (א זעץ אין האַרצען אַריין). די מלכה טהוט אַלסדינג, וואָס דער מלך הייסט איהר, פער-פעהלט ניט קיין האָר, און אז עס קומט צו "זכר למקדש בהלל", קלאָפט ער דאָס אָפּ אויף דער גיך, שוין אין אַיין גאנג מיט דער ברכה פונ'ם אפיקומן, און שאַפט, די מלכה זאָל דערלאַנגען בי קוואַרט מיט דער פאָמעניצע, וועט ער זיך וואַשען. געוואַשען זיך,

— ווי גייציג ער איז געווען בחור-ווייז! זיך געדריעהט אויפ'ן קארעק, צוגעזאגט גילדענע בערג, גענומען א ווייבעל, א יונגס, א שענס, בלוט און מילך, זי אלט געמאכט, פארוויסט, פארפינסטערט, אויסגענארט דעם אַנבייסען...

— א קליפה! — טראכט זיך מלך, ענטפערט איהר ניט דאָס אנדערע וואָרט און שלאָגט פלעקלעך.

— שען אויסגעשפיעלט די טאָכטער מיינע! פוילער הערינג, פארשטונקענע פיש! א מאן א שוסטער, א קבצן א וויסטער, א פוילער יונג, א שטומע צונג, א צענויפגעוואַכסענע נאָז און סע פייפט...

— מכשפה'טע!!! — האָט זיך אַרויסגעריסען ביי מלך'ן פונ'ם מויל. ער האָט זיך אויפגעחאָפּט פונ'ם בענקעל, ווי איין אָפּגע- בריהטער, אין איין האַנד האָט ער געהאַלטען דעם שטיוועל, אין דער אנדערער — דעם האַמער, וואָס ער האָט געשלאָגען מיט איהם פלעקלעך, און האָט ניט געוואוסט, וואָס זאָל ער איהר וואַרפען אין קאָפּ אַריין: דעם שטיוועל, צי דעם האַמער?

די בלינדע האָט דערפיהלט, אז דער שונא שטעהט איהר אַקער- גען און וויל זי דורס זיין, האָט זי זיך אין איין אויגענבליק אויפ- געחאָפּט פונ'ם אָרט, און פונ'ם שוואַרצען קנויל איז מיט אַ מאָל אויסגעוואַכסען א הויכער שוואַרצער שטן. זי האָט אויסגעצויגען צוויי שוואַרצע דאָרע הענד, ווי שטעקלעך, מיט אויסגעבויגענע פינגער, ווי ביי אַ צעבייזערטען האָהן, דעם קאָפּ האָט זי פערוואָר- פען אַרונטער און די צוויי ווייסע בעלמעס זענען מיט אַ מאָל עפּיס ווי גרעסער געוואָרען און האָבען, דאָכט זיך, אָנגעהויבען קוקען און זעהען. די נאָז האָט זיך אויסגעצויגען, די ביינער פון די געד- קנייטשטע באַקען אַרויסגעסטירטשעט, דאָס מויל האָט זיך אויפ- געעפענט, ווי אַ קבר.

מיט דער פארעשווע ארויף און שלאָגט פלעקלעך. מלכה, אָפּנע-
ריסען, אויסגעשמירט און פערשלוּמפערט, פאַרעט זיך ביי'ס אויווען,
בויגט זיך אָן אלע מינוט, בלאָזט און בלאָזט מיט אלע כחות —
אין אויווען וויל ניט ברענען.

— אַ שענער ברויטגעבער! — זאָגט זי, גלייך ווי זי רעדט
צו זיך אליין. — קיין שייטעל האָלץ נישטאָ אין שטוב! שוין
באלד אַ יאָהר נאָך דער חתונה, צעריסען אלע קליידלעך, דער בור-
נוס צעפאלען אויף שטיקלעך, קיין פאַר שיד אויף די פיס, אלע
שוסטערס געהען באַרוועם, — נישטאָ ווער ס'זאָל לאַכען.

— געהן וואָלט ער ביי מיר אויף אלע פיער! — רופט זיך אָפּ
אַ משונה מאַדנע זאַמדיג קול פון אַ נקבה, וואָס רעדט ווי אַ מאַנס-
ביל. — ווי אזוי דער מענטש נעמט זיך פיר, אזוי העלפט איהם גאָט.
וואָס הערסט דו איהם, דו נאָריש פנים? הייס איהם, ער זאָל
אָוועקלעגען די אַרבייט און זאָל דיר מאַכען אַ פאַר באַטיקעס זאָל
ער דיר מאַכען.

דאָס דאָזיגע קול געהט פון אַ פינסטער ווינקעל. דאָרט זיצט
די בלינדע, אָננעטהאָן אין שוואַרצען, איינגעבויגען אין דרייען,
זעהט אויס פון דער ווייטען, ווי אַ שוואַרצער קנויל; בלינדערהייט
אַרבייט זי אַ זאָק, און די דרעטלעך לויפּען ביי איהר אונטער די
פינגער מיט אַ שרעקליך מהירות.

— אַ רוח זיצט אין דער אידינע! — קלערט זיך מלך, ענט-
פערט איהר ניט דאָס אַנדערע וואָרט און שלאָגט פלעקלעך.

— גאָט ברוך הוא וברוך שמו האָט מיר געשיקט אַ מתנה
אויף דער עלטער, אַ געניידעם אַ דערקוויקעניש. — רעדט ווייטער
די בלינדע אויף איהר זאַמדיגער שטימע, און די דרעטלעך פליהען
ביי איהר אונטער די הענד. — גענוג, ער איז אַ שוסטער, איז ער
נאָך אַ פוילער יונגאטש און אַ שלים-מזל דערצו!

— אַ ניט-גוטער! — מראַכט זיך מלך, ענטפערט איהר ניט
דאָס אַנדערע וואָרט און שלאָגט פלעקלעך.

בערעלע

א מעשה, ווי אזוי א פארפאלק אהן קינדער
האבען אויסגעהאדעוועט אין אומגליק אויף
זייער קאפ. דערצעהלט לכבוד שבועות.

געשריבען אין יאָהר 1908

אויב ס'איז פארהאן ערניץ אויף דער וועלט א מכשפה, קאן זי, דאכט מיר, שרעקליכער ניט זיין, ווי די בלינדע איז געווען אין דער מינוט.

מלך איז געווען אפהענדיג. ער האט נור אויסגעשפיגען און האט זיך געזעצט צוריק צום ווארסטעק — שלאגען פלעקלעך...

ע פ י ל א ג .

ערב פסח האבען זיי ביידע זיך וויעדער געשטעלט אין פארראד ביי די מצות. מלכה האט געקאטשעט און מלך האט גערעדעלט. פערדיענט עמליכע קערבלעך, האבען זיי אויסגעקליידט זיך לכבוד יום-טוב און אויך דער בלינדער מאמען געמאכט א נייע פלאטיע, א שווארצע, מיט געלע פלעקען. און א פעטשיילע א געלע מיט שווארצע פלעקען. אז ס'איז געקומען צום סדר, איז דער מלך וויעדער געזעסען אויבען-אן אויפ'ן טראָן און „געפראוועט“. נעבען איהם איז געזעסען די מלכה, אָנגעטאָן יום-טוב'דיג, און אַקעגען זיי — די בלינדע, ווי א שווארצער שטן, מיט א פרום פנים — „גאָט ברוך הוא וברוך שמו“... דער מלך רייבט די הגדה גאנץ געשמאק הויך אויף א קול, מיט אַיין בלעטעל נאָכ'ן אנדערען, געהט גלייך, ווי א פאָמֶשטאָווע פערד, זעצט עכרי, ווי א באַנדער, אבי מיט א ניגון, שלאָגט זיך ביי די „דיינו'ס“ אין האַרצען אַריין, ווי צו „על-חטא“ — פונקט דאָס אייגענע, וואָס פאַראַיאָהרען.

— מלכה, די פיש! — לאָזט אַרויס דער מלך א בעפּויל.

— מלכה, חריין! — הערט זיך א נייער בעפּויל פונ'ם מלך.

און ביידע ווייבער זיצען מיט גרויס רעשפּעקט און ווארמען, וואָס נאָך פאַר א בעפּויל וועט אַרויסגעהן פונ'ם מלך.

יא, ס'איז גוט צו זיין א מלך, ווי איך בין א איד... האָטש איין מאָל אין יאָהר, האָטש אויף א האַלבע שעה!

בערעלע

א הקדמה פונ'ם ערצעהלעך.

די מעשה, וואָס איך געהאָבן דערצעהלען, קעהר זיך, אייגענט־ליך, מיט שבועות ווינציגוואָס אָן. אין איהר הערט מען ניט דעם ניגון פון „אקדמות“ און מע פיהלט ניט דעם טעם פון בלינצעס. אזוי ווי זי האָט זיך געטראָפּען ערב שבועות, אזוי האָט זי זיך געקאָנט מרעפּען ערב פסח, און אפילו ערב תשעה־באב. נישט מעהר, אזוי ווי ס'איז איצט ערב שבועות, און א מעשה דערצעהלען לכבוד יום־טוב ווילט זיך (אוי ווילט זיך!) הלואי וואָלט איהר אזוי וועלען (לייענען...), דערצעהל איך אייך, וואָס איך האָב אַליין געהערט פון מיין עלטערען ברודער, אז ער האָט זי געהערט פון זיין רבי'ן — עליהם השלום, זיי זענען שוין אַלע טוידט: מיין עלטערער ברודער, זיין רבי און בערעלע און אַלע פּערזאָנען פון דער דאָזיגער אמת'ער געשיכטע, אונז צו לאַנגע יאָהר — און לאַז דאָס זיין א מעשה לכבוד שבועות.

ש ל ו ס - ע ל י כ ם.

א.

ער האָט געהייסען משה־יענקל, זי האָט געהייסען שרה־זיסעל. געזעסען זענען זיי אין אַ דאָרף, געהאַלטען אַ מיהל, געהאַט גאָנץ שען פרנסה, געלעבט זעהר צופריעדען, נאָר איין זאַך — קיין קינד דער האָט זיי גאָט ניט געגעבען.

אויסגעגאסען אויף איהר מאן'ס קאפ און איהר גאנץ ביטער הארץ
האָט זי אויסגעלאָזט צו זיינע הענד און פיס, ווי געוויינטליך
א ווייב, וואָס הייסט שרה-זיסעל, זיצט אין א דאָרף און האָט קיין
קינדער נישט.

און איהר מאן משה-יענקל האָט אויסגעהערט די תוכחה פון
זיין ווייב מיט א שמייכלע, ווי געוויינטליך א מאן, וואָס הייסט
משה-יענקל, זיצט אין א דאָרף און האָט קיין קינדער נישט, און
האָט זיך אָנגערופען צו איהר:

— הכלל, שרה-זיסעל, ביזט דו שוין פאַרטיג מיט אלע קללות?
אצינד נעם געב אונזער בערעלען עפּים עסען. זעהסט דאָך, אז ער
איז הונגעריג, זוכט און וויינט — א צער-בעל-חיים...

— א פינסטערער שלים-מזל אויף דיין קאפ מיט איהם אינ-
איינעם! — אזוי האָט איהם געענטפערט שרה-זיסעל און איז גע-
גאנגען פונדעסטוועגען צו דער שאַפּע און האָט צענויפגענומען
וואָס ס'איז געווען, און ביידע האָבען זיך אוועקגעזעצט אָנהאָרעווען
דעם הונגעריגען בערעלע, וועלכער איז פערבליבען ביי זיי אין שטוב
א האָדאָוויק אויף שטענדיג און איז געוואכסען און איז אויסגע-
וואכסען און איז געוואָרען א גרויסער.

ב.

א נפש איז בערעלע געווען א פראָסטער, א ווילדער, א ברייט-
בייניגער, א געפאָקטער, א כעוואַכסענער פון קאָפּ ביז פיס, און
איז געווען במחילת כבודו א גרויסער זולל-וסובא'ניק, און נישט אזוי
א זולל-וסובא'ניק, ווי א נאָשער, און נישט אזוי א נאָשער, ווי, נישט
אויסגערעדט זאָל זיין, א שכור. בטבע איז ער געווען נישט קיין
מפונק, נישט קיין איבערקלויבער; וואָס עס האָט זיך געמאַכט
איז געווען גוט: בראָנפּען איז בראָנפּען, מער איז מער, ביער
איז ביער; זיך נישט אָפּגעזאָגט אויך פון קוואַס; שטאַרק לייעב
נעהאַט האָניג, נישט פיינט געהאַט קיין פלייש, און אויף היהנער

— ס'וואָל איהם אָנהויבען צו ריהרען, וואָס מיר זיצען אָט-אָוויי — אַ, מע ווערד אָקערשט ניט משוגע, שונאי ציין! זאָלסט חאָטש קריגען ערגיץ אַ „האָדאָוויק“, אַ יתומ'על אַיין אָרעמס, אָדער אַ יתומה'לע. בעסער וואָלט געווען אַ יתום איידער אַ יתומה: אַ יתום וואָלט זיין אַ קריש. און פאר נויטה לאָז זיין אַ יתומה, אַבי אַ לעבעדיגער נפש אין שטוב, ניט זיצען מיט די פיער ווענט, משטיינס געזאָגט!...

אָוויי האָט גע'טענה'ט שרה'זיסעל געבאָד צו איהר מאַן משה-יענקיל און האָט איהם געגעסען, געטאָטשעט, ווי געוויינטליך אַ ווייב, וואָס הייסט שרה'זיסעל, זיצט אין אַ דאָרף און האָט קיין קינדער ניט.

און משה'יענקיל האָט דאָס אויסגעהערט ניט איין מאָל און ניט צוויי מאָל, נאָר צעהן מאָל, הונדערט מאָל, טויזענד מאָל — און געשווינגען, ווי געוויינטליך אַ מאַן, וואָס הייסט משה'יענקיל און זיצט אין אַ דאָרף און האָט קיין קינדער ניט און דאָס ווייב עסט איהם און טאָטשעט איהם טאָג-טעגליך, יאָהרען-לאַנג.

ויהי היום — קומט משה'יענקיל איינמאָל צו פאָהרען אַהיים און געהט אַריין אין שטוב אַריין מיט אַ שיינענדיג פנים און אין בוזעם האַלט ער פערשטעלט עפּיס אַ בעשעפעניש, וואָס ריהרט זיך און וואָרטשעט, און ער רופט זיך אָן צו זיין ווייב:

— שרה'זיסעל, נאָ, איך האָב דיר געבראַכט אַ האָדאָוויק, געפונען פאָהרענדיג אין וואַלד פארבלאָנזעט... ער הייסט בערעלע.

און משה'יענקיל האָט אַרויסגעוויקעלט פונ'ם בוזעם דעם געפוי-נענעם פערבלאָנזעטען נפש, וואָס הייסט בערעלע, און האָט איהם געגעבען אַ שטעל-אָוועק אויף דער ערד פאר זיין ווייב שרה'זיסעל. און זיין ווייב שרה'זיסעל, אַז זי האָט געגעבען אַ קוק אויף דעם האָריגען בעוואַכסענעם נפש בערעלע, האָט זי געגעבען אַ שפרונג-אָפּ צוריק און איז שיער ניט געפאלען חלשות. נאָכדעם האָט זיך אויפגעפענט אַ קוואַל פון קלאָות, און די גאַנצע תוכחה האָט זי

געגעבען א רעכטען פסק, גוט אָנגעדריעהט ביי די קורצע אויהערען, דורכגעפאַטשט און מכבד געווען מיט א פּאַר גוטע שטעקענס איר בער די פּאָדערשטע לאַפּעס און אָנגעזאָגט איהם א מאָל צעהן מיט'ן האַרבען וואָרט, אז ער זאָל געהן די רגע הינטער'ן אויווען, זיך אנידערהאַליען פּאַפּען...

פּאַפּען (שלאָפּען), פרעסען (עסען), זשליאַקען (טרינקען), האַליען (לינען), זאָכען (רוהען), קרענקען (זיצען) — דאָס איז געווען די שפּראַך, וואָס מע האָט גערעדט מיט בערעלען, און בערעלע האָט דאָס פערשטאַנען. א סימן — ער האָט געפּאָלנט.

ג.

מע קאָן נישט וויסען אַקוראַט: צי ווייל אונזער פּאַר-פּאָלק זענען אזוי זשעדנע געווען קינדער, צי דערפאַר, וואָס דער דאָזיגער נפש איז אויפגעוואַכסען און האָט זיך ערצויגען, מע קאָן זאָגען, אויף זייערע הענד — זיי האָבען זיך צוגעבונדען צו בערעלען אזוי שטאַרק, אז זיי האָבען איהם פשוט לייעב געקריגען, איהם נאָכ-געגעבען, ווי מע גיט נאָך א לייעב קינד, געבאלעוועט, ווי מע באַ-לעוועט א בן-יחיד, זיך אויסגעבראַכט אויף זיסע זאָכען, נאָשערייען, און משה'דיגענע האָט איהם אויסער דעם אונטערגעטראָגען אַפּט-מאָל אַביסעל בראַנפּען בשתיקה, עס זאָל נישט דערזעהן חלילה שרה-זיסעל זיין ווייב, וואָרום אז עס וועט געוואָהר ווערען דערפון שרה-זיסעל, וועט זיך טהון חושך! שרה-זיסעל, ווי זי איז ניט געווען צוגעבונדען צו בערעלען, פלעגט זי דאָך טענה'ן מיט איהר מאַן, אז מע באַלעוועט איהם צו שטאַרק, אז מע גיט איהם צופיעל נאָך די שמד.

— פאַרט א חיה רעה, — פלעגט זי זאָגען — א בער בלייבט א בער, זעה נאָר, ער זאָל אונז אַמאָל ניט אַפּדאַנקען... שרה-זיסעל פלעגט אַפּטמאָל צוקלאָגען בערעלען פאַר איהר מאַן, ווי מע זאָגט, צושמעלען א בענקעלע, דערצעהלען אויף איהם,

איז ער געווען גאָר אַ גרויסער בעלן, און דוקא פון דער שטייג, אזוי אז קיינער זאָל ניט זעהען... מע מוז זיך מודה זיין, אז בערעלע איז געווען געהאפט, האָט געהאט לעפקע פינגער... האָט ליעב געהאט אוועק'לעכ'ענען אלסדינג, וואָס ליגט נישט גוט.

אַז מע רעדט פון חסרונות, דאַרף מען רעכענען אויך די מעלות. בערעלע איז געווען אַ פאַרשוי אַ פרייליכער, אַ פערשייטער, אַ שפּרינגער, געקראַכען און געקלעמערט אויף די גלייכע ווענט, געקלייט זיך און געבראַכען זיך, געמאַכט משוגע'נע העוויות, אָנשטעלען, תנועות אזעלכע, אז מע האָט בעדאַרפט צעגעהן פאַר געלעכטער. משה'יענקל האָט באמת הנאה געהאט, געקלויבען נחת פון בערעלען, ווי ער וואַכסט, ווי ער מאַכט אָנשטעלען, ווי ער פערשטעהט אלסדינג, להבדיל ווי אַ מענש. אז מע זאָגט איהם: בערעלע, קום אַהער! — געהט ער צו. אז מע זאָגט איהם: בערעלע, נאָ דיר! — שטעלט ער אויס די לאַפּע, אָדער ער עפענט אויף דאָס מויל. אמת, אַ קאַפּ איז אויף איהם אַ גראַבליכער, אַ מה אַ פלאַט-שיגער; איידער מע קלאַפט איהם אַריין עפּיס אין קאַפּ אַריין, דאַרף מען גוט צוהאַרעווען, האַקען האַלץ, טעסען פלעקער; נאָר האָט ער שוין איבערגענומען עפּיס אַ זאַך, וועט ער עס שוין געדענקען. אונזער משה'יענקלען איז אָנגעקומען מיט גרינע ווערעם, איידער ער האָט איהם אויסגעלערענט, אז דאָס, וואָס מע גיט איהם ניט אין דער לאַפּע אַריין, זאָל ער אַליין זיך ניט דערוועגען נעמען. בערעלע, וואָס איז כמעט געווען, ווי מיר האָבען שוין אויבען בערערקט, אַביסעל געהאפט אין דער מעשה, האָט דוקא געהאט גרויס חשק צו אלסדינג צוגעהן, געבען אַ שמעק מיט דער נאָז און טאַקי באַלד אַריינחאַפען אין מויל אַריין — און געהט לאָרט איהם צום ונתנה תוקף! בשום אופן האָט בערעלע ניט געקאָנט פערשטעהן מיט זיין גראַבען בערישען שכל, למשל, אזאַ פשוט'ע זאַך: פלייש ליגט, שמעקען שמעקט דאָס, עסען וויל ער, — היינט פאַר וואָס זאָל ער דאָס ניט נעמען אין מויל אַריין? אוראי האָט איהם משה'יענקל

לאפע, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען. פערשטעהט זיך, אז משה-יענקיל האָט איהם מקיים פסק געווען, ווי עס געהער צו זיין, און בערעלע האָט שוין פון דעמאָלט אָן גענומען אויף זיך: לאָז מען די אָרעמע עופות בינדען, לאָז מען מיט זיי שלאָגען כפרות, לאָז מען זיך שלאָגען מיט זיי קאָפּ אָן וואַנד, — מיט איהם געהערט זיך עס נישט אָן...

האָט זיך אָבער געטראָפּען איין אַנדער מעשה, — בערעלע איז שוין דעמאָלט געוואָרען אַ גרויסער, ס'איז איהם אוועקגעגאנגען דאָס דריטע יאָהר — ס'איז געווען ביי שרה־זיסלען אַ בהמה'לע, וואָס האָט זיך געמאָלקען פון קאלב צו קאלב. דאָס בהמה'לע, אַ קליינע מורע בהמה אָהן הערנער, האָט געגעבען מילך בשפע, געווען טהייער ביי שרה־זיסלען, ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פון אויג. בעדאָרף זיך דאָס בהמה'לע אָפּקעלבען און געבוירען אַ קעלבעלע אַ חיות: אַ קליינטשיקס, אַ רויטינקס, אַ ווייכנקס מיט אַ ווייס מאָרדעטש-קעלע, האָטש אַרומגעמען קושען! און מחמת אין דרויסען איז געווען קאלט, האָט מען דאָס קעלבעל גענומען אין שטוב אַריין, געלעגט דאָס אינאיינעם מיט בערעלען צווישען אויווען אויף שטרוי.

— זעה נאָר, דער תכשית דיינער זאָל ניט צורעכט מאַכען דאָס קעלבעל! — מאַכט שרה־זיסעל צו איהר מאַן מיט אַ שענעם יברכך דערביי, ווי געוויינטליך אַ ווייב, וואָס הייסט שרה־זיסעל, זיצט אין אַ דאָרף און האָט קיין קינדער ניט.

— חס ושלום! — זאָגט משה־יענקיל און נעמט זיך קנעלען מיט בערעלען „הלכות קעלבעל“, ווייזט איהם מיט'ן פינגער און זאָגט איהם אָן טויזענד מאָל: „נע ראוש!“... און בכדי בערעלע זאָל ניט פערגעסען, שענקט ער איהם פאָראַויס אַ פאָר שטעקענס איבער די פּיאַטעס. בערעלע זעצט זיך אוועק ווי אַ סטאַטיק, קוקט אויפ'ן קעלבעל מיט זיינע קליינע רויטע בערישע אויגלעך און בעלעקט זיך. משמעות, ער פערשטעהט וואָס מע מיינט... און עס ווערט

אז ער טהוט איהר צום טוירט, מאכט אן שאַדענס אין שטוב, זאָל
נאָט שומר ומציל זיין. למשל, בערעלע האָט געהאט אַ טבע ברע-
כען טעלער, טעפלעך, גלעזער, שיסלען, סקאָוורעדעס, פאָקרישקעס —
אַלסדינג, וואָס מע קאָן נאָר מיט איין קלאַפּ צעברעכען, פלעגט ער
דאָס צעברעכען. און נישט חלילה פאַר כעס, מיט רציחה — ניין,
דוקא אין גוטען מוט: דערוועגן, עס שטעהט אַ טעלער, אונ-
טערגע'גנב'עט זיך אויף צוויי פיס, אויפגעהויבען די לאַפּע, באַץ —
אויס טעלער! מע האָט אַרויסגעזעהען, אז בערעלע האָט דערפון
חיות, פשוט, עס קומט איהם צו דערפון אַ שטיק געזונד. משה-
יענקלען איז דאָס ערשטע מאָל אפילו זעהר שטאַרק געפעלען גע-
ווען די מעשה; ער האָט געלאַכט מיט'ן פולען מויל, זיך געהאַל-
טען ביי די זייטען פאַר געלעכטער. נאָר שרה-זיסלען איז די מעשה
דוקא ניט געפעלען, האָט זי דעם מאַן בערגאַבען, געלעגט אין דער
ערד אַריין אינאיינעם מיט'ן „תכשיט“. און משה-יענקיל האָט
גענומען מיט בערעלען לערנען בלק, אזוי לאַנג, ביז ער האָט איהם
אַפגעוואָהנט פון ברעכען טעלער.

אייןמאָל האָט משה-יענקיל דערהערט אַ געשריי, גלייך ווי מע
קוילעט אַ מענשען. דאָס האָט געשריען שרה-זיסעל זיין ווייב.
— געה נאָר זעה, וואָס דער קדיש דיינער האָט געטהאָן, ברע-
נען זאָלסט דו מיט איהם אויף איין פייער, רבוננו של עולם!

משה-יענקיל איז צוגעלאָפּען און האָט דערוועגן אויף דער ערד
ליגען צוויי געפענטעטע עופות, אַ הוהן מיט אַ האָהן, וואָס מע
האָט זיי געוואָלט אוועקפיהרען צום שוחד, — ערב יום-כפור איז
דאָס געווען — האָט זיך, אפנים, מיישב געווען בערעלע, עס איז
דאָך מיט זיי אַלץ איינס קאפוט, למאי זאָלען זיי זיך מוטשען?
האָט ער אַרויפגעלעגט אויף זיי די לאַפּע — און אַ סוף. די הוהן
מיט'ן האָהן זענען נאָך געלעגען מיט פערגלאַנצטע אויגלעך און מיט
אַרויסגעשטעלמע צינגלעך, און בלוט האָט זיך זיי געלאָזט פונ'ם
האַלז, און בערעלע איז זיך געזעסען אין אַ ווינקעלע און געלעקט די

דאָס, ער פיהלט דאָס בחוש און בענקט נאָך דעם, ווי עס בענקט אַ קינד אַ יתום נאָך דער מאַמע, וואָס ער האָט זי קינמאָל נישט געזעהען. בערעלע פיהלט, אז נישט דאָ, צווישען אויווען, איז זיין אָרט; צו ענג איז פאַר איהם דער צווישען-אוייווען; צו קליין איז פאַר איהם די שטוב. ער פיהלט, אז עפּים ציהט איהם, עפּים שלעפט איהם, עפּים טרייבט איהם פון דאָנען, און עמיצער שעפטשעט איהם אויפ'ן אויהער: „בערעלע! נאָרישער בערעלע! שמעה-אויף, גלייך-אויס די ביינער דיינע, צעטראָג די שטוב אויף שטיקלעך, לעג אויס די מענשען מיט איין קלאַפּ און טראָג זיך אָפּ פון דאָנען אַהין, ווייט-ווייט, אָט דאָרטען, וואו עס גרינט דער וואַלד, אָט דאָרט, וואו עס שמעקט מיט בלאַטע, אַהין טראָג זיך אָפּ, אַהין, צווישען דייניגע!“... און בערעלע הערט זיך צו צום קול, וואָס שעפטשעט איהם, און האַלט צוגעמאַכט די אויגען. ער שלאַפט נישט, נאָר ער טראַכט, ער טרוימט, ער חלומ'ט פון אַ גרויסער וועלט, וואָס ער ווייסט זי נישט, פון אַ פרייען וואַלד, וואָס ער קען איהם נישט, פון אַ בעסער גליקליך לעבען, וואָס ער האָט דאָס קיין מאָל נישט פער-זוכט... נאָר אָט קומט צו געהן משה'יענקיל פון שטאָרט מיט פולע קעשענעס. בערעלע דערשמעקט, אז משה'יענקיל האָט געבראַכט צו טראָגען גוטע זאַכען, נישט און האָניג און אַ ביסעל משקה — אוי, דאָס ביסעל משקה! — און ער שטעלט זיך אַוועק אויף די הינטער-שטע פיס, נעמט איהם אַרום מיט די פערערשטע לאַפּעס, קריכט מיט דער מאָרדע צו איהם גלייך אין בוים אַריין. משה'יענקיל טרייבט איהם אָפּ: אַוועק, דו טרפה'נער האַלז! אַוועק, דו שכור-ניק! און בשעת מעשה ציטערט ביי איהם דאָס לייב, וואָרום פון בערעלע'ס אַרומנעמען קאָן מען זיין לייטען-גלייך; נאָך איין קוועטש אַביסעל אַ שטאַרקערען — ווערד מען אַ קדוש... און ער גיט איהם אָפּ וואָס ער האָט, אַבי פטור ווערען פון זיינע לאַפּעס. פון דעם אַרומנעמען, וואָס בערעלע נעמט איהם אַרום, טראָגט משה-יענקיל אין זיך צווייערליי געפיהלען: אי פערגעניגען, אי שרעק.

צווישען די צוויי א מין אהבה, א ליעבשאפט, אז ס'איז גאר א מחיה צו קוקען, ווי די צוויי ליגען זיך איינס צום אנדערען און דרימלען. און אז דאס קעלבעל שטעהט אויף, שטעהט אויף אויך בערעלע. דאס קעלבעל מאכט „מע!“ — בערעלע שטעלט אן די אויהערען. דאס קעלבעל טהוט א שפרונג — בערעלע שפרינגט אריבער דעם און שטעלט זיך מיט'ן קאפ אראפ, מיט די פיס ארויף. נאכדעם האפט ער ארום דאס קעלבעל מיט די לאפעס און קוועטשט דאס צו צום הארצען, ווי א מוטער נעמט ארום און קוועטשט צו א קינד. פון אזא קוועטשעניש האט זיך אויסגעלאזט, אז דאס קעלבעל האט איין מאל ארויסגעלאזט א מאדנעם געשריי „מע!“ מיט א חראפען אינאיינעם. א גליק, וואס ס'איז אונטערגעלאפען משה יענקל מיט'ן שטעקען און האט מציל געווען דאס אומשולדיגע קעלבעל פון א מורא'דיגער סכנה...

ד.

פון דעמאלט אן איז אונזער משה'יענקל אריין אין גאז די ווערטער, וואס זיין ווייב שרה'זיסעל האט איהם אמאל געזאגט, אז א בער בלייבט א בער, פארט א חיה רעה, וויפיעל מע זאל דאס ניט לערנען... משה'יענקל האט זיך אנגעהויבען צוקוקען צו בערעלען און האט ארויסגעזעהען, אז עס קומט צו ווינטער, איז דאס גאר ניט דער בערעלע, וואס תמיד: עפּים גארניט דאס לעבעדיג-קייט, עפּים דרעהט ער זיך ארום, קאן זיך קיין ארט ניט געפינען, פערקלויבט זיך אין א ווינקעל, זויגט די לאפע און דרימלעט גאנץ צע טעג מיט גאנצע נעכט. מע דארף איהם וועקען, ער זאל עפּים פרעסען, עפּים זשליאקען... בערעלע שלאפט!

ניין, בערעלע שלאפט ניט. בערעלע טראכט, בערעלע טרוימט, בערעלע חלומ'ט פון א גרויסער וועלט, וואס ער ווייסט זי ניט, פון א פרייען וואלד, וואס ער קען איהם ניט, פון א בעסער גליקליך לעבען, וואס ער האט דאס קיינמאל ניט פערזוכט, גאר ער פיהלט

צערעמאָניען און דערלאַנגען איהם מיט דער קאָטשערע אין זייט אַרײַן:

— גענוג דיר שוין, שלים-מזל, צו פאַפּען, שטעה אויף, וועל איך דיר געבען פרעסען!

און בערעלע שטעהט אויף פון דער ערד, טרייסעלט זיך אָפּ די פעל, געהט-צו צו שרה-זיסלען אויף צוויי פיס און שטעלט זיך אַוועק, ווי איינער רעדט:

— הנני — איך בין אָנגעברייט...

— וואָס זאָגסט דו אויף אונזער בערעלען, ווי ער איז דאָס,

קיין עין-הרע, אויסגעוואַכסען?

אזוי זאָגט שרה-זיסעל צו איהר מאַן און בעקומט ענטפער:

— אויסגעוואַכסען איז ער, נאָר אזוי זיך באַגעהן, ווי דו באַ-

געהסט זיך מיט איהם, דאַרף מען אויך ניט.

ענטפערט איהם דערויף שרה-זיסעל:

— אַ מכה דער מאַמע זיינער! ס'וועט איהם שאַדען צום

שרוך?

ענטפערט איהר דערויף משה-יענקיל:

— צום שרוך וועט דאָס איהם ניט שאַדען, נאָר דערמאָן דיך

וואָס דו אַלײַן האָסט אַמאָל געזאָגט אויף איהם...

— וואָס האָב איך דען געזאָגט אויף איהם?

— אַנו, דערמאָן דיך נאָר אַקאָרשט.

— אַדרבה, דערמאָן מיר וואָס האָב איך געזאָגט?

— דו האָסט געזאָגט, אַז אַ בער בלייבט אַ בער, אַ חיה רעה.

— איך האָב געזאָגט?

— ווער דען האָט געזאָגט?

— אוי! עס איז פון זיי ניט אויסצוהאַלטען, פון די מאַנס-

בילען!

אזוי שרייט אויס שרה-זיסעל און טהוט אַ פליעסק מיט די הענר

און עסט דעם מאַן און טאָטשעט איהם, און פיילט איהם אַ גאַנצע

ס'איז איהם בשעת מעשה אי גוט, אי ער האָט מורא. גוט איז איהם, וואָס ער האָט אויסגעהאָדעוועט אזא גוואַרדיאַן; מורא האָט ער, וואָס בערעלע איז שוין צופיעל בערעלע...

ה.

ניט איין מאָל פלעגט אונזער משה'יענקל, ליגענדיג אין בעט, קוקען אויף בערעלען און זיך טראַכטען: „אוי, ווען דער דאָזיגער נפש זאָל חלילה וויסען וואָס פאַר אַ כח אין איהם ליגט!“... אלע מאָל, ווען ער איז אויפגעשטאַנען פונ'ם שלאָף, האָט משה'יענקל מיט שרעק אַ קוק געטהאָן אין קאמערעל: וואו איז בערעלע? וואו איז שרה'זיסעל זיין ווייב? ... און שרה'זיסעל זיין ווייב האָט נישט אָנגעהויבען צו וויסען פון איהר מאַן'ס פחדים: איהר איז קיינמאָל אויף די געדאַנקען נישט געקומען, אז ס'איז דאָ וואָס מורא צו האָבען פאַר בערעלען. מערקווירדיג! זי איז מיט איהם אזוי געוואוינט געוואָרען, אז מיט דער צייט האָט זי אָנגעהויבען פערגעסען, אז בערעלע איז אַ חיה, אַ „חיה רעה“, ווי זי פלעגט אַמאָל אויף איהם זאָגען. וואָס הייסט, בערעלע איז אַ חיה? בערעלע איז אַ בערעלע — און אַ סוף... האָדעווען האָט זי איהם געהאָדעוועט ווי אַ קינד, און געאַרבייט האָט זי מיט איהם, ווי מיט אַ קנעכט. זי האָט זיך געשאַפט מיט איהם, ווי מע שאַפט זיך מיט אַ בעדיענטען. און בערעלע האָט געטהאָן אַלסדינג, וואָס מע האָט איהם געהייסען: געטראָגען האָלץ פון דרויסען, געשעפט וואַסער פונ'ם ברונען, אַרויסגעטראָגען דאָס מיסט פון שטוב, — כל עבודת פרך האָט זי מיט איהם געטהאָן, און אלע מאָל מיט ווערטער, ווי מע רעדט, להבריל, מיט אַ מענשען:

— נו, שלים'מזל, שטעל פיס! זעה נאָר, ווי ער ריהרט זיך, ווי אַ בלייען פויגעל!

אזוי פלעגט שרה זיסעל זיך אויס'טענה'ן מיט איהם, און אַ מאָל, אז ער איז געלעגען און געדרימעלט, פלעגט זי זיך מיט איהם ניט

דעם גארטען האָט ער אליין געזעצט. די בוימלעך אליין געפלאַנצט. און וואָס פאַר אַ חיות, וואָס פאַר אַ פּערגעניגען, וואָס פאַר אַ נחת האָט ער געשעפּט, אז דער ליכערער זומער איז געקומען, און דער גארטען האָט זיך צעוואַכסען, און די בוימער האָבען זיך צעבליהט, און... אָט וואָס זיינע אויגען האָבען איצט דערוזעהען: די קאמער צעוואַרפען, די זעק צעשליידערט, די תבואה צעשאַטען איבער'ן גאַנצען הויף און אויסגעמישט מיט צעריסענע פּערינעס מיט קי-שענס, וואָס האָבען זיך געוואַלגערט אינאיינעם מיט אַ סך שערב-לעך פון צעבראָכענע כלים, און ווייסע פּעדערען האָבען זיך גע-דרעהט און געטראָגען אין דער לופטען, ווי שניי, און געפאַלען אין בלאַטע אַרײַן. עטליכע בוימער פונ'ם גארטען זענען געלעגען במחילת כבוד מיט'ן פנים אַראָפּ, אויסגעבראָכען און אויסגעריסען מיט'ן וואַרצעל, און אויך דער קלאַץ פונ'ם ברונען, וואָס מע שעפּט מיט איהם וואַסער, איז געלעגען אויסגעצויגען אויף דער ערד ווי לאַנג ער איז... די שטוב גופא איז געווען ערטערווייז צעשלאָגען, די פענסטער צעבראָכען, די טהיר איז געלעגען ביי אַ זייט, און אויף איהר האָבען זיך געוואַלגערט צעבראָכענע בענקלעך מיט צעשטוי-סענע כלים מיט צעשאַטענע גרויפּען, אויסגעמישט מיט פּעדערען — איין אמת'ער פאַגראָם, אַ חורבן!...

און אויבען, אויפ'ן דאָך פון דער שטוב, שפּאַציערט אַרום הין און צוריק בערעלע אויף צוויי פיס, ברומט ווי אַ באַס, מלאַ כּעס, האַפט אַ ציגעל פונ'ם קוימען, אַ באַלקע פונ'ם דאָך און טהוט אַלע מאָל אַ שללידער אין דער ערד אַרײַן מיט אַזאַ כח, מיט אַזאַ האַס, מיט אַזאַ רציחה, וואָס משהיענקיל האָט דאָס אויף איהם נאָך קיינמאָל ניט געזעהען. ער האָט בערעלען נישט געקאָנט דער-קענען: דאָס מויל איז איהם אָפּען, די צונג אַרויסגעשטעלט, די אויגען אָנגעגאַסען מיט בלוט, און בערעלע שפּרינגט פון איין עק דאָך צום אנדערען, מיט אַזאַ מין מהירות און מיט אַזאַ מין אימ-פעט, אז מע האָט געזעהען, טאָמער שפּרינגט ער אַראָפּ, — איז

נאכט, ווי ער איז ווערטה און ווי עס פאסט פאר א ווייב, וואָס
הייסט שרה-זיסעל און זיצט אין א דאָרף און האָט קיין קינדער
ניט.

5.

איינמאָל — דאָס איז געווען פאר שבועות — איז משה'יענקיל
געפאָהרען פון שטאָרט אַהיים אויף יום-טוב אויפגעלעגט, פרעהליך.
די זון האָט געפֿייערט, צעגאָסען זיך מיט איהרע הייסע שטראַהלען
אויף די גרינע פעלדער פון ביידע זייטען וועג. און מחמת ס'איז
שוין א צייט ניט געווען קיין רעגען, איז דער שטויב פון די רעדער
געווען גרויס, געגאָנגען אַרויף, ווי א רויך, פערשטעלט דאָס דאָרף
מיט דער מיהל מיט דער שטוב מיט די בוימער, וואָס פאר דער
שטוב. נאָר פיהלען פיהלט משה'יענקיל, אז ער איז אין דער
היים, און ער דערהערט א מאָדנעם רעש, קולות פון א סך מענשען,
א טומעל, א הרהא, א טיוקען מיט א פייפען מיט א געלעכטער און
מיט א געשריי: הוררראאאא !!

— בערעלע!...

דאָס איז געווען די ערשטע מחשבה, וואָס איז איהם געקומען
אויפ'ן קאָפּ, — און משה'יענקיל האָט א שמיץ געטהאָן דאָס פערד
און איז צוגעפאָהרען צו דער שטוב, און זיינע אויגען האָבען דער-
זעהען...

מיר מוזען אוועקוואַרפען אויף א מינוט משה'יענקלען און אָפּ-
מאָהלען זיין וואָהנונג, וואָס איז בעשטאָנען פון א הויף, א שטוב,
א קאמער פון תבואה מיט א גאָרטען פון עטליכע בוימלעך, מיט א
ברונען און מיט א געפלאַכטענעם הילצערנעם פלוים אַרומ און אַרום.
דאָס אלעס האָט משה'יענקיל אַליין כמעט מיט זיינע זייגענע הענדר
געמאַכט אין פערלויף פון מעהר אַלס צוואַנציג יאָהר. איטליכס
פלעקעל איז איהם געווען טהייער. יעדעס שטיינדעל האָט צו איהם
גערעדט ווערטער. ניט בלויז גערעדט, נאָר געזונגען, געזונגען !

און פון בערעלע'ס הארץ, פערשטעלט ער זיך מיט ביידע הענד דאָס
פנים; ער קאָן קיין בלוט ניט זעהען; ער קאָן ניט זעהען בע-
רעלע'ס בלוט...

* * *

און דאָרט, אין שטוב, אין מיטען גרויסען חורבן, ליגט אויס-
געצויגען שרה-זיסעל, צוגעקוועטשט האָרט צו דער ערד, דאָס מויל
איז איהר אָפּען, דאָס פנים בלוי, די אויגען שרעקליך, שרעקליך!
און עמיצענס שווערע-שווערע טריט זענען קענטיג אויף איהר צע-
בלומיגט לייב, אויף איהר צעריסענער ברוסט... — — — — —

פריהער איז געגאָנגען פון דער וועלט שרה-זיסעל, און נאָכ-
דעם — בערעלע.

סכנת-נפשות, ער איז דורס מענשען... און די ווייסע-חברה/ניקעס, די וואָס פערשטעהען ניט וואָס דערפון קאָן אַרויס, שטעהען און לאַ-כען און פייפּען און שיטען מיט ווערטלעך:

— אַט אַזוי, בערקאָ! אַט אַזוי פאַטאַפיטש! באַווייז זיי וואָס דו קאָנסט! רעכען זיך אָפּ מיט דיינע בעלי-בתים, זיי זאָלען וויסען ווי מ׳הייער פּעפּער איז!... הורראַ!...

און וואָס מעהר די קונדסים שרייען, הוקען און טינקען און פייפּען, אַזוי מעהר געהט בערעלע אַרויס פון די כלים און אַרבייט מעשים אשר לאַ יעשו.

— אַ ביקס! אַ ביקס! גיכער אַ ביקס! — שרייען די על-טערע מענשען, די וואָס פערשטעהען, וואָס דאָ טהוט זיך, מיט וואָס דאָס שמעקט...

משה'יענקיל שטעהט און קוקט, און קוים וואָס ער פערשטעהט וואָס דאָ טהוט זיך. אַ פּראָסט לויפט דורך איבער זיין לייב, און ער טראַכט זיך: „בערעלע איז משוגע געוואָרען! משוגע גע-וואָרען! שוין זשע וועט מען בערעלען שיסען?!"... און משה'יענקיל פיהלט, ווי עס האָט זיך איהם אָפּגעריסען עפּים אין האַר-צען: מע וועט בערעלען שיסען? שיסען בערעלען?... און איידער ער רעדט אויס אַ וואָרט הערט זיך אַ שאַם, און נאָך אַ שאַם, — איינס, צוויי, דריי, פּיה-פּאָ! אַ בלוי רויכעל פערשטעלט אויף אַ מינוט די אויגען; עס הערט זיך אַ שאַרפּער ריח פון פולווער, און פון דאָך פאַלט אַראָפּ אַ גרויסע שווערע זאָך, טהוט זיך אַ זעץ אין דער ערד אַריין מיט אַ שטאַרקען כח, קאַטשעט זיך נאָך אַביי-סעל אין בלאָטע און האַרעלעט, ווי אַ געקוילעטער אַכס, און ציהט זיך אויס מיט אַלע פיער פּים אַרויף, און עס זעהען זיך אַרויס די הוילע שוואַרצע טריט מיט די ברייטע פּיאַטעס.

— בערעלע?... אויס בערעלע!...

און די ווייסע-חברה/ניקעס הויבען אויף אַ נייעם „הורראַ", און משה'יענקיל דערזעהט, ווי עס יאָשעט בלוט פון בערעלע'ס קאָפּ

פאר וואָס איז דער בעריהמטער מאַלמאַטשאַוו
געוואָרען אַ שונא־ישראל? — דערצעהלט פון
אײַן אַדעסער אידישען ראַזנאַזשטיק, וואָס
פערקויפט אידישע גאַזעטען און האַנדעלט
אונטער בשתוקה מיט „אינטערעסנע אַטקרייט-
קעס“ פון פאַריו. — איבערגעגעבן טאַקי
מיט זײַן לשון.

דריי לוחות

—איהר פרעגט, ווי קום איך, א איד, א מאמע פון קינדער, צו האנדלען מיט אזא טריפה סחורה, זאפרעשטשאנע טאָוואַר, „אינטערעסנע אַטקריטקעס“ פון פאַריווש? —דאָס האָב איך איהם צו פאַרדאַנקען, נאָר איהם — אונזער טאָלמאַטשאַו'ען ימח שמו! איצט, אז ס'איז שוין אוועקגעגאַנגען אזא צייט און טאָלמאַטשאַו איז אויס טאָלמאַטשאַו און אַדעס איז שוין וויעדער אַדעס, מעג מען שוין, דאַכט זיך, דערצעהן לען דעם גאַנצען אמת, פון וואָנען נעמט זיך עס, וואָס אונזער טאָלמאַטשאַו איז געווען אזא שונא ישראל? איך האָב מורא, אז איך, ווי איהר קוקט מיך אָן, האָב אין דעם א גרויסען חלק, אויב ס'איז נישט אינגאַנצען איבער מיר! אַי, ס'איז אייך אוריוויטעלנע, ווי קום איך, א איד א ראָזנאַשטשיק, וואָס פאַרקויפט אירדישע גאָלדענע בשיטקה, וואָס האַנדעלט אונטער מיט „אינטערעסנע אַטקריטקעס“ פון פאַריווש, ווי קום איך צום גענעראַל טאָלמאַטשאַו? און וואָס פאַר א מחותן בין איך וואָאָבשטשע מיט גענערעלע? נאָר די מעשה איז, פאַרשטעהט איהר מיר, וואָס יעדער „וואָרום“ האָט זיך זיין „דאָרום“ און וואָס א איד איז א איד... אויב איהר האָט צייט, וועל איך אייך עפּים דערצעהלען, וועט איהר הערען א שטענע.

דאָס איז געווען, פונקט אזוי ווי היינט, חול המועד סוכות איז דאָס געווען, מאַקי דאָ אין אַדעס, שוין היבשע עמליכע יאָהר אוועק.

השנה — דאָס איז אפילו פאַר אַ בירושעוויק אויך אַמאָל אַ סחורה.
מע דאַרף וויסען ווען פאַלט אויס פסח, ווען האָט מען יאָהר־צייט —
אַ איד איז אַ איד.

און שפּאַצירענדיג אזוי, שטעל איך מיך אָפּעט נעבען פאַנקאַ-
ני'ן און באַקוק די חברה בירושעוויקעס, וואָס לויפּען הין און צו-
ריק — איך קען זיי שוין אַלעמען אויסגעבונדען — און טראַכט מיר:
וועמען לעגט מען פאַר דאָס רעשטעל, אַז זיי זענען אַלע אָבער-
פּעטשעט פון מיר מיט לוחות לכל השנה, דאָכט זיך, ניט דורכגע-
לאָזט קיינעם? און אזוי ווי איך שטעה מיר און טראַכט, דערוועג
איך ביי אַ טישעל ביי פאַנקאַני'ן, פאַרענט, אין דרויסען־צו, ויצט
אַ גענעראַל מיט פאַליעמען, דרעהט מיט אַ לעפעלע אין גלאָז קאווע,
און נעבען איהם שטעהט אַ „קראַסנע שאַפּאַטשקע“, פון די, וואָס
פאַלגען אַ גאַנג, און דער גענעראַל זאָגט איהם עפּיס אָן נאָך אַ מאָל
און נאָך אַ מאָל, און יענער, די קראַסנע שאַפּאַטשקע הייסט עס,
ענטפערט איהם אויף אַלסדינג: „סלושאַיִוס, וואַשע פרעוואַסחאַ-
דיטעלסטוואָ!“ טראַכט איך מיר: וואָס קאָן ער איהם אָנוואַ-
גען אַזעלכס, דער גענעראַל הייסט עס? און נעם, ווי איהר קוקט
מיך אָן, און רוק מיך צו אַביסעל נעהענטער צום גענעראַל'ס טי-
שעל, קוק כלומרשט אין אַ זייט, אַ איד איז אַ איד, און איך הער,
ווי דער גענעראַל זאָגט צו איהם, צו דער „קראַסנע שאַפּאַטשקע“
הייסט עס, אַ גויעשער קאַפּ, איינציגע ווערטער, צעקייט און לעגט
איהם אַרײַן אין מויל אַרײַן: „געדענק זשע, זאָגט ער, וואָס מע
רעדט צו דיר, זאָלסט געהן צו מיר אַהײַם, אויף דער הערסאָנסקי
נומער דריי, זאָגט ער, און זאָלסט זאָגען, זאָגט ער, דער גענעראַלשע,
אַז היינט עסט ביי אונז וואַרעמעס דער גראַף מוסינ־פּושקין. געדענק
זשע, זאָגט ער, זאָלסט ניט פאַרגעסען — הערסאָנסקי נומער דריי
און דער גראַף מוסינ־פּושקין!“ און יענער, די „קראַסנע שאַ-
פּאַטשקע“ הייסט עס, שטעהט פאַר איהם אויסגעצויגען, ווי אַ
סטרונקעלע, און מע הערט פון איהם מעהר ניט, נאָר „סלושאַיִוס“

אדעס איז נאך געווען וואָאָבשטשע אַדעס, מע האָט נאָך נישט גע-
וואוסט פון קיין טאָלמאַטשעו צו זאָגען, און אַ איד האָט זיך גע-
קאָנט פראַנק און פריי אַרומטראָגען איבער דער גאָס מיט אידישע
ספרים און ביכלעך אויף צו פאַרקויפֿען. קיין אידישע גאָזעטען
איז נאָך דעמאָלט ניט געווען אזוי פיעל ווי היינט, נאָפרימער,
און מע האָט פאַר קיינעם קיין מורא ניט געהאַט, און קאָנטרעבאַנ-
דעווען מיט אינטערעסנע אַטקריטקעס פון פאַרזיזש האָט מען אויך
נישט באַדאַרפֿט. בין איד מיר אַרומגעגאַנגען מיט מיין ביסעל
סחורה, סדוריקלעך, מחזוריקלעך און לוחות לכל השנה, אויף דער
לאַנדושערגאַנגוואַסס און אויף דער קאטערינענסקי, נעבען פאַנקאָ-
ני', דאָרט וואו מע קאָן האַפֿען אַ אידען, דאָרט, וואו עס דרעהען
זיך אַרום אלע בירושעוויקעס און מעקלערס און וואָאָבשטשע אלער-
ליי אידען, אויסגעקוקט, טאָמער וועט גאָט צושיקען עפֿים
פֿריון. שפּאַציער איך מיר, הייסט עס, איינמאָל אזוי, ווי איהר
קוקט מיך אָן, אויפֿ'ן טרעטאַר נעבען פאַנקאָני', דאָרט וואו אונזער
רע אַדעסער בירושעוויקעס רייכען די פאַדעשוועס, און טראַכט —
וואו נעמט מען אַ פּאָקופאַמעל אויפֿ'ן ביסעל לוחות, וואָס איז מיר
פאַרבליבען? מע האָט שוין אָפּגעבלאָזען שופֿר, מע האָט שוין
אָפּגעפאַסט יום־כּפור, אָט באַלד, אָקערשט ווי מע זעהט ניט, וועט
שוין דער סוכות אויך אוועקעט — און איד האָב נאָך מיין ביסעל
רעשט אלץ ניט פאַרקויפֿט, און גאָט ווייסט, אויב איד וועל עס
שוין גאָר פאַרקויפֿען, וואָרום דאָס איז אזא סחורה, וואָס טאָמער
בלייבט עס אויף נאָך יום־טוב, איז האָטש נעם און שענק עס אוועק
אַ גוי. צו וואָס טויג, נאָפרימער, אַ פּראָסטראַטשעטער לוח? און
איד האָב אזש דריי אַזעלכע פּראָסטראַטשעטע לוחות, פאַרבליבען
פון ערב ראש השנה. געהאַט אַ מאה, האָב איד זיי צעשטעקט
טאָקיי אָט דאָ אויף דער גאָס, צום מיינסטען צווישען די בירושעווי-
קעס, — אידען וואָאָבשטשע עפֿים ניט אַזעלכע אי־אי־אי, האַלטען
ניט אזוי שטאַרק פון אידישע ספרים, נאָר אַ לוח אַ אידישען לכל

דער לוח. נעמט ער דעם לוח און באצאהלט מיר פאר'ן לוח. נישט גערונגען זיך, נישט גערעדט, נישט גארנישט! ווי געפעלט איך א גענעראל? מעגען ניט זיין פאר איהם די כפרה דריי בירושע-וויקעס?

— האָבען מיר שוין, הייסט עס, א פעטשאטעק! — טראכט איך מיר, נעם דאָס פעקעל און לאָז מיך געהן. — א פעטשאטעק איז טאָקי זעהר גוט, נאָר וואָס טהוט מען ווייטער? וואו נעמט מען נאָך א צוויי גענערעלע אַזעלכע, וואָס מע זאָל קאָנען אָפּזעצען ביי זיי דאָס איבעריגע ביסעל סחורה, די לעצטע צוויי לוחות הייסט עס? און עס פליהט מיר דורך א געדאַנק — א איד איז א איד: למאי האָב איך איהם ניט פאַרגעלעגט נאָך א לוח? דעם דאָזיגען גענעראל וואָלט דענן ניט אָנגעשטאַנען צו האָבען צוויי לוחות לכל השנה? אי, וואָס וועט ער טהון מיט צוויי אידישע לוחות? למאי וואָס וועט ער טהון מיט איין אידישען לוח?... און אַט אזוי טראַכט טענדיג, איז מיר דוכגעפֿלויגען א נייער געדאַנק — איך האָב מיך דערמאָנט, ווי ער האָט ניט לאַנג אַט דאָ איינגע'טענה'ט מיט'ן גוי עמליכע מאָל: „גענעראלשא... חערסאָנסקי נומער דריי... גראַף מוסין-פּושקין...“ ווי איך בין א איד, דאָ קאָן זיין פֿריון אויף נאָך א לוח!... „זיי נאָר ניט קיין שלים-מזל'ניק, אבראם מאָר קאָוויטש (אזוי רופט מען מיך נאָכ'ן טאַמען מאיר אַנשיל), און קוי זשעליאָזאָ — האַפּ אַריין א פּאָקופאַטעל!“ — אזוי האָב איך געוואָגט צו מיר אַליין, און ניט לאַנג געטראַכט, האָב איך מיך, ווי איהר קוקט מיך אָן, געגעבען א נעם פון דער קאַטערינינסקי אויף דער דעריבאַסאָוסקי, פון דער דעריבאַסאָוסקי אויף דער פּרעאָבראַ זשענסקי און פון דער פּרעאָבראַזשענסקי אויף דער סאַדאָווע, און פון דאָרטען גלייך איבער דער יעליסאָוועטינסקי אויף דער חערסאָנסקי. געקומען אויף דער חערסאָנסקי און גענומען זוכען א נומער דריי — ס'איז דאָ, ווי איך בין א איד! און נאָך וואָס פאַר א נומער דריי — א מויערעל א רוואַכעמאַזשנע, איין אָסאָבניאק!

און „סלושאַוים“! און אז יענער לאָזט זיך שוין געהן, שרייעט איהם נאָך דער גענערעל נאָך אַ מאָל: „געדענק זשע, הערסאָנסקי נומער דריי, גראַפּ מוסין-פּושקין!“ — און וויל זיך נעמען צו דער קאווע, דערזעהט ער מיך, ווי איך שטעה נעבען איהם נאָר נאָהענט און קוק איהם אַריין אין גלאַז אַריין, נישט צו מיינען דערביי חלילה קיין זאך, נאָר וואָאָבשטשע, גלאַט אזוי, — אז ער הויבט ניט אויף אויף מיר אַ קול און נעמט מיך דורך מיט די אויגען: „מיעבע טשעוואָ נאָדאָ?“ — וואָס דאָרף איך הייסט עס. טראַכט איך מיר: וואָס איך דאָרף וועסט דו מיר ניט געבען; און אפשר, האָ... אַ איד איז אַ איד, וואָס שטעל איך דאָ אַיין? און איך נעם, ווי איהר קוקט מיך אָן, און טהו איהם אַ זאָג: „וואַשע פּרעוואַסחאָדיטעל-סטוואָ! קויף ביי מיר אַ לוח, אַ קאַלענדאַר הייסט עס.“ קוקט ער מיך אָן: „וואָס פאַר אַ לוח?“ זאָג איך: „אַ אירישער לוח.“ קוקט ער מיך שוין אָן נאָר ווי אַ משוגענעם: „צו וואָס דאָרף איך אַ אירישען לוח?“ זאָג איך: „צו וואָס דו דאַרפסט ווייס איך ניט, נאָר איך דאָרף, זאָג איך, אויף יום־טוב, ס'איז ביי מיר פאַרבלי-בען, זאָג איך, דריי. קויף, זאָג איך, וואַשע פּרעוואַסחאָדיטעל-סטוואָ“... און אין האַרצען טראַכט איך מיר: „שען וועט זיין, אז ס'וועט געהן אַ גאָנג און ער וועט זיך הייסען געבען אַ אירי-שען לוח לכל השנה!“

און כך הוה: ווי איך האָב נאָר אויסגערעדט דאָס וואָרט „פּרעוואַסחאָדיטעלסטוואָ“, אז ער טהוט ניט אַ הוק אויף מיר — „פאַשאַל וואָן!“ דאָס גאַנצע בלוט איז מיר פאַרקיהלט געוואָרען און, ווי איהר קוקט מיך אָן, האָב איך געגעבען אַ נעם דאָס פּעקעל, אַ איד איז אַ איד, און וויל שוין מאַכען נאָ ליַעוואָ קרונאַם, דערהער איך פּלוצים, ווי ער מאַכט צו מיר: „סטופאַי סידראַ!“ — איך זאָל געהן הייסט עס צוריק. העלפט זיך ניט. געה איך צו צוריק, הייסט ער זיך ווייזען אַ לוח. געה איך און ווייז איהם אַ לוח. פּרעגט ער, וואָס קאָסט דער לוח? זאָג איך איהם וואָס קאָסט

אויב זי איז די גענעראלשע. ווי זשע איז אָבער טאָמער ניט — פאר וואָס קומט איהר פרעוואָסחאָדיטעלסטוואָ? נאָר אַ איר איז אַ איר, פאַל איך אויף איין עצה און באַגעה מיך גאָר אָהן אַ שום פרעוואָסחאָדיטעלסטוואָ, און הויב אָן גלייך פונ'ם עסק: „אזוי און אזוי, זאָג איך, דער גענעראַל האָט ביי מיר געקויפט, זאָג איך, אַ לוח, אַ קאַלענדאַר הייסט עס, און האָט מיך געבעטען, געהייסען הייסט עס, איך זאָל דעם לוח, דעם קאַלענדאַר הייסט עס, אָפטראָגען אַהיים אויף הערסאָנסקי נומער דריי, און דאָ וועט מען מיר באַ- צאָהלען; נאָר טאָמער וועט מען מיר ניט וועלען גלויבען, זאָג איך, האָט מיר דער גענעראַל געהייסען זאָגען אַ סימן, זאָג איך, אַז היינט עסט דאָ וואַרעמעס דער גראַף פּוסין מושקין...“ צעלאַכט זי זיך, די גענעראַלשע הייסט עס: „ניט פּוסין מושקין, נאָר מוסין פּושקין...“ טראַכט איך מיר: וויבאַלד דו לאַכסט, ביזט דו פון מיינע פּריצטעס. און איך רופּ מיך אָן צו איהר: „ביי מיר האָסט דו גע'פּועל'ט, זאָג איך, פּוסין מושקין, מושקין פּושקין — אַבי, זאָג איך, דער סימן איז אַ סימן...“ און איך געה און דער- לאַנג איהר דעם לוח. נעמט זי דעם לוח און באַטראַכט דעם לוח פון אַלע זייטען, און פרעגט מיך, וואָס קאָסט דער לוח? זאָג איך איהר וואָס קאָסט דער לוח. נעמט זי דעם לוח און באַצאָהלט מיר פאַר'ן לוח, געזעגענט זיך אָפּ מיט מיר און נאָך מיט אַ שמייכל — אַ גוטען טאָג הייסט עס. געפּעלט אייך אַ פּריצטע? ניט קיין פּריצטע, נאָר אַ גאָלד! פאַר איהר מעגען שוין זיין די כּפרה נישט קיין דריי בירזשעוויקעס, נאָר טאַקי גאַנצע דרייסיג! בין איך פּטור געוואָרען, הייסט עס, פון אַ רעשטעל, געבליבען אין גאַנצען מיט איין לוח. מעג מען שוין געהן אַהיים עסען וואַרעמעס, צי ניין?

אָפּגעגעסען וואַרעמעס און אויסגערופּט זיך אַביסעל, טאַרעט עס מיך וויעדער אַמאָל. אמת, טאַקי גע'פּטר'ט דעם גרעסטען רעשטעל, געבליבען אינגאַנצען מיט איין לוח, נאָר פון דעסטוועגען

גוט. וואָס זשע טהוט מען ווייטער? דאָרף מען, הייסט עס, געבען אַ ציה בײַם גלעקעל און זיך נאָכפרעגען אויף דער גענעראלשע? און איך נעם זיך צום גלעקעל און טהו אַ קלונג און טראַכט מיר: דאָס וועט זיין שען, אז ס'וועט אַרויס אַ סאָלדאַט, און אפשר נאָך מיט אַ הונט, וועט מיר געבען דעם וועג און נאָך אָנרייצען אויף מיר דעם הונט — מעהר פעהלט מיר נישט! און כך הוה. עס געהט אוועק אַ מינוט און צוויי און דריי. איך שטעה און שטעה — קיינער יאוועט זיך ניט. טראַכט איך מיר: אויף מיין שלים מוז באַדאָרף קיינער ניט זיין אין דערהיים... און אפשר איז דאָס גלעקעל נאָר-וואָס קאָלי געוואָרען? מע דאָרף פרובען נאָך אַ מאָל. און איך נעם, ווי איהר קוקט מיך אָן, און דאוואי קלינגען איינס, צוויי, דריי — עפענט זיך ניט די טהיר און עס שפּרינגט ניט אַרויס אַ שיקסע מיט אַ באַרשט: „שטאָ נאָדאָ?“ וויל איך מאַכען פיס, נאָר איך פאַרחאַפּ מיך — אַ איר איז אַ איר — און רוף מיך אָן צו איהר: „איך דאָרף האָבען, זאָג איך, צו דער גענעראלשע באַדאָרף איך, לײַטשנאָ צו איהר, זאָג איך“... קוקט זי מיך אָן, ווי איינער רעדט: וואָס איז דאָס פאַר איין אָנשיקעניש! און געהט און פאַרהאַקט די טהיר גלייך מיר אונטער דער נאָז, זי זאָל עס מיר זאָגען אַ וואָרט אפילו — אַ שענער ברוך-הבא! און אפשר וועט זי זיך יאווען נאָך אַ מאָל? אָדער זי וועט אַרויסשיקען דעם סאָלדאַט מיט'ן הונט? אזוי טראַכט איך מיר און האָב חשק מאַכען איין אָפּטריט, נאָר אז איך בין שוין דאָ און האָב שוין אָנגע-קלונגען, איז פאַרפאַלען. און כך הוה — עס געהט ניט אוועק קיין האַלבע מינוט, עפענט זיך די טהיר און עס באַווייזט זיך אַ פריצטע, אַ יונגע, אַ שענע, בלוט און מילך. זאָל עס זיין זי, די גענעראלשע הייסט עס? איז זי צו יונג. זאָל עס זיין דעם גענעראַל'ס אַ טאָכטער — איז ער צו יונג. דערווייל די צייט שטעהט ניט, מאַכט זי צור מיר: „שטאָ נאָדאָ?“ טראַכט איך מיר, וואָס טהוט מען ווייטער? זאָגען איהר „וואַשע פרעוואָס האַדיטעלסטוואָ“ — איז גוט,

פינגער גלייך אויף מיר. שלעכט, וואָס טהוט מען? מעהר געהט מיר ניט אָפּעט, נאָר האָבען צו טהון מיט גענערעלע! און איך האָב אָנגעהויבען, ווי איהר קוקט מיך אָן, שטעלען פיס, אָבער טאָקי ווי עס געהר צו זיין! איך האָב אויסגערעכענט פריהער, אז מיט אזא שטעלען פיס וועל איך אין צוויי מינוטען זיין אויף דער דריי-טער גאָס. און כך הוה: ס'איז ניט אַוועקגעגאנגען קיין האַלבע מינוט, הער איך עמיצער לויפט מיר נאָך פון הינטען און שרייט צו מיר, איך זאָל שטעהן בלייבען. ווער זאָל דאָס זיין? ניעאווזשעלי ער אליין, דער גענעראַל, הייסט עס? אַ בעלנות פון אַ גענעראַל! און זעה נאָר, וואָס דאָ טהוט זיך — אַ איד האָט פאַרקויפט איין איבעריגען לוח לכל השנה — קעהרט זיך די וועלט! גענערעלע לויפען איהם נאָך! שלעכט, וואָס טהוט מען? לאָזען זיך לויפען נאָך שטאַרקער — טאָמער טהוט ער אַ פייף, און עס לויפען אָן גאָראָדאָוואַיעס. נאָך דאָס פעהלט מיר — מע זאָל מיך אַרעסטירען! זאָל איך בלייבען שטעהן — טאָמער טהוט ער מיך אַ האַפּ מיט'ן צווייטען לוח — איך האָב אָפּגענאָרט די גענעראַלשע? אַמערה, וועל איך זיך מאַכען ניט וויסענדיג, גלייך ווי ניט מיך מיינט מען, איך וועל מיר געהן, ווי איך בין געגאנגען, דאָס הייסט, ניט געלאָפּען, ניט געגאנגען פאָוואָלי, נאָר געשפּאַנט, ווי אַ מענטש, וואָס איז פאַרנומען מיט זיין זאך. אַי, טאָמער יאָגט ער מיך אָן און פּרעגט מיך, וואָס לויף איך? וועל איך איהם זאָגען, אז ס'איז ביי מיר אזא גאָנג. און כך הוה: ער האָט מיך טאָקי אָנגעיאָגט! איז דאָך שלעכט, אַיאָ? וועט איהר הערען וואָס גאָט קאָן! אַי געיאָגט — העלפט שוין ניט. שטעל איך מיך אָפּ, איך טהו אַ קוק — ווער מיר גענעראַל? וואָס מיר גענעראַל? אַ נעכטיגער טאָג! ס'איז גאָר אַ מענטש פון די מענטשען, וואָס דערלאנגען קאווע ביי פאַנקאָני'ן צו די טישלעך. ער לויפט מיט אַ סערוועטעל אונטער'ן אַרעם און ווישט זיך דעם שווייס פונ'ם פנים. „ספּו זאָלסט דו ווערען! — מאַכט ער צו מיר נאָכדעם, ווי מיר ביידע האָבען זיך

גלוסט זיך פון דעם איינעם אויך פטור ווערען. וואָרום צו וואָס טויג איין אלטער לוח, א פראַסטראַטשעמער? מע באַדאַרף פטור ווערען פונ'ם לוח! נאָר ווי אזוי ווערד מען פטור פון א לוח, אַז דער גרעסטער טייל בירושעוויקעס זענען שוין אַבערזעטשעט מיט לוחות? ניין, מע באַדאַרף זיך דורכגעהן איבער דער שטאָדט נאָך א מאָל. און, נישט לאַנג געטראַכט, נעם איך דאָס פעקעל און לאָז מיך געהן גלאַט אזוי, וואָאָבשטשע. און מחמת איך בין שוין געוואוינט געוואָרען צו דער לאַנדזשער אָנאָוסקי און צו דער קאַטערינינסקי, טראָגען מיך שוין די פיס אליין גלייך אַהינצוצו, דאָרט טען וואו די בירושעוויקעס רייבען פאַרעשוועס — וואוהין דענן זאָל מען געהן? — טאָמער וועט גאָט פאַרט צושיקען עפּיס א פאָקופאַטעל — אינגאנצען איין שטיקעל לוח! און, ווי איהר קוקט מיך אָן, דרעה איך מיך אַרום הין און צוריק, ווי איין אומרות, באַטראַכט די בירושעוויקעס, ווי זיי לויפּען דאָ אַרום, ווי די פאַר'ס'מ'טע מיין, זוכען א קערבעל צו פאַרדיענען — יעדער זוכט א פאַרדיענסטעל. דערווייל, אזוי ווי איך דרעה מיך דאָ, דערזעה איך פון דערווייטען, ביי פאַנקאַנין, וויעדער א גענעראַל און וויעדער אין פאַליעטען! טראַכט איך מיר: „אַט דאָס וועט זיין שען, אויב גאָט האָט מיר צוגעשיקט א פרישען גענעראַל, א פאָקופאַטעל אויפ'ן לעצטען לוח!“ און עס פליהט מיר דורך א געדאַנק: ס'איז אפשר איין עבירה, וואָס איך האָב מעהר ניט אַז איין לוח, וואָרום וויבאַלד אַז גע-נערעלע וועלען אָנהויבען קויפּען אידישע לוחות, קאַלענדאַרען הייסט עס, מעגען שוין דעמאָלט זיין די כפרה אַלע בירושעוויקעס מיט דער גאַנצער בירזשע!

און אזוי ווי איך טראַכט מיר אַט דאָס, איך געב א קוק — כך הוה: ס'איז טאַקי מיין גענעראַל! איך האָב איהם, ווי איהר קוקט מיך אָן, באַלד דערקענט! ער מיך האָט אַבער, אַפנים, אויך דערקענט. פון וואַנען ווייס איך עס? איך האָב געזעהען, ווי ער האָט זיך געגעבען א הויב-אויף פונ'ם בענקעל און א ווייז מיט'ן

נער? ווייס איך עד היום ניט. נאָר פאַלאַגאיען פאַלאַגאיע איך מיר, אז דאָס האָט באַדאַרפט זיין נישט קיין אַנדערער נאָר טאַל-מאַטשאַוו. וואָרום אז ניט, פון וואַנען דענן האָט זיך גענומען צו איהם פלוצים אזא רשעות מיט אזא רציחה אויף אידען וואָאָבשטשע, און מעהר פון אלעמען איז אויסגעגאַסען געוואָרען זיין צאָרן אויף אונז, ראַזנאַשטשיקעס פון אידישע ביכלעך און גאַזעטען. וואָס מיר טאָרען נאָך עד היום ניט אַרויסבאַווייזען זיך אויף דער גאָס מיט אַ אידיש ביכלע אָדער אַ צייטונג, און מע דאַרף זיך אַרומטראָגען מיט דעם אונטער דער פאַלע, ווי מיט קאָנטרעבאַנדע, אָדער גנבה'שע סחורה? מיינע שונאים און אייערע שונאים און אלע אידישע שונאים זאָלען אזוי האָבען די נאָז, ווי מע קאָן לעבען פון אזא מין קאָנטרעבאַנדעווען מיט אידישע גאַזעטען! מוז מען צוהאַנדלען מיט „אינטערעסנע אַטקרימקעס“ פון פאַריוש, אָפּענע און פאַרפּע-טשאַטעוועטע אין קאָנווערטען — און דאָס איז ביי מיר דער גלאַז-נער אַרטיקל. גאַזעטען האָלט איך נאָר גלאַט אזוי, וואָאָבשטשע, וואָרום דער אַרטיקל, אינטערעסנע אַטקרימקעס הייסט עס, געהט דאָ בעסער. דערויף איז פאַרהאַן צווישען די בירושעוויקעס אַ סך מעהר פאַקופאַטעלעס, ווי אויף אידישע גאַזעטען — אָד-אָד אָד! איך ווייס, אז ס'איז פאַסקודסטווע און אז גאָט וועט שטראָפּען... נאָר וואָס זאָל מען טהון? אַ איד איז אַ איד און זוכט עפּים פאַר-דיענען, קינדער ווילען עסען... מסתמא וועט גאָט מוחל זיין. ער וועט מוזען מוחל זיין. אַ ברירה האָט ער? עס געהט אזא טאָג — הושענא רבה, ווי מיינט איהר?... אויף זיין קאָפּ זאָל עס פאַלען. איך מיינ טאַקי אונזער טאַלאַמאַטשאַוו'ען מיינ איך, וואָרום ווען ניט ער, ימח שמו וזכרו, וואָלט איך נאָך עד היום געהאַנדעלט מיט סדורים און מחזורים און לוחות לכל השנה, פאַרשפּאַרט אַרומטראָגען זיך מיט אזא פאַס-קודסטווע. אפשר זענט איהר אַ פאַקופאַטעל? האָב איך אַ פריי-שען טראַנספּאָרט, נאָר-וואָס פון פאַריוש...

אָפּגעשטעלט. — וואָס האָסט דו זיך צעלאָזט, זאָגט ער, ווי אַ
וילדע ציעג? קום, זאָגט ער, דער גענעראַל רופט דיר... „וואָסער
גענעראַל, זאָג איך, און פון וואַנען איז געדרונגען, אַז דאָס רופט
ער מיך?“ „וואָס הייסט, זאָגט ער, פון וואַנען איז געדרונגען?
וואָס בין איך, זאָגט ער, אַ טויבער? איך הער דאָך, ווי דער גענע-
ראַל זאָגט: „אָן געהט ער, דער איד מיט די ביכלעך, לויף און
ברענג איהם צו פיהרען!“... אויב אזוי, טראַכט איך מיר, איז נאָך
גאַנצט אַזאַ-נאָמנליק, דער מלאך-המות איז נאָך ווייט. אַ איד
איז אַ איד. מע קאָן דאָ נאָך עפּים צוטראַכטען... און ווי אַ בלייז
פליהט מיר דורך אין קאָפּ גאָר אַ שפּאַגעל-נייער געדאַנק — אפשר
וועט גאָט אַ נס טהון, איך וועל דאָ פּטראָען דאָס לעצטע שבלעצטע,
דעם דריטען לוח הייסט עס? און נישט לאַנג געטראַכט, טהו איך
זיך, ווי איהר קוקט מיך אָן, אַ פאַטש אין שטערן און כלומרשט אַ
שפּיי-אויס און רוף מיך אָן צו איהם: „אַט אזוי זשע רעד! וואָס
האָסט דו מיר באַלד ניט געזאָגט, זאָג איך, אַז דאָס איז דער גע-
נעראַל פון די ביכלעך? אַ מאַדנער גענעראַל! פון גאַנץ פריה אָן,
זאָג איך, אַז ער דינגט ביי מיר אַט דאָס ביכעל. ער האָט מיר
שוין, זאָג איך, דאָס וואָסער אויסגעקאָכט. עס קאָסט אַ קאַרב,
און ער גיט מיר אַ האַלבען. איך האָב איהם שוין געזאָגט, זאָג איך,
פינף און זיבעציג, און זיבעציג, און זעכציג קאָפּיקעס, איין עק
זאָל דאָס האַבען! און ער האָט זיך איינגעשפּאַרט, זאָג איך, אַ
האַלבע און אַ האַלבעס! ס'זאָל ניט זיין, זאָג איך, דאָס לעצטע
ביכעל, שטראָף מיך גאָט, אויב איך וואָלט איהם אָפּגעלאָזט אפילו
אַ האַלבע קאָפּיקע. נאָר אזוי ווי, זאָג איך, ס'איז ביי מיר דאָס
לעצטע, זעהסט דאָך, זאָג איך, געב אַהער אַ האַלבען קאַרב און
נאָ געב איהם אָפּ דאָס ביכעל...“

ווער דער גענעראַל איז געווען? ווי אזוי איז דער נאָמען זיין-

לאַטקעס של חנוכה

א בעשרי יבונג.

געשריבען אין יאָהר 1903

לאטקעס של חנוכה

א.

אין דער שטאָרט קאפעלישעל, וואָס אין דער סביבה פון מאזע-
פעווקע, ניט ווייט פון יעהופעץ, וואָס רעכענט זיך צו פאָליעסיע,
געהט ארום אַ טאָג פאר חנוכה פון שטוב צו שטוב פאנפאָלי דער
שמש מיט אַ לאַנגען שמעקען און מיט אַ לאַנטערען און רופט צו-
נויף די „גאנצע שטאָרט“ צום ערשטען ליכטעל אין „הויף“ אריין
אויף לאַטקעס. הייסען הייסט פאנפאָלי, אייגענטליך, ישראלי, נאָר
רופען רופט מען איהם „פאנפאָלי“ דערפאר, וואָס ער פאָנפעט
מחילה שטארק אונטער דער נאָז און זאָגט:

— מע האָט אייך הענאָזט בעטען אין „הויף“ אַניין צום ערשטען
נעכטעל אויף לאַטקעס של חנוכה!

און נאָר אין דער שטאָרט קאפעלישעל, וואו אַ מינדסט קינד
קען פאנפאָלי דעם שמש, קאָן מען זיך שמויסען, אז דאָס הייסט:
— מע האָט אייך געלאָזט בעטען אין „הויף“ אַריין צום ערשטען
לעכטעל אויף לאַטקעס של חנוכה.

דער נאָמען „לאַטקעס של חנוכה“ געהערט טאָקי צו פאנפאָלין;
דאָס האָט ער אַליין טאָקי צוגעזעצט די צוויי ווערטער „של חנוכה“,
וואָס ער זאָגט זיי פון יאָהר צו יאָהר מיט'ן זעלבען ניגון, וואָס מע
בענשט חנוכה-ליכטלעך, און דאָס אינאיינעם מיט זיין פאָנפעוואַטע
לשון, אז ער זינגט נאָך אַביסעל צו, האָט דאָס טאָקי דעם זיעכע-

אזוי זאגנען די ווייבער צו זייערע מאנען און זענען זיי מקנא, וואָס זיי זענען מאַנסבילען, זענען גרייט זיך בייטען מיט זיי, נישט נאָר אויף חנוכה — אפילו אויף נאָך חנוכה און אויף נאָך פורים, און אפילו אויף שטענדיג.

מעהר פון אלע איז ערב חנוכה פערטאָרעראַמט, געוויינטליך, די נגידות הצנועה מרת ראַציל שתחיה. אייגענטליך, איז הצנועה מרת ראַציל שתחיה אלע מאָל פערטאָרעראַמט אין קיך און אין קאָ-מער און אין די ספּיזשארנים, האָט פיינט זיצען צענויפגעלעגט די הענד און קאָן ניט ליידען, אז יענער געהט אַרום אָהן איין אַרבייט. די אלע, וואָס דרעהען זיך אַרום „הויף“, ווייסען שוין פריהער, אז ווען מע זאָל ניט אַריינקומען צו איהר אין שטוב אַריין, וועט זי געפינען פון איטליכענס וועגען עפּים איין אַרבייט: פאָלגען אַ נאַנג אין מאַרק אַריין, אַ שפּרונג טהון אויף איין פּוס אין דער אַפטיק, העלפּען איבערהענגען דעם זייגער פון איין וואַנד אויף דער אַנדער-רער, צורעכט מאַכען דאָס פיסעל פונ'ם טיש, פערקלעפּען די פענ-סטער אויפ'ן ווינטער, מאַכען אַ קריזשיק צו דער דייזשע אוגער-קעם — קאָרג זאכען געפינען זיך אין בעל-הבתישקייט? האָט קיין יסורים ניט, הצנועה מרת ראַציל שתחיה פערשטעהט אַעמען וואָס פאַר איין אַרבייט עס פאַסט. זי וועט ניט פערלאַנגען, למשל, פון אַלטער גאָרגעל, ער זאָל אַרויפקלעטערען אויפ'ן בוידעם אַכטונג געבען, צי דער פּיטשניק האָט גוט פערשמירט די לעזשנים, אָדער פון שוואַליק טראַסק, ער זאָל זיך מטריח זיין אונטער'ן אויווען אַ קוק טהון, צי די עופות לעגען זיך, צי ניין?... דערפאַר אָבער לאָז אַריינקומען צו איהר אַ בחור'על טאַקי פון דער משפּחה, ער קאָן זיך זיין אַ חתן, פון דעסטוועגען מעג איהם אָנשטעהן, נישקשה, זיך צורעצען אויף אַ וויילע, צענעמען די הענד און העלפּען דער מוהמע ראַצלען אָפּוויקלען אַ פאַסמע בייזעלעך. און ווער שמועסט, אז סע קומט אַריין אַזעלכער, וואָס קען אין די קליינע אותיות, איז ער ניט קליין איבערלייענען איהר אלע סיגנאַטורקעס, וואָס זי דאָקטויר

טען חן. די שטאָרט קאפּעלישעל ווערד דערפון נישט נתפּעל. די שטאָרט קאפּעלישעל איז שוין דערצו געוואָהנט. וואָרום אזוי איז געווען פאַר-אַ-יאהרען אין דער צייט, אזוי איז געווען פאַר צוויי יאהרען, פאַר דריי יאהרען און אַלע יאהרען חנוכה. און אזוי וועט מסתמא זיין, אם ירצה השם, אויך איבער א יאהר און איבער צוויי יאהר און איבער דריי יאהר און אַלע יאהר, כל זמן דער „הויף“ וועט זיין א „הויף“, די נגידים וועלען זיין נגידים און די שטאָרט קאפּעלישעל וועט בעשטעהן פון קבצנים, דלפנים, עניים ואביונים, דליתים און כתירליקעס וכדומה נאך אזעלכע מינים אַרעמע לייט, וואָס האָבען דאָרט יתרו'ס נעמען און וואָס דרעהען זיך כמעט אַלע אַרום „הויף“ און וואָס ציהען כמעט אַלע פֿונ'ם „הויף“ זייער פרנסה, משטיינס געזאָגט... סײַדען טאָמער חלילה דרעהט זיך איבער דאָס רעדעל, און די נגידים ווערען אויס נגידים, און די קבצנים ווערען אויס קבצנים. נאָר דאָס איז א זאך, וואָס סע קאָן ניט זיין: מסתמא וועט זיך דאָס רעדעל מיט גאָט'ס הילף אזוי גיך ניט אײַ בערדרעהען; די נגידים וועלען, אם ירצה השם, בלייבען נגידים, און די קבצנים וועלען בלייבען קבצנים, ועולם כמנהגו נוהג — אזוי איז דער מנהג פון דער וועלט, אז געלד געהט צו געלד, און צום שלום-מזל — שלום-מזל.

צו די דאָזיגע „לאַטקעס של חנוכה“ גרייטען זיך אַלע: אי דער „הויף“, אי „די שטאָרט“, דאָס הייסט — אַלע באַיאַנער חסידים. דער „הויף“ קוילעט גענו, פרעגעלט שמאַלץ, קויפט מעהל און היי-ווען און רעשטשינעט לאַטקעס, און „די שטאָרט“, דאָס הייסט די באַיאַנער חסידים, רעכטען זיך שוין לאַנג אויף דער סעודה, וואָס מע גרייט זיך אין „הויף“. קיינער טאָר ניט פערעבענדיגען אין דער היים מיט'ן עסען, געפינען אַ חסרון אויפ'ן וואַרמעס, פרעגען, צי ס'איז דאָ וועטשערע:

— מאָרגען, אם ירצה השם, איז „הויף“ וועט מען דיר פאַר-בעסערען.

בען די אנדערע העלפט... אי פֿיין, אי קלוג, אי לייטיש, אי נישטאָ צו וואָס צו טשעפען זיך...

— וואָס האָב איך אייך געוואָגט? — מאַכט נאָכדעם נתי כל־לך צו דער שטאָדט מיט אַ צוקער־זיס שמייכלעלע און מיט אַ מאָדנעם ניגון און בויגט זיך איין בשעת מעשה אין דרייען: — אדרבה, גיט מיר די העלפט, וועלען זיי געבען די אנדערע העלפט, אים ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף...

די שטאָדט ווייסט גאנץ גוט, אז ס'איז שקר וכזב, און נתי אליין ווייסט אויך, אז די שטאָדט ווייסט, אז ס'איז שקר וכזב, נאָר נתי טהוט דאָס דערפאַר, ווייל ער איז אַ נכנע דעם „הויף“, איין עבד כנעני, איבערגעגעבען ממש מיט לייב און לעבען און מיט איין אמת, וואָרום זינט נתי כל־לך איז אַ „כל־לך“ אין „הויף“, געדענקט נישט קיינער, און ער אליין אויך נישט, אז ער זאָל זיך מאַכען איין אייגענע קאפּאָטע, אָדער אַ פּאַליטאָ, אָדער אפילו, איך בעט איבער אייער כבוד, אַ פּאָר הויזען — אַלסדינג פונ'ם „הויף“, אַלסדינג פונ'ם „הויף“. און דער „הויף“ ווייסט, אז נתי כל־לך איז זיי גע־טריי, ווי אַ געטרייער הונט, איבערגעגעבען מיט לייב און לעבען. דער „הויף“ ווייסט, אז נתי וועט נישט דערלאָזען, עמיצער זאָל עפּים הנאָה האָבען פונ'ם „הויף“ מעהר וויפּיעל מע בעדאַרף... די נגידים אין דער שטאָדט קאפּעלישעל הייסען „די שטיינער“, און נתי — „דער שומר פון די שטיינער“, און מע האָט איהם פיינט און מען איז איהם דס־שונאים, דערפאַר, וואָס ער היט די „שטיי־נער“, ליגט ווי אַ הונט אויף אַ וואַגען היי, און מע האָט פאַר איהם דרך־אָרץ, דערפאַר, וואָס ער איז אַ חשוב ביי „די שטיינער“, כל־לך אין „הויף“.

ג.

נתי כל־לך איז אַ מענש איין איינוועניגסטער, ווייסט אַלסדינג, וואָס איינוועניג טהוט זיך, האָרט אַלס־

רים האַבען איהר אַמאָל פערשריבען. מיט איינעם וואָרט: איט-ליכער מענש איז מחויב, יענער זאָל פון איהם האַבען עפּים אַ נוי. מעהר פון אלעמען קומען איהר צונויף די מלמדים וואָס אין „הויף“. מיט זיי טהוט הצנועה מרת ראצי'ל שתחיה כל עבודת-פרך — פון דער פאָמעניצע אַרויסגיטען ביז די עופות אָפּטראָגען צום שוחט. און אפילו די קאץ פערבינדען אין אַ זאק און פערטראָגען הינטער דער שטאָדט, זי זאָל מכות קומען צוריק — דאָס מעג טהון נישט נאָר דער דרדקי, אפילו דער גמרא-מלמד.

ב.

די אלע אויסגערעכענטע פארשווינען דרעהען זיך אַרום אין „הויף“ און בערענען די נגידים אָדער מחמת געטריישאָפט, אָדער מחמת נויט. צווישען זיי איז פאַרהאן דאָרטען איינער אַ פאַרשויף, וואָס שפיעלט אין „הויף“ די ראָלע פון אַ ראש וראשון און פון אַ כל-יָלף, און דערפאַר טאָקי רופט מען איהם אין קאפעלישעל „נתי כל-יָלף“. וואָס, אייגענטליך, איז די עובדה זיינע אין „הויף“? — דאָס לאָזט זיך ניט זאָגען. ער איז אַ טהוער, אַ מאַכער, אַ טענצער, אַ יועץ, אַ סאָרווער, אַ הערטער, אַ זאָגטער — בקיצור, אַ „כל-יָלף“ און גענוג! וויל דער „הויף“ עפּים דורכפיהרען אין שטאָדט, שיקט מען רופען נתי'ן און מע הייסט איהם, ער זאָל אַזוי און אַזוי... דאָרף די שטאָדט עפּים דורכפיהרען אין „הויף“, קומט מען צו נתי'ן און מע זאָגט איהם דאָס און דאָס... צי פועל'ט דער „הויף“ ביי דער שטאָדט אַלסדינג, וואָס ער וויל — דאָס איז קיין ספק ניט, וואָרום פון וואַנען לעבט דענן די שטאָדט, אַז ניט פונ'ם „הויף“? נאָר צי פועל'ט די שטאָדט ביי'ם „הויף“ — דאָס וועל איך אייך ניט זאָגען. האַל ב פועל'ט די שטאָדט אלע מאָל, וואָרום דער „הויף“ האָט פון תמיד אָן איין תירוץ: „לאַז די שטאָדט געבען די העלפט, וועלען מיר גע-

א „הויף“, וואָס פון איהם לעבען, קיין עין הרע, אזוי פיעל אידען... און נתי געפינט א פשרה, מאכט א שלום, ביז דעם נייעם קריען.

נתי כל-זלך האָט צו שאַפּען אין „הויף“ איבער אַלסדינג: איי-בער די מלמדים, איבער די פערד און וועגעלעך און איבער די דיענ-סטען. ער טראָגט אויפ'ן קאָפּ אַלסדינג: די מצה שמורה, דאָס גרינס אויף שבועות מיט'ן סכך צו דער סוכה, די כפרות מיט די הושענות מיט'ן אתרוג — אומערום, אין יעדען אָרט, צו יעדער צייט איז נאָר נתי און נאָר נתי.

— וואו איז נתי? למאי זעהט מען נישט נתי'ן? געהט צו נתי'ן!

און נתי, א אידעל מיט גרויסע באַנקעוואַטע אויגען, מיט א געקרייזעלט קעפעלי, ווי ביי א שעפעלי, און מיט א גלאַט פנים, וואָס סע וויל נישט וואַכסען אויף דעם קיין באָרד, אַחוץ צוויי-דריי רויטע פערדימלעך, איז תמיד פערטאָרעראַמט, האָט שטענדיג קיין צייט נישט, לויפט אַרום, ווי א פער'סמ'טע מויז, שוויצט און אַרבייט געשמאַק, דיענט געטריי, טהוט אַלסדינג ערנסט, מיט כונה — „לשמה“.

ד.

נתי'ס גרויסקייט מיט נתי'ס גבורות מיט נתי'ס בריה'שאַפט זעהט מען אַרויס ערשט דעמאָלט, ווען אין „הויף“ איז עפּיס א שמחה, א חתונה, א ברית, א קנס-מאָל, א פּדיון-הבן, א ברי-מצוה, א סעודה, א קערמעשעל און גלאַט א יום-טוב. דעמאָלט פערשטעקט נתי די פּאָלעס, פערקאָטשעט די אַרבעל ביז די עלענבויגענס, מאַכט מיט הענד און קאָמאָנדעוועט.

מיינט נישט, אז קאָמאָנדעווען, שאַפּען זיך מיט יענעם איז א קלייניגקייט. קאָמאָנדעווען דאָרף מען קאָנען, קאָמאָנדעווען הייסט — אַליין נישט טהון גאָרניט, פון דאָנען אַהין, פערלאָזען זיך אויף יענעם, נאָר די גאנצע וועלט בעדאָרף זעהען, אז סע טהוט זיך און

דינג, וואָס די נגידים רעדען צווישען זיך איינס אויף דאָס אנדערע, ווערד געוואָהרע פריהער פון אלעמען פון די אינטריגעס, וואָס קומען דאָרטען פאַר, לעגט צו איין אויהער וואו מע בעדאָרף און קאָן האַל-טען מויל. פאַר נתיץ שעמט מען זיך ניט און מע קאָן רעדען וואָס מע וויל.

נתי כל-יולך איז אַ מענש איין אויס וועניגסטער, ווייסט וואָס אין שטאָרט טהוט זיך, האָרנט זיך צו וואָס מע רעדט, טראָגט אַרויס פון „הויף“ אין דער שטאָרט אַריין אלסדינג, וואָס סע פאַסט, די שטאָרט זאָל עס וויסען, דערצעהלט כלומר'שט אזוי זיך, פאַרבייגעהענדיג, כמסיה לפי תומו, די גרויסקייט פונ'ם „הויף“, דאָס עשירות פון „די שטיינער“, זייערע צדקות, וואָס זיי צעטייל-לען, מיט זייערע אלע מעשים טובים.

נתי כל-יולך, מחמת ער איז אַ מענש איין אויס וועניגסטער, ווייסט ער אלסדינג, וואָס אין שטאָרט טהוט זיך, וואו אַ נייעס און וואו אַ פאַטשט, טראָגט אָפּ אין „הויף“ אַריין אלע פליאָטקעס מיט אלע רכילות'ען, קומט צוגעהן אלע מאָל מיט גאַנצע פעק נייעס, פרעמדע און אייגענע, דאָס הייסט, אַזעלכע, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויען, און דאָס האָט לייעב דער „הויף“.

— נתי, דערצעהל וואָס הערט זיך עפּים נייעס?

און נתי דערצעהלט, און דער „הויף“ הערט זיך איין און לאַכט און קוועלט און לעקט די פינגער.

נתי כל-יולך ווייסט וואו איין און וואו אויס, אז עס געהט איהם אויס שטאָף, טראַכט ער אויס אַ נעכטיגען טאָג, פיהרט צענויף אַ וואַנט מיט אַ וואַנט, מאַכט אַן מחלוקת צווישען „הויף“ און צווישען דער שטאָרט, פערפלאַנטעט איין אינטריגע, וואָס דערגעהט צו זיך לערייען, צו מסידות און צו פעטש, און ער אַליין טאַקי ווערד נאָך-דעם דער מתווך, גיט צו פערשטעהן דער שטאָרט, ווי איין עכטער דיפלאָמאַט, אז מע בעדאָרף זיך מיט'ן „הויף“ ניט קריעגען. פאַרט

מאָל אַ פערדיענסטעל, אַ מאָל אַ גמילות-חסד און אַ מאָל גלאַט.
 ניט אויסגערעדט זאָל זיין, אַ נדבה, אײַן אלט מלבוש'על, אַ ביסעל
 מעהל אויף שבת, שמאַלץ אויף יום-טוב אָדער אײַנגעמאַכטס אויף אַ
 רפואה. פון די דאָזיגע פארשויןען האָט נתי אַ גאַנצע אַרמיע העל-
 פערס, וואָס קריכען אין דער ערד אַריין, זענען זיך מחיה, וואָס זיי
 קומען אויך אַמאָל צונגן. די דאָזיגע אַרמיע אַרבייט געטריי, וואָרום
 זי איז הונגעריג, און נתי דער פֿעלדמאַרשאַל, אונטערגעשטעקט די
 קאַפּאַטע און פֿערקאַטשעט די אַרבעל, קאַמאַנדעוועט אויף אַ קול:

— רב אברהם־זלמן, אהערצו! אַ טעלער אויף צווייען! פֿע-
 סיל, די זאַלץ! לחיים, רב חיים! מיקיטא, וואָזמי טאָבי טשאָרט!
 רב פייסי, רב פייסי, נעם * אַביסעל, מהכתיתי! מיט די ידיים, רב
 זרח! אויסגעגאַנגען גאַפלען! רב שעפסעל, רב שעפסעל, אַנו נעם
 קאַרשט אַ שנעפסעל! דיענסטען! סאַרווערס! נאָך לאַטקעס!

און דער עולם, באַיאַנער חסידים, צום מיינסטען אַרעמע לייט,
 קבצנים, דלפנים, עניים ואביונים, דליתים און כתדיליקעס, האָבען
 זיך צוגעהאַפּט צו די "לאַטקעס של חנוכה", עסען גאַנץ געשמאַק.
 טונקען די הייסע מחיה'דיגע לאַטקעס אין דער פרישער שמעקענ-
 דיגער שמאַלץ, און דער ריח צעגעהט זיך אין אלע אַברים, און דער
 טעם איז טעם גן־עדן, און דער בראַנפֿען איז שטאַרקער בראַנפֿען,
 פֿערקאַכט ביי'ם האַרצען, עס שטעלען זיך אזש טרערען אין די אוי-
 גען, און נתי כל־זלך, דער פֿעלדמאַרשאַל, קאַמאַנדעוועט:

— טרינקט, אידען, לחיים און פאַרבייסט מיט הייסע לאַטקעס
 של חנוכה!

* די באַיאַנער חסידים צווישען זיך איהרצען זיך ניט, זאָגען איינס
 דעם אַנדערען "דו".

סע ארבייט זיך און סע קאכט זיך. אַנקוקען נתי'ן ערב פסח בשעת אריינפיהרען די מצה שמורה אין „הויף“ אריין — מעג מען געהן אויף חידושים. איינגעבויגען אין דרייען, לויפט ער ארום הין און צוריק, מאכט מיט הענדר און שרייעט אויף עמליכע לשונות מיט א מאָל:

— פאָוואָלי, רב יענקעל! סטעראַזשנע, מיסיטא! היט זיך, מנשה! זרוקאמי חלילה!

ערב שבועות, אז ער בעדאַרף פערזאָרגען דעם גאַנצען „הויף“ מיט גרינס, שעלט ער די גוים אויף וואָס די וועלט שטעהט:

— וואָזמי מאָכי טשאַרט, אָדער האַלערא נא טוואָיו האַלאָווע! און ערב יום־כפור, בשעת קוילען די כפרות, קוילעט ער זיך מיט די שוחטים:

— איך פרעג אייך, זאָגט מיר, אדרבה, ווער איז בילכער: דער „הויף“, צי די שטאָדט? ניין, איך מיינ טאָסי באמת, אדרבה!

און ערב סוכות, בשעת בויען און דעקען און אויסהענגען די סוכה, — דעמאָלט טרעט ער ניט אָפּ פון דער אַרבייט אויף קיין מיר-נוט, מרייבט איטליכען בעזונדער אין האַלז און נאָקען:

— גיכער! שווידקא! ריהרט זיך! ניט אזוי! מיסיטא! נישקאָס־טישקאָס! אָט אזוי! בנציון! העכער! לעהמענער גולם!

און אויך חנוכה צום ערשטען ליכטעל איז נתי כל־לך פול מיט אַרבייט, ווי, להבדיל, אַ פעלדמאַרשאַל, בשעת ער בעדאַרף אַרויסטרען טען מיט'ן חיל אין דער מלחמה. אַ קלייניגקייט — מע האָט צענויפגערופען אַ שטאָדט מיט אידען, באַיאַנער חסידים, צענויפגע־טריבען, קיין עין הרע, אזוי פיעל אַרעמע לייט, און ער, איין מענש אַליין, בעדאַרף פערזאָרגען אַלעמען מיט ערטער, מיט טעלער, מיט גאַפּלען און מיט מעסערס. אמת, ער האָט גענוג העלפערס: אַלע דיענסטען, מיט אַלע משרתים, די אידישע און די גויעשע, מיט אַלע מלמדים פונ'ם „הויף“, מיט גלאַט אידען און ווייבער, וואָס דרעהען זיך אין „הויף“ און ארום „הויף“, לעקען און שמעקען, האַפען אַ

אויך דער נאנצער איבעריגער עולם באַיאַנער חסידים העלפֿט
 כלומר'שט זינגען, נאָר בשעת מעשה ליגט זיי גאָר דער קאָפּ ערגיץ
 ווייס איך וואו, אין דער היים, ביי די אָנגע'ברוגז'טע ווייבער, אַז
 אָך און וועה איז צו זייערע יאָהרען, און ביי די הונגעריגע קינדער
 נעכטאָך, וואָס קעהרען שוין ליגען מיט לעדיגע מאָגענס אויף זייערע
 געלעגערס און עס חלום'ען זיך זיי מסתמא בעטלערס... אוי-וועה.
 עס הויבט זיי גאָר ניט אָן צו נעמען קיין געזאָנג אַצינד, נאָר זיי
 מוזען, זיי מוזען אונטערשטופען די קארעטע, וואָרום נתי כל-ולך
 מרייבט זיי אונטער, ער פליעסקעט מיט די הענד, העצקעט זיך און
 טענצעלט זיך און שרייעט:

— פרייליך, אידען, שטאַרקער!

און בשעת מעשה דערלאַנגט ער זיינע אַדיוטאַנטען, די שוחטים
 מיט די מלמדים מיט די מקבלים, דעם אַ רוק אין זייט אַריין, דעם
 אַ סטוסאַק אין האַלז אַריין, אַזוי לאַנג, ביז מע נעמט זיך פאַר די
 הענד, מע מאַכט אַ גרויסע ראָד און מע געהט אַ ריקוד'על, מע נעמט
 אַריין אויך די נגידים, די „שטיינער“, אין קאָהן אַריין, מע טופּעט
 און מע העפעט און מע פליעסקעט מיט די הענד, און אין מיטען
 דער ראָד שפּרינגט עפּים איינער אַ נפש און וואַרפט זיך מיט הענד
 און מיט פיס, מע זעהט ניט קיין פנים, מע זעהט ניט קיין קאָפּ;
 מע זעהט נאָר פיס פליהען אין דער לופטען, פיס, אָהן אַ שיעור
 פיס, און צוויי הענד טעלעבענדען זיך אין דער הויך מיט ווייסע
 אַרבעל, און אַ געקרייזעלט קעפעלי, ווי ביי אַ שעפעלי, שעמעריט
 אין די אויגען, און אַ קול הערט זיך פונ'ם דאָזיגען נפש — שוין
 הייזעריג אַזש:

— פרייליך, אידען, שטאַרקער!

מע זינגט און מע פליעסקעט, מע טופּעט און מע העפעט אַזוי
 לאַנג, ביז מע מיעדט זיך אַיין, און מע נעמט נאָך אַ מאָל צו ביס-
 לעך משקה, און מע מרינקט לחיים צו די נגידים, צו די „שטיינער“,
 מע ווינשעוועט זיי אַל-דאָס-גוטס מיט פיעל נחת מיט אַ סך עשירות,

ה.

און דאָרטען, אויבענאָן, ויצט דער „הויף“, דער גאנצער „הויף“, און קלויבט נחת. אלע ברודער, די „שטיינער“, מיט אלע שוואַגערס, אלע זייערע זיהן מיט אלע איידעמס, קיין עין-הרע, איינס און איינס, אלע שענע אידען, אלע באַיאַנער חסידים, אלע אָנגעטהאָן יום-טוב'דיג, אין זיידענע קאפּאַטקעלעך, קיילעכיגע יאָר-מעקעלעך, אויסגעפּוצטע שטיוועלעך; און די ווייבער, די יפת-תואר'ס, — בעזונדער, געוויינטליך, אַרום אַ טיש, אלע איינגעטונ-קען אין סאַמעט און אין זייד, אלע בעהאַנגען מיט גאָלד, מיט פּער-רעל, מיט דימענטען און בריליאַנטען.

— נתי, וואו ביזט דו ערגיץ אין אל-די גוטע יאָהר? נתי, קום נאָר אַהער, נתי!

קומט צו-לויפּען נתי, איינגעבויגען אין דרייען.

— הא? וואָס? וואָס איז?

— וואָס ויצט עפּיס דער עולם אזוי דאָסיג? זעה נאָר, סע וואָל ווערען אַ ביסעל דאָסיגער!...

און נתי, וואָס פּערשטעהט אלע מאָל אויפ'ן וואונק, שטויסט זיך אָן וואָס מע מיינט, וואָס דער „הויף“ פּערלאַנגט, און טהוט זיך אַ לאָז טיעף אין עולם אַריין, און רוימט אַיין אַ סוד אין אויהער וועמען מע בעדאַרף, — דערויף האָט שוין נתי זיינע לייט: די שוחטים, מיט די רבנים, מיט די מלמדים, מיט די איבעריגע טענ-צערס, וואָס טאַנצען אַרום „הויף“; למשל, אַ מין ירחמיאל קאַלעק-טאָר, אפרים חאַיאָל, הערשקע פּייפּער, אַלטער גאַרגעל, שוואַליק טראַסק, וכדומה נאָך אַזעלכע לייט, וואָס זענען געבאָך גרייט אלע מאָל, צו יעדער צייט, אפילו אין מיטען האַלבע נאַכט, צוליבע פּרנסה, זיך נעמען מיט'ן גראַבען פינגער פאַר'ן גאַרגעל, זינגען דעם אמת'ען באַיאַנער ניגון און פּרייליך מאַכען דעם „הויף“ לכבוד די געסט און לכבוד יום-טוב און לכבוד די „לאַטקעס של חנוכה“.

און לאַמיר אויך זיין געזונט, און לאַמיר אויך דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט אונזערע ווייב און קינדער, און לאַמיר זיין רייכער פון אַייר, און לאַמיר אויך האָבען נחת, און געהט איהר צו אונז אויף שמחות!...

ג.

דער זייגער האָט שוין לאַנג אויסגעשלאָגען האַלבע נאַכט, און דער „הויף“ ליגט שוין לאַנג און שלאָפט מיט'ן זיסען שלאָף, און דאָרט, אין דרויסען, אויפ'ן באַרג פון דער שטאָדט קאפּעלישעל, שלעפען זיך נאָך עטליכע אידען, באַיאַנער חסידים, מיט צעריסענע טולפּלעך, וואָס געהען פּונ'ם „הויף“, פון די „לאַטקעס של חנוכה“. דער טיעף-אויסגעפּאַלענער קלאַר-ווייסער שניי סקריפעט אונטער זייערע פיס און די זילבער-ווייסע לכּנה בעלייכט די פּערפינסטערטע פּנימ'ער פון די אַרעמע אידען, וואָס געהען אָנגעבויגען, און דעם דאָ-זיגען קלאַר-ווייסען שניי, וואָס גלאַנצט אין די אויגען ווי דימענטען, פינקעלט ווי בריליאַנטען.

„וואָס וואָלט, אַשטייגער, געאַהרט דעם רבּונ'ש-לעולם, — אַזוי טראַכטען זיך די דאָזיגע אַרעמע אידען — ווען, למשל, די דאָזיגע שנייעלעך זאָלען טאַקי זיין אמת'ע דימענטען און אמת'ע בריליאַנט-טען? מע בויגט זיך אָן און מע נעמט אָן פּולע זשמענים און מע שטופּט אָן אַלע קעשענים און מע קומט אַהיים און מע זאָגט צום ווייב: „נאָ דיר, אסתר, טהו מיט דעם, ווי דו פאַרשמעהסט. וויל-סטו — מאַך דיר דערפון ציערונג, ווילסטו — מאַך דיר דערפון געלט, ווילסטו — מאַך דיר דערפון ביידע זאַכען, אבי לאַז מיך צורוח, איך זאָל פאַרשפּאַרען אָנקומען צום „הויף“ און צו די „שטיי-נער“, און צו נתי כּל-יֶלֶךְ, און צו זייערע לאַטקעס, ווי מיר זאָגען אַלע טאָג אינ'ם בענטשען: „וואָל תצריכנו לידי מתנת בשר ודם“...“

פּלוצים הערט זיך אַ קול אין דער שטילשווייגעניש פון דער נאַכט:

און מע פאטשט זיך אין די פלייצעס, און מע זאגט זיך איינס דאס אנדערע שמעכווערטלעך, און מע לאכט, מען איז כלומדשט פרייליך, אויפגעלעגט, יום-טוב'דיג, גלייך ווי עס געהט זיי גארנישט אָפּ, גלייך ווי ס'איז זיי גוט ווי די וועלט...

און דאָרטען, אויבען-אָן, זיצט דער „הויף“, דער גאנצער „הויף“, און קלויבט נחת — אלע ברידער, די „שטוינער“, מיט אלע שוואַגערס, מיט אלע זייערע זיהן און מיט אלע איידעמס, קיין עין-הרע, איינס און איינס, אלע שענע אידען, אלע באַיאַנער חסידים, אלע אָנגעטהאַן יום-טוב'דיג, אין זיידענע קאפּאַטקעלעך, קיילעכיגע יארמעלקעלעך, אויסגעפּוצטע שטיוועלעך; און די ווייבער, די יפת-תואר'ס, — בעזונדער, געוויינטליך, אַרום אַ טיש, אלע איינגעטונקען אין סאַ-מעט און אין זייד, אלע בעהאַנגען מיט גאָלד, מיט פּערעל, מיט דיר מענטשן און בריליאַנטען.

שפעט אין דער נאכט געזעגענט זיך אָפּ די שטאָרט מיט'ן „הויף“.

— א גוטע נאכט, און א גוטען יום-טוב, און א גוטען תמיד, און זייט געזונט, און דערלעבט איבער א יאָהר מיט אייערע ווייב און קינדער, און איהר זאָלט זיין נאָך רייכער, און איהר זאָלט האָבען פיעל נחת, און מיר זאָלען אלע מאָל געהן צו אייך אויף שמחות!

און דער „הויף“ זיצט און הערט-אויס די ווינשעוואַניעס גאנץ קאלטבלומיג, און ענטפערט איינעם איבער'ן צעהנטען:

— גם אתם! גם אתם!

און די שטאָרט שטופט זיך צום „הויף“, הערט ניט אויף צו ווינשעווען אלע אויף איין שניט, אלע מיט איין נשמה, און קיינעם פאלט ניט איין אויף דער מחשבה, ער זאָל איבערבייטען די ווינשע-וואַניע אָט אזוי, למשל:

— א גוטע נאכט, און א גוטען יום-טוב, און א גוטען תמיד,

קאנקורענטען

ט ראָמאַן לכבוד פורים.

געשריבען אין יאָהר 1908

- ס'זאל א רוח אין זיין טאטענס טאטענס טאטען אריינגע-
פלויענע ווערען ביז אָרם הראשון'ען!
- דאָס קול איז אזוי פלוצים-אומגעריכט, אז אלע אידען, וואָס זע-
נען ביז אַהער געווען פערטיעפט אין גילדענע מחשבות, חלומות
אויף דער וואָהר, טחוען זיך אַ וואָרף, קוקען זיך אַרום:
- וועמען איז? וועמען שעלסט דו דאָס אזוי געשמאַק?
- וועמען איך שעלט? אָט דעם שייגעץ, דעם כלב שבכלבים,
ימח שמו וזכרו! ער איז ערגער פון זיי! ער איז מעהר שטיין פון
די „שטיינער“!
- וואָס האָסט דו צו איהם? נתי איז דער אייגענער קבצן,
וואָס דו!
- אַ קבצן איז נתי? אויף מיר געזאָגט געוואָרען האָטש האַלב
ביז איבער אַ יאָהר אין דער צייט.
- קיין גרעסערע השגה האָסט דו גאָר ניט?
- דערווייל לאָז מיר גאָט העלפען דאָס, און נאָכדעם וועלען
מיר שוין זעהען.
- אמן, לאָז דיר גאָט העלפען, ווי דו ווינשט זיך אליין.
- אמן, גם אתם!...
- און עס ווערד וויעדער שטיל. און די אַרעמע אידען, די באַיאַ-
נער חסידים, מיט די צעריסענע טולופלעך, טיאָפקען מיט די פיס
איבער'ן טיעף-אויסגעפאלענעם קלאַר-ווייסען שניי; און די זילבער-
ווייסע לבנה בעלייכט זייערע פינסטערע פנים'ער און דעם דאָזיגען
קלאַר-ווייסען שניי, וואָס גלאַנצט אין די אויגען אזוי ווי דימענטען,
פינקעלט ווי בריליאַנטען. און די אַרעמע אידען פערטיעפען זיך
וויעדער אין זייערע גילדענע מחשבות, חלומות אויף דער וואָהר,
נאָרען זיך איין אין די צעריסענע טולופלעך און לויפען-לויפען
אַהיים.

קאנקורענצען

א.

דעם גאנצען טאָג פורים האָט מנשה דער בחור מיט די גרויסע שטיוועל געקנאָטען די מאָזעפּעווקער לעהמיגע בלאָטע, און פיני דער אלמנה'ס האָט געטיאָפּקעט מיט די קרומע פיס.

זיי האָבען געטראָגען שלח־מנות.

מנשה דער בחור האָט געהאט פורים אין מאָזעפּעווקע די „גרעס־טע פראַקטיקע“.

ער האָט געהאט אַ פאָר היכשע פיס, וואָס האָבען געקאָנט אַר־בייטען.

ער האָט געהאט אַ פאָר היכשע הענד, וואָס האָבען געקאָנט טראָגען עטליכע בעקענס שלח־מנות מיט אַ מאָל.

ער האָט געהאט דערצו אַ געזונטען קאָפּ אויף צו געדענקען, וואוהין מע דארף געהן פריהער, און וואוהין — שפעטער, וואוהין מע דארף טראָגען דעם שלח־מנות, און וואוהין — יענעם שלח־מנות.

היינט די שטאָרט אַליין בעדארף מען קענען — ס'איז אויך ניט קיין קלייניגקייט.

און וואָס וועט איהר זאָגען מכת „פערבייטען די יוצרות“?

אויגען פונ'ם קעניג אחשורוש, האָטש זי איז געווען אַ גרינע (אָווי האָט אונז דער רבי געמיינטשט). — האָט זי גע'פועל'ט ביים קעניג אחשורוש, מע זאָל איבערמאַכען דעם „אוקאָז“ פון די אידען אויף די גוים, — און פון דעמאָלט אָן עסען מיר אַלע יאָהר המן-טאַשען מיט מאָהן, קישעלעך מיט פאַרפעלעך, פורים-קוילעטש מיט זאַפראַן, און מיר שיקען זיך איינס דאָס אַנדערע שלח-מנות, און מנשה דער בחור פערדיענט געלד.

מנשה דער בחור איז אָבער ניט איינער אין מאַזעפעווקע, וואָס טראָגט שלח-מנות און פערדיענט געלד; ער זאָל זיין איינער אויפ'ן יאַריה, וואָלט ער געגאַנגען אין גאָלד! דער חסרון איז, וואָס אומע-דום, אומערום איז די קאנקורענציע.

מנשה האָט אין זיין פרנסה גענוג קאנקורענטען, וואָרום אין מאַזעפעווקע זענען פאַרהאַן, ברוך השם, גענוג אַרעמע בחורים מיט אַרעמע מיידלעך, נישט חלילה קיין דיענסטמיידלעך, נאָר בעל-הבתי'שע מיידלעך, טאַטענס קינדער און גלאַט אַרעמע געפאַלענע אידען, וואָס קוקען אַרויס אויף דעם טאָג פורים אַ גאַנץ יאָהר.

דער טאָג פורים — דאָס איז זייער מאַרק-טאָג, זייער יאַריד.

איינער פון די גרעסטע מנשה'ס קאנקורענטען איז געווען פיני דער אלמנה'ס מיט די קרומע פיס.

אַ קאנקורענט מיט קרומע פיס איז אפילו ניט אַווי געפעהרליך ביי אַזאַ אַיין אַרבייט, וואו די פיס שפיעלען די גרעסטע ראָלע, ובפרט פאַר מנשה'ן, וואָס האָט מיט איין שפאַן געקאָנט אַריבער-שפאַנען דריי אַזעלכע, ווי פיני דער אלמנה'ס.

נאָר דוקא אַט די קרומע פיס, וואָס ביי פיני'ן, זענען ועווען פאַר מנשה'ן אַ שחיטה.

ניט איין מאָל האָט מנשה געזאָגט צו פיני'ן :

— דו ווייסט, קרומאַק (אַווי האָט איהם מנשה גערופען), דו ווייסט? איך בין דיר מקנא אויף דינע פיס.

וואָס פאַר אַ פנים וועט איהר, אַשטוייגער, האָבען, אז איהר וועט רבקה'ס שלח-מנות, וואָס איהר דאַרפט אַפּטראָגען צו לאה'ן, אַוועקטראָגען צוריק צו רבקה'ן, אָדער פערקעהרט?
איהר מיינט, ס'האָט זיך ניט געטראָפּען אַזאַ מעשה ביי אונז אין מאַזעפּעווקע?

עס האָט זיך געטראָפּען, און ס'איז דערפון אַרויס אַ מחלוקת, מיט פעטש, מיט מסירות אין דער גובערניע, מיט אַ רעוויזאָר, מיט אַ סליעדאָואַטעל, מיט פאַלשע עדות, מיט דריטהאַלבען יאָהר טורמע — אַ מיאוס'ע, זעהר אַ מיאוס'ע מעשה!
אַלע אידישע מעשיות, אַלע אומגליקען ביי אונז הויבען זיך אָן פון אַ קלייניגקייט.

דערפון, וואָס מאַטעל דער וויינער האָט נישט געגעבען דוד-לייבען קיין עליה שבת-בראשית, האָט דוד-לייב איהם גע'מסר'ט, אז ער רויכערט בראָנפּען בשתיקה — האָט מען איהם מיט נאָך צוויי אידען פאַרשיקט סיביר.

דערפון, וואָס מע האָט געקלויבען אַ ראַבינער אין אַ שטעטלעך, האָט איין איד גע'מסר'ט דעם אַנדערען, אז ער האָט צוגעשטעלט אַ פאַלשע לנאָמע צום פריוויו...

וואָס דאַרפט איהר מעהר? נעמט די מגילה אַליין! דערפון, וואָס מרדכי האָט נישט געוואָלט קניהען און בוקען זיך צו המנ'ען, איז אַרויס פונ'ם קעניג אַחשוּרוש איין „אוקאַז“, און מע האָט שיער ניט אויסגעקוילעט אַלע אידען.

אַ גליק, וואָס דער קעניג אַחשוּרוש האָט געהייסען, מע זאָל איהם אַריינפיהרען ושתי'ן אַ נאַקעטע (אַזוי האָט אונז דער רבי געטיימטשט), און אַ גליק, וואָס ושתי האָט נישט געוואָלט אַריינקר-מען, איז ביי איהר אויסגעוואכסען אַ האָרן אויפ'ן שטערן (אַזוי האָט אונז דער רבי געטיימטשט), און אַ גליק, וואָס מע האָט געזוכט דעם קעניג אַחשוּרוש איין אַנדער מלכה, האָט זיך געפונען אַ אידיש מיידעל אסתר, און אַ גליק, וואָס אסתר האָט געפונען חן אין די

דאָס זענען עלענדע, פערבלאָנזעמע, צונעשלאָגענע, פריבלודנע נפשות, אזעלכע, וואָס קיין פערשריבענע אַרעמע לייט זענען זיי ניט, איבער די הייזער חלילה געהען זיי ניט, נאָר זיי רייבען זיך אַרום די, וואָס לערנען אין בית-המדרש, פאָלגען אַ גאנג, הייצען די הרובע, זענען תמיד דאָ ביי אַ יאָהרצייט, ביי אַ סיום-התורה, ביי אַ חתונה, אָדער חלילה ביי אַ רייכער לוייז.

בעטען — בעטען זיי ניט, נאָר מע גיט זיי אַליין.
זיי פערדיענען זיך זייער שטיקעל ברויט: איינער מיט זיינע געזונדע פיס, דער אנדערער מיט זיינע קראַנקע פיס — פאַר רחמנות. דאָרטען, וואו מנשה לויפט זיך אָן דעם גאַנצען טאָג און עס קומט צום בעצאָהלען איהם פאַר דער אַרבייט, וואַכסט אויס פיני מיט די קרומע פיס און שטעלט זיך אַנידער ביי דער זייט אָהן ווערטער און קוקט אין די אויגען אַריין.
— מע דאַרף איהם אויך עפּיס געבען, — זאָגט מען — אַ רחמנות, נעבאָך אַ קאַליקע.

מנשה שווייגט, נאָר פערדריסען פערדריסט דאָס איהם.
„אָט אַ בר-מזל! — טראַכט ער זיך. — נישט געטהאָן פון דאַנען אַהין, און גענומען כמעט גלייך מיט מיר — אויסקרענקען זאָל ער דאָס!“

און פיני שווייגט, קלויבט אַ גראָשען צו-גראָ גראָשען.
— דו באַדאַרפסט שוין האָבען אַ מטמון מיט געלט! — זאָגט צו איהם מנשה.

— אַ מטמון מיט געלט? חע-חע! — ענטפערט איהם פיני מיט אַ קרום געלעכטערעל.

— דו וואַכסט דאָך איין אדיר! — זאָגט צו איהם מנשה.
— איין אדיר? חע-חע! — ענטפערט איהם פיני מיט'ן זעל-ביגען געלעכטער.

— וואָס וועסט דו טהון מיט אזוי פיעל געלט, דו קרומאַק איינער?

— געפונען וועמען מקנא צו זיין! — האָט איהם געענטפערט פֿיני און האָט בעהאַלטען די אויסגעבויגענע בייגעלדיגע פֿיס אונטער זיך.

— ווען איך האָב דיינע פֿיס, — האָט איהם מנשה געזאָגט און האָט פֿעררויכערט אַ „ציגאַיער“ פֿון אַ צענויפֿגערעהט שטיקעל פֿאַר פֿיער מיט עטליכע שטיקלעך טיטון — ווען איך האָב דיינע פֿיס, פֿאַרשפּאַר איך אזוי צו האָרעווען. איטליכער האָט אויף מיר דעמאָלט רחמנות, און איך לעב מיר, ווי גאָט אין אַדעם!

— ווי גאָט אין אַדעם, חע־חע? — זאָגט איהם פֿיני און שטעלט אַרויף מיט גרלות איין אויסגעבויגען פֿיסעל, וואָס האָט אַ פֿנים פֿון אַ האַלבען בייגעל. — און ווען איך האָב דיינע פֿיס...

— וואָס זשע וואָלט געווען, קרומאַס?

— איך ווייס שוין וואָס סע וואָלט געווען! נעב מיר אַ ציה טהון פֿון „ציגאַיער“, מנשה!

— ביזט ניט קראַנק קויפֿען טיטון, קרומאַס, ביזט דאָך אָנגע־שטאָפט מיט געלט! — זאָגט צו איהם מנשה און ניט איהם אַ ציה טהון פֿון זיין „ציגאַיער“.

— אָנגעשטאָפט מיט געלט, חע־חע? — זאָגט פֿיני און בעהאַלט צוריק דאָס פֿיסעל. — איך דאַרף אויסהאַלטען אַ מאַמע איין אַלמנה, און דו ביזט אַ פֿריי פֿייגעלע.

— חוץ דיין שאַדען אויף מיר געזאָגט געוואָרען! — זאָגט מנשה, פֿערציהט זיך מיט'ן „ציגאַיער“ און לאָזט אַרויס דעם רויך פֿון ביידע נעזלעכער פֿון דער נאָז.

ב.

מנשה דער בחור און פֿיני דער אַלמנה'ס זענען ביידע בית־המדרש־בחורים.

בית־המדרש־בחורים הייסען אויך אַזעלכע, וואָס האַלטען זיך נלאָט אויף אין בית־המדרש, וואָס וואַלגערען זיך אין בית־המדרש.

טאקי טעם גן-עדן; און א מאָל טאקי עטליכע באַקסערען, מיט
א קאָנפֿעקט, מיט עטליכע ניסלעך.

דעמאָלט זעצט זיך אַוועק אַקעגען איהם פֿיני מיט די קרומע
פֿיס און קוקט איהם אין די אויגען אַריין און בעלעקט זיך. קאָן
דאָס מנשה ניט צוועהען, טהוט ער איהם אַ וואָרף אַ שטיקעל באַק-
סער, אַ צוויי ניסלעך, ווי מע טהוט אַ וואָרף אַ הונט אַ ביינדעל:

— נא, קרומאַק, וואָרג זיך!

נאָר מעהר פֿון אַלסדינג האָט איהם מנשה פֿיינט איבער אַיין
אַנדער זאך, וואָס סע ווערד דערצעהלט אין קאַפֿיטעל ג.

ג.

עוור דער שמש האָט אַ מאַכטער קריינדעל, אַ מיידעל פֿון
אַריבער שלושים.

קריינדעל וואָלט געווען אַ שען מיידעל, זעהר אַ שען מיידעל,
זי זאָל ניט געווען קינדווייז פּאָקען, אָדער די פּאָקען זאָלען זיך גע-
ווען אויסשטעהן, און זי זאָל זיי ניט געווען אויסרייסען.

נאָר מחמת זי האָט קינדווייז געפּאָקט, און די פּאָקען האָבען
זיך ניט אויסגעשטאַנען, און זי האָט זיי אויסגעריסען, איז איהר
געוואָרען דאָס פנים געשטופֿעלט, ווי אַ רעשעטע.

קיין נדן האָט עוור דער שמש ניט געהאַט אויף צו נעבען, איז
קריינדעל נעבאָך פֿערזעסען, נישט געווען פֿאַר איהר קיין חתן.

האָט עוור דער שמש געוואָרפען אַיין אויג אויף איינעם פֿון די
צוויי בית־המדרש־בחורים, אויף מנשה'ן און אויף פֿיני'ן.

עוור דער שמש האָט זיך געשלאָגען מיט דער דעה, וועמען פֿון
די צוויי זאָל ער אויסקלויבען פֿאַר אַ חתן פֿאַר זיין טאָכטער
קריינדעל.

מנשה איז אַ געזונטער יונג, אַ האָרעפּאַשנער, איז ער אָבער
אַ גאָרנישט מיט אַ נישט, אַ נאַשער, אַיין אויסברענגער; און פֿיני

— אזוי פיעל געלט? חע-הע! — ענטפערט איהם פֿיני אלץ מיט יענעם געלעכטערעל, וואָס סע גלוםט זיך איהם דערפאר אָנ־שפּייען אין פנים, אָדער אַרפּאָלזען אַ פּאַר פעטש.

— גלאַט, סע גלוםט זיך מיר ניט פאַטשקען די הענט, — זאָגט מנשה — ווייטער וואָלט איך דיר אַביסעל דורכבויקערען די ביינער. — אַנו, פֿרוב נאָר! — זאָגט צו איהם פֿיני און שטעלט אַרויס זיינע בייגעלדיגע פיסלעך.

פֿיני ווייסט גאַנץ גוט, אז מנשה וועט זיך אפילו ניט צוריה־רען צו איהם, וואָרום מנשה האָט שוין איינמאָל געחאַפּט איבער איהם אַ רעכטען פּסק.

ער האָט איהם איינמאָל געגעבען אַ שטופ פון זיך, האָט זיך פֿיני איבערגעקעהרט דריי מאָל מיט די פיס אַרויף, איז אָנגעפאַלען אויף מנשה'ן דאָס גאַנצע בית־המדרש, איהם געוואָלט דורס זיין.

— דו שייגעץ, דו הולטיי, דו רוצח! אַ קאַליקע, אַ צער־בעל־חיים נעמסט דו און שלאָנסט איהם! ?

פון דעמאָלט אָן ריהרט זיך מנשה צו איהם נישט צו מיט קיין פינגער, נאָר פיינט האָט ער איהם — ער קאָן איהם נישט אָנקוקען!

ער האָט איהם פיינט פאַר זיינע קרומע פיס, פאַר זיין קרום פנים און פאַר זיין קרום געלעכטערעל: „חע-הע!“

ער האָט איהם פיינט פאַר זיין קמצנות, פאַר זיין קלויבען געלד, פאַר זיין בעהאַלטען זיך.

מנשה איז ניט אַזעלכער; וויפיעל ער האָט זאָגט ער, און וואָס ער פערדיענט פערלעכט ער.

מנשה האָלט פון דער אכילה, האָט ליעב אַ נאַשעריי, אַ ציגאַר־טיטון.

דערטאַפּט ער עטליכע גראָשען, קויפט ער באַלד ברויט מיט הערינג אויף אָנכייסען, אַ צוויי קאַרזשיקלעך מיט מאָהן, אַ געפרוי־רענעם עפעל, וואָס אַז ער געהט אָפּ פונ'ם פּראָסט, איז ער דאָך

מנשה האָט דאָס געוואוסט, און עס האָט אין איהם געברענט אַ פייער. מנשה האָט אַליין געהאַט אַיין אויג אויף קריינדלען, און קריינדעל — אויף מנשה'ן. און ס'ע קאָן זיין, ווי האָבען זיך אפשר געגעבען אַיינס דאָס אנדערע דאָס וואָרט — ווער קאָן דאָס וויסען?

אפשר האָבען זיי זיך אַ מאָל דורכגעוואָרפֿען מיט אַ פּאָר ווער-טער, בשעת די פּאָמעניצע אַרויסטראָגען?

— ער קריכט נאָך אַלץ, דער קרומאַק?

— לאָז ער קריכען — ווער הערט איהם?

— און דער טאַטע דיינער? און די מאַמע? — וואָס וועלען זיי זאָגען?

— געזונטערהייד; לאָזען זיי זיך מיט איהם האַלטען!...

און אפשר האָבען זיי זיך אין אַ ליכטיגער נאַכט, זומער איז דאָס געווען, ביי דער שיין פון דער לבנה בעגעגענט, כלומר'שט אומגעריכט אין שוהל'הויה, און האָבען זיך צערעדט און האָבען זיך געקוועטשט אַיינס דאָס אנדערע פאַר די הענד, און קריינדעל'ס אויגען האָבען געבלישטשעט, און דאָס געשטופעלטע פנים האָט גע-שיינט, און די הענד זענען איהר געווען הייס, ווי פייער?

— וואָס איז ביי דיר אזא וואַרעמע האַנט, קריינדעל?

— פאַר וואָס זאָל זי זיין קאַלט, מנשה?

— וועסט זיין מאָרגען אין דער צייט אַט דאָ אויפ'ן אייגענעם אָרט?

— פאַר וואָס ניט?

און אפשר האָבען די נאַכטפויגלען מיט די פלעדערמיז פון מאַזעפּעווקע געהערט אַ קוש אין שוהל'הויה, אַ שטילען קוש, און האָבען געמאַכט אַ שווייג? און די שמערען מיט דער לבנה האָבען געזעהען אַ בחור מיט אַ מיידעל אין שוהל'הויה האַלטען זיך פאַר די הענד, און האָבען געמאַכט אַ שווייג?

איז א שטילער בחור, איין איינגעהאלטענער, היט אפ א גראַשען, איז ער אַבער אַ קאַליקע.

ביי עוזר דעם שמש איז דער גורל געפאלען אויף פינ'ן. די שמש'מע האָט אויך געהאַלטען בעסער פון פינ'ן; דערפאַר וואָס פיני פלעגט זי "פאָלגען אַ גאַנג", העלפען ערב שבת ארויסטראָגען די פאָמעניצע, ברענגען זאָמד פון אונטער'ן באַרג, וואָס פייט בית-המדרש, און פערשמירען טשאַלענט.

מנשה פלעגט איהר אויך העלפען אין ארבייט, און וואָס מנשה האָט אָפגעטהאָן אין דריי מינוט, האָט דאָס פיני נישט געקאָנט אָפֿ טהון אין אַ טאָג; איז אַבער דערפאַר מנשה אַ גרויסער עזות-פנים. אז מע זאָגט איהם: "אנו, טראָג נאָר אַריין אומיסטנע אין עמער וואַסער", — ענטפערט ער: "און אַליין זענט איהר קליין?"

דערפאַר האָט אַבער קריינדעל מעהר געצויגען צו מנשה'ן, ווי צו פיני'ן מיט די קרומע פיס — און ס'איז גאָר קיין חדוש ניט: דער איז פאָרט אַ יונג מיט ביינער, און יענער — פאָרט אַ קאַליקע. דער "קאַליקע" האָט אַבער נישט געדרימלט. ער האָט אָנגעדווענדט אלע זיינע כחות, ער זאָל אויסנעמען מעהר פון מנשה'ן.

ערשטענס, האָט ער זיך תמיד געדערהט פאַר די אויגען, פלעגט זיך טיילען מיט לעקאָך נאָך אַ חתונה, אלע מאָל אויסלייזען דעם שמש און דער שמש'מע עטליכע גראַשען אונטער אַ שבת; אָפֿ געמען — און ווייטער אויסלייזען.

אונטער אַ יום-טוב, אז מע האָט בעדאָרפט האָבען נויטיג אויף שיד, טאָקי פון קריינדעל'ס וועגען, האָט פיני אויסגעלייזען אַ קערבעל אָדער צוויי אויף אויסצאָהלען.

בקיצור, פיני האָט זיך "איינגעקויפט" צום שמש אין שטוב אַריין, אַריין מיט די פיס אין האַרצען, און איז געוואָרען אַ היימי-שער מענש.

און בכרי די מטבעות זאלען אריין טיעפער אין דער בלאַטע
אריין, האָט מנשה מיט די געזונטע פיס גענומען טאנצען, לאַכען
און זינגען בשעת מעשה:

ששון ושמחה!
אור ליהודים!

און פּיני האָט ניט אויפגעהערט צו יאָמערען און צו קלאָנען:
— וועה איז מיר! וועה איז מיין וועלט! דאָס גאנצע געלט,
אפשר דריטהאלבען קערבלעך! דו רוצה, דו גולן, דו משומד איי-
נער! וואָס האָסט דו געהאַט צו מיר? וועה איז מיר, וואונד
איז מיר!...

און פּיני איז צוגעפאלען מיט'ן פנים צו דער ערד, ווי מע
פאלט-צו צו אַ טוידמען, אַרומגענומען די בלאַטע מיט ביידע הענר
און געוויינט און געיאָמערט:

— וועה איז מיר! וואונד איז מיר! אזא טאָג, פון גאנץ
פריה אָן מיט די קראַנקע פיס! אפשר דריטהאלבען קערבלעך!...
און מנשה האָט ניט אויפגעהערט צו לאַכען, צו טאנצען און
צו זינגען:

ששון ושמחה!
אור ליהודים!

.....

אין אַ קורצע צייט אַרום איז געווען אין מאַזעפעווקע איין
אַרעמע חתונה, וואָס די שטאָדט-בעלי-בתים האָבען זיך שטאַרק
מתעסק געווען אין איהר; עוזר דעם שמש'ס טאָכטער האָט גע-
נומען איין אַרעם בחור, דער חתן איז אַ קרומער אויף ביידע פיס!
דערפאַר איז אָבער די כלה נעבאָך גוט מיאוס, און ניט אזוי מיאוס,
ווי געשמופעלט. בעלי-בתים האָבען זיך צענויפגעלעגט און געפראָ-
וועט דעם שמש אַ גאנץ פיינע חתונה; געשטעלט ביער און בראַנ-
פען אַ סך און געהוילעט אַ גאנצע נאכט.

ערב זיין קאָן איך אייך ניט; ע פ י ס איז דאָרטען געווען
זען, וואָרום פיני האָט אָנגעהויבען שטאַרק נאָכקוקען נאָך זיין חבר
מנשה, און מנשה האָט געטראָגען אַ שנאה אויף זיין חבר פיני,
טיעף פערבאָרגען ביי זיך אין האַרצען, און פורים, בשעת אונזערע
צוויי בית-המדרש-בחורים האָבען זיך בענגעגענט מיט די שלח-
מנות'ען אין דער בלאַטע, האָט זיך די שנאה אַרויסגעוויזען, און
ס'איז פאָרגעקומען צווישען די צוויי אזא מיין סצענע.

ד.

— אַנא, ווייז נאָך וויפיעל האָסטו דו היינטיגען טאָג געמאַכט
פונ'ם שלח-מנות טראָגען? — אזוי האָט זיך אָנגערופען מנשה
צו זיין חבר פיני.

— נו, און דו וויפיעל האָסטו דו געמאַכט? — זאָגט צו איהם
פיני און האַפט זיך מיט דער האַנד ביי דער קעשעני.

— אַ פאָר קערבלעך, — זאָגט מנשה און בעווייזט איהם זיין
ביסעל מינץ.

— און איך האָב געמאַכט אַ סך ווינציגער! — מאַכט פיני און
לעגט אַריין די האַנד אין בוזעס-קעשעני און נעמט אַרויס פון דאָר-
טען אַ פולע האַנד מיט מינץ און מיט זילבער און קוקט דערויף,
ווי אויף אַ ליעב קינד, אַ טייער קינד.

פּלוצים טהוט איהם מנשה אַ זעץ איבער דער האַנד פון אונ-
טען אַרויף — און דאָס גאַנצע געלד האָט זיך אַרויסגעשטען אויף
דער ערד, אין דער טיעפער בלאַטע אַריין, נישט אַרויסגע-
זעהען זיך איין מטבע אפילו.

ביי פיני דער אלמנה'ס האָט זיך אַרויסגעריסען פונ'ם האַרצען
אַ שרעקליכער „אוי“ מיט אַ געוויין, אַ יאָמערליך געוויין, און ביי
מנשה דעם בחור — אַ געלעכטער, אַ ווילדער געלעכטער.

אפיקומן

א ראמאן אין פיער טייל, מיט א פראלאג
און מיט איין עפילאג, געשריבען לכבוד פסח.

געשריבען אין יאָהר 1914

די גאנצע שטאָדט איז געווען אויף דער חתונה. נאָר איין
מנשה דעם בחור האָט מען עפּיס ניט געזעהען.

מנשה איז פון נאָך יענעם פורים אָן ווי נעלם געוואָרען.

קיינער פרעגט זיך אויף איהם ניט נאָך, און קיינעם געהט ער
נישט אָפּ.

איך מיינ, אז עוזר דער שמש האָט איהם אַרויסגערויבערט.

און אפשר איז ער אַליין אַוועק?...

אפיקומן

■ ר א ל א ג .

א, אפיקומן! א, דו ארויסגע'גנב'עטע האלבע מצה פסח צום סדר פון אונטער'ן מאמענס קישען! דער אלטער שענער מנהג פון פארציטען! וויפיעל מאל האסט דו געמאכט יונגע הערצ'לעך קלאפענדיג, קליינע הענטלעך ציטערענדיג און גרויסע ערנסטע מענשען לאכענדיג! ווער וואלט זיך עס ריכטען, אשטייגער, אז אזא קאטאָוועסדיגער מנהג, וואָס איז בעשאפען געוואָרען, דאכט זיך, גאָר אויף ליצנות, זאָל פיהרען צו גאנץ ערנסטע רעזולטאטען? ווער וואלט זיך עס ריכטען, אשטייגער, אז איין ארויסגע'גנב'עט שטיקעל אפיקומן זאָל ארויסראטעווען א יונג פאָרעל, וועמענס הערצער זענען געווען מסוכן אָנגעגריפען דורך דער ערשטער הייליגער ליכטע, פון א גרויסען אומגליק? ... אזא גליקליכער צופאל פערדיענט באמת, מע זאָל איהם ווידמענען א ראָמאַן אין פיער טייל מיט'ן גרעסטען כבוד, איבערלאָזענדיג יעדען איינציגען, ער זאָל זיך דערפון אַפּלערנען דעם מוסר, וואָס ער וויל און וואָס איהם דאכט זיך אויס, אז דאָס מיינט מען...

געל און געהילץ און גויים, צעוואָרפען די אלטע באָד און אוועקגע-
שטעלט אויף זיין אייגענעם חשבון אַ באָד מיט אַ באַסיין און
מיט שטיינערנע בענק, מיט מעשענע פערענטשעס און מיט אַזעל-
כע זאכען, וואָס מע קאָן זיך נאָך עד היום פון דעם זאַט ניט אָפּ-
חדוש'ען?

אָדער ווער האָט אויסגעטראַכט „דאָטשעס“ פאַר די שמאָרטישע
אַרעמע אידישע קינדער ביי זיך אין דער גוראַלני, מיט אַ גאָרמען אויף
צו זעצן קארטאָפּלים, ציבעלקעס, אוגערקעס און שאר ירקות אלע
מאָל, אז ס'הויבט זיך אָן דער זומער? און גלאַט ווער קאָן זיך עס
אָנגעדענקען רב יאָסעלע ווינאָקור'ס אלע אויפטהועכצען, משוגעת'ען
און איינפאלען, וואָס איהם קאָן אַריין אין קאָפּ? ווער ווייסט —
אפשר אַ ניי משוגעת?...

אזוי האָט דער גאַנצער שוהלחויף געקאָכט, און רב יאָסעלע ווי-
נאָקור איז זיך געזעסען ביי הערשבער דעם מלמד און געפיהרט
מיט איהם אַ געשפרעך, פון וועלכען מיר געבען איבער נאָר איין
צד — דער אַנדערער צד אינטערעסירט אונז ניט.
— הערט זשע, רב הערשבער, די מעשה דערפון איז אזוי.
איך בין געקומען צו אייך צוליב אייער זוהן. איך האָב געהערט,
איהר האָט אַ זוהן אַ צאצקע, וואָס קען אַלסדינג, און אז ער וויל
לערנען האָב איך געהערט, שטודיערען דאָקטאָר, און האָט ניט מיט
וואָס. און אזוי ווי איך האָב אויך אַ זוהן, און דווקא ניט קיין
צאצקע, וואָס קען דווקא גאָרניט און וויל דווקא ניט לערנען, קיין
ברעקעל ניט אפילו, ער וויל בעסער פאָהרען רייטענדיג, דער שיין-
געץ... נאָר וואָס דענן? א יך וויל אָבער, ער זאָל אַלס די נג
לערנען און זאָל אַלס די נג קענען — און לאָמיר זעהען, ווער
פון אונז ביידען וועט אויספיהרען! וואָס זשע טהוט מען? אָפּ-
געבען איהם שטודיערען, מאַכען איהם פאַר אַ סטודענטעל — וויל
איך ניט. רב יאָסעלע ווינאָקור'ס זוהן וועט ניט זיין קיין סטודענ-
טעל. צונעמען צו זיך אין שטוב אַריין אַ לעהרער אַ שלים-מול —

ערשטער טייל.

רב יאָסעלע ווינאָקור, דער גוראָלניק פון זשיריווסקע גרעבלי, האָט געהייסען איינשפּאַנען די שפּאַקעס, האָט זיך אויפגעזעצט אויף דער געלער נאָטעטשאַנקע און האָט אַ זאָג געגעבען צום קוטשער: — וואַינאָקא, פאַשאָל!

וואַינאָקא האָט שוין נישט בעדאַרפט און נישט געמאָרט איבער-פרעגען — וואוהין. אז מע זאָגט איהם „פאַשאָל“, בעדאַרף ער שוין אליין וויסען, אז דאָס מיינט מען אין שטאָדט אַרײַן.

רב יאָסעלע'ס גוראָלני איז ניט ווייט פון שטאָדט. אין אַ האַלבע שעה אַרום האָט שוין די געלע נאָטעטשאַנקע געלאָזט זיך הערען איבער דער געבריקעוועטער גאַס, און פון דאָרט האָט זי זיך אַ נעם געגעבען גלייך צום שוהלעהויע צו — און די גאַנצע שטאָדט האָט שוין געוואוסט פון איין עק ביז'ן אנדערען, אז רב יאָסעלע ווינאָקור, דער גביר פון זשיריווסקע גרעבלי, איז געקומען צו פאָהרען. נאָר קיינעם איז ניט איינגעפאלען אויף דער מהשבה אפילו, אז ער זאָל זיך הייסען אָפּשטעלען נאָר העט'העט אויף יענער זייט בית'המדרש, נעבען הערש'בער דעם מלמד. וואָס האָט רב יאָסעלע ווינאָקור, אַ איד אַ גוראָלניק, און אַ גביר, צו טהון ביי הערש'בער דעם מלמד? קיין קינדער אויף צו געבען לערנען האָט ער ניט. ער פערמאָגט אינגאנצען איין זוהן, וואָס איז ווייט, זעהר ווייט פון תורה. רב יאָסעלע ווינאָקור'ס זוהנדעל — די גאַנצע שטאָדט ווייסט עס — קאָן גוט פאָהרען רייטענדיג, קאָן גוט אָנטרייבען אליין, ווייסט אַלסדינג, וואָס ביי'ם טאטען אין דער גוראָלני טהוט זיך, בעקאנט מיט איטליכס שרייפעלע, נאָר לערנען — ניט אַ לעק! אמת, רב יאָסעלע ווינאָקור איז אַ מאָדנער איד, אַ שגעון, מיט מאָדנע איינפאלען. וואָס איהם קאָן אַרײַן אין קאַפ! ווער האָט אַראָפּגעבראַכט איינמאָל אין אַ שענעם טאָג פאָליציע אין באָד, געמאַכט אַ פראָמאָקאָל, אז זי האַלט ביי איינפאלען און מע דאַרף זי צעוואַרפען? און ווער האָט נאָכדעם אַראָפּגעבראַכט צו

דעם יונגען בחור'על, וואָס האָט מיט'ן פולען אַטעם — אפשר דאָס ערשטע מאָל אויף זיין לעבען — געשעפט די מחיה'דיג פרישע לופט פון אויסער דער שטאָרט, און געפיהלט זיך אזוי ווייט גוט, ווי עס קאָן זיך פיהלען א יונגער מענש, בלוט און מילך, איין אָרעם בחור, וואָס דאָס גליק האָט צו איהם געטראָפּען גלייך אין שטוב אריין און אָנגעקלאָפּט צו איהם אין דער טהיר.

ענדע ערשטער טייל.

צווייטער טייל.

אויב רב יאָסעלע ווינאָקור'ס זוהנדעל האָט געהאַט א גרויסע פעולה אין דער תורה, וואָס זיין לעהרער, הערשבער דעם מלמד'ס זוהן, האָט מיט איהם געלערענט — איז א גרויסער ספק. נאָר אז דער לעהרער האָט געהאַט א פעולה — דאָס האָט געקאָנט אַרויס-זעהען א מינדסט קינדר. אַפנים, די קעסט האָט איהם גאַנץ גוט „פאָליובעט“. דאָס יונגע פנים איז געוואָרען קיילעכיג, די בעק-לעך האָבען זיך אָנגעבלאָזען, און ער אליין האָט זיך צעוואַכסען אין דער ברייט, געוואָרען גאָרנישט צו דערקענען.

די ערשטע צייט אפילו האָט ער זיך געפיהלט, ווי א פרעמדער, אין דער דאָזיגער מאָדנער שטוב — א מאָדנע שטוב ביי רב יאָסעלע ווינאָקור, אזא מאָדנע, ווי רב יאָסעלע אליין.

רב יאָסעלע'ס ווייב, פערעלע — א קלייניטשקע, א שטילינקע, קיין פיפס הערט מען פון איהר נישט. שטיל, אָהן ווערטער, פיהרט זי די ממשלה פון דער שטוב, ווי דער קאפיטאַן דאָס שיף — אלעס אויף זיין אָרט און אלעס אין דער צייט און אלעס איז אויסגערע-כענט אזוי, אז דער קאָפּ, דער אמת'ער מושל — רב יאָסעלע זאָל זיין צופריעדען. קיינער טאָר א הויך וואָרט ניט רעדען, אז דער בעל-הבית איז אין שטוב. די דיענסטען געהען אָנגעמאָן אין וואַי-לאָקענע שיך — מע זאָל ניט הערען זייערע טריט, בעת דער בעל-

ווייסט איהם דער רוח ווער ער איז! פארהאן ביי מיר א מיידעל, וואָס דארף איך, איהר פארשטעהט צי ניין, אז רב יאָסעלע ווינאָר קור'ס טעכטערעל זאָל זיין באַקאנט מיט אבי וועמען? און אזוי ווי איך קען א י י ד, רב הערשבער, און וועדליג איך בין מיר משער אייער זוהן, איך האָב איהם געזעהען אַנומעלטען אין שוהל, — רב יאָסעלע ווינאָקור'ען באַדארף מען ניט דערזעהלען קיין מעשיות, — ער דערקענט אַ מענטשען מיט'ן קוק, כּכן איז ביי מיר געבליבען, איך זאָל אייער זוהן נעמען צו זיך אין שטוב אַריין אויף אַ יאהר אָדער אויף צוויי, ער זאָל לערנען מיט מיין יונגעל, איהם מאַכען פאַר אַ מענטשען, און באַצאָהלט וועט ער קריגען פון מיר אזוי, אז ס'וועט איהם קלעקען אויף צו שטודיערען ניט נאָר דאָס טאָר, נאָר אפילו פּראָפּעסאָר! איז דאָס געמאכט?

האָט הערשבער דער מלמד אפילו געפרופט אַ זאָג טהון, אז ס'איז אווראי זעהר גלייך פאַר ביידע צדדים, וואָס איז דאָ שייך צו רעדען? נאָר וואָס דענן זשע? מע דארף האָרעכען, וואָס וועט ער זאָגען, דער בחור הייסט עס?...?

רב יאָסעלע ווינאָקור האָט אָבער ניט געוואָלט הערען אפילו. וואָס מיר האָרעכען? ווער מיר האָרעכען? רב יאָסעלע ווינאָקור'ען האָט נאָך קיין מענטש ניט געפרופט זאָגען ניין! ובפרט אזא זאָך! — „סידען אייער זוהן איז אַ פּראָדאָם, אָדער אַ פּאַרמאַל-נער משוגע'נער?“...

אזוי האָט אויסגעלאָזט רב יאָסעלע ווינאָקור, גיך גערעדט, ווי זיין שטייגער איז, און ניט שפעטער ווי אין אַ האַלבער שעה אַרום זענען זיי שוין געזעסען אינצוויייען, רב יאָסעלע ווינאָקור און הערש-בער דעם מלמד'ס בחור'על, אויף דער געלער נאָטעמטשאַנקע, גע-העצקעט זיך און געשאַקעלט זיך אין אַלע זייטען, — געפלוניגען פיל אויס'ן בויגען קיין זשידיווסקע גרעבלי. פונ'ם גיך פליהען האָט זיך ביי רב יאָסעלע ווינאָקור די שענע ברייטע באָרד צעשמיסען אויף אַלע זייטען, בעריהרט מיט איינציגע האָר דאָס יונגע פנים פון

דער פאָטער אויף איהר מיט גרלות, און קוועלט, ווערד ברייטער ווי לענגער, אז די טאָכטער האַפט איהם עפּים ביי אַ וואָרט, וויל איהם איבערשפּאַרען, בעווייזען, אז ער איז אומגערעכט. פערשטעהט זיך, אז איבערשפּאַרען שפּאַרט מען איהם ניט איבער, און גע-רעכט איז תמיד ער, ניט קיינער; נאָר הנאה האָט ער און קוקט מיט פּערגעניגען אויפ'ן עולם, ווי איינער רעדט: „וואָס זאָגט איהר אויף רב יאָסעלע ווינאָקור'ס טעכטערעל? דאָס עפעלע פאַלט נישט ווייט פונ'ם בויעלע“...

— איך וואָלט וועלען, איהר זאָלט אַ מאָל אויף אַ משיקאוועסט מיט איהר זיך דורכשמועסען, אַ ביסעל מעפּער אריינרעדען זיך מיט מיין זשאַנדאַר. — אזוי האָט רב יאָסעלע ווינאָקור אַ זאָג גע-געבען איינמאָל צום לעהרער, ווינקענדיג מיט איין אויג אויף דער טאָכטער, — און ס'איז נישט געווען קיין מעהר גליקליכער פאָטער אויף דער וועלט, ווי ער, אז ער האָט דערוועהן, ווי זיין טאָכטער האָט אַ נעם געגעבען דעם לעהרער צו דער אַרבייט, געמאַכט פון איהם, ווי איהם האָט זיך אויסגעוויזען, אַש און בלאָטע, אַ גל של עצמות! „און דווקא אויף יוניש לשון! און מיט אזוי פיעל גע-מען פון ביכער: פושקין און לערמאַנטאָוו און באָקעל און גאַנעל-מאַגעל — אַט אזוי! אַט אזוי! לאָז ער וויסען, הערש-בער דעם מלמד'ס זוהנדעל, ווער רב יאָסעלעס טעכטערעל איז!“ — — —

דאָ שטעלט זיך דער פערפאַסער אָפּ, וואָרום אַלסדינג, וואָס ער זאָל דאָ ניט דערצעהלען, איז אַלט, אזוי אַלט, ווי די וועלט, ווער פערשטעהט עס ניט, אז פון אזעלכע אָפטע הייסע וכוחים, וואָס אַ בחור מיט אַ מיידעל פיהרען און זענען גרייט, דאַכט זיך, איינס דאָס אַנדערע גאָר דורס זיין, לאָזט זיך אויס, און גאַנץ אָפּטליך, אז דער בחור פערליעבט זיך אינ'ם מיידעל און דאָס מיידעל אינ'ם בחור מיט סכנת-נפשות, און זיי זענען ביידע גרייט אָפּצוטהון די גרעסטע נאָרישקייטען אין דער וועלט, אָדער בעגעהן איינע פון די אַרבע

הבית רוחט. דער טיש ווערד געגרייט ווי ביי א שדרה, דערלאנגט מיט דער גאנצער צערעמאניע, און געגעסען ווערד מערני-מלך, און פאָוואָלינקע, בהרחבה. דער בעל-הבית — ער איינער אליין — רעדט, און אלע האָרכען. ביים טיש מווען זיך געפינען אלע מאָל אורחים, פרעמדע, סוחרים, אָדער גלאַט דורכפאַהרער. און אז ס'איז ניטאָ קיין פרעמדע, נעמט מען אייגענע, אָנגעשטעלטע פון דער גוראָלני. דאָס בעציהען זיך פון די דאָזיגע מענשען צום בעל-הבית איז ווי סאָלדאטען צו אַ גענעראַל. ער אליין אין אַ יאָר-מעלקע, זיי אלע — אָהן היטלען. נאָר צום עסען ווערען אָנגעטראָפֿן די היטלען. און האָט מען אָפּגעגעסען און אָפּגעבענשט — אַראָפּ די היטלען, און קיינער וועט נישט וואַגען זיצען. אלע בעדאָרפען שטעהן. און נעמט דער בעל-הבית אַרויס אַ פאַפּיראַס אויף צו פעררויכערען, ווערען אין איין כהר-עין אויסגעריבען עטליכע שווער-בעלעך מיט אַ מאָל און אונטערגעטראָגען איהם פייער. חיות ניט זיכער, עמיצער זאָל אַ וואָרף געבען אַ שוועבעלע אויף דער ערד, אָדער נישט אויסווישען גוט די פיס אין פערדערשטען חדר'על, אָדער נישט געהן פערשפּיליעט, ווי עס געהר צו זיין, אָדער דאָס האַלד-טיכעל נישט אויף איין אָרט. און אלע, וואָס דיענען ביי איהם, זענען „רו“ — מעג עס זיין אַ איד מיט אַ באָרד. און אלע, סאי פרעמדע, סאי אייגענע, ציטערען פאַר איהם אימת-מות — איין אמת'ער סולטאַן.

נאָר איין מענש, האָט דער לעהרער בעמערקט, איז דאָ אין דער דאָזיגער מאָדנער שטוב, וואָס שרעקט זיך ניט איבער פאַר'ן שטרענגען סולטאַן. אדרבה, ער וואָלט געמעגט שווערען, אז דער סולטאַן האָט דרך-ארץ פאַר יענעם מענשען. און יענער מענש — דאָס איז רב יאָסעלע ווינאָקור'ס טעכטערעל — צילה.

אַ שענע, אַ הויכע פיגור — צוויי טראָפּען וואַסער דער פאָטער. און דעם פאָטער'ס כאַראַקטער, האָט ליעב געוועלטיגען — רב יאָסעלע ווינאָקור מיט די בינער! „מין זשאַנדאָר“ — אזוי זאָגט

כשר'ט — און קומט פסח, איז רב יאָסעלע ווינאָקור אויס גוראל-
ניק, אויס געשעפטס-מענש. זיינע מענטשען זענען מעהר נישט
קײן "מ ע נ ש ע ן" — זיי זענען אידען, בעפרייטע, אזוי ווי
ער, אזוי ווי אלע אידען, וואָס זייערע עלטערען זענען אַרויסגע-
גאנגען פון מצרים. און אלע בעדאַרפען זיי זיך צענויפקלויבען מיט
ווייבער און מיט קינדער, און אינאיינעם מיט איהם, מיט'ן בעל-
הבית, ביי איין טיש, פייערליך אַפריכטען דעם סדר.

איך מײן, עס וועט ניט זיין קיין גוזמא צו זאָגען, אז אויף
קיינעם איז אזוי ניט אָנגעמאַסטען דער נאָמען "מלך", ווי אויף
דעם דאָזיגען סולטאַן און מושל — רב יאָסעלע ווינאָקור. איהר
שטעלט אײך נאָר פאָר, אשטייגער, אזא מין בילד: אַרום אַ
צעהנדליג פאַמיליעס ביי איין טיש מיט ווייבער און קינדער און
דיענסטען, אלע יום-טוב'דיג, און אלע אויגען אַרויף, צום אויבערנאָן,
און אויבערנאָן די שענע הויבע פיגור פון רב יאָסעלע ווינאָקור, אָנ-
געטהאָן אין ווייסען פון אויבען ביז אַראָפּ, פון דער ווייסער זיי-
דענער יאַרמעלקע ביז די ווייסע אַטלעסענע שיך. וואָס ער זאָגט —
זאָגען איהם אלע נאָך. קיינער ניט פריהער און ניט שפעטער.
ער טיילט אַרויס אַלעמען די מצה, דעם מרור, דעם כרפס, דעם
חרוסת. ער טהוט אַ וואונק — ווערען אָנגעפילט די כוסות. ער
נעמט זיך טרינקען — טרינקען אלע.

ניין. דער אמת'ער מלך, דער אמת'ער מושל — דאָס איז
אונזער סולטאַן רב יאָסעלע ווינאָקור. און ווי איין אמת'ער מושל,
ווי איין אמת'ער מלך, איז ער קאָנסערוואַטיוו, היט אָפּ שטרענג
אַלע מנהגים און טראַדיציעס. למשל, ביי אלע אידען איז אַ מנהג:
מרור — דאָס איז אָנגעריבענער חרין, אַפּטמאַל אויסגעוועכטער,
עמוואָס ביטערליך, פון יוצא וועגען. ביי רב יאָסעלען איז אַ מנהג:
מרור דאַרף זיין מרור. אַ האַלב ווערצל חרין — דאָס מוז יעדער
איינציגער אויפּעסען — ער מעג אפילו דעם שלאָק בעקומען!

מיתות בין-דין: הענגען זיך אָדער טרינקען זיך, סמ'ען זיך אָדער שיסען זיך, אָדער גאָר אַנטלויפען אין אַ פינסטערער נאַכט, שטעלען ערגיץ אַ שטילע חופּה און אַריינשרייבען דערנאָך צו די על-טערען אַ בריוועל: „מזל-טובַ אייך — מיר האָבען חתונה גע-האַט!“...

ניין. מיינע העלדען, וואָס איך בעשרייב, האָבען ניט אזוי גע-טהאָן. זיי איז געקומען צו הילף דער אפיקומן, דער אַרויסנע-גנב'עטער אפיקומן, פסח צום ערשטען סדר, ווי איהר וועט דאָס באַלד אַרויסזעהען פונ'ם דריטעל טייל פון מיין אמת'ען, ניט אויס-געטראַכטען ראָמאַן.

ענדע צווייטער טייל.

ד ר י ט ע ר ט י י ל.

דער ווינטער איז אַוועק. דאָס אייז איז צעגאַנגען. דער שניי האָט צעלאָזט. די ערד האָט זיך אויפגעדרעקט, אויסגעווייכט און אויפגעפרישט, גרייט אַרויסצושפּראַצען אַ גרין גרעזעל. די נאַקעטע בוימלעך האָבען זיך אויסגעגלייכט, ווי פונ'ם שלאָף נאָר-וואָס אויפגעוואַכט; אויף זייערע פייכטע ריטלעך וועלען זיך אַט-אַט בעווייזען יונגע קניפעלעך; די קניפעלעך וועלען זיך אויפקניפען, אויפפיקען און צעלאָזען זיך אין גרינינקע בלעטעלעך — דער פרייה-לינג געהט! דער פרייהלינג קומט! — ערב פסח.

אין זשידיאָוסקע גרעבלי, ביי רב יאָסעלע ווינאָקור, זעהט זיך אָן דער ערב-פסח ניט ווינציגער, אויב נישט מעהר נאָך, ווי אין שטאָדט. רב יאָסעלע ווינאָקור איז אַ פרומער איד, אַ חסיד. ער וועט ניט לאָזען, אז זיין גוראָלני, וואָס איז פול מיט חמץ און איז דורך און דורך חמץ, זאָל חלילה אַרבייטען די אַכט טאָג פסח. אַלעס ווערד פערקויפט על פי שלחן-ערוך צו אַ גוי, און אַלעס ווערד אָפגעשטעלט, און אַלעס ווערד גערייניגט און געפּוצט און גע-

— ווער האָט דאָס אַרויסגע'גנב'עט ביי מיר דעם אפיקומן?

שפּרינגט אַרויס צילח מיט אַ געלעכטערעל:

— טאַטע, סע איך! וואָסטו מיר געבען פאַר'ן אפיקומן?

— וואָס פאַרלאַנגסטו?

און עס הויבט זיך אָן אַ דינגעניש. זי וויל, אז אויף די אַנ-
דערע טעג יום־טוב זאָל ער איהר קויפּען אַ פינגערעל.

— גוט. ער וועט איהר קויפּען אַ פינגערעל.

— ניין, זי וויל מיט אַ בריליאַנטעל!

— גוט. ער וועט איהר קויפּען מיט אַ בריליאַנטעל.

— און אחוץ דעם וויל זי נאָך אַ שנירעל פערעלעך.

— דאָס וועט שוין זיין צו פיעל.

— ווי באלד אזוי, איז ניטאָ קיין אפיקומן!...

איהר מיינט, דאָס טרייבט מען קאטאַוועס? — ניין. צילח
זאָגט דאָס גאַנץ ערנסט, און דער גאַנצער עולם שמייכעלט (פסח
צום סדר מעג מען שמייכלען ביי רב יאָסעלע ווינאָקור — בני
חורין!).

— אפשר וועט זיין גענוג אַ בייטש קאַרעלען? — בעט זיך ביי
איהר דער פאָטער.

— פערעל, נישט קיין קאַרעלען! — זאָגט די טאָכטער פעסט.—
און נאָך מיט אַ גאָלדען פערמוואַרעל דערצו!

— זי וויל מיך מאַכען פאַר אַ קבצן! — זאָגט דער פאָטער,
שוין צום עולם רעדענדיג, און דער עולם שיסט אויס אַ געלעכטער
(פסח צום סדר מעג מען ביי איהם לאַכען אפילו הויך — בני
חורין!).

— אז דו וועסט זיך מיט מיר נאָך אַביסעל דינגען, — זאָגט
איהם די טאָכטער — וועל איך וועלען, אז דאָס פערמוואַרעל זאָל
זיין אַ בריליאַנטענעס.

די צערעמאָניע פון וואַשען זיך איז ביי איהם איינגעפיהרט, און ניט נאָר די דיענסטען, נאָר אַלע ווייבער — און זיין ווייב פער-דעלע און זיין טאָכטער צילה — בעראַרפּען אונטערטראָגען צום טיש די זילבערנע בעקען מיט די שניי-ווייסע האַנטיכער, בעדיענען די מאַנסבילען, די מלכים, די יוצאי מצרים.

עפענען די טהיר צו „שפּוך-חמתך“ — דאָס איז זיין כבוד, דאָס געהערט צו איהם אַליין. פאַר וואָס? אָט אזוי וויל ער, רב יאָסעלע ווינאָקור, און אָט אזוי איז ער זיך נוהג כל ימיו!

נאָך איין מנהג איז ביי איהם איינגעפיהרט פון יאָהרען — און דאָס מוז דורכגעמאַכט ווערען אַלע מאָל ביים ערשטען סדר, עס מעגען פאַלען שטיינער פונ'ם הימל. אָט אין וואָס דער דאָזיגער מנהג בעשטעהט:

נאָכ'ן ערשטען האַלבען סדר, אז עס קומט צו דער סעודה, און דער עולם האַלט אין רעכטען עסען, בעראַרפּען מען זעהען, מע זאָל זיך שטאַרק פעררעדען (פסח צום סדר מעגען אַלע ביי איהם רעדען — גבי'חורין!). יעדער מעג רעדען פון וואָס ער וויל, און ניט נאָר ער מעג, — ער בעדאָרף רעדען, און אויך דעם בעל-הבית, דעם מלך, בעראַרפּען פעררעדען, אזוי, אז ניט ער און ניט קיין נער זאָל בעמערקען, ווי רב יאָסעלע'ס טעכטערעל צילה גנב'עט זיך אונטער שטיילערהייט צום פאָטער פון הינטען, לעגט אַריין די האַנד אונטער'ן קישען פון דעם עסעכעט און גנב'עט אַרויס ביי איהם קונציג די האַלבע מצה — אפיקומן.

עס איז שווער צו זאָגען, צי דער פאָטער מאַכט זיך, אז ער זעהט ניט, צי ער זעהט טאָקי ניט, ווי די טאָכטער גנב'עט זיך הינטער זיינע פלייצעס און שלעפט ביי איהם דעם אפיקומן פון אונטער'ן קישען, — נאָר אז עס קומט פאַר'ן בענטשען, צום אנדערען האַלבען סדר, און עס האַלט ביים אויסטיילען דעם אפיקומן, און דער מלך טהוט זיך אַ האַפּ, אז ס'איז ניטאָ קיין סימן פון קיין אפיקומן, ווערד ער כלומר'שט ביז:

אלע אויגען קוקען אהין, וואו רב יאָסעלע'ס טעכטערעל זיצט. אלע זענען נייגיעריג צו הערען, וואָס וועט זי היינטיגס יאָהר פער-לאַנגען פון איהר פאָטער? — און זי, רב יאָסעלע'ס טעכטערעל, איז געוועסען דווקא רוהיג, ווי אלע מאָל, און פעסט ביי זיך, ווי אלע מאָל, אז זי וועט דאָס מאָל אויספיהרען, ווי אלע מאָל. נאָר עפּים האָט זי איצטיגס מאָל ניט געאייילט זיך און עפּים מאָדנע איבער-געקוקט זיך מיט'ן לעהרער, מיט הערש'בער דעם מלמד'ס זוהן, וואָס זיצט אַקוראַט אַקעגען איהר, און מע וואָלט געמעגט שווערען, אז אַ גרינג שמייכעלע האָט זיך בעוויזען אויף זייערע ביידענס פנימ'ער... נאָר ניין! עס האָט זיך נאָר אויסגעוויזען! ווי איז דאָס מעגליך? — רב יאָסעלע ווינאָקור'ס טעכטערעל און דער לעה-רער, הערש'בער דעם מלמד'ס זוהנדעל — א סמיכות הפרשה!...

נאָר אַט האָט זי זיך אויסגעדריעהט צום פאָטער, און באלד וועט מען שוין וויסען — און ווי איבערראַשט זענען געוואָרען אלע, און מעהר פון אלעמען דער פאָטער, אז די טאָכטער האָט איהם גע-ענטפערט, אז היינט קאָן זי ניט זאָגען, וואָס זי פערלאַנגט... דאָס וועט זי איהם ערשט קאָנען זאָגען שפעטער... דעם ערשטען טאָג חול-המועד...

— איצט פארלאַנג איך פון דיר, טאטע, נאָר איין זאך: זאָלסט מיר געבען דיין עהרען-וואָרט, אז דו וועסט מיר ניט אָפ-זאָגען...

רב יאָסעלע ווינאָקור האָט מיט אַ צופריעדען שמייכעלע, וואָס האָט זיך צעגאָסען איבער זיין שענער ברייטער באָרד, בעמראַכט דעם גאנצען עולם, ווי איינער רעדט: „געפעלט אײך אַ השגה פון רב יאָסעלע'ס טעכטערעל?“

און צו דער טאָכטער האָט ער אַ זאָג געגעבען:

— ווי קאָן איך דיר צוזאָגען אַ זאך, וואָס איך ווייס ניט? טאָמער בין איך גאָר ניט אימשטאַנד?...

רב יאָסעלע ווינאָקור האַפט זיך אָן ביים קאַפּ: „זי וויל איהם מאַכען פאַר איין אָנזעצער!“ דער עולם לאַכט נאָך העכער. דער פּאָטער לאַזט איהר נאָך, גיט זיך אונטער. די טאָכטער גיט אָפּ דעם אפיקומן — און דער אַנדערער האַלבער סדר געהט אוועק מיט דער אייגענער פייערליכקייט, וואָס דער ערשטער האַלבער סדר. און אַט אזוי אַלע יאָהר.

ענדע דריטער טייל.

פיערטער טייל.

דעם פסח, וואָס מיר בעשרייבען אַצינד, איז פאַרגעקומען מיט רב יאָסעלע'ס אפיקומן אַ שטיקעל פערענדערונג. דאָס הייסט, דער אפיקומן איז ביי איהם אַרויסגע'גנב'עט געוואָרען אזוי קונציג, ווי אַלע יאָהר, און, ווי אַלע יאָהר, האָט זיך רב יאָסעלע ווינאָקור אַ האַפּ געגעבען צום אַנדערען האַלבען סדר צום אפיקומן און אויס'גערופען: „ווער האָט דאָס אַוועקגע'גנב'עט דעם אפיקומן?“ האָט זיך ציילט אָנגערופען פון איהר אָרט, ווי אַלע מאָל:

— טאטע, דאָס האָב איך! וואָסטו מיר געבען פאַר'ן אפיקומן?

— וואָס פאַרלאַנגסטו? — האָט איהר געענטפערט דער פּאָטער, ווי אַלע מאָל, און געוואָרט, וואָס וועט זי זיך, אַשטייגער, הייסען קויפען, אז זי האָט שוין אַלסדינג? זי האָט שוין ציערונג אָהן אַ שיעור, און וויגרישנע בילעטען, און אַ פאַרטאָפּיאַנע, און אפילו אַ פערדעל איין אייגענעם האָט ער איהר ערשט פאַראַיאָהרען נאָך פסח געמוזט קויפען. אַ השגה פון אַ מיידעל — זיך גאָר הייסען קויפען אַ פערדעל, האַ-חא! דאָס קאָן נאָר רב יאָסעלע ווינאָקור'ס טעכ'טערעל, ווייטער קיינער ניט! אַך, ווי מע האָט זיך עס דעמאָלט אָנגעלאַכט!...

דער איינער איז געווען ניט קיין אנדערער, נאָר דער לעהרער, הערשבער דעם מלמד'ס זוהנדעל.

און דער פאָטער מיט דער טאָכטער האָבען זיך דערווייל נאָך עטליכע מאָל איבערגעשמועסט און איבערגעקוקט זיך, ווי צוויי שטארקע מענשען, גוטע פריינד, וואָס האַלטען ביים אַרויסגעהן איינס אַקעגען דאָס אנדערע מלחמה האַלטען. איטליכער פון די צוויי איז געשטאַנען פעסט אויף זיין פּאָזיציע: דער פאָטער האָט זיך געהאַלטען איינס — ער גיט ניט קיין תקיעת־כף. די טאָכטער האָט זיך געהאַלטען ביי איהרס — נישטאָ קיין אפיקומן!...

ס'איז שווער צו זאָגען, מיט וואָס דאָס וואָלט זיך געענדיגט, ווען עס שטעלט זיך ניט אַרויס דער לעהרער פאַר אַ מליץ־יושר און פאַר אַ פערמיטלער צווישען ביידע צדדים, אז „א מענטש, וואָס האָט אויף זיין לעבען קיין תקיעת־כף ניט געגעבען, איז נישט כראי, מע זאָל איהם צווינגען מיט נויט, ובפרט אזא מענטש, ווי רב יאָסעלע, וואָס זיין עהרען־וואָרט און נאָך פאַר ערות איז באמת אזוי גוט, ווי אַ תקיעת־כף“...

דאָס האָט געהאַט דעם זיעבעטען חן און געמאַכט דעם גרעסטען עפעקט. ערשטענס, זענען הערשבער דעם מלמד'ס זוהנ'ס אַקציעס אין דער דאָזיגער שטוב געשטיגען מיט אַ סך, אַ סך פּראָצענט, ובפרט אין די אויגען פון רב יאָסעלע ווינאָקור, וואָס האָטש ער איז אַ מענש פון סאַמע שטאַל און אַייזען, פון דעסטוועגען קאָן מען איהם, ווי כמעט אַלע מענשען פון דער גאַנצער וועלט, מיט אַ גוט וואָרט קויפען און פערקויפען. און צווייטענס, האָט דער גאַנצער עולם דערוועהן אויפ'ן בעל־הבית'ס באָרד אַ פרישען שמייכעל, און מע האָט פרייה אָפּגעאַטעמט. אגב איז שוין טאַקע געווען צייט אַ מאָל אויפצושטעהן פונ'ם סדר, וואָס האָט זיך איצטיגס מאָל פערצויגען העט־ווייט אין דער נאַכט אַריין.

— נו, געב איך דיר, טאטע, צוריק מיינן עהרען-וואָרט, אז איך וועל ניט פארלאנגען פון דיר אזעלכס, וואָס דו ביזט ניט אימשטאַנד...

דאָס פריהעריגע שמייכעלע האָט זיך נאָך ברייטער צעלעגט איבער זיין שענער באָרד און איבער'ן גאַנצען פנים. דאָס האָט בעדאַרפט בעדייטען: „וואָס זאָגט איהר אויף רב יאָסעלע'ס טעכערעל? זי באַדאַרף נישט געהן לייהען קיין ווערטער!“... און צו דער טאָכטער האָט ער אַ זאָג געגעבען:

— גוט. איך בין דיר מבטיח...

— ניין, טאטע, נישט „מבטיח“, נאָר דו גיסט מיר דיין עהרען-וואָרט...

— רב יאָסעלע ווינאָקור, אז ער זאָגט, ער איז „מבטיח“, איז אלץ איינס, וואָס איין אַנדערער זאָגט „עהרען-וואָרט“...

— ניין, טאטע, איך וויל, דו זאָלסט מיר פאַר אַט די אלע מענטשען געבען דיין עהרען-וואָרט, און טאָקי די האַנד „תקיעת-כף“...

דאָס פריהעריגע שמייכעלע איז אַראָפּ פון רב יאָסעלע'ס באָרד און איז פערשוואַנדען געוואָרען.

— רב יאָסעלע ווינאָקור האָט נאָך קיינמאָל קיינעם קיין תקיעת-כף נישט געגעבען און וועט נישט געבען...

— ווי באַלד אַזוי, איז נישטאָ קיין אפיקומן!...

דער עולם האָט נישט געוואוסט וואָס צו טהון: שמייכלען? — איז דער בעל-הבית צו ערנסט. זיין ערנסט? — איז דאָס צו אַ גרויסער שפּאַס. האָט מען אַראָפּגעלאָזט די אויגען אַראָפּ און גע-וואַרט, וואָס וועט דאָ זיין דער סוף? און דערווייל האָט קיינער נישט בעמערקט, אז איין מענטש, וואָס זיצט דאָ צווישען זיי ביי'ם סדר, איז ביי דעם דאָזיגען נסיון מיט אַ מאָל געוואָרען בלאַס און רויט און אלערליי קאָלירען, און די הענד האָבען איהם געציטערט...

די העכסטע, די גרעסטע און די שענסטע שדוכים, נאָר ער האָט נאָך
 ביז אַהער אפילו נישט אין זינען געהאַט קיין שדוך טהון. — זאָל
 ער נעמען פלוצים אין מיטען דרינען זיך פערבינדען מיט וועמען? —
 מיט הערשבער דעם מלמד! און נאָך וואו? — אָט דאָ טאַקי,
 אין דער דאָזיגער שטאָדט! ... סטייטש, סטייטש! איהם, רב יאָ-
 סעלע ווינאָקור, וואָס קיין מענש האָט נאָך נישט געוואָגט מיט
 איהם טרייבען קאטאָוועס, זאָל מען איהם אָפּטהון אזא שפּיצעל!
 אויסנאָרען ביי איהם זיין עהרען-וואָרט! ... און ווער? זיין גע-
 ליעבטע איין-און-איינציגע טאָכטער! אָ, זי ווייסט, דער זשאַנ-
 דאר, ביי וועמען זי האָט דאָס אַ וואָרט גענומען! רב יאָסעלע
 ווינאָקור האָט נאָך קיינמאָל זיין וואָרט נישט געבראַכען! ... און
 עס קומט איהם אויפ'ן זינען די געשיכטע פון בת יפתח, דאָרט
 איז אויך געווען אַ וואָרט, און נישט קיין וואָרט, נאָר אַ נדר...
 ניין, דאָ איז נאָר געווען אַ וואָרט, נישט קיין נדר! אַ וואָרט קאָן
 מען צוריק נעמען... ווי קאָן ער עס דערלאָזען אזא זאך, אזא שדוך,
 אזא כזיון? — היה לא תהיה! — דאָס וועט נישט זיין, סייידען
 דער טוידט! ... און צוריק אָבער דערמאָנט ער זיך: ער האָט
 דאָך פאָרט דאָס וואָרט געגעבען! און פאַר עדות, פאַר מענשען...
 און רב יאָסעלע ווינאָקור האָט דאָך נאָך קיינמאָל זיין וואָרט נישט
 געבראַכען! ... וואָס טהוט מען? רב יאָסעלע זאָל נישט מורא האָ-
 בען פאַר נאָט, פאַר שכר ועונש, פאַר המאבד עצמו לדעת, וואָלט
 ער זיך נאָר אַ מעשה אָנגעטהאָן! ...

ענדע פיערטער טייל.

ע פ י ל א ג.

נאָך מיט צוויי וואָכען פריהער פאַר שבת נאָך שבועות האָט
 רב יאָסעלע ווינאָקור אויפגעשטעלט ביי זיך אין זשידיוווסקע גרעבלי
 אַ שאלאַש אפּשר אויף טויזענד פאַרשויין, אַראָפּגעבראַכט פון שטאָדט

* * *

די ערשטע טעג פסח זענען איבערגעלאפן גארנישט צו בע-
 מערקען, ווי זיי לויפען אלע מאָל איבער, ווי עס לויפען, אייגענטליך,
 אלע טעג פון אַ גאנץ יאָהר, האָטש אפילו עס קאָן זיין, אז פאַר אַ
 פאַר מענשלעך פון דער דאָזיגער געשיכטע האָבען זיך די צוויי טעג
 געצויגען און געשלעפט זיך און אויסגעוויזען לאַנג, ווי דער אידי-
 שער גלות. נאָר ווי די מעשה איז, — די צוויי טעג פסח זענען אוועק,
 און דער ערשטער טאָג חול־המועד איז געקומען, און דער פאָטער
 האָט זיך גאנץ געמיטליך און גאנץ ברייטליך אַ זאָג געגעבען צו
 דער טאָכטער, האָלכ אין קאמאָוועס און האָלכ ערנסט: „נו, זשאַנ-
 דאָר, לאָמיר שוין וויסען, מיט וואָס האָסטו מיך היינטיגס יאָהר
 געשטראָפּט, חאָטאָ? — און — אוי, וואו נעם איך פאַרב אויף אָפּ-
 צומאָהלען רב יאָסעלע ווינאָקור'ס פנים, אז ער האָט דערהערט פון
 זיין טעכטערעל אַזאָ מין, וואָס האָט זיך איהם נישט גע'חלומ'ט.
 ניט איהם און ניט קיינעם ניט. הערט אַ מעשה: איהר פאַרלאַנג.
 זאָגט זי, באַשמעהט אין דעם, וואָס זי האָט לייעב, זאָגט זי, דעם
 לעהרער, הערש־בער דעם מלמד'ס זוהנדעל, און, זאָגט זי, דער לעה-
 רער, הערש־בער דעם מלמד'ס זוהנדעל, האָט לייעב זי, רב יאָסעלע
 ווינאָקור'ס טאָכטער צילה, און אז זיי האָבען זיך געגעבען, זאָגט זי,
 דאָס וואָרט, זיי זאָלען זיין חתן־כלה, און זי פאַרלאַנגט, זאָגט זי,
 פון איהם, פונ'ם פאָטער, הייסט עס, אז ניט פריהער און ניט שפּע-
 טער פון שבת נאָך שבועות זאָל זיין די חתונה!... דער גאנצער
 הויף האָט זיך שיער נישט איבערגעקעהרט! די גוראָלני איז שיער
 נישט חרוב געוואָרען! זשיריווסקע גרעבלי איז גענאָנגען האָדאָ-
 ראָם! רב יאָסעלע ווינאָקור האָט געארבייט מעשים! עס זענען
 געווען געשרייען, און קללות, און געוויינען, און טרערען — און וואָס
 איהר ווילט: וואָס הייסט, ער, רב יאָסעלע ווינאָקור, וואָס גאָט
 האָט איהם געבענטשט מיט קיין עין־הרע אַזאָ פערמעגען און מיט
 קיין עין־הרע אַזאָ טאָכטער, וואָס ער קאָן דערגרייכען מיט איהר

פון אלע געשעפטען, און אפילו פון דער געלער נאטעמטשאנקע מיט
 די ברענענדיגע שפאקעס — פון אלסדינג איבערגעשריבען פונקט
 א העלפט אויף זיין נאָמען — און ווער מיר שטודיערען? וואָס מיר
 דאָקטאָר? שוין לאַנג פֿערגעסען! ...
 רב יאָסעלע וויןאָקור האָט בעוויזען ווער ער איז און וואָס ער
 קאָן! ...

ע נ ד ע.

סארווערס און סארווערקעס און גלאט מענטשען. און מע האָט גע-
נומען באַקען און קאָכען און בראַטען און פרעגלען, צונרייטען זיך
צו דער חתונה, אלסדינג ביד רחבה — אין גרעסטען מאַסשטאַב.
אַ קלייניגקייט — רבי יאָסעלע ווינאָקור האָט דערלעבט חתונה מאַ-
כען זיין איין-און-איינציג טעכטערעל צילה? ! און אז עס איז גע-
קומען צו דער חופה, האָט ער אַראָפּגעבראַכט די בעסטע כליזמר
און די רבנים אלע פון שטאָדט און געפראָוועט אַ חתונה, וואָס
האָט געקלונגען די וועלט! און אַ סעודה אין שטאָדט פאר אַרעמע
לייט אחוץ. אזאַ סעודה, וואָס זינט די שטאָדט שטעהט, האָט זי
אַזעלכס ניט געזעהען און וועט ניט זעהן! און אַכט טאָג האָט מען
געהוילעט נאָך דער חתונה. אַכט טעג מיט אַכט נעכט. און מיט'ן
מחות, מיט הערשיבער דעם מלמד, האָט זיך רב יאָסעלע, ביי די
לחיים'ס, געקושט אפשר פופציג מאָל און אפשר הונדערט מאָל,
און אפשר נאָך מעהר. עס האָט דענן אַ שיעור געהאַט דאָס קושען
זיך, אז גאָט האָט איהם געהאַלפּען, ער האָט אזאַ מחותן, אזאַ
עהרליכען אידען, ווי רב הערשיבער? ...

און די מתנות, וואָס ער האָט עס אַביסעל צעשענקט אלע זיינע
מענטשען, און דווקא מיט דער ברייטער האַנד — לאָזען זיי גע-
דענקען, ווען זייער בעליהבית האָט חתונה געמאַכט זיין בתיחידה!
נאָר אויף צוויי פונקטען האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט שטאָל
און אייזען, און האָט געזאָגט, אז דאָ מוז ער אויספיהרען — עס
מענען פאַלען שטיינער פונ'ם הימעל:

(א) דעם מחותן, רב הערשיבער דעם מלמד, האָט ער געקויפט
אין שטאָדט איין איינפאַהר-הויז מיט אַ קאָמער פון תבואה אויף
צו פערדינגען — אונטערנעשמעלצט מיט אַ מוזמנ'ע פאַר טויזענט
דער און גע'פועל'ט, אז הערשיבער דער מלמד זאָל ווערען אויס
הערשיבער דער מלמד, נאָר גלאַט רב הערשיבער.

(ב) דעם איידעם, רב הערשיבער'ס זוהן, האָט ער איבערגעגעבען
אַ העלפט פון דער גוראָלני און פונ'ם הויף און פון די סקלאָדען און

דוד מלך ישראל

א בילד לכבוד שמחת-תורה.

געשריבען אין יאָהר 1904

דוד מלך ישראל

א ק ו ר צ ע ה ק ד מ ה.

אלטע בילדער פון פארצייטען! שמעהט אויף, זייט מוחל, פון אייערע קברים, איהר זענט שוין לאנג אפגעשטארבען פאר אונזער יוגענד. איין עבירה. די צייט שמעהט ניט. בילדער בייטען זיך. איין דור טרייבט דעם אנדערען. אונזערע קינדער וועלען פון אייך ניט וויסען. אינאיינעם מיט מיר וועט איהר אוועק אין קבר, פערפאלען ווערען אפשר אויף אייביג. גלייך ווי איהר זענט גאר קיין מאָל אויף דער וועלט ניט געוועזען. שמעהט אויף, שמעהט אויף, לאָם איך אייך איין מאָל האָטש דורכפיהרען פאַרביי זייערע אויגען. לאָזען זיי אייך אָנסוקען, אונזערע קינדער, און לאָזען זיי דערצעהלען דעם דור, אז ס'איז געווען אַמאָל ביי אונז אַזעלכע, ווי איהר, אז איהר זענט חלילה ניט קיין אויסגעטראַכטע פונ'ם קאַפּ, אז איהר האָט אַמאָל געלעבט אויף דער וועלט און אז זיי קעהרען זיך אָן מיט אייך גאַנץ נאָהענטע קרובים, — אייערע אייגענע אור-אויניקלעך...

ק א פ י ט ע ל א.

שטארק געקרייזעלטע כאָרד און פאות, ווייס ווי געפאלענער שניי, אַ נאָפּאלעאָנע (א פאַרצייטיגער מין היטעל) אויפ'ן קאַפּ, אַ לאַנגער גראַבער שמעקען אין די הענד מיט אַ ביינערנע האַלקע,

איד פון אפשר הונדערט יאָהר און איידער ער האָט זיך פערנומען מיט צענויפקלויבען קוילעטש פאַר די אָרעמע אַרעסטאַנטען, וואָס אין טורמע? — דאָס ווייסט קיינער ניט ביי אונז.

פון וואָס לעבט דער אַלטער דוד? וואו האַלט ער זיך אויף? וויפיעל יאָהר איז ער אַלט? וואו זענען זיינע קינדער און אייניקלעך? — דאָס ווייסט קיינער ניט ביי אונז. ס'איז אַ סוד פאַר דער וועלט. עס איז נישטאָ פשוט דער מענטש, וואָס זאָל געדענקען, און ביי איהם אַליין אז איהר וועט פרעגען, וועט ער אייך ניט ענטפערען. פרובט זיך גאָר ניט, איהר וועט ערגער מאַכען: וואָרום מיט איהם אז איהר וועט זיך אַריינלאָזען אין אַ לאַנגען שמועס, וועט ער אייך בעטען, איהר זאָלט עפּים שענקען פאַר זיינע אָרעמע אידישע אַרעסטאַנטען, וואָס אין טורמע, און פון וואָס איהר זאָלט מיט איהם ניט רעדען, אויף זיינע אַרעסטאַנטען מוזט איהר אַרויף!

— רב דאָדי! וואו האָט איהר גענעכטיגט היינטיגע נאַכט?
— געלויבט דער אויבערשטער, אַבי ניט אין טורמע. האָט איהר ניט עפּים איין אַלטען בנדר פאַר מיינע אַרעסטאַנטען?
— רב דאָדי! וואו זענען אַהינגעקומען אייערע קינדער מיט אַלע אייניקלעך אייערע?

— געלויבט דער אויבערשטער, צעקראַכען זיך דער אַהער, דער אַהין, צעשפּרייט איבער אַלע זיעבען ימים. אַנדערע זענען גע- שטאָרבען, אַנדערע לעבען. ווי אזוי זיי לעבען, גוט, שלעכט, — אַבי ניט חלילה אין טורמע. געפינט זיך ניט ביי אַיך, מחילה, אַ פאַר אַלטע תּחתונים פאַר מיינע אַרעסטאַנטען?

— רב דאָדי! וויפיעל זענט איהר אַלט ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר?

— געלויבט דער אויבערשטער, נישט קיין יונגערמאַן, לאָז אייך גאָט געבען ניט ווינציגער יאָהרען, גאָר מעהר מזל, און דער עיקר, איהר זאָלט ניט וויסען פון קיין טורמע כל זמן איהר וועט לעבען.

א זאט אויף די פלייצעס. איינגעכויגען בין צו דער ערד, געהט
ער אלע ערב שבת און אלע ערב יום-טוב פון שטוב צו שטוב צע-
נויפנעמען קוילעטש פאר די אָרעמע אידישע אַרעסטאַנטען, וואָס
אין טורמע.

דאָס איז דער אַלטער דאָדי, אָדער „דוד מלך ישראל“, וואָס
איז אַלט אפשר הונדערט יאָהר. אַלע קענען איהם, אַלע ווייסען
שוין וואָס ער וויל: ער וויל קוילעטש פאר זיינע אָרעמע אַרעס-
טאַנטען, וואָס אין טורמע. קיינער דינגט זיך ניט מיט איהם.
ווער עס האָט און ווער עס וויל — דער ניט; ווער עס האָט ניט
און וויל ניט — דער ניט ניט. דער אַלטער דאָדי וועט נישט האָ-
בען קיין פאַראַיבעל. וואָרום אז אַלע וועלען האָבען וואָס צו
געבען און אַלע זאָלען וועלען געבען, היינט ווער וועט נעמען?
און אז ס'וועט ניט זיין ווער ס'זאָל געבען און ווער ס'זאָל נעמען,
פון וואַנען-זשע וועט זיך נעמען רחמנות און צדקה און מעשים
טובים אויף דער וועלט? אויף וואָס זשע וועט מען דאַרפֿען דאָס
עולם-הבא מיט'ן גן-עדן? און אז ס'וועט ניט זיין קיין עולם-הבא
מיט קיין גן-עדן, וואָס זשע וועט מען טהון מיט די צדיקים אויף
יענער וועלט?...

אַט אזוי פלעגט חקירה'ן דער אַלטער דאָדי. ער איז געגאַנגען
מיט דעם גאַנג, אז ווי דער אויבערשטער פיהרט, אזוי איז גוט:
עס בעדאַרפען זיין אזעלכע וואָס געבען און אזעלכע וואָס
נעמען, אזעלכע וואָס האָבען און אזעלכע וואָס האָבען
ניט, אזעלכע וואָס זיצען אין טורמע און אזעלכע וואָס זאָרגען זיך
פון זייערמוועגען און קלויבען אַלע ערב שבת און ערב יום-טוב
קוילעטש פון זייער כבוד וועגען.

ק א פ י ט ע ל ב.

ווער איז געווען דער אַלטער דאָדי, אָדער דער דוד מלך ישראל,
און וואָס איז ער געווען פריהער, איידער ער איז געווען איין אַלטער

- שרייט זשע, אידישע קינדער, מיט'ן שענעם ניגון: דוד
מלך ישראל חי וקיים!
- דוד מלך ישראל חי וקיים מע-ע-ע!!!
נאך אמאל:
- צאן קדשים!
מע-ע-ע!
- ווער געהט מיט אייך?
— אונזער מלך דוד, מע-ע-ע!
- ווי אזוי רופט מען איהם?
— דוד מלך ישראל, מע-ע-ע!
- שרייט-זשע, אידישע קינדער, מיט'ן שענעם ניגון: דוד
מלך ישראל חי וקיים!
- דוד מלך ישראל חי וקיים מע-ע-ע!!!
- צו די קינדער שטעהען-צו נאך קינדער, די קאוואלקאדע
וואכסט, דער עולם, וואס געהט נאך, ווערד אלע מאל גרעסער,
דאס קול ווערד אלע מאל שטארקער און רינגעלט ארום דאס גאנ-
צע שטעדטעל. ביי יעדער סוכה שטעלט זיך אפ דוד מלך ישראל.
בעליבתים טראגען איהם אונטער א ביסעל לחיים. ווייבער זענען
איהם מכבד מיט לעקאך פונ'ם פארמוך. דאס ביסעל לחיים טרינקט
ער אויס, און דעם לעקאך צעטיילט ער צווישען קליינווארג, רופט
אויס מיט א ניגון:
- צאן קדשים!
מע-ע-ע!
- וואס האלט איך דא?
— לעקאך, מע-ע-ע!
- וואסער א ברכה מאכט מען איבער דעם?
— מזונות, מע-ע-ע!
- זאגט זשע מיר איצטער, ווער געהט מיט אייך?
— אונזער מלך דוד, מע-ע-ע!

געפינט זיך ניט ביי אייך א פאָר אַלטע צעריסענע שטיוועל פאַר
מיינע אַרעסטאַנטען?

אַט דאָס איז געווען דער אַלטער דאָדי, אָדער דוד מלך ישראל.

ק א פ י ט ע ל ג .

פאַר וואָס זשע האָט מען איהם גערופען דוד מלך ישראל?
דערפאַר, וואָס איין מאָל אין יאָהר איז ער געווען אַ מלך, אַ
מלך ביי אידישע קינדער, און דאָס איינע מאָל איז געווען דער טאָג
פון שמחת-תורה.

קומט שמחת-תורה — איז ניט צו דערקענען דעם אַלטען דאָדי'ן.
דער רוקען אויסגעגלייכט, די באָרד און פאות אויסגעקעמט, די
נאַפּאַלעאָנקע איבערגעקעהרט אויף דער לינקער זייט, דער ברייטער
ווייסער קאַלנער אויסגעגלעט, אָהן דעם שטעקען, אָהן דעם זאַק —
ס'איז גאָר נישט דער דאָדי. דאָס פנים שיינט, די אויגען גלאַנצען.
גענומען לכבוד יום-טוב אַ ביסעל באָנפען, איז דער אַלטער דאָדי
גאָר איין אנדער מענש מיט איין אנדער נשמה — אַ לעבעדיגע,
אַ פרעהליכע נשמה.

צענויפגענומען קליינווארג, יונגלעך פון אַלע שוהלען, און אויס-
געשטעלט זיי שורות-זויז אַרום און אַרום זיך, געהט ער, דער אַלטער
דאָדי, אין מיטען, די הענט אַרויף צום הימעל, און זינגט אויף אַ
קול:

— צאן קדשים!

ענטפערט איהם קליינווארג:

— מע-ע!

— ווער געהט מיט אייך?

— אונזער מלך דוד, מע-ע!

— ווי אזוי רופט מען איהם?

— דוד מלך ישראל, מע-ע!

חדרים שוין לאנג צעלאָזט און מיט פאלשע אסיגנאציעס האַנדעלט ביי אונז קיינער נישט, היינט וועמען הערען מיר?

האַט איהם אָבער גאָט צוגעשיקט אַ געשעפט: סוכות! ס'איז איהם נישט געפעלען, פערשטעהט איהר מיר, ווי די אידען בויען זייערע סוכות. ס'איז, זאָגט ער, מסוכן קעגען טאָמער מאַכט זיך אַ שרפה. איהר פערשטעהט אַ משל? טויענדער יאָהרען ויצען אידען אין סוכות און האָבען קיין מורא נישט פאַר קיין זאך, און פלוצים גאָר נאָט אייך אַ שרפה!

— בכך, וואָס־זשע ווילסט דו, פרייץ?

— וויל איך, זאָגט ער, איהר זאָלט בויען אייערע סוכות נישט

אזוי, גאָר אזוי און אזוי.

האַט מען דאָך איהם געהערט מסתמא, ווי המן דעם גרייגער, און מע האָט זיך געשטעלט בויען די סוכות דוקא אזוי, נישט אזוי און אזוי. האָט אָנגעשמעקט דער אָדון און האָט זיי מחילה צע-וואָרפען.

האַט מען געשיקט צו איהם אַ דעפוטאציע: „אדוני פרייץ! ווי איז שייך סוכות אָהן אַ סוכה?“ האָט ער געזאָגט: „איין מאָל ניין!“ און געה שריי חי וקיים, אז טאָמער שפאַרט איהר זיך איין, איז גאָר „ס'קודעווא!“...

בקיצור, וואָס זאָלט איהר קלערען, מען איז גוט פערשוואַרצט געוואָרען, מע האָט זיך בערגאָבען נייען איילען, זיך בעזעצט עטליכע משפחות אין איין סוכה און געציטערט אימת־מות, טאָמער, אַ קשיא אויף אַ מעשה?... גאָר דער אויבערשטער האָט רחמנות געהאַט, ס'זענען איבערגעלאָפּען די זיעבען טעג סוכות גלאַט, אומ־זיסטיגע פחדים, ביז ס'איז געקומען דער אַכטער טאָג יום־טוב, שמחת־תורה.

ק א פ י ט ע ל ה .

און אז ס'איז געקומען דער אַכטער טאָג יום־טוב, שמחת־תורה,

איז דער אַלטער דאָדי אַרויס מיט דער חברה קונדיסים אויפ'ן

— ווי אזוי רופט מען איהם?

— דוד מלך ישראל, מע-ע!

— שרייט-זשע, אידישע קינדער, מיט'ן שענעם ניגון: דוד!

מלך! ישראל! חיל וקיים!

— דוד! מלך! ישראל! חיל וקיים! מע-ע!!!

ק א פ י ט ע ל ד.

דאכט זיך, אין פלוג, וועמען געהט דאס אן און וועמען קאן עס שאַדען, אז איין אלטער מאן פון אפשר הונדערט יאָהר נעמט איין מאָל אין יאָהר, שמחת-תורה, א ביסעל בראַנפּען, ווערד פרעה-ליך און פערשטעלט זיך פאַר אַ מלך, און יונגלעך קונדייסים לוי-פען איהם נאָך און מעקען, ווי די קליינע ציעגעלעך: מע-ע! בעראַרף זיך אָבער טרעפּען אזא מעשה:

סאַמע סליחות-צייט האָט מען אַראָפּגעשיקט צו אונז אין שטער-טעל איינעם אַ נייעם אָדון (יענער איז מת געוואָרען). ווי גע-וועהנליך, אַ נייער אָדון, האָט ער אַרויסגעוויזען נייע תנועות, נייע גענג, היינו: ערשטענס, האָט מען געזאָגט אויף איהם, אז ער איז אַ איש-אמת, נאָר צו פיעל אַ איש-אמת. דערטאַפט אַ אידען, איז באַלד: „ס'קודעווא?" דאָס הייסט: „מה שמכם? פון וואָ-נען איז אַ איד?" ... צווייטענס, נעמט ער ניט, אָבער לחלוטין נישט; ניט קיין מטבע און ניט קיין שוה-כסף; אז מע שמועסט אַ נקי-כפים'ניק! אַוראי איז אַרויס אַ קלאַנג איבער'ן גאַנצען שטערטעל: שלעכט! אַ רשע! אַ המן! ...

כך הוה. אויף מאָרגען אין דער פריה איז ער שוין אַרויסגע-גאַנגען אין שטאָרט. דורכגעלאָפּען דעם מאַרק, אויסגעקוקט אלע קלייטען מיט אלע יאָטקעס, אַ שמעק געטהאָן דעם שוה-להויה, גע-וואָלט בעקענען זיך מיט'ן ריח... נאָר, משטיינס געזאָגט, וואָס האָט ער געקאָנט מאַכען ביי אונז בין הומנים, אז די מלמדים האָבען די

און די צאן קדשים האָבען ניט אויפגעהערט צו שרייען „מע-ע-ע!“ —
 ביז דעם אָדון איז, אַפּנים, נמאס געוואָרען די מעשה, האָט ער די
 חברה קליינוואַרג צעטריבען און דעם אַלטען דוד מלך ישראל האָט
 ער אַ נעם געטהאָן אויפ'ן צימבעל, ווי זיין שטייגער איז: „ס'קור
 דעוואַ!“ האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז דער אַלטער מלך פון ישראל
 ווייסט אַליין אויך ניט ס'קודעוואַ — פון וואַנען ער איז... האָט
 ער איהם אָפּגעשיקט מחילה גלייך אַהין, אין טורמע אַריין, צו זיינע
 „אַרעמע אַרעסטאַנטען“...

— דאָרטען, האָט ער געזאָגט, וועט ער זיך אויסניכטערען, דער
 אַלטער שכור...

* * *

אויף איבער אַ יאָהר סוכות זענען אידען געזעסען אין זייערע
 סוכות, ווי אַלע יאָהר. שמחת-תורה האָבען אידען געהוילעט, ווי
 אַלע יאָהר. נאָר איין זאך האָט געפּעהלט: מע האָט נישט בעגער-
 גענט אין ערגיץ דעם אַלטען „דוד מלך ישראל“. מע האָט נישט
 געהערט, ער זאָל זינגען: „צאן קדשים“, און די „צאן קדשים“
 זאָלען איהם ענטפערען:

— מע-ע-ע!!!

שוהל-הויף און האָט אויסגערופען אויף אַ קול, ווי זיין שטייגער איז:

— צאן קדשים!

האָבען איהם די צאן קדשים געענטפערט:

— מע-ע!

פֿלוצים וואַכסט-אויס ווי פון אונטער דער ערד דער אָדון און בעטראַכט די דאָזיגע שענע סצענע שטאַרק פֿערוואַנדערט. משמעות, ער זעהט דאָס ערשטע מאָל אזאָ קאָמעדיע. דער אַלטער דאָדי האָט, אַפנים, ווינציג-וואָס זיך איבערגעשראָקען פֿאַר'ן נייעם אָדון, טהוט ער זיך זיינס און שניידט ווייטער:

— זאָגט זשע מיר, אידישע קינדער, ווער געהט מיט אייך?

— אונזער מלך דוד, מע-ע!

— ווי אזוי רופט מען איהם?

— דוד מלך ישראל, מע-ע!

— שרייט זשע, אידישע קינדער, מיט'ן שענעם ניגון: דוד!

מלך! ישראל! חי! וק-יים!

— דוד! מלך! ישראל! חי! וקיים!

האָט דער אָדון געבעטען, מע זאָל איהם געבען צו פֿערשטעהן, וואָס דאָס בעדייט, ווער איז דער אַלטער און וואָס זינגט דאָס קליינזאָרג?

האָט זיך אַרויסגעשטעלט רב שעפּסיל דער מלמד, וואָס האָט געהאַט אַ שען הענטעל צום שרייבען רוקיש; די פּאות האָט ער פֿערקאַטשעט אַרונטער די אויגערען, און איז אַרויס פֿאַר אַ טאַל-מאַטש:

— ווין צאָר זשידייווסקי דאָוויד, אַ וואָני יעוואָ חלָאָפּי...

האָט זיך דער אָדון געחאַפּט מיט ביידע הענד ביי די זייטען און האָט זיך צעלאַכט. ווי אזוי, מיינט איהר, געלאַכט? ממש שיער ניט צעזעצט און צעשפרונגען געוואָרען פֿאַר געלעכטער. און דוד דער מלך ישראל האָט ניט אויפֿגעהערט צו זינגען „צאן קדשים!“

וואס איז חנוכה?

געשריבען אין יאָהר 1901

וואס איז חנוכה?

ПО СЛУЧАЮ ХАНУКО
имѣемъ честь
покорнѣйше просить Васъ
на чашку чаю

אָט אזא מין קארטעל האָב איך געטראָפּען ביי זיך אויפ'ן טיש
היינטיגען חנוכה פון מיינעם אַ גוטען בעקאנטען, איין אויפגעקור-
מענעם, פרישגעבאָקענעם גביר, פֿלאַטאַן פֿאַנמאַלאַנאַ-
וויטשלאַקשענמאַפֿאָוו.
מילא, דעם פֿשט פון די ווערטער „נאַטשאַשקו טשאַיו“ פער-
שטעהט דאָך יעדער איינציגער גאַנץ גוט: א „ווינט“, א „פרעפּע-
ראַנס“, א „זעכס און זעכציג“, איין „אַקע“, אָדער א „סטוקעלִקע“...
נאָר דער „פּאַסלִוטשאַיו חנוכה“ — וואָס לאָזט ער מיך דאָ הערען?
וואָס פאַר אַ מחותן איז חנוכה מיט א „טשאַשקע טשאַיו“? וואָס
פאַר אַ מחותן איז פֿלאַטאַן פֿאַנמאַלאַנאַוויטש מיט חנוכה, אז
דאוונען געהט ער שוין היינט נאָר איין מאָל אין יאָהר, אי דאָס —
אין באַרשִׁוהל, אין שטוב הערט מען שוין נישט ביי איהם אַ אידיש
וואָרט — איבער דער באַננע, די באַננע זאָל חלילה ניט לאַכען, און
„ציוניסטען“ האָט ער פיינט, קאָן נישט הערען דעם נאָמען זייערען?

הקיצור, איך האָב מיך פֿעררערט פֿון עסענוואָרג און האָב פֿער-
געסען, אז איך האָב בעקומען איין איינלאָדונג פֿון פֿלאַטאָן פֿאַנ-
טאַלאַנאָויטש „פֿאַ סלומשאַו חנוכה נאָ טשאַשקו טשאַו“...

אַנגעקלונגען ביי דער טהיר און אַריינגעקומען אין שטוב אַרײַן.
האַט מיר אַ זעץ געטהאָן אין פֿנים אַרײַן אַ ליכטיגקײט מיט אַ
וואַרעמקײט מיט אַ הױהאָ פֿון די געסט. און עס האָט זיך געלאָזט
הערען דאָס בעקאַנטע וואָרט: „פֿאַסס!“ אַקעגען מיר איז אַרויס-
געקומען דער בעל־הבית אַלײַן. גוט געפֿאַקט, מיט אַ בײַכעל און
מיט אַ ליסינע און מיט אַ פֿרײַנדליך שמײַכעל, וואָס איז אָנגע-
גרייט נאָך פֿון פֿריהער לכבוד די געסט. איך האָב מיך ניט גע-
קאַנט אײַנהאַלטען און האָב איהם אַ פֿרעג געטהאָן טאַקי דאָ אױפֿן
אַרט:

— זאָגט מיר, איך בעט אײך, מײַן לײַבסטער פֿלאַטאָן פֿאַנטאַ-
לאַנאָויטש, וואָס איז אײך עפֿים אױסגעקומען פֿלוצים „לכבוד
חנוכה“?

— פֿרעגט מיך עפֿים גרינגערס. — מאַכט ער צו מיר און
נעמט מיך אונטער דער האַנד, ווי אַ מחותן פֿון חתן'ס צו, און
פֿיהרט מיך צו צו דער מאַדאָם לאַקשענטאָפֿאַוו, און אַלײַן גלײַכשט
ער זיך אױס פֿון מײַנע הענד.

די מאַדאָם לאַקשענטאָפֿאַוו, פֿאַנטאַמינאַ פֿאַנטע-
לעמאַנאָוואַ, אױך אַ היבשע שטיק, אָנגעטהאָן אין גאַלע
זיידענס, אײַנגעטונקען אין בריליאַנטען, צו פינף־זעכס רינגען אױף
איטליכען פינגער, ווי אַ שאַנסאַנעטע זינגערין, האָט מיך בעגעגענט
מיט זעהר אַ זיס שמײַכעלע: אײַנס פֿון די שמײַכעלעך, וואָס
ס'איז בײַ איהר צו קריגען צו יעדער צײַט. זי איז געזעסען בײַ
אַ גרויסאַרטיגען סאַמאָוואַר און צעגאָסען טײַ אין די גלעזער מיט
אַ מאָס, גלײַך ווי מע צעגיסט קרײַטער אױף אַ רפואה. אױפֿן
גרויסען שען־אױסגעבעמען טיש שמעהען אױסגעשטעלט גרויסע

— וואָס האָט איהר צו זיי? — האָב איך איהם אַ מאָל אַ
פרעג געטהאָן אויף אַ ציקאוועסט. — וואָס האָבען זיי אייך אַזעלכס
געטהאָן. די ציוניסטען?

— ציוניסטען? — איך בעט אייך, דערמאנט מיר נישט דעם
נאָמען זייערען! איך... איך... איך האָב זיי פיינט! איהר מיינט
מחמת וואָס? מחמת איך האָב פיינט אַ אידען? חלילה וחס!
אדרבה, ביי מיר אַ איד איז דוקא מיט'ן גרעסטען כבוד; האָטש
אפילו אונזערע אידעלעך, צווישען אונז רעדענדיג... נאָר נישט...
ווי זאָגט איהר, האָט אַ פאָרשקע... נאָר אין שטוב ביי מיר האָב
איך ליעב, ס'זאָל זיין אידיש: פסח — מצה, סוכות — פירעשקעס
מיט האָניג, פורים — דאָס, ווי אזוי הייסט דאָס? המנ'טאָשען,
טייגלעך, פארפּעל, מאָהינדלעך, קישעלעך און די אַלע איבעריגע
נומע זאָכען... — אזוי זאָגט צו מיר פלאַטאָן פאנטאָלאָגאָויטש און
בעלעקט זיך אַזש.

נאָך אַ סך זאָכען איז פלאַטאָן פאנטאָלאָגאָויטשען פערבליבען
פונ'ם אידישקייט, וואָס ער קאָן זיך מיט דעם ניט צעשיידען,
למשל: פיש געפּעפּערטע מיט חריין, „פעטשאַ“ מיט געטריקענטע
גענעצלעך מיט קנאָבעל, פליישיגע קרעפּלעך צו דער יוך — דאָס
וואָלט ער אַ בעל'ן געווען אַלע מאָג, און אַ אידיש ראָסעלפליישעל
מיט לעבערלעך און מיט פּופיקלעך — דאָס חיות! ער וואָלט מוחל
געווען צעהן בעפּשטעקסען פאר איין אידיש העלזעל, מיט מעהל
אָננעפילט און מיט אַ פאָדעם פערנייהט. ער וואָלט אַוועקגעגעבען
פופּצעהן קאָמפּאָסטען פאר איין אידישען צימעס מיט מייערען, גוט
געבראָזשעט, מיט מעהל פערפּראָוועט, און אַ שטיקעל ברוסט זאָל
זיין דערביי; דאָס שטיקעל ברוסט אַז מע פּעפּערט צו, איז דאָך
אַ כּפרה אַלע מאָדנע פליישען מיט די היינטיגע וואָרסטען מיט
די וואָרשעווער שינקען, וואָס אידען מוטשען זיך, זיי ווילען ס'זאָל
האָבען אַ אידישען טעם און אַ פנים פון חזיר...

אָהן אַ שעור. איהר קאַנט, חלילה, אַ נעם טהון נישט מיט דעם לעפעל, וואָס מע דאַרף, און נישט אין יענעם שעלעכעל, וואָס מע דאַרף, פּערגיסען און אַנאַרבייטען אַ חתונה — וואָס טויג עס אייך? איהר ווילט אַ שטיקעל לעקאַך מיט איינגעמאַכטס? — וועט איהר עסען אין דער היים. דאָ מוזט איהר טרינקען אַ קאַלט גלאָז טיי, ביטער ווי גאַל, זיצען אין געהאַקטע וואונדען און שמייכלען, גלייך ווי ס'איז אייך גוט ווי די וועלט.

— ווי אזוי טרינקט איהר טיי — מיט לימענע, צי אָהן לימענע? — פרעגט מיר פאַנטאַמינאַ פאַנטעלעמאַנאָוונאַ מיט אַ זיס שמייכלעל, — איינס פון יענע שמייכלעך, וואָס איז ביי איהר צו קריגען צו יעדער צייט, און וואָרפט מיר אַריין אַ שטיקעל לימענע אין גלאָז, בכדי די טיי זאָל זיין, אַפּנים, נאָך ביטערער. אַקעגען מיר, ביי'ם טיש, זיצט אַ יונגערמאַן מיט אַ ריהרעוודיג פנים און מיט גילדענע ברילען, וואָס קאַנען זיך ניט האַלטען ביי איהם אויף דער נאָז, נישט מחמת די נאָז איז דערצו נישט מסוגל, נאָר מחמת דער יונגערמאַן אליין זיצט נישט איין אויף קיין אָרט; אַז ער רעדט, רעדט ער נישט נאָר מיט הענד — מיט אַלע אברים. עס ווייזט אויס, אַז מיט מיין אַריינקומען האָב איך זיי איבערגעשלאָגן גען אין מיטען אַ שמועס, וואָרום אַז איך האָב מיר אַנידערגעזעצט צו דער טיי, האָט דער יונגערמאַן מיט די ברילען אויף דער נאָז אַנגערופען זיך צו דער מאַדאַם:

— וואָס זשע איז פאַרט אַזעלכס, אייגענטליך, חנוכה?

— איך זאָג דאָך אייך, אַז חנוכה איז אַזאַ יום-טוב, וואָס... וואָס מע רופט איהם חנוכה... שא, אָט וועלען מיר פרעגען ביי זיי; זיי קעהרען וויסען אַקוראַט.

אזוי זאָגט צו איהם פאַנטאַמינאַ פאַנטעלעמאַנאָוונאַ, אַנווייזענדיג אויף מיר, און טהוט זיך אַ חאַפּ:

— פאַרדאָן! איך האָב נאָר פאַרגעסען, אַז איהר זענט נאָך נישט באַקאַנט. ס'אָל אַ מאָן נאָ אומאָוויטש שלום-

הויכע פיראמידען, מאַרטען אַזעלכע, וואָס אַז מע טהוט אַ קוק אויף זיי, פערשטעהט מען, אַז זיי זענען געמאַכט געוואָרען נישט אויף צו עסען; איהר ווייסט אפילו ניט, פון וואָנען, ווי אַרום הויבט מען זיי אָן צו עסען? איהר וועט דאָך ניט אויפשטעהן אין מיטען דרינען, האַפּען אַ מעסער, צי אַ גאַפּעל, און אומוואָלגערען אַזאַ מאַכנע, אַזאַ בוידעם! וואָס פאַר אַ פנים וועט איהר האָבען נאָכדעם ביי זיך אַליין, אַז איהר וועט צעוואָלגערען דעם דאָזיגען בוידעם און צעניסען דעם קרעם אויפ'ן טישטוך? די מאַדאם וועט אייך דווקא זאָגען מיט אַ שמייכלעך: „ניטשעוואָ, עס מאַכט נישט אויס!“ נאָר איהר דאַרפט שוין פערשטעהן וואָס דער „ניטשעוואָ“ בעדייט... גלייכער, זאָג איך אייך, איהר זאָלט בעסער נישט נאָכגעבען דעם יצירהרע; מע האָט אַנידערגעשטעלט אַ טאָרט — לאָז ער שטעהן געזונדערהייר!... דאָס אייגענע איז מיט די באַרען, מיט די עפּעל און מיט די מאַראַנצען. איהר זעהט, דאַכט זיך, פאַר אייערע אויגען אַ גאַנצען אוצר מיט באַרען, מיט עפּעל און מיט מאַראַנצען; נאָר לאָז זיך אייך ניט גלוסטען! זיי ליגען אַזוי קונציג אויסגעלעגט: אַ שורה עפּעל, אַ שורה באַרען, אַ שורה מאַראַנצען, אַרומגעלעגט ביי די זייטען מיט קאָנפעקטען. דאָזיגקעס און טייטלען, נאָר אַזוי ממזר'יש, אַז אויב איהר ווילט אַרויסבעקומען, למשל, אַ באַר, אָדער איין עפּעל, מוזט איהר אָנ-ריהרען אַלע איבעריגע שכנים — און עס הויבען אָן פאַלען און שפּרינגען אויפ'ן טיש, און פונ'ם טיש אויף דער ערד, איין עפּעל נאָכ'ן אַנדערען, איין מאַראַנץ נאָך דער אַנדערער, — דעמאָלט, עס זאָל זיך אייך עפענען אַ גרוב, וואָלט איהר, דאַכט זיך, בעסער אין דער ערד אַריין, איידער נאָכלויפּען צענויפקלויבען די עפּעל, וואָס קאָטשען זיך אונטער'ן טיש!... דאָס אייגענע איז מיט'ן אייגענע-מאַכטס און מיט די אַלע איבעריגע זיסע זאַכען, וואָס שטעהען אויסגעשטעלט אויפ'ן טיש. קוקט נישט, וואָס ס'איז צוגעגרייט געוואָרען טעלערלעך, מיט שעלעכלעך, מיט לעפעלעך, מיט געפעלעך

גרויסארטיגער ליכטיגער זאל אַרײַן. די לאַמפּען ברענען; די גרינע טישלעך זענען בעזעצט מיט אלערליי פאַרשוינען, צום מיינס-טען, מיט קיילעכניגע ווייסע גלאַנצענדיגע ליסינעס; די גלאַנצענדיגע ליסינעס שפּיעגלען זיך אָפּ אין די הויכע שענע שפּיעגלען; עס הערט זיך אַ הויז, אַ גערעדעריי פון אַ סך מילער, נאָר מעהר פון אלץ לאָזט זיך הערען דאָס וואָרט „פאַסס!“

מיר הויבען אָן שפּאַציערען פון איין טישעל צום אנדערען. מען איז שטאַרק בעשעפטיגט און שטאַרק אויפגעטראָגען איינס אויף דאָס אנדערע פאַר אַ שלעכטען גאנג. דער האָט טענות, דער פערענטפערט זיך; דער בייט זיך מיט די ערמער, דער טאַשט קאָרטען גיך-גיד, מע האָט קיין צייט ניט, גלייך ווי אַט באַלד וועט מען קלינגען דאָס דריטע מאָל און מע וועט חלילה עפּיס פערשפּעטיגען. מיר געהען צו צו אַ טישעל, וואו פיער בעיאָהרענמע מענשען, אלע מיט ווייסע קיילעכניגע גלאַנצענדיגע ליסינעס, שפּיעלען אין „ווינט“. אָפּגעענטפערט מיר אויף מיין „גוטען אָווענד“ מיט אַ גרינגען שאַקעל מיט'ן קאָפּ, געבען זיי יאָנטעוואָזען איט-ליכער בעזונדער צו צוויי פינגער, און יאָנטעוואָזען איז זיך מיישב, וואָס טויג איהם לאַנגע מחזקות, אַ מעהר טרעט ער צו גלייך צום עסק און רופט זיך אָן צו זיי:

— האָט קיין פאַראיבעל ניט, וואָס איך שלאָג אייך איבער. איך און אַט דער יונגערמאַן (ער ווייזט אָן מיט דער בריל אויף מיר) האָבען געהאַלטען אַ וועטע מכח... מכח וואָס איז חנוכה פאַר אַ יום-טוב? איך זאָג אזוי, און זיי זאָגען אזוי... בכך, איז געבליבען, מיר זאָלען אייך בעטען, איהר זאָלט אונז פותר חלום זיין און זאָגען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אזעלכס חנוכה?

אלע פיער פאַרשוינען מיט די ווייסע קיילעכניגע גלאַנצענדיגע ליסינעס הויבען אויף די אויגען און קוקען אויף אונז אזוי, גלייך

עליכם — א אידישער שריפטשמעלער; פאנפארטן פא-
ראנאווויטש יאנטעווזאָהן — מיינער א קאווען (א
שוועסטערקינד).

האָבען מיר זיך ביידע אויפגעהאפט פון די ערטער, צוגעלאָפֿען
איינער צום אנדערען, גלייך ווי מיר וואָלטען גרייט געווען פֿאַלען
איינס אויף דאָס אנדערע אויפ'ן האַלז; אין אמת'ען האָבען מיר
נאָר אָפגעמאַכט די געוויסע צערעמאָניע פון בעקענען זיך. זיך
בעקענט, זעצען מיר זיך צוריק צום טיש, און יאָנטעווזאָהן רוקט
זיך צו צו מיר אביסעל נעהענטער און רופט זיך אן:

— האָט איהר געהערט אביסעל? איך וויל וויסען וואָס איז
חנוכה, איך געהאט, — איז וועמען איך פרעג וואָס איז חנוכה
פאר א יום־טוב — ווייסט קיינער ניט וואָס צו ענטפערען.
— ווי קומט דאָס, — זאָג איך, — אז א איד, וואָס הייסט
יום־טוב־זאָהן, זאָל ניט וויסען וואָס חנוכה איז פאר
א יום־טוב?

— ס'איז אייך אַ חדוש? — מאַכט ער צו מיר און רוקט זיך
צו נאָך נעהענטער. — איך קאָן זיך מיט אייך וועמען אויף וויפיעל
איהר ווילט, אַט זיצען דאָרט אין זאָל אפשר אַ האַלבע מאה אידען,
אויב עס וועט זיך געפינען אפילו איינער, וואָס וועט אייך זאָגען,
וואָס איז חנוכה, געב איך אייך מיין קאָפ!

— וואָס טויג מיר אייער קאָפ? — זאָג איך. — לאָמיר זיך בע-
סער וועמען אויף געלד.

— אַך! וועמען זיך! מיט'ן גרעסטען פארגעניגען! — מאַכט
צו מיר יאָנטעווזאָהן און האַפט זיך אויף פונ'ם אָרט. — צו וויפיעל
געהען מיר אין געוועט?

— צו פינפאונצוואַנציגער?

— צו פינפאונצוואַנציגער!

אָפגעדאנקט דער מאַדאם פאר דער טיי און בעקומען פון איהר
נאָך אַ מאָל דאָס זיסע שמייכעלע, לאָזען מיר זיך ביידע אין דער

— וואָס וועט איהר זאָגען, וואָס? איהר האָט וואָס צו זאָגען?
א י ה ר זענט נאָך גערעכט? איהר ווייסט דען ניט, אז איהר
זענט אַ וויסער פֿינסטערער קאַליקע, אַ שוסטער, אַ שטיוועל-
פֿלעכטער?

און אזוי ווייטער, אַלץ דער אייגענער ניגון.

— קומט! — רופֿ איך מיך אָן צו יאָנטעוואָהנען אויפֿ'ן אוי-
הער. — איהר זעהט דאָך, אז עס האַלט דאָ רחוק משכֿר וקרובֿ
לפֿעטש...

— האָט קיין יסורים ניט, מען איז די גרעסטע גוטע ברידער. —
מאכט צו מיר יאָנטעוואָהן און איז אַ בעלן זיי אָנמוטען, דערצעה-
לען זיי, אז מיר האָבען געהאַלטען אַ וועטע מכח חנוכה; ער זאָגט
אַ ז ו י, איך זאָג אַ ז ו י; בכֿן איז געבליבען, מיר זאָלען זיי
בעטען, די יונגע לייט הייסט דאָס, זיי זאָלען אונז פֿותר חלום זיין
און זאָגען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער: וואָס איז
אזעלכס חנוכה?

— דאָס קאָנט איהר געוואָהרע ווערען נאָר ביי „זיי“. — רופֿט זיך
אָן איינער פֿון דער חברה און בעווייזט אויפֿ'ן „כפרה־היחנדהל“. —
טאָמער האָט איהר עפֿיס אַ שווערע זאָך, אַ שאַרפען גאַנג, אַ פֿערדרעה-
טען חשבון, זאָלט איהר פרעגען ביי „זיי“. „זיי“ וועלען דאָס אייך
באַלד פֿותר זיין אין איין כהר־עין, מחמת „זיי“ האָבען, קיין עין-
הרע, אַ טהייערען קאַפֿ אונטער זיך!...
די גאַנצע חבֿריא צעלאַכט זיך, און דאָס „כפרה־היחנדהל“ אַלײן
לאַכט אויך פֿון דער חכמה.

— ניט קאָרטען! — רופֿט זיך אָן איינער פֿון זיי, און מיר
פֿערשטעהען, אז מיר וועלען דאָ אויך גאָר נישט מאַכען; לאָזען
מיר זיך געהן ווייטער, צו אַ טישעל, וואו דריי פֿאַרשוידלעך, יונגע-
לייט, מיט אונטערגעשמיצטע בערדלעך, שפּיעלען אין „פרעפֿע-
ראַנס“. דאָ, ביי דעם טישעל, איז מען שוין נישט אזוי ביזו און
אויפֿגעטראָגען, ווי דאָרטען. מע גריסט זיך מיט יאָנטעוואָהנען

ווי מיר וואָלטען ביידע פֿלוצים געשטעלט זיך מיט'ן קאָפּ אַראָפּ,
מיט די פיס אַרויף.

— פיק! — זאָגט איינער, און אלע איבעריגע זאָגען: פאַס!...

— טרעה! — זאָגט דער אַנדערער, און אלע איבעריגע זאָגען:

פאַס!...

איז די משמעות, אז מיר האָבען דאָ נישט וואָס צו טהון. גע-
הען מיר צו צום אַנדערען טישעל. דאָרטען זיצען יונגע לייט, שוין
אַהן ליסינעס, דאָס הייסט, קוים-קוים וואָס סע שניידט זיך ביי
זיי אויף די קעפּ ווייס-קיילעכניגע טעלערלעך. דאָ געהט דאָס שפיעל
אַ סך לעבעדיגער. ס'איז אַ „ווינט“ מיט אַ „שטורעם“; מע היצט
זיך, מע קריגעט זיך, מע וואַרפט זיך דורך מיט אַזעלכע ווערטער,
וואָס, דאָכט זיך, ווען ניט ביי קאָרטען, קריגט מען פאַר זיי פעטש.
ביי דעם דאָזיגען טישעל איז געווען איינער אַ יונגערמאַן מיט
אַ רויטען האַלז און מיט אַ פרישטשעוואַטע פנים, און ער איז גע-
ווען ביי זיי דאָס כפרה-היהנרעל. ווער עס האָט געהאַט גאָט אין
האַרצען, דער האָט זיך אין איהם נוקם געווען. ביי איטליכען גאַנג,
וואָס ער האָט געמאַכט, האָט ער בעקומען פון זיינע חברים איין
אַנדער קאָמפלימענט:

— אַ מענטש מאַכט אַ גאַנג!

— וויסטער קאָליקע!

— שמיוועלפֿעכטער!

— שוסטער! וואו זענען אייערע אויגען?

— אין באַבקעלעך באַדאַרפט איהר שפיעלען!

— קאַצענער מאַ! רוק און לענד באַדאַרף מען אייך איבער-

ברעכען, און ערשט נאָכדעם אוועקזעצען אין באַד פאַר אַ סמאָ-

דאָזש!

און דער יונגערמאַן, דאָס כפרה-היהנרעל, וויל זיך פערענמפּע-

רען, לאָזט מען איהם ניט.

איינעם צום אנדערען. און אלע זיצען און קוקען נאָר אין איין פינטעל אַריין — צו יענעם, וואָס וואַרפט די קאָרטען. און יענער, וואָס וואַרפט די קאָרטען, וואַרפט זיי איינע אַהער, איינע אַהין, רעכטס און לינקס, און אזוי געשמיידיג, אז קוים-קוים וואָס דאָס אויג קאָן האַפּען. דער עולם איז אזוי פערטיעפט אין דער אַרבייט, אז עמיצער זאָל פּלוצים אַ געשריי טהון: עס ברענט! — וואָלט זיך, דאָכט מיר, קיינער נישט געריהרט פונ'ם אָרט.

— ווי אזוי הייסט די שפּיעל? — פרעג איך ביי מיין יאָנטעוור-זאָהן. — און ווער זענען די שפּיעלערס?

— די שפּיעל — זאָגט יאָנטעוורזאָהן — הייסט „דיאַבעלק“ — און די שפּיעלערס וועל איך אייך באַלד פאַרשטעלען איינציגווייז: זעהט איהר, אָט יענעם אָ? — דאָס איז אַ דאָקטאָר אָהן פּראַקטיקע; און דער אנדערער, וואָס זיצט נעבען איהם, — דאָס איז אַ אינזשינער, מע ווייסט ניט פון וואַנען און פון וואָס... און דער וויי-סינקער מיט'ן קוויטשיג קול'כעל — דאָס איז איין אויסגעפאַטשטער אַדוואָקאַט...

— ששש!... — מאַך איך צו איהם. — שטילער אַביסעל!

— האָט קיין מורא ניט! — זאָגט צו מיר יאָנטעוורזאָהן. — אָט דאָ מענט איהר אויף זיי זאָנען וואָס אין דער קאָרט, זיי הערען במילא נישט קיין וועלט!... און אָט יענער בלאַנדן — דאָס איז אַ איד איין אַפּטיקער, וואָס שפּיעלט ניט אין קיין קאָרטען נאָר דעמאָלט, ווען ער שלאָפט... און אַט-א יענער יונגערמאַן, וואָס מיט די גרויסע האַר, — דאָס איז אַ כעמיקער, וואָס מאַכט פון סחורה געלד און פון געלד בלאַטע.... און ווייטער, די איבעריגע — איי-נער אַ באַנקיר, דער אנדערער אַ בוכהאַלטער און דער דריטער איין אַנענט, דער פערטער אַ צוקערמאַקלער...

— און ווער איז אַט-א-יענער עוג מלך הבשן? — פרעג איך ביי יאָנטעוורזאָהנען און ווייז איהם אָן אויף איינעם אַ הויכען, אַ געזונדען, וואָס האָט ניט אויף זיך דעם צלם אלהים.

גאנץ העפליך, ווי מיט א גוטען בעקאנטען, און יאנטעוואָהן שטעלט
מיך פֿאַר פֿאַר זיי :

— סאַלאַמאָן נאָאָמאָוויטש שלום-עליכם, אַ אידישער שריפט-
שטעלער. מיר האָבען געהאַלטען אַ וועטע מכח אַ מאָדנעם ענין,
מכח חנוכה. איך זאָג אַזוי, זיי זאָגען אַזוי; איז געבליבען,
מיר זאָלען אייך בעטען, איהר זאָלט אונז פֿותר חלום זיין און זאָ-
גען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אַזעלכס
חנוכה?

— חנוכה? — זאָגט איינער און קוקט אין די קאָרטען אַרײַן. —
חנוכה? פֿאַס!

— חנוכה? — זאָגט דער אַנדערער. — חנוכה איז אַזאַ יום-טובּ,
וואָס מע קאָן שפּיעלען אין פרעפּעראַנס.

— און עסען לאַטקעס מיט שמאַלץ, — לעגט צו דער דריטער
און מאַכט אַ גאַנג; טהוט דער ערשטער אַ שפּרונג אויפֿ'ן בענ-
קעל און אַ ריס די קאָרטען, גלייך ווי עמיצער האָט איהם דערלאָנגט
מיט אַ שייטהאַלץ איבער'ן קאַפּ, אָדער אָנגעריהרט מיט אַ הייסען
אָנגעגליהטען אייזען פֿון הינטען, און צעשרייט זיך אויף איהם, גלייך
ווי ער האָט איהם געקוילעט די קאַפּאַטע:

— איך פֿאַרשטעה ניט! מיר שפּיעלען אין פרעפּעראַנס, צי
מיר פֿאַרנעמען זיך מיט „ליטעראַטור“?

און דערביי האָט ער גענעבען אויף אונז ביידען אַזאַ גלאַנץ
מיט די אויגען, אַז מיר האָבען פֿערשטאַנען, אַז מיר זענען דאָ איי-
בעריג, מע וועט זיך בענעהן אָהן אונז. מיר הויבען זיך אויף און
געהען ווייטער.

אַ גרויסער קיילעכיגער טיש, אַרום טיש פֿערשיעדענע פֿאַרשויד-
נען פֿון אַלערליי מינים.

אויפֿ'ן טיש ליגט אָנגעוואָרפֿען אַ באָרג מיט קאָרטען, וואָס
איינער גיט איבער דעם אַנדערען, דער אַנדערער — דעם דריטען,
און אַזוי ווייטער, און געלד (גאָלדוואַרג) פֿליהט אַזוי ווי מיסט פֿון

ברודער, אַ פאָר הונדערטער, וועסט דו מיך דערהאלטען ביי מיין
כבוד!

— מיט'ן גרעסטען פארגעניגען! — מאכט צו איהם יאָנטעוור
זאָהן. — גאָר מיט איין תנאי, זאָלסט מיך אויסהערען, וואָס איך
וועל ביי דיר פרעגען.

דער יונגערמאן מיט'ן פלאַמענדיגען פנים און מיט די צע-
בורשעטע האָר שטעלט אָן די אויהערען.

— ס'איז אזא געשיכטע, — מאכט צו איהם יאָנטעוורזאָהן גאנץ
ערנסט: — איך און אַט-אָדער יונגערמאן, הער שלום-עליכם, אַ
אידישער שריפטשמעלער, האָבען געהאלטען אַ וועטע איבער אַ
מאָרנעם ענין: וואָס איז חנוכה? איך זאָג אַ זוי, זיי זאָגען אַ זוי; ככן, איז ביי אונז געבליבען, מיר זאָלען זיך
ווענדען צו דיר מיט אַ בקשה, דו זאָלסט אונז קלאָר מאַכען, אויב
ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אזעלכס חנוכה?

— ספּו זאָלסט דו ווערען, מיט וואָס מענטשען פאַרנעמען זיך!
אזוי מאַכט דער יונגערמאן מיט'ן פלאַמענדיגען פנים און מיט
די צעבורשעטע האָר און סטייעט ניט. מיר בלייבען שמעהן ביידע
אין מיטען זאל, ווי די נאָראָנים.

— וואוהין געהט מען ווייטער?

— וואוהין געהט מען ווייטער?

— סאָמער וואָלטען מיר גענאָנגען צו די דאַמען?

— לאָמיר געהן צו די דאַמען.

ארום אַ בעזונדערען גרויסען טיש זיצען זעכס שאַרף-אויס-
געפּוצטע דאַמען, און צווישען זיי סך-הכל איין זכר, אַ קאוואָליער
מיט אַ פערדיש פנים און מיט אַ ווייסען שרונט איבער'ן גאַנצען
קאָפּ, און מע שפּיעלט אין יענער קלוגער שכל'דיגער שפּיעל, וואָס
מע רופט זי „סמוקעלקע“. פונקט אויף דער מיט שמעהט אַ טע-
לערעל, און אלע דאַמען וואַרפען אַהין צו די זילבערנע גילענס.

— ווער? — זאגט יאָנטעוואָזאָהן. — אָט אַ יענעם זיעבעלעך?
דאָס איז מיינער אַ גומער ברודער, נישט קיין היעגער, פון די „הונד-
נערינע גובערניעס“. איהר זעהט, ווי ער שארט דאָס גאָלד? איך
האָב מורא, ער וועט זיי דאָ אַלעמען דורס זיין, ווי אַ טחור! מע
באדאָרף צוגעהן צו איהם, אַ פרעג טהון, וואָס איז חנוכה, ער וועט
אונז זאָגען אַסוראט — ער איז אַ יודע נגן...

און יאָנטעוואָזאָהן געהט צו צו איהם און רופט איהם אָפּ אויף
אַ זייט און שטעלט מיך פאַר, און דערצעהלט איהם די גאנצע גע-
שיכטע, ווי אזוי מיר זענען געגאנגען אין געוועט וועגען חנוכה:
איך האָב געזאָגט אַ זוי, ער האָט געזאָגט אַ זוי; בכך, איז
געבליבען, מיר זאָלען אַ פרעג טהון ביי איהם, ער זאָל אונז פוטר
חלום זיין, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז חנוכה?
דאָס זיעבעלע האָט אנדערעגעשטעלט אויף אונז אַ פאַר אויגען
און בעמראַכט אונז ביידען, ווי די משוגעים.

— אויב ס'איז אייך — זאָגט ער — שטארק נויטיג צו וויסען,
זאָלט איהר זיך מטריה זיין צו מיר אויף דער אכסניה. איהר
טרעפט מיך אין דערהיים תמיד פון האַלב פיער פארמאָג ביז האַלב
נייען אין דערפריה... איצט בין איך פארנומען; מע באדאָרף
צוגעמען ביי זיי דאָס גאָלד...

— אָט האָט איהר אַ קלאָרע ידיעה! — מאַכט צו מיר יאָנטעווי-
זאָהן, און מיר לאָזען זיך געהן ווייטער. אויפ'ן וועג בעגעגענען מיר
איינעם, יאָנטעוואָזאָהן'ס אַ גוטען בעקאנטען, אַ יונגענמאַן מיט אַ
פלאַמענדיג פנים און מיט שטארק צעבורשעמט האָר. דער יוני-
נערמאַן לויפט, ווי אַ פער'סמ'טע מויז. יאָנטעוואָזאָהן שטעלט איהם
אָפּ מיט אַ ברייטען שלום-עליכם.

— אַ, פאַני פיערנאָטער! וואוהין לויפט מען דאָס אזוי?

— לאָז מיך אָפּ! — מאַכט צו איהם דער יונגענמאַן מיט'ן
פלאַמענדיגען פנים און מיט די צעבורשעמט האָר. — לאָז מיך אָפּ,
איך ברען ווי אַ שטרויענער דאָך! אפשר געפינט זיך ביי דיר,

האלט זיי צו מיט דער האַנד, די איבעריגע דאָמען זאָלען ניט דער-
זעהען וועמען זי האָט אָפּגעוואָרפען. און מחמת עס טרעפט זיך
א מאָל מיט זיי אויך אזא אַיין אומגליק. קוקען זיי זיך איבער איינע
מיט דער אַנדערער מיט אַ האַלב שמייכלע. יענע דאָמע, וואָס
פונ'ם קעניג, פערשטעהט גאנץ גוט, וואָס דאָס שמייכלעלע בעטייט,
נאָר זי מאַכט זיך תמ'וואַטע, האַלט די האַנד אויפ'ן אָפּגעוואָרפע-
נעם קעניג און שפּיעלט מיט די בריליאַנטענע פינגערלעך, ווי אויפ'ן
פאָרטעפּיאַן, און זינגט צו צום טאַקט, מע זאָל טאַקי אין איין
וועגס מיינען, אז „מוזיק“ איז ביי איהר דאָס חיות.

— וואָס געהט איהר אום לעדיג? פאַר וואָס שפּיעלט איהר
ניט? — רופט זיך אָן די דאָמע וואָס פונ'ם קעניג צו יאָנטעווער-
זאָהנען, בכדי די איבעריגע דאָמען זאָלען אויפהערען איבערקוקען
זיך.

— מיר זענען פאַרנומען מיט זעהר אַ וואַזשנעם ענין! — זאָגט
צו איהר יאָנטעוועזאָהן. — מיר האָבען גענומען אויף זיך אַ שווער
שטיקעל אַרבייט, איך און אַט דער יונגערמאַן — מיר האָבען גע-
האַלטען אַ וועטע וועגען חנוכה; איך זאָג אַ ז ו י, זיי זאָגען
אַ ז ו י; האָבען מיר זיך מיישב געווען, מיר זאָלען פרעגען איט-
ליכען באַזונדער. אפשר קאָנט איהר, מאַדאַם, אונז פותר חלום זיין
און זאָגען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אזעלכס
חנוכה?

— חנוכה? — צעלאַכט זיך די דאָמע פונ'ם קעניג, צעמישט
דערווייל די אָנגעוואָרפענע קאָרטען און טאַקי אין איין וועג בע-
ווייזט זי די צייהן, מע זאָל זעהען, אז ס'איז אייגענע, נישט קיין
אַריינגעשטעלטע. — האַ-האַ-האַ! ביי די דאָמען ווילען זיי גע-
וואָהרע ווערען וואָס איז ח-ח-ח-חנוכה!

— שאַט, שאַט, וואָס לאַכט איהר אזוי! — רופט זיך אָפּ צו
איהר אַ הויכע דאָמע מיט אַ מאַנסכילש פנים. — זאָגט, אז
איהר ווייסט נישט — און איין עק! וואָס דאַרף מען דאָ לאַכען?

דער קאוואליער מיט'ן פערדישען פנים און מיט'ן ווייסען שרונט
 טיילט-אויס קארטען, און בכרי ער זאל חלילה קיין טעות ניט האָ-
 בען און עס זאל אויסקומען פונקט זיעבען, צעהלט ער: זונטאג,
 מאַנטאָג, דיענסטאָג, מיטוואָך, דאָנערשטאָג, פרייטאָג, שבת. און
 וויעדער אַ מאָל — זונטאָג, מאַנטאָג, דיענסטאָג, מיטוואָך און אזוי
 כסדר. דאָס ערשטע מאָל, אז ס'איז געווען איינס, האָבען די דאָמען
 שטארק געלאַכט פון דער חכמה; אזוי לאַנג, ביז עס האָט זיך זיי
 צוגעגעסען (קרעפלעך עסען ווערד אויך נמאס!) און געשלאָגען צו
 דער גאָל, זענען זיי געזעסען, ווי די מאַקען, און געגעהניצט, כלומרשט
 קיין קאפּ נישט פּעראינטערעסירט אין דער שפּיעל, ווי איינער
 רעדט: „מע ניט קארטען, באַדארף מען נעמען, וואָס זאל מען
 טהון? ...“ נאָר איטליכס מאָל, ווען מע דעקט אויף טרומף, ווערד
 מען עטוואָס לעבעדיגער, אלע דאָמען נעמען זיך פאָוואָלינקע צו
 זייערע קארטען, געבען אַכטונג, די אנדערע זאל ניט זעהען, און
 אַליין האַפּט מען אַ קוק צו יענער און אַ פרעג: „האָ? וואָס
 איז טרומף? וויפּיעל איז דער רעמיו? ווער איז ערשט?“ די
 דאָזיגע דריי שאַלֹות מוז איבערפרעגען איטליכע דאָמע בעזונדער,
 און זייערע אויגען הויבען אָן ביסלעכווייז לייכטען, זייערע פנים'ער
 שיינען, און דער איינציגער קאוואליער מיט'ן פערדישען פנים און
 מיט'ן שרונט מוז זיי אונטערטרייבען אַלעמען: „נה, מאַדאָם, וואָס
 שווייגט איהר? איהר געהט, צי איהר שטעהט?“ — אלע מאָל
 די אייגענע חכמה. איינע, אַ גראַבליכע, איין אויסגעפּוצטע דאָמע
 מיט אַ קליין געזעל, מיט באַבקעוואַטע הענד מיט שוואַרצע געגעל,
 נאָר מיט ברייאַנטענע רינגען אויף אלע פינגער, האַלט די קארטען
 פעסט צום קאָרסעט און טראַכט: „זי האָט נעבאָד איין-און-איינ-
 ציגען קעניג טרומף. וואָס טהוט מען? אַפּוואַרפען — איז איין
 עבירה; שפּיעלען — האָט זי מורא: טאָמער שלאָגט מען איהר
 קעניג מיט'ן אָם, איז זי דאָך אין רעמיו!“... הקיצור, זי ישוב'ט
 זיך אזוי לאַנג, ביז זי זאָגט „פּאַס“ און לעגט אַוועק די קארטען.

האָבען געזאָגט אַ ווי; בכּן, איז ביי אונז נעבליבען דער הסכּם, מיר זאָלען איהם בעטען, ער זאָל אונז פּוּתּר חלּוּם זיין און קלאָר מאַכען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אַזעלכס חנוכה?

— חנוכה? — רופט זיך אַן צו אונז דער צווייענדיגער איד מיט אַ פּרייליך געלעכטערעל. — איך האָב מורא צו זאָגען, נאר מיר שיינט, אַז איהר האָט שוין ביידע לאַנג נישט געדאווענט.

— פון וואַנען איז געדראָנען? — פּרעגען מיר איהם?

— ס'איז געדראָנען — זאָגט ער — דערפּון, אַז ווען איהר זאָלט, אַשטייגער, האָבען אַ טבע דאווענען אַלע טאָג אין דער פּריה און אויף דער נאַכט, וואָלט איהר דאָך געזאָגט „על הנסים ועל הפּורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות“; און אַז איהר זאָלט זאָגען אַלע טאָג, אין דער פּריה און אויף דער נאַכט, „על הנסים ועל הפּורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות“, וואָלט איהר געוואוסט וואָס איז חנוכה... אין „זעכס און זעכציג“ שפּיעלט איהר? וועלען מיר מאַכען אין דרייען אַ „פינפהונדערט איינס“.

— אַז ס'איז יאָ אַזוי, — מאַכט צו איהם יאָנטעוואָהן און קוועטשט איהם צו צו דער וואַנד — דערצעהלט זשע אונז וואָס שטעהט דאָרטען ביי אַייך אינ'ם „על הנסים“ געשריבען? מחמת איך מוז אַייך זאָגען דעם אמת, איך האָב שוין פאַרגעסען אפילו ווי אַזוי מע דאווענט.

— אַזוי? — זאָגט דער צווייענדיגער איד אַלץ מיט אַ געלעכטער טער און בעווייזט אויפ'ן קאַפּ. — נישט דאָ דער אָרט דערויף. דאָ איז פאַרהאן אַנדערע אַרבייט. ס'איז דאָך היינט חנוכה, און חנוכה, זאָלט איהר וויסען, איז אַ מצוה צו שפּיעלען אין קאָרטען... הקיצור, לאָס איך וויסען, מיר מאַכען אַ „זעכס און זעכציג“ אין דרייען, צי ניין? גיבער, די נאַכט שטעהט ניט.

— איהר זענט, אפנים, נישט צופריערען מיט'ן רעמיו? —
ענטפערט איהר אָפּ די דאָמע פונ'ם קעניג מיט אַ שטאָך און הערט
נישט אויף צו לאַכען און בעווייזען די צייהן.

— ווען איך וואָרף אָפּ דעם קעניג טרומף, ווי אנדערע, — מאַכט
יענע וואָס מיט'ן מאַנסבילשען פנים, — וואָלט איך אפשר אויך נישט
געשטעלט קיין רעמיו.

— הכלל, — מישט זיך אַריין יאָנטעוואָהן — ווייסט קיינער
נישט וואָס איז חנוכה?

— אוראי איז חנוכה אַ גוטע זאך, אַז גאָט העלפט, מע האָט
סך-הכל איין צעהנטעל טרומף און מע שפּרינגט אַרויס גליקליך,
אָהן אַ רעמיו, און מע האַפט נאָך אַ רובעל מיט צוואַנציג!

אזוי רופט זיך אָן נאָך אַ דאָמע מיט גאָלד-פאַרביגע האָר און
מיט אַ סך ברייאַנטענע פינגערלעך, און שאַרט צענויף דאָס געווינס
און דעקט דאָס איבער מיט אַ ווייס געשטיקט טיכעלע, ווי מע דעקט
איבער די חלה אויף אַ מוציא, מע זאָל איהר, אפנים, נישט געכען
קיין גוט אויג...

— עס ווייזט אויס, אַז מע באַדאַרף געהן ווייטער. — מאַכט צו
מיר יאָנטעוואָהן און זוכט מיט די אויגען. — שא, אָן געהט אַ
אירעל! איך קען איהם, ער איז דער מאַדאָם לאָקשענטאָפּאָו אַ קרוב.
אויב דער איר וועט אונז נישט זאָגען וואָס איז חנוכה, מענט
איהר זיך שוין געזעגענען מיט'ן פינפֿאונצוואַנציגער.

דער איר, וואָס יאָנטעוואָהן האָט אויף איהם אָנגעוויזען, קאָן
מען זאָגען, איז אַ צווייענדיגער איר, דאָס הייסט, אַ איר פון
צוויי וועלטען, אביסעל פון דער אַלטער וועלט און אביסעל פון
דער היינטיגער וועלט. דאָכט זיך, אַ לאַנגע קאפּאָטע — נאָר אַ
ווייסע מאַנישקע; דאָכט זיך, פּאות — נאָר אָהן אַ היטעל; דאָכט
זיך, אַ גרויסע באָרד — נאָר אַ קיילעכיגע. מיר געהען צו צו איהם
און דערצעהלען איהם די גאַנצע מעשה, ווי אזוי מיר האָבען געהאַל-
טען אַ וועטע מכח חנוכה, איך האָב געזאָגט אַ זוי און זיי

זאָלען פרעגען איטליכען באַזונדער. אפשר וואָלט געווען א סברה, איהר זאָלט זיין אזוי גוט און פוּתֵר חלום זיין אונז, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז דאָס אזעלכס חנוכה?...

דער סטודענט קוקט אויפ'ן מאַמוזעלכען, דאָס מאַמוזעלכען — אויפ'ן סטודענט, און ביידע שמייכלען. נאָכדעם מאַכט דער סטודענט צו יאָנטעוואָהנען אויף רוסיש:

— פראַוואָ ניע זנאָיו, יא ניע זדיעשני, יא אָדעסיט *.

— איזוויניטיע. מי ניע זנאָלי, טשטאָ ווי אָדעסיט... ** — זאָגט צו איהם יאָנטעוואָהן, טהוט זיך אַ בויג צו איהם און רופט זיך אָן צו מיר: — אָן זיצט מיינער אַ באַקאנטער, אַ אידישער לעהרער, וואָס גיט שטונדען. ער איז אַ היגער, גיט קיין „אָדעסיט“, ער וועט אונז שוין געוויס זאָגען וואָס איז חנוכה...

מיר געהען צום אידישען לעהרער. אַ יונגערמאן מיט ברילען, האַלט פערלעגט אַ פוס איבער אַ פוס און רויבערט אַ פאפיראַס. יאָנטעוואָהן שטעלט מיך פאַר און דערצעהלט איהם די מעשה, ווי אזוי מיר זענען געגאנגען אין געוועט איבער „חנוכה“: איך האָב געזאָגט אַ ז ו י, ער האָט געזאָגט אַ ז ו י; בכּן איז געבליבען, מיר זאָלען פרעגען דאָ ביי איטליכען באַזונדער. האָבען מיר שוין איבערגעפרעגט כמעט אַלע געסט, ווייסט קיינער נישט וואָס צו זאָגען. בכּן, בעטען מיר איהם, הייסט דאָס, ער זאָל זיין אזוי פריינדליך אונז פוּתֵר חלום זיין און זאָגען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אזעלכס חנוכה?

— חנוכה? — מאַכט דער לעהרער מיט אַ ניגון, האַפט זיך

* כלעבען, איך ווייס נישט, איך בין נישט קיין היגער, איך בין איין אָדעסער. — ** האָט קיין פאַראיבעל גיט, מיר האָבען גיט געוואוסט, אז איהר זענט איין אָדעסער.

מיר דערזעהען פון ווייטען שמעהט א רעדעל פון יונגעלויבט, אינטעליגענטען, פערטיעפט אין א שמועס וועגען „ליטעראטור“. לאָזען מיר איבער דעם צווייענדיגען אירען, געהען צו צום רעדעל און פרובען זיך מאכען א רעד מכח „חנוכה“.

— חנוכה? מיר זענען נישט קיין ציוניסטען... — רופט זיך אָן איינער פון זיי, א יונגערמאן מיט קונציג פערדרעהטע וואַנסים און מיט א לאנגען נאָגעל אויפ'ן מינדסטען פינגער, און דער איי-בעריגער עולם צעלאכט זיך פון דעם ווייז. מיר טרעטען אָפּ פון דער דאָ-זיגער פרייליכער קאמפאניע און דערזעהען א סטודענט מיט א בלויען קאָלנער און מיט גילדענע קנעפ שמעהט און רעדט מיט א מאַם-זעלכען מיט רויטע הענד. דער סטודענט מיט'ן בלויען קאָלנער און מיט די גילדענע קנעפ דרעהט די וואַנסים, וואָס וועלען אַמאָל זיין, און דאָס מאַמזעלכען מיט די רויטע הענד קוקט אויף דער סטעלי און דרעהט זיך אויפ'ן קאָרעק.

— איך ווייס שוין. — מאכט צו מיר יאָנטעוואָהן שטילער-הייר. — דאָס מאַמזעלכען איז טאָקי אונזער פלאַטאָן פאַנטאַלאָנאָ-וויטשעס טעכטערעל, און דער יונגערמאן איז א סטודענטעל, נישט קיין באַקאַנטער. ווייזט אויס, אז ער שכנ'ט זיך צו איהר, דאָס הייסט, צו די פופציג טויזענד, וואָס מע גיט איהר נדן... כדאי פון דעסטוועגען צו הערען, פון וואָס רעדט דאָס דאָזיגע פאָרעל.

מיר געהען צו אביסעל נעהענטער און חאפּען איינציגע ווער-טער: „גיישע... באלעט... אָפּערעטקע... סלאַווסקאָיאַ שפּיעלט גוט... טאַמאַרינע שפּיעלט בעסער“...

— פאַרדאָן! — רופט זיך אָן יאָנטעוואָהן צום סטודענט. — איך מוז אייך איבערשלאָגען אין מיטען די רעד, האָטש איך האָב נישט די עהרע צו זיין מיט אייך באַקאַנט. דאָ איז אזא געשיכטע: איך און אַט דער יונגערמאן האָבען געהאַלטען א וועטע מכח חנוכה; איך זאָג א ז ו י, זיי זאָגען א ז ו י. בכּן איז געבליבען, מיר

גרישקא געהט צו צו יאָנטעוואָהנען, ווי צו אַ גוטען בעקאָנ-
טען, און הויבט אויף צו איהם די שוואַרצע ברענענדיגע אויגלעך.

— זאָג נאָר, גרישקא, נשמה מיינע, אידיש לערענסט דו?

— אַ קאָק זשע? — מאַכט גרישקא. — אַלף, בית, גימל, ריש...

— בראַוואַ! מאָלאָדיען! — מאַכט צו איהם יאָנטעוואָהן

מיט אַ קניפּ אין בעקעל. — זאָג נאָר, גרישקא, דו ווייסט, אז ס'איז

פאַרהאַן אזא יום-טוב, וואָס מע רופט דאָס "חנוכה"?

— אַ קאָק זשע? — מאַכט גרישקא.

— זאָגט זשע מיר, מיין טהייערער, וואָס איז דאָס חנוכה?

— חנוכה? — מאַכט גרישקא און זיינע שוואַרצע ברענענדיגע

אויגלעך לויפּען אַרום הין און צוריק, אַרויף און אַראָפּ, ווי די מיין-

לעך. — חנוכה? חנוכה? סייטשאַס!... דער פאַפּאַשאַ... די

מאַמאַשאַ... דער פאַפּאַשאַ עסט... ווי אזוי הייסט דאָס?... מזה

מיט שלחמנות... און די מאַמאַשאַ דרעהט אַ ווייסע הוהן אַט

אזוי... אי קושאַיוט יעוורייסקי קרעפּליעקי... *

גרישקא בעווייזט מיט די הענטלעך אויפ'ן קאַפּ, ווי אזוי די

מאַמע זיינע שלאָגט כפרות, און בעלעקט זיך פון די אידישע קרעפּ-

לעך.

און אויף מיין יאָנטעוואָהנען פאַלט אָן פּלוצים אזא געלעכטער,

אז איך מיין — אַט בעקומט ער דעם שלאָג. — — — — —

אין זאַל איז ליכטיג און וואַרעם. די לאַמפּען מיט די לינסטערס

ברענען. די ווייסע קיילעכדיגע גלאַנצענדיגע לינסעס פון די שפייע-

לערס שפייעגלען זיך אָפּ אין די הויכע גלאַנצענדיגע שפייעגלען. עס

הערט זיך אַ הויכע, אַ גערעדעריי פון אַ סך מיילער; נאָר מעהר

פון אַלץ לאַזט זיך הערען דאָס וואָרט "פאַס!" איך שמעה, ווי אַ

* און מע עסט אידישע קרעפּלעך.

אויף און צעלאכט זיך. — אַט דאָ ווילט איהר געוואָהרע ווערען. וואָס איז חנוכה? געטראָפּען דעם אָרט, ווי איהר זעהט מיך לעבען! איהר פרעגט זיי בעסער, וואָס הייסט „ווינט“, „בעזיק“, „פרעפּער-ראַנס“, „אַקאָ“, „באַנטשאַק“, „סטוקעלקע“, „טערטעל-מערטעל“, „זעכס און זעכציג“, „עקארטע“, „שמען-דע-פּער“, „מאַקאַ“, „טראַנ-טעקאַראַנט“...

— האָט קיין פאַראיבעל ניט. — שלאָגט איהם איבער יאָנ-טעוואָהן אין מיטען — דאָס ווייסען מיר אליין. איהר זאָגט אונז בעסער, וואָס איז חנוכה?

— „חנוכה“ ווילט איהר ביי זיי וויסען? — זאָגט ווייטער דער לעהרער. — איהר פרעגט זיי בעסער וואָס הייסט אַ חזיר'על גע-פרעגעלט אין פוטער, אַ „יאָלקע“ אויף יום-טוב, אַ „פאַסקע“ אויף פסח? איהר פרעגט זיי בעסער, וואָס הייסט „וואַלסלואיקענו“, „מיניאַן“, „שאַקאַן“, „פאַדעקאַטר“, „פאַרעספאַן“, „פאַדעפאַטי-נע“? איהר פרעגט זיי בעסער, וואָס הייסט „פלירט“, אָדער אַ פאַרבייטעניש, אַ פאַרדרעהעניש, אַ פאַרפלאָנטעניש מיט די וויי-בער, מיין ווייב דיין ווייב...

— האָט קיין פאַראיבעל ניט — האַקט איהם איבער יאָנטעוו-זאָהן נאָך אַ מאָל. נאָר אונזער פאַרשוין האָט זיך צעלאָזט, ווי אַ וואַסער, צעגאָסען, ווי אַ פאַנטאַן; ס'איז אונמעגליך געווען אָפּצו-שטעלען דאָס וואַסער; ס'איז ניט געווען מיט וואָס צו פערשטע-קען דעם דאָזיגען פאַנטאַן...

— גרישקא! גרישקא! — צעשרייט זיך יאָנטעוואָהן און שטעלט אָפּ אַ ספריטנע יונגעלע פון אַ יאָהר נייען אָדער צעהן, מיט ברענענדיגע שוואַרצע אויגלעך, וואָס לויפט פערביי אונז. — גרישקא! גרישקא! קום נאָר אַהער, נשמה מיינע, איך וויל דיך עפּים פרעגען.

פורים

נעשריבען אין יאָהר 1900

נאר, אין מיטען זאל, און מיין נייער בעקאנטער, פאנפארקאן פארט-
אנאויטש יאנטעוואָהן, קאטשעט זיך פאר געלעכטער. דאָס לאַרט
ער פון מיר, וואָס איך האָב אָנגעוואָרען די וועטע.

* * *

אָט אזוי פערשפיעלט מען אַ פינפאונצוואַנציגער!

חנוכה, תרס"ב, קיעוו.

פּוּרִים

...וימי הפורים האלה לא יעברו מחוץ
היהודים.

און די דאָזיגע טעג פון פורים זאָלען
קיינמאָל נישט בלויז ווערען פון אידען.
(מגילת אסתר, ט', כ"ח).

„פורים זענען אלע שכורים ניכטער.“ דאָס דאָזיגע ווערטעל
איז געזאָגט געוואָרען אויך אויף מיר, אידישער פעליעמאַניסט. אַ
גאָנץ יאָהר בין איך פרעהליך, איך קיצעל דעם עולם מיט מיינע
פעליעמאַנען, דער עולם לאַכט און איך אויך בתוכם; נאָר היינט,
אום פורים, בין איך דוקא אומעמיג, דוקא נישט אויפגעלעגט אויף
צו לאַכען.

וואָס איז די מעשה?

איך האָב מיר דערמאָנט אָן דעם פורים פון אַמאָליגע יאָהרען.
איך האָב מיר דערמאָנט אָן אונזערע אַלטע אידישע מנהגים, וואָס
געהען-אונטער ביסלעכווייז ביי אידען און ווערען בטל. דאָס הייסט,
נישט דער יום-טוב געהט-אונטער; „פּוּרִים זאָל קיין
מאָל נישט בלויז ווערען“ — אזוי שטעהט ביי אונז
געשריבען אין דער מגילה; נאָר יענע אַלטע אידישע מנהגים,
איבערהויפט ביי אונז אין יעדע פּאָרט און אין אלע גרויסע שטעט,
געהען-אונטער ביסלעכווייז און ווערען בטל. איך האָב מיר דער-

ברוך, פונקט אזוי ווי אין שלחן-ערוך שמעיה געשריבען: „ס'איז א מצוה, מע זאל פורים אזוי לאנג מרינקען, ביז מע זאל זיך פער-בייטען מיט די יוצרות"... איך האב מיך דערמאנט אן דער שענער שפיעל פון די „פורים-שפיעלער" און אן יענעם שענעם מנהג, וואס ווערד אנגערופען „משלוח-מנות" און „מתנות לאביונים". איך האב מיך דערמאנט אן די דאזיגע אלע שענע מנהגים — און פרעג זיך אליין: וואו זענען זיי אהינגעקומען? פאר וואס זעהט מען ניט, פאר וואס הערט מען ניט פון זיי ביי אונז אין יעדן יעדן און אלע אנדערע גרויסע שטעט? נישטא, מיר האבען זיי פערזיג דיגט! פערזיגט דעם גרייגער, פערזיגט דעם המן-טאש מיט מאהן, פערזיגט די סעודה מיט'ן פורים-קוילעטש מיט'ן שלח-מנות! פונ'ם פורים איז ביי אונז פערבליבען א זכר נאך אין די ווערטער: „עס וועט געדויערען פון אסתר-תענית ביז פורים". אדער: „פורים נאכ'ן קאלטען קוגעל"; פונ'ם גרייגער איז פער-בליבען ביי אונז א זכר: „איך הער דיר, ווי המן דעם גרייגער"; פונ'ם פורים-קוילעטש: „ער וואכסט אין דער ברייט, ווי א פורים-קוילעטש", וכדומה אזעלכע פאלקס-ווערטער. דער המן-טאש מיט מאהן האט שוין נישט מעהר ביי אונז יענעם אידישען מעם. פאר-האן ביי אונז אין יעדן יעדן אנדערע מאכלים: כל מיני פאשמעטען מיט קנאבעל, בעפשטעקס א-לא-אנגלעז, געפרעגלט אין געזענ-שמאלץ, ראקעס געפילט מיט מצה-מעהל, פורדיג א-לא-לאקשענ-קוגעל מיט מאראזשענע, און נאך א סך אזעלכע „אידישע" מאכלים... „סעודות" זענען מיר, ברוך השם, אויך ניט זשעדנע א גאנץ יאהר אין יעדן יעדן; אלע מאנטאג און דאנערשטאג האבען מיר „זשור-פיקסען", און אנטשטאט „ארור המן" און „ברוך מרדכי" זאגען מיר: „סיעם פיק, פאס, וואסיעם טרעה, שלעם בעז קאזעריי, פאס, פאס"... און אז עס פערגלוסט זיך אונז זעהען „פורים-שפיעל", געהען מיר זיך דורך אין „ארקאדיע", אין „סטרעלנע", אין „טיוואלי", אין „אלקאזאר", אדער אין אנדערע כדומה אזעלכע מקומות... אדער

מאנט אין דעם ג ר י ג ע ר , מיט וועלכען מיר, חדר-יונגלעך, פלעגען זיך נוקם זיין אין המן'ען. אלע יאהר, אלע יאהר פלעגט אונז דער דאזיגער אַנטיסעמיט, המן בן המרתא, דעקוטשען מיט זיינע המן'ס-מסירות פאר'ן קעניג אחשורוש, און מיר, חדר-יונגלעך, פלעגען זיך דערפאר גוט רעכענען מיט איהם אין שוהל, ביי דער מגילה, מיט'ן גרייגער... מיר וועלען איהם אייביג נישט פערגעסען, ער וועט אונז אָבער אויך האָבען צו געדענקען! איך האָב מיך דער-מאנט אָן דעם המן'טאש מיט מאָהן, וואָס האָט געהאַט דעם טעם ג'דערן. איהר ווילט וויסען, וואָס הייסט טעם-ג'דערן? פאַרוואָס אַ פרישען אידישען המן'טאש מיט מאָהן; נאָר זייט מוחל פריהער אַפפאַסטען אַ גאַנצען טאָג „אַסתר תענית“, און נאָכדעם זייט זיך מטריח אין שוהל אַרײַן אויסהערען אַ גאַנצע מגילה, לאָז מען אויך אַנגרייגערען אַ פולען קאַפּ, און אַליין זאָלט איהר זיך אויך נישט פוילען צו טופען מיט די פיס, העלפען שלאָגען המן'ען. און נאָכ-דעם, אז איהר וועט קומען אַהיים אײַן אויסגעהונגערטער, אײַן אַנגעליינטער און אַ פערגרייגערטער, און מע וועט אויך מכבד זיין מיט אַ פרישען דרייעקעניגען המן'טאש מיט מאָהן, וועט איהר פערשמעהן, וואָס הייסט טעם-ג'דערן... איך האָב מיך דערמאנט אָן דעם שענעם, גרויסען, הויכען, געפלאַכטענעם, מיט זאַפראַן פער-געלטען און מיט ראָזינקעס אַרומגעשטעקטען „פּורים-קוילעטש“. איך האָב מיך דערמאנט אָן דער פורים'דיגער סעודה מיט'ן „שושנת-יעקב“, וואָס מײַן פעטער פּי נ י פלעגט זינגען און וואַרפען בשעת מעשה מיט דער שענער באָרד, און אַ י צ ע ל דעם פעטער פּינ'ס האָט איהם אונטערגעהאַלפּען אויף אַ דין קול'כעל, און אז ס'איז געקומען צו „אָרור המן“ און „ברוך מרדכי“, האָבען מיר אלע אונטערגעהאַפּט און איבערגע'חזר'ט אַ מאָל עטליכע און צוואַנציג, זיך גאָרנישט געקאָנט צעשיידען דערמיט, אזוי לאַנג געדעהט „אָרור המן“ און „ברוך מרדכי“, ביז ס'איז אויסגעקומען: „אָרור ברוך, מרדכי המן“, „מרדכי אָרור, המן ברוך“, „המן מרדכי, אָרור

דערפאר וואָס די קעניגין ושתי האָט מיין באַפּויל ניט
געוואָלט אָננעמען.

פאַר אַלע מיינע לייט נאָקעט אַרויס טרעטן.
זאָל מען איהר מיט דיזען שווערט דעם קאַפּ אַראָפּנעמען
און מיין געליעבטע אסתר פאַר קעניגין טהון קריינן...
בשעת מעשה טהוט דער קעניג אַ מאַך מיט דער שווערט און
אַ וואונק אויף מרדכי'ן, און עס געהט צו מרדכי (לוי דער קאַרנאָד-
סער שוסטער). אָנגעטהאָן אין אַיין איבערגעקעהרטער קאַפּאָטע
אויף דער לינקער זייט און מיט אַ באָרד פון קלאָטשע; ער טהוט
דריי שפּאַן. שמעלט זיך אַוועק און גיט אָפּ כבוד דעם קעניג
אחשוורוש, ווי עס געהער צו זיין, און זינגט אויס אויף זיין קאַר-
נאַסע ציקעלדיג-וויינענדיגער שטימע:

אַריין, אַריין, אַריין.

ברודער מלכה דו מיין!

און עס בעווייזט זיך ושתי המלכה (מאָטעל דער סטאָליר).
אָנגעטהאָן אין אַ קליידעל פון אויבען אויף דער קאַפּאָטע, און די
פּאַלעס זעהען זיך אַרויס, נאָר בכדי מע זאָל חלילה נישט דערקע-
נען, אַז די מלכה ושתי איז אַ מאַנסביל, און אַלע זאָלען טאַקי מיין
נען, אַז ס'איז אַ נקבה, האָט ער אונטערגעכונדען דאָס בערדעל מיט
אַ ווייסער פעטשיילע (וואָנציס מאַכט נישט אויס). די מלכה ושתי
טהוט אַ פּאַל אויף דער ערד, און עס שמעקען אַרויס אַ פאַר גרויסע
צעריסענע שטיוועל. זי הויבט אויף ביידע הענד צום קעניג
אחשוורוש און זי טהוט פאַר איהם קניהען און בעטען: „ער זאָל
אויף איהר שענקן טהון טהין קוקן, ער זאָל זיך דערבאַרעמען
אויף איהרע יונגע יאָהרן און זי פון דער וועלט נישט אומברענגן.“
און ביי דער זייט שטעהט המן הרשע (יאָסקע דער בעהעלפער) מיט
אַ שאַרבען אויפ'ן קאַפּ, און בשעת ושתי ליגט אויף דער ערד און
וויינט פאַר'ן קעניג אחשוורוש, נעמט המן און ווייזט מאַנדרישען
אַ קולאַק, און מאַנדריש שמעלט איהם אַרויס אַ צונג, און צווישען

מיר געהען גאָר אין אַ יִדִּישֶׁן טהעאַטער, פון יענע אירישע „אַקטיווערען“, וואָס פאָהרען אַרום פון שטאָדט צו שטאָדט און שטעלען די אירישע אָפּערעס: „קאָלדוני“, „שולמית“, „בר כוכבא“... אַלע מאָל, ווען איך קום אויף די דאָזיגע אירישע „אַקטיווערען“, שטעלט זיך מיר פאָר יענע שענע שפּיעל פון אונזערע „פורים-שפּיעלער“, וואָס איך האָב געזעהען אין מיין געבורטשטאָדט, אין כֹּתֵר לֵוִי קֵע, בשעת איך בין נאָך געווען אַ חדר-יונגלע.

די בלאָטע איז גרויס, און פון אויבען שיט אַ שנייעלע; דאָס שנייעלע לאָזט, און די בלאָטע ווערד נאָך גרעסער. „זיי“ געהען אָנגעוואָפענט מיט כלי זיין פון שטוב צו שטוב און קנעמען מיט די שטיוועל די גרויסע, טיעפע, זומפּיגע בלאָטע, און אַ גאַנצע טיטשקע יונגלעך לויפּען נאָך נאָך „זיי“; די יונגלעך פאלען אין דער בלאָטע, שטעהען אויף און לויפּען ווייטער, מיט אַ געלעכטער און מיט אַ געשריי: „אחשורוש! ושתיו! מאַנדריש!“ אַטאָם זענען „זיי“ שוין ביי אונזער שטוב, אַטאָם עפענט זיך די מהיר — „זיי“ זענען דאָ.

— גוט יום־טוב־איידל! — שיסען „זיי“ אויס אַלע מיט אַ מאָל ווי פון צעהן ביקסען, שטעלען זיך אויס, ווי די סאָלדאַמען, און די „שפּיעל“ הויבט זיך אָן.

פריהער פון אַלע טרעט־אָרויס דער קעניג אחשורוש (קאָפּעל דער שניידער) מיט אַ געלען פאַפּיערענעם ספּאַדיק אויפ'ן קאָפּ, האָפט אָרויס אַ הילצערנע שווערד פון אונטער דער פּאַלע, עפענט אַ מויל און הויבט אָן מיט אַ משונה־מאָדנע ניגון, אויף אַ משונה־מאָדנע שפּראַך, וואָס מע רופּט דאָס דייטש:

דו, המן בן המרתא צורר היהודים,

און דו, מאַנדריש, און איהר אַלע מיניסמאָרען מיינע,

איהר זאָלט אַלע טהון טהין הערן,

וואָס איך קעניג אחשורוש וועל אייד טהון טהין שפּרעכונ,

צוויי און וועמען נאך מעהר פון צוויי... נאָר אַט עפענט זיך די טהיר און עס קומט אַריין אַ מיידעל מיט שטאַרק רויטע האָר און מיט אַ סך קלייען אויפ'ן פנים — דאָס איז מיין רבינ'ס אַ מיידעל; זי געהט אַרום פון איין בעל-הבית צום אַנדערען און נעמט צענויף די שלח-מנות'ען פאַר'ן רבי'ן. זי טראָגט אין האַנד אַ שעלעכעל, איבערגעדעקט מיט אַ טישטוכעל. אינ'ם שעלעכעל שטעקט אַ ראָ-זינקע, און אויף דער ראָזינקע ליגט אַ זילבערנע מטבע. די מאַמע דעקט אויף דאָס טישטוכעל און לעגט-צו צו יענער מטבע נאָך אַ מטבע, און אויך דעם מיידעל רוקט זי אַריין עפּים אין האַנד אַריין. דאָס רויטע מיידעל ווערט נאָך רויטער און ווינשעוועט, ווי איין אלטע: „דערלעבט איבער אַ יאָהר מיט אייער מאַן און מיט אייערע קינדער“... נאָך דעם רויטען מיידעל קומט אַריין אַ געשוואָלען בחור'על מיט איין אויפגעטראָגענער באַק, אונטערגעבונדען מיט אַ בלויער פעטשיילע, איין אויג אַ קליינס, דאָס אַנדערע אַביסעל גרע-סער; אין האַנד האַלט ער אַ מעשען טעצעל, אויף דעם טעצעל ליגט אַ פלעדעל, אויפ'ן פלעדעל איז אויסגעצוויקעלט אַ פישעלע, דאָס פישעלע איז אָנגעפילט מיט האָניגפאַרפּעל, און ביי דער זייט ליגען עטליכע זילבערנע מטבעות און אַ פאַר קערבלעך פאַפּיערענע. דאָס געשוואָלענע בחור'על געהט-צו גלייך צו דער מאַמע און שיסט אויס אין איין אַטהעם, ווי אויסגעלערענט אויף אויסוועניג: „אַ גוט יום-טוב דער רב האָט אייך געשיקט שלח-מנות און דערלעבט איבער אַ יאָהר מיט אייער מאַן און מיט אייערע קינדער“... דאָס געשוואָלענע בחור'על נעמט אָפּ זיין רח"ש און געהט אַוועק אָהן אַ זייט-געזונד, וואָרום די ווינשעוואַניע האָט ער על-פי טעות אויס-געחאַפט פריהער. און עס קומען אָן אַלע מאָל נייע פאַרשוינען מיט נייע שלח-מנות'ען: פונ'ם דיין, פונ'ם חזן, פון די שוחמים, פונ'ם סופר, פונ'ם תלמוד-תורה-מלמד, פונ'ם בעל-תוסע, פונ'ם בעל-מגיה, פונ'ם מנקה, פונ'ם וואַסער-פיהרער, פונ'ם בעדער (אויך בלי-קודש!). און נאָך די דאָזיגע אַלע קומט צו געהן וועלוועל דער

חברה ווערד דערווייל א געלעכטער. ער ווייסט נישט, דער רשע-מרושע, אז אָט באַלד האָט ער די מפלה, אָט באַלד וועט דער קעניג אחשוורוש אַרויסגעבען אַ בעפעהל: „מע זאָל דעם מערדער, דעם גזלן, דעם רוצח אויף אַ הויכען בוים אויפהענגן, און מאַנדרישען דעם אירען זאָל מען פאַר שני למלך טהון מאַכן“. אַך, ווי זיס איז די נקמה! ווי גרויס בין איך ביי זיך אין די אויגען מיט מיין איד-שען שני למלך! ווי שטאַרק טהוט מיר באַנג, וואָס די שפּיעל ענ-דיגט זיך, און די חברה פורים-שפּיעלער נעמען צענויף די עטליכע גראַשענס, און איך געזעגען זיך אָפּ מיט זיי אויף אַ גאַנץ יאָהר!

נאָר מעהר פון אלץ טהוט מיר באַנג דער מנהג פון „משלוח-מנות“ און „מתנות לאכילונים“ — מתנות פאַר די אָרעמע לייט. האַלב וואַכעדיג, האַלב יום-טוב'דיג, מיט אַ זיידענער פעטשיילע און מיט אַ פאַרטוך, שמעסט די מאַמע ביים טיש שטאַרק צעטראָג-גען: עפּים אַ ווערמעלע אויסצורעדען — כמעט אַ מאה שלח-מנות'ען אָפּגעמען און כמעט אַ מאה שלח-מנות'ען אָפּשיקען, קיינעם נישט אָנזעצען, חלילה קיין טעות נישט האָבען, געדענקען וועמען וואָס פאַר אַ שלח-מנות מע בעדאַרף אָפּשיקען. צום ביישפּיעל: אַז יענער שיקט איין פלעדעל, צוויי קישעלעך, איין מאַהינדעל, צוויי שטיקלעך טאַרט, איין האַניג-טייגעל מיט צוויי צוקערלעקאָכ-לעך, — בעדאַרף מען איהם אָפּשיקען, געוויינטליך, צוויי פלעדלעך, איין קישעלע, צוויי מאַהינדלעך, איין שטיקעל טאַרט, צוויי האַניג-טייגלעך מיט דריי צוקערלעקאָכלעך. מע בעדאַרף האָבען אַ קאָפּ פון אַ מיניסטער, חלילה נישט אָנמאַכען אַ חתונה, ווי סע האָט זיך אַ מאָל שוין געטראָפּען ביי אונז אַזאַ-נאָמגליק, דאָס הייסט, מע האָט געשיקט איינער אַ נגידית צוריק איהר אייגענעם שלח-מנות, — האָט זיך דאָס געטהאָן, עס איז אַרויס אַ מחלוקת צווישען די מאַ-גען, מיט סקאַנדאַלען, מיט פעטש, מיט מסירות, מיט רדיפות, ווי געוויינטליך... היינט די מענשען, וואָס ברענגען דעם שלח-מנות, בעדאַרף מען אויך עפּים שענקען — וועמען אַ קאָפּיקע און וועמען

דער איז א טאטענ'ס א קינד... און פארהאן צווישען זיי אזעלכע, וואָס נעמען צו וויפיעל מע גיט זיי. דאָס זענען טאָקי פשוט'ע אָרעמע לייט, וואָס געהען נאָך א נדבה לכבוד דעם הייליגען יום-טוב:

היינט איז פורים,
מאָרגען איז אויס;
גיט מיר א גראָשען,
טרייבט מיך אַרויס...

און די מאמע האלט אין איין טיילען: א גראָשען אויף צווייען, צוויי גראָשענס אויף דרייען, און איטליכען בעזונדער א שטיקעל טאָרט, א פלעדעל, אָדער א לעקאכעל — "לאָז איין אָרעמאן אויך וויסען פונ'ם הייליגען יום-טוב פורים"...

יא, דער מנהג פון "משלוח-מנות" איז זעהר א פיינער מנהג ביי אידען, און דער מנהג פון "מתנות לאביונים" איז נאָך פיינער; נאָר אונזערע היינטיגע קינדער, אונזערע היינטיגע "אריסטאָקראַטען" מיט אונזערע היינטיגע "מאדאמען" פון דער גרויסער שמאָרט יעהופעץ און פון אלע אנדערע גרויסע שטערט ווייסען נישט פונ'ם דאָזיגען מנהג. זיי ווייסען פון אנדערע מנהגים: פון "אימעני-נעם" און פון "יאָלקעס", פון טענץ און פון "גוליאניעס", פון בויגען זיך און דרעהען זיך, נאָר נישט פון "שלח-מנות" און נישט פון "מתנות לאביונים". עס איז, פערשטעהט איהר מיך, איין אנדער וועלט געוואָרען, דאָס הייסט, די וועלט איז אפילו די אייגענע וועלט, וואָס פריהער, נאָר די מענשען זענען נישט די, וואָס אַמאָל. דאָס הייסט, די מענשען זענען אפילו די אייגענע, וואָס פריהער, נאָר די נעמען זייערע האָבען זיי איבערגעאנדערשט, צום ביישפּיעל: אַמאָל איז המן געווען א רשע, דלפון איין אָרעמאן און ויזתא א שוטה; היינט הייסט המן "אנטיסעמיט" און איז פול די גאנצע וועלט, "מהודו ועד כוש"; דלפון איז א גביר אין יעהופעץ, דרעהט געשעפטען און חתמ'עם וועכסלען; און ויזתא איז א חכם, שרייבט

שמש אליין, נעבאך א קראנקער, א הייזעריגער, א יאדעשליווער; ער בלייבט שטעהן א וויללע ביי דער טהיר, האפט זיך ביי'ס האר צען און פעהרוסט זיך.

— וואָס וועט איהר עפּיס זאָגען נומס? — פרעגט איהם די מאַמע, שוין רעכט מיעד פון דער ארבייט.

— מע האָט אייך געשיקט שלח-מנות. — מאַכט וועלוועל און בעווייזט א לעקאכעל אין האַנד. — דערלעכט איבער א יאָהר מיט אייער...

— פון וועמען איז? — פרעגט איהם וויעדער די מאַמע.

— פון מיר טאקי אליין, דערלעכט איבער א יאָהר מיט איי-ער... — מאַכט וועלוועל און פעהרוסט זיך. — האָט קיין פאראיבעל ניט, וואָס אליין... נישטאָ מיט וועמען צו שיקען... געווען איין מיידעל, איז זי, ניט דאָ געדאַכט... איהר געדענקט מיין פראַדלען, עליה השלום?...

וועלוועל דער שמש פעהרוסט זיך אויף עטליכע מינוט, און די מאַמע טהוט זיך א האַפּ צו דער קעשעני, נעמט אַרויס עטליכע ממבעות מיט א מאָל און רוקט איהם אַריין אין האַנד אַריין און איז איהם מכבד מיט א שטיק טאָרט און מיט א פאָר פלעדלעך. וועלוועל שטופט דעם טאָרט מיט די פלעדלעך אין בוזעם אַריין, דאַנקט און ווינשעוועט: „דערלעכט איבער א יאָהר מיט אייער מאַן און מיט אייערע קינדער“, און פעהרוסט זיך. איך טהו א קוק אויף דער מאַמע און דערוועג אויף איהרע שענע אויגען הענגען טרערען... „וואָס זאָל דאָס בעדייטען?“ — טראַכט איך מיר... איך האָב קיין צייט ניט אַרומקוקען זיך — עס קומען אָן נייע פאַרשווי-נען, אַלערליי מינים „מקבלים“, שענע אידען מיט גרויע שאַלען און מיט מאָדנע היטלען, קיילעכניגע, אונטען ברייטליך, אויבען שמאָלבלך, ווי לאַקשענטעפלעך; פאַרהאַן צווישען זיי אַזעלכע, וואָס דינגען זיך, זאָגען, אַז זיי זענען נישט קיין פראַסטע אַרעמע לייט, וואָס געהען איבער די הייזער; דער איז דעם זיידענס אַיין אייניקעל,

ארבע כוסות

געשריבען אין יאָהר 1900

גאנצע „מאמרים“ אין די בלעטער, גיט עצות... אמאל האָט מדרכי געהייסען „מאָנדריש“ און האָט געשפּיעלט אַ ראָלע פון שני למלך ביי'ס קעניג אחשוורוש; און היינט האָט ער יתרו'ס נעמען: ער רופט זיך מאַרק און מאַרקוס און מאַקס און מאַקסיס און מאַטוויי און מיטראָפּאָן סעמיאָנאוויטש און פּאַנטעלעמאָן אַנדרעיעוויטש — און מע הערט איהם ווי המן דעם גרייגער... אמאל, אז איינער האָט זיך געשטעלט, דאָס הייסט, ער האָט נישט געוואָלט צאָהלען, האָט מען דאָס גערופּען פּשוט מיט'ן נאָמען אָנזעץ; היינט רופט מען דאָס ליקווידאַציע; גנבה איז קאָמיסיע, הלואה — דיסקאָנט, אַ לאָך — דעפיציט, איין אסיפה איז אַ סאָבראַניע, נבאים זענען משלענעס, דרשות — רעפּעראַטען, אויף אַ שלאַק זאָגט מען קאַפּריו, אויף משוגע — נערוועז, צדקה איז פּילאַנטראָפּיע, אַ שרוך — פאַרטי, אַ מיאוסקייט — סימפּאַטיע, אַ משרת — קאָממי... און נאָך און נאָך אַ סך אזעלכע נייע נעמען האָבען זיך בעזעצט אין אונזער נייעם ווערטערבוך — — — נאָר אַלסדינג אויף דער וועלט מוז דאָך האָבען אַ סוף, און אַ פעליעטאָן אוראי.

דערלעבט איבער אַ יאָהר מיט וועמען אייך איז ליעב!

ארבע כוסות

— ברוך הבא א איד, א גאסט, זיצט, זעצט זיך, פאר וואָס זיצט
איהר ניט?

מיט אזא מין ברייטען ברוך-הבא בענגענעם אונז, דאָס הייסט
מיד מיט'ן טאטען, א טאָג פאר ערב-פסח, רב יודעל וויינשענקער,
א בעסעראביער געפאָקט אידעל, מיט רויטע בעקלעך, מיט א ביי-
כעל און מיט א קארק, וואָס נעמט זיך ניט פון אייגענע און ניט
פון פרעמדע צרות, נאָר פשוט פון א מאמעליגע מיט א ראָסעל-
פליישעל, פערזופט מיט א גלעזעל וויין... פון מיין טאטען האָלט
יודעל איין עולם ומלואו נאָר פאר איין זאך — דערפאר וואָס דער
טאטע איז א מבין אויף א גלעזעל וויין. נאָר צוריק שמועסענדיג,
וועלכער איד איז ניט קיין מבין אויף א גלעזעל וויין? וויין —
דאָס איז דאָך איינע פון די דריי זאכען, וואָס מיר זענען אין דעם
די גרעסטע ספעציאליסטען אין דער וועלט: דאָס ערשטע איז
נגינה, דאָס הייסט געזאנג, דאָס צווייטע איז א גלעזעל וויין און
דאָס דריטע איז בריליאַנטען. אמאָל, אז איך הויב מיד אָן בע-
רעכענען, פרעג איך זיך אליין א קשיא: מילא, אויף די ערשטע
צוויי זאכען, נגינה און א גלעזעל וויין, איז קיין חידוש ניט, וואָ-
רום וועלכער איד האָט פיינט הערען זינגען? וועלכער איד האָט
ניט געהערט קיין רעכטע בעריהמטע חזנים, וואָס לאָזען זיך הערען
אויף דער וועלט, למשל: ירוחם, פיצוי, בעני, בצלאל, ניסי בעל-

בען א ליכטיגען גן-עדן. תחילת, אז די באבע עליה השלום איז גע-
שטארבען, האָט מען איהרע אויהערינגלעך געשאצט ביי אונז אין
כתרילעווקע מי יודע וויפיעל; מבינים האָבען זיך זאָט ניט גע-
קאָנט אָנשפיעגלען אין זייער לויטערקייט, זייער וואַסער מיט זייער
שפיעל. עס האָט זיך געפונען איינער אַ מבין, וואָס האָט גאָר
געזאָגט, אז עין לא ראתה, אז נאָך אזא פאָר בריליאַנטען געפינען
זיך ניט אין ערגיץ, סיידען אפשר ביי דער ענגלישער מלכה. דע-
רויף האָט זיך אפילו געפונען נאָך איינער, וואָס האָט איהם אויס-
געלאַכט, געזאָגט, אז ביי דער ענגלישער מלכה איז פאָרהאַן, מאָהלט
אייך, אַ ביסעל גרעסערע בריליאַנטען; האָט איהם יענער אָבער
צוריק זעהר גלייך געענטפערט: „בריליאַנטען איז ניט ניט קיין
קוילעטשען, וואָס שאַצען זיך נאָכ'ן גרויס; דער גאנצער אַנטיק
פון אַ בריליאַנט איז דאָס וואַסער, די לויטערקייט און די שפיעל
זיינע, וואָס ער שפיעלט"... העט שפעטער, אין אַ צייט אַרום, אז
מיר האָבען געטראָגען די דאָזיגע זעלטענע אויהערינגלעך פערזעצען
אָדער פערקויפּען, האָבען די בריליאַנטען מיט אַ מאָל פערלירען
אינגאנצען זייער ווערטה. וואו איז אַהינגעקומען זייער וואַסער,
זייער לויטערקייט מיט זייער שפיעל? די אייגענע מבינים טאָקי
האָבען געזאָגט: „ווייס איך וואָס, אַ פאָר צוויקעס!"... נאָר
אזוי ווי מיט אַרבע כוסות געהער זיך דאָס ווינציג-וואָס אָן, כּבן
קעהרען מיר זיך אום צוריק צו רב יודעל ווייגשענקער.

בעקומען פון איהם אזא ברייטען ברוך-הבא, זאָגט איהם דער
טאטע, אז מיר האָבען קיין צייט ניט, עס איז ערב פסח, און מיר
בעטען איהם, ער זאָל זיך מטריח זיין מיט אונז אין קעלער אַריין,
אָפּקלויבען וויין אויף אַרבע כוסות.

— אָך, מיט'ן גרעסטען כבוד! — מאַכט יודעל און נעמט מיט
זיך אַ ליכט מיט אַ פסח'יג קדוש-גלעזעל, און מיר לאָזען זיך אַראָפּ
זאָלבעדרים אין קעלער אַריין.

— אַשמיגער, וואָס פאָר אַ מין סאָרט גלעזעל וויין וואַלט

זער, ברוך קארלינער, בלומענטאל, באכמאן, פני מינקאווסקי וכדומה נאך אזעלכע וועלט-חונים? און טאמער האט ער נישט גע-
הערט, האבען אנדערע געהערט. וואס מאכט דאס אויס? — מיר
פערשטעהען נגינה מיט'ן שכל... נו, און פון וויין שמועסט מען
נישט; וויין טרינקט דאך יעדער איד, אפילו דער אַרעמסטער, אלע
יאָהר, פסח צום סדר; נישטאָ קיין וויין, טרינקט ער ראָזינקעס,
טרינקט ער מער, טרינקט ער באַרשט, עפּיס מוז ער דאָך טרינקען
צו די „אַרבע כּוסות“, ס'איז דאָך פסח!... וואָס דאַרפט איהר
מעהר, נעמט דעם בעסטען שאַמפּאַניער וויין, אָדער גאָר „נסך“,
וואָס מיר טאָרען איהם נישט טרינקען און ווייסען נישט אפילו, וואָס
פאַר אַ טעם ער האָט, וועלען מיר אייך אויך זאָגען אויף איהם, אויב
איהר ווילט, אונזער מבינות על פי סברא... אָדער נעמט דעם
אַרץ-ישראל-וויין און רעדט מיט אַ אידען, וועט ער זיך גאָר נישט
שעמען און וועט אייך זאָגען גאנץ אָפּענטליך: „הא, וואָס, אַרץ-
ישראל-וויין? „כּרמל“? איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, איך
אליין האָב נאָך דעם כּרמל-וויין נישט געטרונקען, ווייסט איהר פאַר
וואָס? ווייל איך האָב מיר אלע יאָהר אויף אַרבע כּוסות מיין
וויין; איך נעם מיר איין אמת'ען בענדערער ווימאַראָזיג און מיש
איהם צענויף מיט אַ ביסעל „מתוק“, בעקומט ער טעם נן-עדן, עס
מעג איהם טרינקען דער מלכות... נאָר וועדליג איך האָב געהאָרנט
פון מבינים, וואָס האָבען יאָ פאַרזוכט פונ'ם „כּרמל“, פאַרשטעה
איך על-פי שכל, אז דער „כּרמל“ באַדאַרף זיין נישט קיין שלעכט
גלעזעל וויין!... הכלל, מיר פערשטעהען זיך אויף וויין נישט ווייניג
ציגער ווי אויף נגינה... נאָר די דריטע זאך, ברייאַנטען — דאָס
איז מיר תמיד געווען אַ חידוש, און איך פערשטעה נישט עד היום
הזה: פון וואָנען האָט זיך גענומען ביי אונז דאָס מבינות אויף
ברייאַנטען? וואו האָבען זיך דאָס אידען אזוי אָנגעקוקט מיט
ברייאַנטען? איך וועל אייביג נישט פערגעסען די אוהערינגלעך,
וואָס זענען אונז געבליבען בירושה פון דער עלטער-באַבע, זאָל האָ-

סעל דאָסיג, דאָס הויסט, ער איז ביי אייך גע'מלאכה'ט, מחילה אונטערגע'שמד'ט. זייט זיך מודה...

— חס ושלום! — זאָגט יודעל און שווערט זיך, ער זאָל אזוי האָבען אַ כשר'ען פסח, ווי דאָס איז איין אמת'ער, אַ ריינער קאָ-וועשאַנער וויין. חלילה נישט געפראָוועט, טאָקי נעבאָך אַ כשר קינד, אַט אזוי ווי די מאַמע האָט איהם געהאַט! ס'איז נעבאָך איין אמת'ער, אַ ריינער „באָרדאָ“.

— ע, רב יודעל! — מאַכט צו איהם דער טאַטע. — דאָס טויג דאָך נישט! מיר האָבען דאָך עפּיס געשמועסט, אז מיר באַדאַרפט איהר ווייזען אַ גלעזעל וויין, וואָס זאָל זיין וויין, היינט וואָס דער-צעהלט איהר מיר מעשיות באָרדאָ — שמאָרדאָ?

— איין אומגליק מיט די מבינים! — זאָגט יודעל און גיסט אויס דאָס גלעזעל „באָרדאָ“ און צאָפט איהם אָן איין אַנדער גלעז-זעל וויין, שוין פון צוויי פעסלעך מיט אַ מאָל, און טראָגט דאָס אונטער דעם טאַטען שוין מיט איין אַנדער מינע.

— ווייסט איהר וואָס? זאָגט שוין איהר אַליין, אויב איהר זענט אַ מבין און פאַרשטעהט אויף וויין. איך וועל שוין שווייגען. איך בין נישטאָ, איין עק!

דער טאַטע בעמראַכט פריהער דאָס גלעזעל אויף דער ליכט, פאַוואָלינקע טראָגט ער דאָס צו צו די ליפּען, זופּט אָפּ אַ ביסעל, און דאָס פנים ווערט ביי איהם איבערגעכייטען, די אויגען פרעה-ליכער.

— יא, אַט דאָס איז וויין; דאָס קאָן מען אָנרופּען מיט'ן נאָ-מען וויין. ווייסט איהר פאַר וואָס? ווייל אין איהם געפינט איהר אַלסדינג, וואָס אַ גלעזעל וויין באַדאַרף האָבען: אי אַ שטאַרקייט, אי אַ מתיקות, אי אַ זויערקייט. מיט איין וואָרט — ס'איז וויין. — איך זאָל אזוי האָבען הצלחה בכל אשר אפנה, — זאָגט יודעל און שפּרינגט-צו צום טאַטען — אז זינט איך בין אַ וויינשענקער, האָב איך נאָך אזאָ גלעזעל וויין נישט געהאַט. און טאָמער מיינט

איהר א בעלן געווען טרינקען היינטיגען פסח? — טהוט יודעל א פרגע און קוקט אויף דער סטעל.

— וואָס פאַר אַ מין סאָרט גלעזעל ווײַן זאָל איך וועלען? — ענטפערט איהם צוריק דער טאטע איבערגעפרעגט. — איך וואָלט אַ בעלן געווען, עס זאָל זײַן, פאַרשטעהט איהר מיך, דאָס אמת'ע גלעזעל ווײַן, דאָס הייסט, עס זאָל זײַן אַ גלעזעל ווײַן, ווערליג מיר ביידע פאַרשטעהען? איהר פאַרשטעהט?

— איך פאַרשטעה, פאַר וואָס זאָל איך ניט פאַרשטעהן? איהר ווילט אַ גלעזעל ווײַן, וואָס זאָל זײַן „קפּריסין“!

מיט די ווערטער געהט יודעל אוועק אין אַ ווינקעלע, בויגט זיך אָן אין דער פינסטער און צאפט אָן אַ גלעזעל „קפּריסין“ און טראָגט דאָס צו דעם טאטען.

— שלעכטס זאָל איך האָבען, אויב עמיצער האָט נאָך אפילו פאַרוזכט ביי מיר פונ'ם דאָזיגען ווײַן; אנו, נעמט איהם אַקאָרשט אויף די ליפּען!

דער טאטע טהוט אַ שאַקעל דאָס גלעזעל הין און צוריק עטליכע מאל, טראָגט דאָס צו פריהער צו דער ליכט, נאָכדעם צום מויל, טהוט אַ מאָל מיט דער נאָז:

— ניין, רב יודעל, האָט קיין פאַראיבעל ניט, ניט דאָס הייסט ביי מיר „קפּריסין“!

— אהא, איך ווייס שוין וואָס איהר מיינט! — מאכט יודעל און צאפט אָן אַ פריש גלעזעל קפּריסין. — נו, וואָס וועט איהר עפּים זאָגען אויף דעם גלעזעל ווײַן? קוקט אייך נאָר צו צו דער מראה זיינער: קרישטאַל!

דער טאטע פערזוכט אַביסעל „קרישטאַל“ און זאָגט זיין מבינות:

— מהכתיית, אוודאי איז דאָס אַ גלעזעל ווײַן, דער חסרון זיינער איז נאָר דאָס, וואָס ער איז, צווישען אונז רעדענדיג, אַ בר-

רום אַט דאָס איז — וויין! ... זאָגט־זשע מיר, רב יודעל סערדצע, מה יקר — וואָס קאָסט ער? פון וואַנען שטאַמט ער? ומה שמו — ווי איז דער אמת'ער נאָמען זיינער?

— ע! — מאַכט יודעל מיט אַ געלעכטערעל. — איהר ווילט טאַקי וויסען אַלסדינג? מע מוז, מע מוז אייך זאָגען דעם אמת, ס'איז עפּים אַ תירוץ? די מעשה דערפון איז אזוי: דער וויין אַליין איז מיינער איין אייגענער ווימאַראָזיג אַ נומער דרייצעהן, הייסען הייסט ער שאַטאַלאָפּיט און קאָסטען קאָסט ער אזוי גרויס ווי זעכס קארבען איין עמער, האָט איהר אַ קיימאַלן פון פיער גיל־דען איין אָקע. איך זאָל אזוי האָבען הצלחה בכל אשר אפנה, אז איך דערלעג צו איהם, אויב איך לייז איהם אפילו פינף גיל־דען די אָקע. פאַרגעסט נישט, וויפיעל דאָ איז פאַרהאַן פּחת! אַ קליי־גינקייט, ווימאַראָזיג! פאַלגט מיך און מאַכט ניט קיין שהיות, הייסט אייך אַנצאַפּען אַ צוויי פּלאַש פונ'ם דאָזיגען ווימאַראָזיג, און צוויי פּלאַש פון בענדערער „מאַרגאָ“, וואָס איך האָב אייך פריהער באַוווּזען, און נאָך איין פּלאַש הייסט אייך געבען פאַר די ווייבער פונ'ם אמת'ען „זמירער“, וואָס איהר נעמט ביי מיר אַלע יאָהר, וועט איהר וויסען, אז איהר האָט מיט גאָטס הילף וויין אויף אַרבע כוסות, און דערלעבט איבער אַ יאָהר מיט אייער ווייב און מיט אייערע קינדער, איהר זאָלט זיין אַ גרויסער גביר און טרינקען אַלע פּסח נישט קיין ערגערען וויין... יענקעל! הער נאָר, דו, וואו ביזט דו ערגיין, איז אַלדי שוואַרצע יאָהר?

אויף דעם דאָזיגען אויסרוף בעווייזט זיך, איך ווייס נישט פון וואַנען, עפּים אַ מאָדנער נפש, אַ געזונטער, אַ שוואַרצער בחור אין אַ וואַטאָווער, שטאַרק פערסמאָלצעוועטער קאַפּאָטע, אונטער־געבונדען מיט אַ שטריקעל, מיט אַ פאַר גרויסע, מורא'דיג־גרויסע שטיוועל; דאָס פנים איז ביי איהם ווי פּעראומערט, פערשלאָפּען, קוקט ניט אין די אויגען, רעדט הייזעריג, ווי פונ'ם שלאָף:

— הא? וואָס? מיך רופט איהר?

איהר, איך האָב איהם אַ סך? לאָמיר אזוי האָבען אַ פרעהליכען יום-טוב, ווי...

— ששא, פאָוואָלי נור! — שלאָגט איהם דער טאטע איבער אין מיטען. — די מעשה דערפון איז אזוי: וויין איז דאָס טאָק, נאָר ניט איינציג! גאָרניט, ס'איז ניט מעהר ווי אַ גלעזעל וויין. איך האָב אייך, רב יודעל, געוואָלט בעטען אָט וואָס: איהר זאָלט זיך מטריר זיין מיר אָנצאפען אַ גלעזעל וויין פון יענעם... פון יענעם... איהר ווייסט שוין פון וואָסערען איך מיינ... פונ'ם אמת'ען ווימאָראָזיג, איהר געדענקט? איי, איז דאָס געווען אַ ווי-מאָראָזיג!

יודעל טהוט זיך אַ פאָטש מיט ביידע הענד איבער דער קאָ-פאָטע און אַ שמייכלע דערביי:

— אַ ריינער אומגליק מיט די מכינים! גענוג זיי פאַרשטע-הען אויף וויין, האָבען זיי נאָך אַ זכרון אויך און געדענקען דעם טעם פון פאַראַיאָהרען, פון פאַר צוויי יאָהרען און אפילו פון פאַר דריי יאָהרען!

און יודעל טהוט אַ שפּריץ מיט'ן גלעזעל אַרויף און צאָפט אָן גאָר אַ פריש גלעזעל וויין, שוין ניט פון צוויי, נאָר פון איין פעסעל, טראָגט דאָס צו צום טאטען שוין גאָר אָהן ווערטער, נאָר אַ סמאָרע מיט דער נאָז, ווי איינער רעדט: „אנו, וואָס וועט איהר עפּים איצטער זאָגען?“ דער טאטע טהוט אַ זופ איין מאָל, נאָך אַ מאָל, און נאָך אַ מאָל, קוקט אלע מאָל אויפ'ן גלעזעל פון אונטען אַרויף, פערבייסט די אונטערשטע ליפּ, שאַקעלט מיט'ן קאָפּ, רעדט צו זיך אליין און צעהלט די ווערטער:

— אוי! — איז דאָס! — אַ גלעזעל! — וויין! ! ! הערט איהר, רב יודעל, אָט דאָס איז דער אמת'ער וויין, וואָס מע רופט איהם וויין; אָט דעם וויין אז מע טרינקט, פיהלט מען, אז מע טרינקט וויין; ס'איז, פאַרשטעהט איהר מיך, אַ פול מויל מיט וויין! אויף איהם, זעהט איהר, מעג מען שוין מאַכען בורא-פרייהגפן, וואָר-

— דהיינו, — זאגט דער טאטע געלאסען — מע האָט איהם
ניט געקאָנט נעמען אין מויל אַרײַן. ס'איז געווען, מחילה, באַרשט,
ניט קיין וויין.

— וואָס רעדט איהר? איך זאָל אזוי האָבען אַלראָס גוטס, ווי
דער עולם האָט געלעקט פון איהם די פינגער. מע האָט זיך גאָר
ניט געקאָנט אָפּלויבען פון איהם. סע איז ניט געבליבען פון איהם
אויף די אַנדערע טעג פסח, איהר זאָלט זאָגען, אַ לעק.

— און איך זאָג אײך, — מאַכט דער טאטע גאַנץ געלאָסען —
אז ער איז געווען, איהר זאָלט מיר מוחל זיין, אַ בייזער הלשות!
פון אויבען האָט ער געהאַט אַ שימעל, אַ טעם האָט ער געהאַט
פון געקאָכטע באַרלעך און האָט זיך נאָכגעגעבען מיט עפּיס אַ מין
גערוך, פון... פון... אוועקעס.

— ניט אַנדערש, — זאָגט יודעל און צענעמט די הענד — אז
איהר האָט איהם געהאַלטען ערגיץ אין דער וואַרעם, אָדער די פלעש-
לעך זענען ניט געווען גוט פאַרפראָבקעוועט.

— ניין! איהר האָט אַ טעות, רב יודעל; די פלעשלעך זענען
דוקא געווען פאַרפראָבקעוועט, ווי אַלע מאָל, און געהאַלטען האָב
איך איהם דוקא אין אַ קיהל אָרט, ווי אַלע מאָל, גאָר מיט איהם
האָט זיך, אַפּנים, אײַן אַנדער מעשה געטראָפּען: די ראָזינקעס
האָבען ביי אײך אין קעלער, אַפּנים, ניט רעכט אויסגעשפּיעלט, האָ-
בען זיי זיך צעשפּיעלט ביי מיר אין די פלעשלעך, האָט דער וויין
געחאַפּט אַ פאַסקודנע זויערקייט און איז געוואָרען הויזענדיג. דאָס
קינד נעכאָך (דער טאטע בעווייזט אויף מיר) האָט געהאַט צו מהון
מיט'ן מאָגען, ניט היינט געדאַכט, פון נאָכ'ן ערשטען סדר כמעט
ביו שבועות — דערפאַר האָב איך היינטיגס יאָהר מורא זיך צו-
ריהרען צו אייערע „צמוקים“.

מערקווירדיג! איך אַליין האָב גאָר פאַרגעסען די גאַנצע מעשה.
גאָר אז דער טאטע האָט זי פלוצים אויפגעמישט, האָב איך מיך
דערמאַנט, ווי אזוי איך האָב מיך פאַראַיאָהרען צוגעהאַפּט צו די

— וואו ביזט דו געווען און וואס האסט דו געטהאן?

— ווער? איך? גארניט. בין געווען ביי די ראָזינקעס, גע-
מאַכט „מאַלאַגאַ“.

— הער נאָר דו, יענקוי, וואָס איך זאָג דיר: נעם שווענק
דורך עטליכע פלעשער און צאפ זיי אָן צוויי ווימאַראָזיג שאַטאַלאָ-
פיט פונ'ם פעסעל נומער 13 און צוויי מאַרגאָ פונ'ם זיסליכען נומער
8, און איין פלאַש וועסט דו זיי אָנצאפּען פונ'ם זמירער נומער 1!
שטעה, האָב צייט. וואָס האַפט דיר אַוועק דער רוח? ... געדענק-
זשע, יענקוי, ווימאַראָזיג שאַטאַלאָפּיט נומער 8, מאַרגאָ נומער 13,
מיין איך מאַרגאָ נומער 13, טפּו, שאַטאַלאָפּיט נומער 13, מאַרגאָ
נומער 8 און זמירער נומער 1 פונ'ם בעסערען. גיך, ריהר זיך, ווי
אַ בלייען פייגעלע!

יענקעל געהט אַוועק אַ שלעפּעריגער צאפּען וויין ערגיץ ווייט,
באַברעט זיך דאָרטען אין דער פינסטער און קומט צו געהן אין עט-
ליכע מינוט אַרום מיט די אָנגעגאַסענע פלעשער, שלעפּט איינציג-
ווייז פון קעשענע פּראָבקעס, קייט זיי געשמאַק מיט זיינע גרויסע
געזונטע צייהן אַזוי לאַנג, ביז זיי מוזען אַריין, און יודעל וויינשענ-
קער האַלט דערווייל מיט'ן טאַטען אַ שמועס אַלץ וועגען וויין.

— זאָגט נאָר, רב יודעל סערדצע, ווי אַזוי איז ביי אייך אַרויס
היינטיגס יאָהר דער ראָזינקעס-וויין?

— די צמוקים? איין חריפות אין דער וועלט! — זאָגט
יודעל. — בעסער פונ'ם בעסטען אונגערשען וויין! אַ כּפּרה טאַקיי,
אַ כּפּרה שאַמפּאַניער, אַ כּפּרה זייער פאַרטוויין, זייער פּראַנצוויין
מיט אַלע זייערע וויינען!

— פאַראַיאָהרען — זאָגט דער טאַטע — איז אייער ראָזינקעס-
וויין געווען, איהר זאָלט מיר מוחל זיין, נישט אין בעסטען.
— דהיינו מיט וואָס? — מאַכט יודעל ווי דערשראָקען.

נייע מלבושים'לעך מיט מיין קאשקעטעל. „ס'איז מיין קאשקע-
טעל!" — שריי איך צו איהם. — „מע האָט דאָס מיר ערשט נעכ-
טען געקויפט אויף פסח!"... און דער געזונטער בחור זיינער האָט
זיך צוגעהאפט צו אונזערע ארבע כוסות, שטעהט אויסגעבויגען
צוריק מיט איין איבערגעקעהרטע פלאַש וויין איבער'ן מויל אריין;
דער וויין — בול-בול-בול, און ער זשליאָקעט... „פארפאלען די ארבע
כוסות! חמץ'דיג געמאַכט, חמץ'דיג!"... שריי איך און חאַפּ מיך
אויף א פערצאָפּעלטער פונ'ם שלאָף, און איך דאַנק גאָט וואָס ס'איז
נאָך אַ חלום...

* * *

קוים דערלעבט די מינוט, די רגע — אַט-אַט, נאָך צוויי שעה,
נאָך דריי שעה איז שוין פסח; אומעטום איז ריין, אומעטום
פסח'יג.

דער אויווען איז אויסגעגליהט. דער טיש איז איבערגעדעקט.
די מצות טרישטשען. עס לאָזט זיך הערען אַ געשמאַקער ריח פון
געזענשטמאַלץ, עס שמעקט מיט לאַטקעס, מיט פסח'יגע לאַטקעס.
די „אַרבע כוסות" שטעהען שוין אָפּגעדעקט פראַנק און פריי, מע
מעג שוין קוקען אויף זיי... דער טאַטע איז נאָך אַ ביסעל פערנו-
מען, ער מאַכט חרוסת. נאָר איך... איך בין שוין פארטיג! ווי
איין אמת'ער פרינץ, ווי אַ „בן-מלך", האָב איך מיך אָנגעטהאָן פון
קאַפּ ביז פיס אין גאָלע נייעס, גאָלע טשאַקענדיגס, קנאַקענדיגס,
סקריפענדיגס. איך ווייס ניט, וואָס איך זאָל טהון: זיצען — איין
עבירה, דאָס קאַפּאַטקעלע ווערד צעקנייטשט; געהן — דער גלאַנץ
פון די פאָרעשוועס ווערד אָפּגעריבען; שטעהן — וועט מען ניט
הערען, ווי די שטיוועל סקריפען... איך שוועב, איך האַלט מיך פון
אויבען, אין דער לופטען. איין חסרון נאָר, וואָס איבער דער בלאַטע,
איבער דער געוויסער כתרילעווקער זומפּיגער בלאַטע, קאָן מען מיט
די נייע שטיוועלעך אין שוהל אריין ניט אַריבערגעהן בשום אופן.
מע מוז אָנמהן די אַלטע, די חמץ'דיגע שטיוועלעך.

ארבע כוסות, אויסגעווינגען ווי ביז'ן דנא, און אז איך בין אויפגע-
שטאנען פונ'ם סדר, האָט זיך מיר געדערהט די סטעלי, און דער
טיש מיט די כוסות מיט אלעס מיט אנאנדער האָבען געהאפט א
טענצעל, קוים וואָס איך האָב מיך געהאלמען אויף די פיס, און
נאָכדעם — נאָכדעם געדענק איך ווי דורכ'ן שלאָף: א בעטעל...
איך ליג... די מאמע האלט מיך ביים שטערן און שעלט עמיצען,
איך ווייס ניט וועמען: „ניט געדאכט זאָל ער ווערען מיט זיינע
ראַזינקעס און מיט זיין וויין! סם המות! אוועקגע'סמ'ט דאָס
קינד!“...

— האָט אַ גוטען יום-טוב! — געזעגענען מיר זיך אַפּ מיט
יודעל וויינישענקער, וויינישעווען זיך איינס דאָס אנדערע עטליכע
מאָל „א כשר'ען פסח“, און מיר געהען אַהיים מיט'ן וויין אויף
ארבע כוסות לעבעדיג, פרעהליך. דער טאַטע איז פרעהליך, וואָס
ער האָט בעצייטענס איינגעהאַנדעלט וויין אויף ארבע כוסות — פער-
שפּאַרען מאָרגען שטופען זיך צווישען גאַנצען עולם אין דער
הושטשע; און איך בין גלאַט פרעהליך, וואָרום ווער איז צו מיר
גלייך? אַט-אַט, נאָך איין טאָג, קומט דער „ליעבער פעטער פסח“,
אין חדר דאַרף מען שוין ניט געהן, אין דער היים וואַרטען שוין
אויף מיר די נייע מלבושים'לעך, מיט די נייע סקריפענדיגע שטי-
וועלעך, מיט דעם נייעם גלאַנצעדיגען קאשקעטעל. געקומען אַהיים
מיט די ארבע כוסות, זוכט אַפּ דער טאַטע אַ קיח'ל אָרט, אַ פסח'יגס,
אַ כשר'ס, אויף אוועקצושטעלען דעם וויין. ער פאַרעט זיך און צי-
טערט איבער איהם, ווי עפּיס איבער אַ מייער, ציטעריג קינד. ער זאָגט
אונז אַן אלעמען, מיר זאָלען, חס ושלום, ניט צוריהרען זיך צום
וויין מיט אונזערע חמצ'דיגע הענד; מיר זאָלען אפילו גאָר ניט
קוקען אין יענעם ווינקעל אַריין! שפעטער, נאָכ'ן „בודק חמץ“ זיין,
לעגען מיר זיך שלאָפען (די לעצטע חמצ'דיגע נאכט!), און עס
פלאַנטעט זיך מיר אַ גאַנצע נאכט משונה-מאָדנע נאַרישע חלומות.
עס חלומ'ט זיך מיר, אז יודעל וויינישענקער טראָגט אויף זיך מיינע

„עבדים היינו לפרעה במצרים — קנעכט זענען מיר געוועזען צו פרעה'ן אין מצרים, האָט אונז גאָט אַרויסגעצויגען פון דאָרטען מיט גרויס וואונדער...“ און מיר דערצעהלען איינער דעם אנדערען שענע מעשיות: די מעשה פון רבי אליעזר מיט רבי יהושע מיט רבי אלעזר בן עזריה מיט רבי עקיבא מיט רבי טרפון, וואָס זענען געוועסען אַ גאנצע נאָכט און האָבען דערצעהלט פון יציאת מצרים... און מיר רעכענען אויס די פיער זיהן פון דער הגדה: אחד חכם — איינער אַ קלוגער, ואחד רשע — איינער אַ שלעכטער, ואחד תם — איינער אַ נאָר, ואחד שאינו יודע לשאול, דאָס הייסט — מחילה גאָר אַ בהמה, וואָרום יענע דריי פרעגען האָטש איטליכער איין אַנז דער קשיה, און דער זיצט, ווי אַ לעהמענער גולם, משמיינט געזאָגט, גאָר ניט זיין עסק, וואָס מע האָט אונז אַמאָל געמוטשעט אין מצרים, פערביטערט אונזער לעבען; מיר האָבען געקנעטען לעהם, געמאַכט ציגעל, געבויט פיתום מיט רעמסס, און פרעה האָט אַרויסגעגעבען אויף אונז אַלע מאָל נייע גזירות... ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא — ווען גאָט ברוך הוא זאָל אונז ניט געווען בעצייטענס אַרויס ציהען פון מצרים, וואָלטען מיר פערבליבען אייביגע קנעכט, אייביגע שקלאווען — מיר און אונזערע קינדער און אונזערע קינדס-קינד דער; דערפאַר איז אַ מצוה, מע זאָל אַלע יאָהר אָפּרעכטען דעם סדר און דערצעהלען אונזערע קינדער די גרויסע וואונדער פון יציאת מצרים. פאַרהאַן אַ סך ביי אונז היינט אַזעלכע „שאינו יודע לשאול'ס“ צווישען אונזערע היינטיגע קינדער, וואָס זיצען ביי'ם סדר ווי די לעהמענע גולם'ס, זעהען ווי דער טאַטע „מאַכט זיך נאַריש“, עסט חריין טרוקענעם מיט חרוסת, וואָס האָט נישט קיין שום טעם, און זאָגט עפּים פון אַ סדר אונטער דער נאָז, שעמט זיך פאַר דער „באָנע“... נאָר וואָס זענען שולדיג נעבאַך אַזעלכע קינדער, „שאינו יודע לשאול'ס“, אַז מע האָט מיט זיי פאַרט ניט געלערענט אין גימנאַזיע די אידישע היסטאָריע? די „באָנע“ האָט זיי ניט דערצעהלט די שענע מעשה פון יציאת מצרים, קיינער האָט זיי ניט אויפגעקלערט,

פערשטעהרט!... אין שוהל איז ריין, אין שוהל איז ליכטיג, אין שוהל איז יום-טוב'דיג, אין שוהל איז פרעהליך; אלע הענגלייכטער מיט אלע העסעס זענען אויסגעריבען, גלאנצען, און די ליכט ברענען. אידען אלע אויסגעצוואַגען, אָנגעטהאָן יום-טוב'דיג, דאוונען געשמאק, און מיר, חדריונגלעך, קונדסים, בעטראכטען איינס דאָס אנדערע, וועמעס קאפּאָטקעלע איז לענגער און וועמעס — קירצער, וועמעס קאשקעטעל איז שענער און גלאנצט מעהרער. איין חסרון נאָר, די נייע שטיוועלעך זענען געבליבען אין דער היים — פערשטעהרט! און ווער איז שולדיג? די בלאָטע, אונזער כתר־לעווקער בלאָטע... נאָר גאָרניט, אלסדינג איז איין איבערגעקומענע זאך. איבערגעקומען די בלאָטע און געקומען אַהיים, ס'האט אים אַן צוריק די נייע גלאנצענדיגע סקריפענדיגע שטיוועלעך, וואָרום די בלאָטע איז ביי אונז נאָר אין דרויסען. אינוועניג, אין דער היים, אין שטוב, איז ביי אונז ריין און שען און ציכטיג, מחיה־נפשות! עס שעמערירט, עס זינגט פון ריינקייט. דער וויין מיט די ארבע כוסות שטעהען שוין אויפ'ן טיש. עס גלאנצט, עס שעמערירט, עס פינקעלט אין די אויגען. די מצות מיט דער קערה מיט'ן גלאנצען „סדר“ זענען גרייט. דער טאטע, דער „מלך“, אין אַ וויסען קירטעל — אויבענאָן אויף דער היסביבעט; ביי דער רעכטער האַנד — די מאַמע, די „מלכה“, אָנגעטהאָן אין זיידענס, און אים, זייער „פרינץ“, ביי דער זייט, שטעה אויף און פרעג דעם טאטען אויף אויסוועניג די „פיער קשיות“ און לאָז אים גייען, מיט'ן קנאק און מיט אַ ניגון פון דער גמרא: „האָב אים דיר, טאטע, געפרעגט אלע פיער קשיות; היינט ענטפער מיר אַ תירוץ, און טאָמער וועסט דו מיר ניט ענטפערען קיין תירוץ, וועל איך זיך אליין ענטפערען אַ תירוץ: עבדים היינו לפרעה במצרים!“... הויבען מיר אָן צו זינגען אויף אַ קול, שרייען איבער איינס דאָס אנדערע, און איך פערלויף אלע מאָל אויף צופריהער, ווי אַ לאַשעקעל, צו בעווייזען דעם טאטען, אז איך האָב גוט אויסגעלערנט די הגדה, ווי אַ וואַסער:

שטרעפּט מיט צעהן מכות: „דס... צפרדע...“ ביי יעדער מכה שטעלען מיר זיך אָפּ און גיסען אָפּ צו ביסלעך וויין פון אונזערע כוסות. נאָכדעם גיסען מיר אָן צוריק די כוסות פול און זאָגען ווייטער. מיר ציהען אונטער אַ רעכענונג אינאיינעם מיט רב יוסי הגלילי פון די אלע מכות, וואָס פרעה איז מיט זיי געשלאָגען געוואָרען; עס קומט אויס אַ סך מעהר פון צעהן מכות: „אין מצרים, קומט אויס נאָך רבי עקיבא'ס חשבון, האָט פרעה געהאַפּט פּופּציג מכות, און אויפ'ן ים צוויי-הונדערט-און-פּופּציג מכות, האָבען מיר, הייסט דאָס, אַ קיימאלן פון דריי הונדערט מכות“... אַ מצוה אויף איהם, טראַכט איך מיר, לאָז ער וויסען, אז מיט אַ אידען טאָר מען זיך ניט אָנהויבען, וואָרום ביי אידען קאָן ווערען פון איין מכה אַ סך מכות!... שפעטער, אז מיר זאָגען אָפּ דעם „לפּיכך“ און עס קומט צו „הלל“, פערשטעלט זיך דער טאטע פאַר אַ חזן און איך פאַר אַ זינגערעל; ער פערקאטשעט זיך אויפ'ן חזן'ישען שטיי-גער, און איך העלף איהם אונטער ווי אַ משורר'על, און די מאמע קוועלט פון אונז ביידען, ביז עס קומט צום „הריני מוכן ומזומן — איך בין אָנגעברייט צו מקיים זיין די מצוה פונ'ם צווייטען כּוּם פון די ארבע כוסות“, צעשאַקעל איך מיר, ווי איין אלטער, מאַך די ברכה און קעהר איבער דאָס גלעזעל מיט'ן דנאָ אַרויף און זופּ אויס ביז'ן לעצטען טראַפּען. די מאמע קוקט און מאַכט צו מיר מיט'ן פינגער, ווי איינער רעדט: „גערענק, דו קונדס, זאָלסט ניט האָבען חלילה דעם אייגענעם פּסק, וואָס פאַראַיאָהרען“... איך הער דאָס אָבער, ווי דעם פאַראַיאָהריגען שניי. פאַראַיאָהרען איז גע-ווען עפּיש אַנדערש, און היינט איז עפּיס אַנדערש! — שפעטער, נאָך דער ברייטער וועטשערע, נאָכ'ן „אפיקומן“, נאָכ'ן בענטשען, צעשאַקעל איך מיך וויעדער אַ מאָל און זאָג: „הריני מוכן ומזומן — איך בין אָנגעברייט מקיים זיין די מצוה פונ'ם דריטען כּוּם פון די ארבע כוסות“, און קעהר איבער דאָס גלעזעל וויעדער מיט'ן דנאָ אַרויף, און איך פיהל, ווי עס

וואָס בעדייטען די דאָזיגע „טרוקענע“ מצות, דער דאָזיגער „ביטער רער“ חריין מיט'ן חרוסת און די אלע איבעריגע אידישע מנהגים און פסח'יגע מאכלים... די פסח'יגע מאכלים? — מהכתיתי, ווער זאָגט זיך אָפּ פון קניידלעך, לאַטקעס, טייגעכצען און פאלירטשיי קעס? אַ פסח'יגער באָרשט אַ גוטער מיט מצה, אָדער מצה, צו געפרישט מיט אייער, איז אויך ניט שלעכט. „פסח — זאָגען היינט מיגע קינדער — סלאָווי פראַזדניק, בודיעס קושאט חרעמזלעך אי פֿיט סלאַרקאָיע ווינאָ“... * נאָר קיינער פון זיי ווייסט ניט די טייטש פון די ווערטער „עבדים היינו — קנעכט זענען מיר געוועזען און קנעכט זענען מיר געבליבען“... קיינער פון זיי ווייסט ניט דעם טעם פון די ווערטער „זמן חרותנו — די צייט פון אונזער בעפרייט ווערען!“... נאָר איך קעהר מיך אום צוריק צו דער הגדה, ווי אזוי איך מיט'ן טאטען דערצעהלען אַ מעשה פון אונזער עלטער-עלטער-זיידען תרה, און פון אברהם אַבינו, און פון יצחק מיט זיין נע צוויי זיהן יעקב און עשו, און פערבייגעהענדיג דערמאנען מיר אונזער פעטער לבן-הארמי, וואָס איז געווען טויענדער מאָל ערגער פון פרעה'ן, וואָרום פרעה האָט אַרויסגעגעבען אַ גזירה נאָר אויף די זכרים אַליין, און לבן האָט געוואָלט אומברענגען דאָס אידישקייט אינגאנצען, עוקר מן השורש זיין... און נאָכדעם קומען מיר צו דער געשיכטע, ווי אזוי פרעה האָט זיך מיט אונז גערעכענט, זיך געבאָ-דען אין בלוט פון אידישע קינדער... „ונצעק“ — האָבען מיר גע-מאכט אַ ויצעקו, געשריגען צום רבוננו של עולם (דאָ הויבען מיר אָן צו שרייען אויף אַ קול), ער זאָל זיך אָננעמען אונזער קריוודע. און נאָט האָט צוגעהערט אונזער געבעט; ער האָט געשיקט משה מיט אהרן'ען צו פרעה'ן, ער זאָל אַרויסלאָזען די אידען פון מצרים. האָט דאָך מסתמא פרעה ניט געוואָלט הערען, האָט איהם גאָט גע-

* פסח איז אַ גוטער יום-טוב, מיר וועלען עסען חרעמזלעך און שרינקען זיסען וויין.

שוין „קנעפלעך“. נאָר זיי ווייסען ניט דעם אמת'ען טעם מיט'ן אמת'ען פערגעניגען פון „ארבע כוסות“. דערפאַר ווייסען זיי אָבער דעם אמת'ען טעם מיט'ן אמת'ען פערגעניגען פון „פּראָצענטען“ אין די גימנאַזיעס... זיי ווייסען ניט די טייטש פון די ווערטער „חד גדיא“ — אַ קליין ציעגעלע... דערפאַר ווייסען זיי דעם פּשט פון די ווערטער: „מאַליענקי זשידיאָנאַק, אָדער „מאַליוטקי זשי-דעק“, דאָס הייסט: אַ קליין אידעלע... און נאָך און נאָך אַ סך זאַכען ווייסען אונזערע היינטיגע קינדער, וואָס הלואי וואָלטען זיי דאָס בעסער ניט ווייסען! נאָר מחמת ס'איז ערב פּסח, וויל איך ניט אָנוואַרפען אויף אייך קיין מרה-שחורה. איך וויל אייך ניט פער-שטעהרען דעם יום-טוב מיט זייטיגע מחשבות, מיט טרויעריגע גע-דאַנקען, און לאָז אויס מיין פעליעטאָן מיט די ווערטער פון דער הנדה:

— לשנה הבאה בירושלים!

— — — — —

דערהט זיך מיר דאָס קעפּעל. פון דעסטוועגען בין איך נאָך ביי אלע געדאַנקען. איך גיס אָן דעם פיערטען כּוּס פון די ארבע כּוסות, און זאָג מיט'ן טאַטען דעם „שפּוך חמתך“ שטעהענדיג און האַפּ אַ קוק אויף דער טהיר, טאָמער וועל איך דערוועהן, ווי עס קומט אַריין אליהו הנביא און טרינקט אָפּ פון „אליהו הנביא'ס כּוּס“... נאָכדעם זעצען מיר זיך וויעדער אַנידער און מיר זאָגען די אלע איבעריגע שטיק פון דער הנדה, אַ גאַנצען סטעפּ: „הודו“, און „נשמת“, און „ויהי בחצי הלילה“; איך העלף דעם טאַטען זינגען דעם „לך ולך, לך כי לך, לך אף לך, כי לו נאה, כי לו יאה“ — און לאָז אויס אויף אַקול:

— לשנה הבאה בירושלים!

דאָ דערפיהל איך, אַז אין קאָפּ איז מיר עפּיס וואַרעמליך, די בעקלעך פלאַמען מיר, פאַר די אויגען שטעהט מיר עפּיס ווי אַ רויך, אויפ'ן האַרצען איז מיר שטאַרק אויפגעלעגט, לוסטיג־פרעהליך, עס טראָגט מיך אין דער לופטען: ס'איז מיר גוט — און גענוג. איך זאָל זיך ניט שעמען, וואָלט איך נאָר געגאַנגען טאַנצען... די מאַמע קוקט אויף מיר און לאַכט, זי ווערט צעגאַנגען פאַר געלעכטער. טאָ-מער ווייסט איהר, וואָס איז דער געלעכטער? איך פערשטעה ניט, וואָס זי לאַכט... איך ווייס ניט, איך געדענק ניט בשום אופן, צי איך האָב געטרונקען דעם „כּוּס רביעי“, — דאָס פיערטע גלעזעל פון די „ארבע כּוסות“ — צי ניין?... איך קאָן מיך בשום אופן ניט דערמאָנען, צי איך האָב געהאַלפּען דעם טאַטען זינגען „חד גדיא“, צי איך בין שוין דעמאָלט געשלאָפּען מיט דעם זיסען גליק־ליכען קינדערשען שלאָף? איין זאך געדענק איך נאָר, אַז מיר איז דעמאָלט געווען גוט, איך בין דעמאָלט געווען איינער אַ גליקליכער, און גאָט ווייסט, גאָט ווייסט, אויב אונזערע היינטיגע קינדער קאָנען זיך גאָר פיהלען אזוי באמת יום־טוב'דיג אום יום־טוב, פסח'יג אום פסח, אונזערע היינטיגע קינדער האָבען ניט קיין „קאַפּאַמקעלעך“ מיט קיין „קאַשקעמלעך“; זיי טראָגען שוין מונדירלעך“ און האָבען

איבער א היטעל

א מעשה לכבוד פסח, דערזעהלמט מון א כתר-
לעווקער אידען, וואס האנדעלט מיט אבריעז-
קעס און רויכערמ דינע פאפירעסלעך, און
איבערדערזעהלמט מאקי מיט זיין לשון.

געשריבען אין יאָחר 1918

איבער א היטעל

— אלץ הייסט ביי אייך צעמראָגען? אַט איז ביי אונז אין
כתרילעווקע, הייסט עס, פארהאן, איהר האָרכט צי ניין, א איד א
צעמראָגענער, שלום-שכנא הייסט ער, נאָר רופען רופט מען איהם
„שלום-שכנא דרעה זיך“, טאקי איבער זיין צעמראָגענקייט, — איז
דאָס א צעמראָגענע בריאה, איז דאָס א צעמראָגענער מלאך, וואָל זיך
דער אויבערשטער שומר ומרחם זיין! וועהוועה, וואָס מע דער-
צעהלט זיך אָן ביי אונז וועגען דעם שלום-שכנא'ן מעשיות מיט
אנעקדאָטען — פעק, זאָג איך אייך, גאנצע פעק! איין עבירה, וואָס
איהר האַפט זיך, ס'איז ערב פסח. ווייטער וואָלט איך אייך, פאני
שלום-עליכם, געגעבען שטאָף, איהר האָרכט צי ניין, וואָלט איהר
געהאַט דערנאָך צו שרייבען און צו שרייבען. איין מעשה, אויב
איהר ווילט, קאָן איך אייך דערצעהלען, וואָס מיט דעם שלום-שכנא
האָט זיך פארלאָפּען ערב פסח; ס'איז א מעשה מיט א היטעל,
און נישט קיין אויסגעטראַכטע מעשה, נאָר איין אמת'ע, א ראיעלע
מעשה, האָטש זעהן זעהט זי אויס ווי איין אנעקדאָט.

אזוי האָט אָנגעהויבען א כתרילעווקער איד א סוחר, וואָס האָט
דעלט מיט „אבריעזקעס“ (שטיקלעך פאפיער), גלעט זיך דאָס בער-
דעל אַרונטער, אין האַלז אַריין, און רויכערט דינע פאפירעסלעך,
א פאפירעסעל נאָך א פאפירעסעל.

מורא'דיגער דרעהער, ער מיט זיינע צוויי ברידער, אויך מעקלערס פון אימעניעס און אויך דרעהערס. איז דאך געוואָרען, איהר האָרכט צי ניין, א ויצעקו: „סטייטש, א איד דרעהט און דרעהט, קוים אויסגערדעהט, קומט מען צו געהן און מע מאכט איהם פאַר אויס דרעהער!“ הקיצור, שלום-שכנא, איהר האָרכט צי ניין, שווייגט ניט. און עס האָט זיך אָנגעהויבען א טומעל, א לאַדעניש, א דין-תורה, זיך פאַרלאָזט אויף מענטשען, — קוים אויסגעגלייכט און איינגעטיילט זיך — ברוך שפּטירני!

בעקומען די עטליכע גראַשענס, האָט אונזער שלום-שכנא, איהר האָרכט צי ניין, אוועקגעשיקט אַהיים דעם ווייב די גרעסטע העלפט מסתמא — זי זאָל זיך אַביסעל אַרומצאהלען די פאַרבעס, אַביסעל אַרויסטרייבען דעם קבצן, אַרומנייעהן אויף יום-טוב די קינדער, אַריינפיהרען דעם פסח, און אַליין איז מען דאָך עפּיס אויך א שטיי-קעל מענטש, ווילט זיך עפּיס קויפען פאַר זיך און ברענגען אויף יום-טוב א מתנה דעם ווייב, די קינדער, ווי דער שטייגער פון דער וועלט, דערווייל די צייט שטעהט ניט, א טאָג און א טאָג, אַט-אַט, אַקאָרשט ווי מע זעהט ניט, איז פסח, פליהט שלום-שכנא אוועק, איהר האָרכט צי ניין, אויפ'ן טעלעגראַף און קלאַפט אוועק אַהיים א דעפּעש: „יעדאָ בעזפרעמענאָ פאַסקו דאָמאָי.“ — ער פאַהרט, הייסט עס, און וועט גאָר אָהן א שום תירוץ זיין אויף יום-טוב אַהיים. נאָר ס'איז גרינג צו זאָגען „יעדאָ“, און נאָך „בעז-פרעמענאָ“ דערצו, אז סע „יעדעט“ זיך. פרובט אַקאָרשט, זייט מוחל, געבען א פאַהר-אַרויס אויף א ציקאוועסט צו אונז, קיין כתרילעווקע הייסט עס, מיט דער נייער באַהן, וואָס מע האָט אונז א טובה געטהאָן און צוגעפיהרט, וועט איהר פיהלען א מעם גן-עדן! איהר וועט שוין פאַרזאָגען קינדס-קינדער! וואָרום ביז איהר קומט קיין זלאָדיעווקע, ווייסט איהר נאָך, אז איהר פאַהרט, און אז איהר קומט קיין זלאָדיעווקע, האָט איהר א „פערעסאָדקע“, דאָס הייסט, איהר האַרפט זיך איבערזעצען אויף דער נייער באַהן, וואָס

איך מוז מודה זיין אָבער, אז די ראַיעלע מעשה, וואָס דער דאָ-
ווער כתרילעווקער איד האָט מיר דערצעהלט, האַפט טאָק דעם
אַפבליק פון איין אַנעקדאָט, און איך האָב מיך דעריבער לאַנג גע-
שלאָגען מיט דער דעה, צי איך זאָל זי אייך איבערגעבען, צי ניין?
נאָר צוריק האָב איך מיך בעטראַכט: אַ כתרילעווקער איד אַ סוחר,
וואָס האַנדעלט מיט אַבריעווקעס, איז ניט שייך צו ליטעראַטור און
געהר זיך כלל נישט אָן מיט קיין ספרים, לכן, אז ער זאָגט ס'איז ראַיעל,
איז ער בעגלויבט; און איך געב אייך איבער די דאָזיגע מעשה
מיט זיין לשון גופא, נישט צוגעלעגט מיינס אַ וואָרט אפילו.

* * *

— אַליין איז ער, אָט דער שלום-שכנא הייסט עס, וואָס איך
דערצעהל אייך, אז מע רופט איהם ביי אונז אין כתרילעווקע „שלום-
שכנא דרעה זיך“, אַ איד אַ מעקלער, איהר האָרט צי ניין, וואָס
דרעהט זיך אַרום פריצים, מעקלערט זיי אימעניעס! אימע-
ניעס! מאַהלט אייך, עס רעדט זיך נאָר אזוי אימעניעס.
קיין סך אימעניעס האָט מען עפּים נישט געהאַרט, אז שלום-שכנא
זאָל אויסמעקלערען. וואָס איז שייך? גאָרנישט. אַ איד רייבט
זיך אַרום פריצים, וואָס האָבען אימעניעס, רעדט ער אַלע מאָל פון
„פאַלוואַרקעס“, פון „לעוואַרעס“, „בודינקעס“, „טשאַרנאָזיאַס“,
„רעשמאַשינען“, „רעמאַנענטען“, „וועלדער“, „געהילץ“, און נאָך
אזעלכע זאַכען, וואָס האָבען אַ שייכות צו אימעניעס.

האָט זיך גאָט אַרומגעקוקט אויף אונזער שלום-שכנא'ן, איהר
האַרט צי ניין, — דאָס ערשטע מאָל זינט ער איז אַ מעקלער פון
אימעניעס, ס'איז איהם אָפגעראָטען, ער האָט אויסגעמעקלערט אַ
אימעניע! דאָס הייסט, אויסמעקלערען, מאַהלט אייך, האָבען אויס-
געמעקלערט אַנדערע; וואָרום אז ס'איז געקומען צום טיילען זיך
מיט'ן רח"ש, לאָזט זיך אויס מסתמא, אז דער גאַנצער דרעהער
איז דאָ געווען ניט שלום-שכנא דרעה זיך, נאָר דראַבקיין, אַ איד
אַ מעקלער פון אימעניעס פון מינסקער גובערניע, אַ גרויסער, אַ

נישט שלעכט?" — אזוי טראכט ער זיך, שלום־שכנא הייסט עס, און שלאָגט זיך מיט דער דעה: צי זאָל ער זיך זעצען אָט דאָ, נעבען דאָזיגען קנעפעל, צי זאָל ער זיך בעסער האַלטען פון דערווייטער? א קשיא אויף א מעשה, היינטיגע צייטען — מי יודע, וואָס פאַר א קנעפעל, וואָס פאַר איין אָדון בפקדך דאָס איז? גוט, ווען ס'איז נאָר א פריסטאוו. וואָס וועט אָבער זיין, אז דאָס איז א איספראַוויק? אָדער א זעמסקי נאטשאַלניק? אָדער גאָר א הער־כערער פרייץ? אָדער אפשר איז דאָס גאָר פורישקעוויטש, ימח שמו וזכרו מלהזכירו?... לאַז ער שוין איבערגעהן אויף אנדערע הענט! — און עס ווערד איהם אזש קאַלט, שלום־שכנא'ן הייסט עס, פון אזא געדאַנק... נאָר צוריק אָבער טהוט ער זיך א קלער, איהר האַרכט צי ניין: ווער מיר קנעפעל? וואָס מיר פורישקעוויטש? צאָהלט ער דען ניט פאַר זיין בילעט גלייך מיט פורישקעוויטש'ען? צי איז דאָס טאַקי א יושר, אז דאָס גאַנצע ביסעל עולם־הזה זאָל אריינפאַלען צו איינעם, און דעם אנדערען גאָרניט?... יענער פאַפט אזוי געשמאַק, פאַר וואָס זאָל ער זיך נישט צושפּאַרען חאָטש אויף א וויילע? מען איז דאָך נישט מעהר ווי א מענטש, צוויי נעכט ניט געשלאָפען! נעמט ער, שלום־שכנא הייסט עס, און זעצט זיך אוועק אויף איין עק באַנק און שפּאַרט אָן דעם קאַפּ, נישט אויף צו שלאָפען, חלילה, נאָר גלאַט אזוי, האַפען א דרימעל. דער־מאָנט ער זיך אָבער, אז ער פּאָהרט אויף פסח אַהיים, און מאָרגען איז שוין ערב פסח, מאָמער, חלילה, ווערד ער טאַקי אנשלאָפען און פאַרשפּעטיגט דעם פּאַיעזד? ... איז מען דאָך אָבער א איר, איהר האַרכט צי ניין, פאַלט ער אויף איין עצה, שלום־שכנא הייסט עס, און זוכט אויס דעם סטאַראַזש פון סטאַנציע, א באַקאַנטער גוי, יאַרעמע הייסט ער, און מאַכט אָפּ מיט איהם אזא געשעפט: היות אזוי ווי ער, שלום־שכנא הייסט עס, וועט זיך צושפּאַרען א ביסעל אָט דאָ אויף איין עק באַנק, וואו דער אָדון ליגט, און היות אזוי ווי ער, שלום־שכנא הייסט עס, שוין די דריטע נאַכט, אז ער

מע האָט אונז אַ טובה געטהאָן און צוגעפיהרט קיין כתרילעווקע, באַדארפט איהר קורם בלייבען שטעהן אויף עטליכע שעה לויט דער „ראַספיסאַניע“, אויב מע פאַרשפּעטיגט ניט, און ווען? אַקוראַט נאָך האַלבע נאַכט, ווען ס'איז גוט מלאָסנע אויפ'ן האַרצען און עס ווילט זיך גוט שלאָפּען, און ס'איז נישטאָ אפילו וואו דעם קאָפּ צוצושפּאַרען — נישט אומזיסט זאָגען אונזערע כתרילעווקער חכמים און פאַרטייטשען, ווי אַייער טביה מייטשט: „טוב שם משמן טוב — סוואמי דאָבער, אַ בעז וואָס לומשע“. דער פשט איז: אז אַהן דער באַהן איז געווען אַ סך בעסער, ווי מיט דער באַהן.

בקיזור, געקומען מיט'ן משעמאָדאָנרעל קיין זלאָדיעווקע, האָט אונזער שלום-שכנא, איהר האַרכט צי ניין, וואָס איז שוין פריהער צוויי נעכט נישט געשלאָפּען, זיך צוגעגרייט ליידען חבט-הקבר, דאָס הייסט, אַפּוואַרטען אַ נאַכט — וואָס זאָל מע טהון? — און גענומען זוכען אַיין אָרט אויף צוצוועצען זיך. ווער? וואָס? — נישטאָ! אָנגערויכערט, אָנגעשפיגען, פינסטער, חושך, איין שטיל-קעל אָרט האָט ער קוים געפונען אויף אַ באַנק דעם קאָפּ אָנצושפּאַרען, אָבער טאַקי מעהר נישט ווי דעם קאָפּ אָנצושפּאַרען, וואָרום כמעט די נאַנצע באַנק האָט פאַרנומען עפּיס אַ פּריץ אַ „קנעפעל“, וואָס האָט זיך צעלעגט גאַנץ ברייטליך און פאַפּט. ווער דאָס קנע-פעל איז, פון וואָנען און וואוהין ער פאַהרט — דאָס ווייסט ער ניט, שלום-שכנא הייסט עס. נאָר זעהען זעהט ער, אז דאָס באַדארף זיין אַ גרויס קנעפעל. אָבער נאָר אַ גרויס קנעפעל! נאָכ'ן היטעל האָט ער אַרויסגעזעהען. אַ „וואַיענע“ היטעל מיט אַ רויטען אַקאָ-לעשאָק און מיט אַ קאָסארדע. „אפשר איז דאָס אַ „וואַיענער“, און אפשר אַ „פּאָליצייסקער“ — ווער קאָן עס וויסען? געוויס איז ער געקומען צו פאַהרען מיט אַ גלאָק, אָפּגעגעסען און אָנגעזשליאַ-קעט, זיך צעלעגט ווי ביי'ם טאַטען אין ווינגאַרטען און פאַפּט! „צו זיין אַ גוי און נאָך אַ קנעפעל דערצו איז, אַפּנים, טאַקי גאָר

ווי פלאַנטען די פיס. שלום-שכנא איז אין איינע צרות, טאָרעט דעם ערל פון הינטען אין פלייצע: „שאָב טובי חוואַראָבע, איוואַנו סערדצע, ווי דו שלעפסט זיך! האָסט פאַרגעסען, איוואַן זלאָדני, אז אַט-אַט האָבען מיר פסח, פאַסקא נאַשאַ יעוורויסקא?“ איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל. דער ערל, פאַרשטעהט זיך, האָט געשוויגען-געשוויגען, דערנאָך אז ער טהוט ניט אַ שמיים די פערדלעך, אָבער געשמאַק, איהר האָרכט צי ניין, און די פערדלעך טהוען אַ טראָג דעם וואָגען, ווי די רוחות, באַרג-אַראָפּ, באַרג-אַרויף, פיפּא-פּאו! שלום-שכנא האָט אַזש דאָס היטעל פאַרלוירען; נאָך אַ מינוט — און ער ווערד צעשאַטען. „איוואַנו סערדצע, דער-זשי קאַני!“ — האַלט די פערד, הייסט עס, — שרייט שלום-שכנא צום ערל און האַפּט זיך מיט ביידע הענד ביי'ם קאָפּ און קלאָגט זיך, אז ער האָט פאַרלוירען דאָס היטעל. ווי קאָן ער אַריינפאַהרען אין שטאָדט אָהן אַ היטעל? נאָר שריי היינט, שריי מאָרגען, — דער ערל טרייבט די פערדלעך, און די פערדלעך טראָגען. נאָר פּלוצים — טפּררוו! — מען איז שטעהן געבליבען, און דוקא אין מיטען פעלד, איהר האָרכט צי ניין, איז מען שטעהן געבליבען. וואָס איז געשעהן? גאָרניט. „שטעה אויף — זאָגט צו איהם דער ערל — שטעה אויף, שוין צייט.“ וואָס צייט? ווער צייט? פאַרשטעהט נישט שלום-שכנא. האַפּט ער זיך אויף, רייבט זיך די אויגען און וויל זיך לאָזען געהן, פיהלט ער אָבער, אז ער איז אָהן אַ היטעל. די משמעות, אז דער חלום איז ניט קיין חלום; ווי-זשע קומט ער אַהער? עס האָט אָבער לאַנג נישט געדויערט, שלום-שכנא, איהר האָרכט צי ניין, איז געקומען צו זיך, דערקענט דעם ערל, אז ס'איז גאָרניט איוואַן זלאָדני, ס'איז גאָר יאַרעמע דער סטאַראָזש! דערמאָנט ער זיך, אז ער איז אין זלאָדיעווסקע אויף דער סטאַנציע, און אז ער פאַהרט אויף פסח אַהיים, און אז ער דאַרף נאָך לויפּען צו דער קאַססע נאָך אַ בילעט, נאָר וואָס דענן? נישטאָ קיין היטעל. דאָס טשעמאַדאַנדעל איז דאָ, און דאָס היטעל ניט!

הָאָט קיין אויג נישט צוגעמאַכט, הָאָט ער מורא, ער זאָל, חלילה וחס, נישט פאַרשפּעטיגען דעם פּאָיעזד, על כן זאָל ער, יאַרעמע הייסט עס, למען השם, טאָמער שלאָפט ער, איהם אויפוועקען, שלום-שכנא'ן הייסט עס, וואָרום מאָרגען אויף דער נאַכט האָבען מיר יום-טוב, פסח — „פּאַסקאַ“, גיט ער איהם צו פאַרשטעהן אויף גויעש און רוקט איהם אַריין אין יד אַריין, און זאָגט צו איהם נאָך אַמאָל: „פּאַסקאַ, יאַרעמע, טשי טי פּאַנימאַיעש, גויעשער קאַפּ. נאַשאַ פּאַסקאַ!“ — נעמט דער גוי צו מסתמא, איהר האָרנט צי ניין, די מטבע, לעגט אַריין אין קעשעני און זאָגט איהם צו, אז ער מעג זיין רוהיג, וויבאַלד נאָר ס'וועט זיין אַ פּאַוועסטקע אויפ'ן פּאָיעזד, אזוי וועקט ער איהם אויף. און ער נעמט, שלום-שכנא הייסט עס, און זעצט זיך צו, פריהער מיט אַ זייט, דערנאָך אינ-גאַנצען; דאָס טשעמאָדאַנדעל, מע זאָל עס ניט אוועק'לקח'נען, מאָסטעט ער אַיין נעבען זיך, און אַליין מאָסטעט ער זיך אויך אַיין, וואָס ווייטער אַלץ בעסער און העכער, מאַכט-צו אַ האַלב אויג, מיט דער דעה, געוויינטליך, ער זאָל נאָר האַפּען אַ דרימעל, נישט מעהר. דערנאָך בויגט ער אונטער אַיין פוס, נאָך אַ פוס, — און איז אַט אזוי פּאַוואָלינקע אַנשלאָפּען געוואָרען, אָבער ווי אזוי, מיינט איהר, אַנ-שלאָפּען געוואָרען? ראַיעל! ווי גאָט האָט געבאַטען: דעם קאַפּ פאַרוואָרפּען, דאָס היטעל האָט זיך אַראָפּגערוקט פון קאַפּ אויף דער ערד, און מיין שלום-שכנא, איהר האָרנט צי ניין, חראָפּעט אויף וואָס די וועלט שטעהט — אַ לעבעדיגער מענטש, צוויי נעכט ניט געשלאָפּען, וואָס פאַר אַ וואונדער?

אַנשלאָפּען געוואָרען, — אזוי דערצעהלט ער אַליין, שלום-שכנא הייסט עס, — חלומ'ט זיך איהם אַ מאָרגען חלום, אַ גאַנץ פאַרפלאַנטעניש: אז ער פּאַהרט, איהר האָרנט צי ניין, אַהיים טאַקי אויף פסח, נאָר וואָס דענן? נישט מיט דער באַהן, מיט אַ גויעשער פוהר פּאַהרט ער, מיט אַ באַקאַנטען ערל, איוואַן זאָאָדי רופט מען דעם ערל; די פערדלעך שלעפּען זיך, קוים-קוים וואָס

קארדע, צעגעהט זיך מסתמא מיט דרך-ארי, מאכט דעם אָרון א וועג. שלום-שכנא וואונדערט זיך אפילו, נאָר ער געהט ווייטער און באַגעגענט פון וואַנאָן אַרויס א קאָנדוקטאָר מיט א לאַנטערען: „זדיעס טרעמי קלאַס?“ — פרעגט איהם שלום-שכנא און שטעלט שוין אַוועק א פוס, שטופט דעם טשעמאָדאָן אויף צופריהער. „זדיעס, וואַשע בלאַהאָראָדיע!“ — ענטפערט איהם דער קאָנדוקטאָר און לאָזט איהם ניט געהן ווייטער. — „ס'איז אַנגעפאַקט, זאָגט ער איהם, וואַשע בלאַהאָראָדיע, פול ווי איין אויג, א נאָדעל נישט דורכצוואַרפּען!“ און ער נעמט אַוועק ביי שלום-שכנא'ן דאָס טשעמאָדאָנעל, איהר האַרעכט צי ניין, און זאָגט צו איהם: „קומט מיט מיר, וואַשע בלאַהאָראָדיע, וועל איך אייך געבען איין אָרט.“ „וואָס פאַר אַ שלאַק? — טראַכט ער זיך, שלום-שכנא, הייסט עס. — וואַשע בלאַהאָראָדיע און וואַשע בלאַהאָראָדיע!“ און זיין קאָפּ ליגט איהם נאָר אין טשעמאָדאָנעל, ער האָט מורא, אז פון דעם „וואַשע בלאַהאָראָדיע“ זאָל ער דערווייל נישט בלייבען, איהר האַרעכט צי ניין, אָהן אַ טשעמאָדאָנעל; און ער לויפט נאָך נאָכ'ן קאָנדוקטאָר מיט'ן לאַנטערען, און דער קאָנדוקטאָר מיט'ן לאַנטערען פיהרט איהם אַריין אין וואַנאָן צווייטע קלאַס, נאָר דער וואַנאָן צווייטע קלאַס איז אויך פול געפאַקט, קאָפּ אויף קאָפּ, א נאָדעל נישט דורכצוואַרפּען. „געהען מיר ווייטער, וואַשע בלאַהאָראָדיע!“ — מאַכט צו איהם דער קאָנדוקטאָר, האַפט דעם טשעמאָדאָנעל דעל וויעדער אַ מאָל און לאָזט זיך געהן ווייטער, און שלום-שכנא נאָך איהם. „וואוהין פיהרט ער מיך?“ — טראַכט זיך שלום-שכנא און ברעכט זיך דעם קאָפּ אויפ'ן וואַשע בלאַהאָראָדיע און לאָזט ניט אַראָפּ קיין אויג בעת מעשה פונ'ם טשעמאָדאָנעל. — דאָס איז ביי איהם בילכער. און אַט זענען זיי שוין אין וואַנאָן ערשטע קלאַס! דאָ שטעלט אַוועק דער קאָנדוקטאָר דאָס טשעמאָדאָנעל, נעמט זיך פאָדקאָזעראַק, טהוט זיך אַ ניג צו שלום-שכנא'ן, שלום-שכנא צו איהם, און ער, שלום-שכנא, הייסט עס, בלייבט אַליין.

וואו קאן זיין דאס היטעל? ער שארט ארום זיך מיט די הענט, שארט און שארט און טאפט אן א היטעל, ניט זיין היטעל — ווער? וואס? — דעם אָדון בפקד'ס היטעל מיט'ן רויטען אָקאָלעשאַק און מיט דער קאָקארדע, איהר האָרכט צי ניין, און פאַשאַל גלייך צו דער קאססע, נאָך אַ בילעט הייסט עס. און ביי דער קאססע איז איין ענגשאפט, קאָפּ אויף קאָפּ! האָט ער מורא, שלום-שכנא הייסט עס, טאָמער, חלילה, קויפט מען אויס אַלע בילעטען, שטופט ער זיך מיט'ן טשעמאָדאָנדעל צווישען עולם. דערוועגן אַ רויטען אָקאָלעשאַק מיט אַ קאָקארדע, טרעט מען איהם אָפּ דעם וועג. „וואָס קאָדא, וואָשע בלאַגאָראָדיע?“ — פרעגט ביי איהם דער קאססיר. חרוש'ט זיך שלום-שכנא: וואָס פאַר אַ בלאַגאָראָדיע אין מיטען דרינען? און אַ ביסעל פאַרדריסט עס איהם: למאי זאָל אַ גוי לאַכען פון אַ אידען? זאָגט ער איהם, שלום-שכנא צום קאססיר, הייסט עס, אַז קיין כתרילעווקע. פרעגט איהם איבער דער קאססיר נאָך אַ מאָל און קוקט איהם גלייך אויפ'ן אָקאָלעשאַק און אויף דער קאָקארדע: „וואָסער קלאָס, וואָשע בלאַגאָראָדיע?“ פאַר-דריסט עס איהם נאָך מעהר, געוויינטליך, און עס ווילט זיך איהם אָפּבאָדען דעם קאססיר, אָבער טאָקי ראיעל, ווי עס געהער צו זיין, אַ גוי זאָל ניט האָכען קיין טבע אָפּצולאָכען פון אַ אידען. נאָר צוריק איז ער זיך מיישב: „אַ איד איז אין גלות, איהר האָרכט צי ניין, עט, לאָז מיינס איבערגעהן!“ און ער הייסט זיך געבען אַ בילעט דריטע קלאָס. חרוש'ט זיך דער קאססיר און פרעגט איהם איבער נאָך אַ מאָל, וועלכע קלאָס? ווערד שוין מסתמא שלום-שכנא רעכט אין כעס און זאָגט איהם ברחל בתך הקטנה: דריטע! איז זיך מיישב דער קאסיר: דריטע, איז דריטע...

הקיצור, באַקומען דעם בילעט, האַפט ער, שלום-שכנא הייסט עס, דאָס טשעמאָדאָנדעל און לאָזט זיך הענדוס-פענרום אין דער סאַמע הושטשע, אידען און, להבדיל, גויים. זוכט דעם וואַגאָן דריטע קלאָס. דער עולם, דערוועגן איין אָקאָלעשאַק מיט אַ קאָ-

א פייה און נאך א פייה און הלך משה מרדכי — א גוטען טאג מיט דער קאפאטע!

— וואָס ווייטער איז געווען, ווילט איהר וויסען? — אזוי האָט דער כתרילעווקער איהר, וואָס האַנדעלט מיט אַבריעזקעס, אויסגע-לאָזט זיין ספור המעשה מיט אַ שמייכלעלע און פעררויכערט אַ פריש פאַפירעסעל, דין ווי אַ שטרוי. — וואָס ווייטער איז געווען, דאָס איז שוין ניט וואַזשנע. דער עיקר איז, וואָס אונזער „שלום-שכנא דרעה זיך“ האָט איבער זיין צעטראַגענקייט געהאַט אַ וויסמען פסח, אויסגעריסען געוואָרען ביידע סדרים ערגיץ ביי אַ אידען אין זאָל-דיעזוקע. נאָר דער פסח, ווי דער פסח — דער נאָך-פסח איז געווען אַ סך ערגער: ערשטענס, האָט ער, שלום-שכנא הייסט עס, אַ ווייב, איהר האָרכט צי ניין, — ווי זאָל איך אַיך זי מעלדען? איהר האָט אַ ווייב, אַ יך האָב אַ ווייב, מיר אלע האָבען וויי-בער און ווייסען דעם טעם, וואָס הייסט אַ ווייב... איך קאָן אַיך נאָר זאָגען: אַ ראַיעלע אידניע שלום-שכנא'ס ווייב! זי האָט זיך אַ נעם געגעבען צו איהם גאַנץ ראַיעל. זי האָט צו איהם נישט געהאַט קיין טענות ניט דערפאַר, וואָס ער איז ניט געקומען אויף יום-טוב אַהיים, און נישט פאַר'ן רויטען אַקאַלעשאָס מיט דער קאָ-קאַרדע — ניין! דאָס אַלץ איז זי איהם דערווייל מוחל; דערפאַר וועט זי זיך שוין מיט איהם שפעטער רעכענען; — אַ טענה צו איהם האָט זי געהאַט נאָר פאַר דער דעפּעש. און ניט אזוי פאַר דער דעפּעש, איהר האָרכט צי ניין, ווי פאַר'ן וואָרט „בעזפרע-מעננאָ“. וועלכע גוטע יאָהר האָט איהם געטראַגען, ער זאָל רייך מאַכען קאַזנאָ: „בעזפרעמעננאָ יעדאָ פאַססו דאָמאָי“? און בכלל ווי קאָן אַ לעבעדיגער מענטש זאָגען „בעזפרעמעננאָ“? ... עס האָט איהם נישט געהאַלפּען קיין שום פאַרענטפּערען זיך מיט קיין שום געבען צו פאַרשטעהן. זי האָט איהם באַגראָבען וויפּיעל ס'איז אין איהם אַריין, און איז געווען ניט אינגאַנצען אומגערעכט: יענע

געבליבען איינער אליין איבער א גאנצען וואגאן, הויבט אן שלום-שכנא ארומצוקוקען זיך, איהר האַרכט צי ניין, וואו ער איז אין דער וועלט; ער פארשטעהט ניט, פאר וואָס עפּיס פלוצים אזא כבוד: וואגאן ערשטע קלאס... פאָדקאָזערקס... וואָשע בלאַ-האַרדע!... ניט שוין-זשע איז דאָס דערפאַר, וואָס ער האָט דורכ-געשלאָגען אזא געשעפט, געמאַכט אַ אימעניע?... וואָלט ער דעם כבוד געהאַט פון אייגענע, פון אידען הייסט עס, וואָלט נאָך געווען צו פארשטעהן. אָבער גויים! דער קאַססיר! דער קאָנדוקטאָר! צי איז דאָס נישט אינגאנצען אַ חלום?... און שלום-שכנא, איהר האַרכט צי ניין, טהוט זיך אַ רייב דעם שטערן, חאַפט אַ קוק פאַר-בייגעהענדיג אויף זיך אין שפיעגעל — ס'איז איהם פּרחה נשמתו גע-וואָרען! ער האָט דערוועהן, איהר האַרכט צי ניין, דעם אָדון בפּקדך! ער האָט איהם דערקענט! „וואָס ס'האָט זיך מיר גע'חלומ'ט די נאַכט און יענע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר, זאָל אויסגעהן צו יאַרעמע'ס קאַפּ און צו זיינע הענט און פיס! איין ערל קאָן! מע זאָגט איהם אָן צוואנציג מאָל, און מע באַצאָהלט איהם, ער זאָל אויפוועקען צום פּאָיעזר מיך, שלום-שכנא'ן, געהט ער, אַ חלירע איהם אין פנים, און וועקט אויף דעם אָדון בפּקדך, און שלום-שכנא'ן לאָזט ער ליגען אויף דער באַנק! אַ קלאָג איז צו דיין קאַפּ, שלום-שכנא, וועסט שוין, דאַכט זיך, פסח האַלטען אין זאָרדיעווקע היינטיגס יאָהר, ניט אין דער היים!“... און נישט לאַנג געטראַכט, חאַפט ער, שלום-שכנא הייסט עס, דאָס טשעמאַדאַנדעל, איהר האַרכט צי ניין, און — פּאָץ פון וואגאן אַרויס צוריק אויפ'ן וואָקזאַל, גלייך צו דער באַנק, וואו שלום-שכנא ליגט, אויפוועקען שלום-שכנא'ן, וואָרום אָקערשט ווי מע זעהט ניט, קאָן דער לאָקאַמאַטיוו, חלילה, געבען אַ פיף און אַנפייפּען שלום-שכנא'ן אין פסח אַריין! און כך הוה: ווי נאָר שלום-שכנא איז אַרויסגעשפּרונגען מיט'ן טשעמאַדאַנדעל פון וואגאן אַרויס, אזוי האָט זיך געלאָזט הערען, איהר האַרכט צי ניין.

האָט אזוי אַרויסגעקוקט! נאָר... נאָרנישט. דערויף איז זי אַ ווייב, זי זאָל באַגראַכען אַ מאַן. ס'איז אָבער אַלסדינג בלאָטע קענען דעם, וואָס ער, שלום-שכנא הייסט עס, האָט געהאַט פון דער שטאָרט, פון כתרילעווקע הייסט עס, וואָרום איידער שלום-שכנא איז נאָך געקומען דעם צווייטען מאָג חול-המועד אַהיים, האָט שוין די גאַנצע שטאָרט, איהר האָרכט צי ניין, געוואוסט פון דער מעשה מיט יארעמע'ן און מיט'ן אָדון בפקדך און מיט'ן רויטען אָקאלעשאַק און מיט דער קאָקארדע און מיט'ן קאָנדוקטאָר'ס וואַשע בלאַהאַרץ-דיע — אַלסדינג! האָטש ער אַליין, שלום-שכנא הייסט עס, האָט געליקענט שטיין און ביין, גע'טענה'ט, אז דאָס האָבען לצים אויס-געטראַכט, כתרילעווקער לצים; זיי האָבען ניט וואָס צו טהון, עס געהט זיי אָפּ קאָפּוועהטיג, אַפנים? פאַרשפּעטיגט האָט ער איבער דעם, זאָגט ער, וואָס ער איז אָפּגעפּאָהרען אין אַ זייט אָנקוקען אַ אימעניע מיט אַ וואַלד. נאָר ווער מיר אימעניע? וואָס מיר וואַלד? אַ נעכטיגער טאָג! ביי די זייטען האָט מען זיך געהאַל-טען! מיט די פינגער האָט מען אויף איהם געטייט! אַנדערע האָ-בען איהם געפרעגט: „ווי האָט איהר זיך געפיהלט, רב שלום-שכנא, אינ'ם היטעל מיט'ן רויטען אָקאלעשאַק און מיט דער קאָ-קארדע?“ אַנדערע האָבען געוואָלט וויסען, צי ס'איז טאַקי אזוי גוט צו פּאָהרען ערשטע קלאַס, ווי די וועלט זאָגט?... קינדער-קונדסים — די זענען איהם נאָכגעלאָפּען אַ גאַנצע חאַליאַסטערע פון הינטען, איהר האָרכט צי ניין, און געשריגען: „וואַשע בלאַהאַ-ראַדיע! וואַשע וויסאַקע בלאַהאַראַדיע! וואַשע וויסאַקע-וויסאַק-סע בלאַהאַראַדיע!!!“

— איהר שפיעלט זיך מיט כתרילעווקע?

college 5449
matenko

